Paul Goma

ARTA REFUGII

o copilărie transilvană

Editia a III-a

2003

1. GUSU

1. NE MUTĂM...

- Mutarea!

Mama a dat ordinul, ea e căpitanul familiei. Eu: soldaţii; execut, nu discut.

Ne mutăm. Cărăm bagajele prin praf uscat şi balegi moi, piftioase. În plus: duminică-dimineaţa. Mama a fost cu ideea - idee de căpitan, dacă ar fi întrebat trupa, soldanţii/excutanţii i-ar fi, cu dragă inimă, spus: nu se dă atacul într-o duminică dimineaţa, cînd oamenii încă nu au apucat să adune de pe uliţă balega reglementară. Şi i-ar mai fi raportat trupeţii:

- Mamă, decât să ne mutăm pe-aici, pe la ei, mai bine ne-am refugia la loc, la noi, la Mana!

N-o fi bine să te refugiezi, în viaţă, dar măcar bagajele ţi le duce trenul, pe şină şi nu tu, în spinare. Prin balegi. Duminica. Devreme.

Din Cancelarie ne mutăm. Că, nuştiuce, regulamentul, nuştiuce, Inspectoratul, stimată-colegă, că trebuie, că nu-i permis. Dacă n-am fi în plină acţiune de mutare (cînd taci şi mărşăluieşti, mut), i-aş spune mamei că-mi pare rău după Cancelarie. Unde mai pui că plecăm pe jos, prin balegi. Nici tu tren, nici tu vapor, nici măcar o căruţă ardelenească - deşi mama a zis că ce să mai năimim căruţă pentru o mică mutare? Apoi căruţaşul ardelean, el te întreabă necontenit-întruna: un' te duci tu?, la cine?, un' te duce el, cu căruţa lui, faină şi ardelenească?; şi ce faci tu acolo un' te duce?

Noi ştim şi fără căruţaş punctul-de-debarcare, terminusul, cum zicem noi, refugiaţii: în gazdă la Moş Veniamin - dar nu-i necesar să ştie toată lumea căruţaşilor, a zis mama. Eu zic: dacă tot plecăm din Cancelarie şi o apucăm spre soare-răsare, de unde-am venit, mai cinstit, mai frumos ar fi dacă ne-am refugia, cinstit, cu trenul, acasă, la Mana noastră. N-o fi tren (şi nici vapor) până sus, pe Calidor, dar nu ni-i greu să ziceam-că.

Acum ar fi de mare folos domnişoara mea, Coban: să-mi explice cuvântul: mutare. S-o văd: ce ex-pli-ca-ţie mai scorneşte, domnişoara mea?

O gândesc, aşa, pentru că acum sunt tare supărat de mutare. Dacă domnişoara mea ar fi cu mine, să-mi dea o explicaţie de-a ei, până şi mutarea asta s-ar face mai bună, mai frumoasă, solidă, vânjoasă, ca un om, domnule, ca domnişoara mea, Coban, de la a doua.

Păi, când domnişoara mea de la a doua, domnule, îmi explică mie, personal, cum stăm cu cuvintele, nu-mi vine să mă mai joc pe-afară, cu băieţii; nici pe fete să le trag de coadă şi să le bag mâna pe la nuspununde. Stăm bine de tot cu cuvintele, în româneşte. Îmi explică mie domnişoara mea Coban: pe lângă că e dulce-şi-frumoasă-limba-ce-o-vorbim (asta tot un refugiat de-al nostru a zis-o, primul) şi ca-un-fagure-de-miere - asta a zis-o un ne-refugiat, dar tot moldovan de-al nostru, săracul, ea este şi foarte in-te-re-san-tă! - iar interesantul e mai grozav decît frumosul; chiar decât dulcele. Şi de ce este ea interesantă? Pentru că ea este de origine latină, de la Latini am luat noi şmecheria cu re-ul. Îmi place şmecheria: iei aproape orice cuvânt, îi pui în frunte un re- şi gata!, se întâmplă o întâmplare de reparare: cum n-ai nimerit-o de prima oară cu o treabă, te întorci şi dregi treaba, cu re-ul. Cum ar fi, spre exemplu că am dat eu ceva cuiva şi nu i l-am dat din toată inima, aşa că mă întorc să i-l dau ca lumea: i-l re-dau; ori am luat, dar nu destul, aşa că re-iau sau re-pun, re-azvîrl, re-bag mâna la nuspununde şi aşa mai departe, însă nu prea departe: domnişoara mea Coban mi-a spus ea mie, personal, că aşa cum nu tot ce zboară se mănâncă (spre exemplu: avioanele americane), tot aşa nu tot ce poartă-n frunte un re- îmi spune mie că el a fost refăcut, reluat, rebăgat - să mai aştept oleacă, până ajung la liceu, acolo o să învăţ latina, atunci o să re-aflu, precis, care cuvinte au, în cap, un re- adevărat şi care au un cap care-i re-, dar nu foarte adevărat - spre exemplu…

- Spre exemplu (aşa zice domnişoara Coban: spre, nu: de-exemplu, ca mama), cuvântul: rechin, el nu are un cap adevărat (a-ha: de asta nu mi-e frică de el: cu ce-o să mă muşte: cu coada?). Sau, tot spre exemplu, cuvântul: repede - nici el nu are cap, fiindcă oare există, pe lumea asta, un cuvânt: pede? de să zici că se repetă?, adică să pedeze din nou? Nu există! Repede ne-a venit din latină, sub formă de rapid…

A-ha: de asta un rapid el este foarte repede, pe lângă personalul nostru a trecut-ca-rapidul, dar de ceva-ceva re- tot ar fi avut nevoie, sărmanul, doar am văzut cu ochii mei ce-i făcuseră

Americanii, cu re-bombele - poate la ei, la latini, să fie rece (de la recens, mi-a spus mie domnişoara mea), însă la noi, la români, rapidul era al dracului de cald, fierbinte chiar, când repede ardea el pe-o coastă, la Ploieşti (unde n-am văzut nici o ploaie - dar poate că tot din pricina re-americanilor).

- Dar cuvântul: refugiu, domnişoară, vă rog frumos? Are el un re- adevărat? Sau unul ne-?

- O-ho!, a tunat (de-a detunat) domnişoara? Fugă, re-fugă - noi am re-fugìt din Basarabia…

- Poate dumneavoastră. Noi, pentru prima oară…

- Şi eu, pentru prima oară, dar refugiu înseamnă şi tragere îndărăt, tragere cu spatele…

- Poate dumneavoastră. Noi am venit cu faţa, mamei i-i rău cu spatele - şi dacă nu, însemnează că sunt nerefugiat? Atunci ce sunt eu, domnişoară, vă rog cel mai frumos din lume?

- Un p'tico'!, zice şi râde, ca totdeauna când mă face pitic-de-un-cot - aşa prescurtează ea, dar niciodată faţă de mama, că şi mama ştie franceză. O să afli multe când o să înveţi latina, zice domnişoara, din nou serioasă. Latină şi muzică - a fost un mare compozitor german, poate cel mai mare de pe globul pământesc, era cantor la o biserică din Lipsca. El a alcătuit un fel de culegere de exerciţii pentru elevii lui şi a intitulat-o, frumos: Artafugii.

- Cânticèle din cele pentru recreaţii, pentru orele de gimnastică? - atunci când fugim noi, pe muzică? E mare artă să ştii să fugi - este, domnişoa'?

- O-ho! Şi încă ce artă!, a duduit duduia Coban cu dodotele ei de dartilerie drea. Dar şi mai mare artă e să re-fugi, ca noi, Basarabenii. Nu chiar pe muzică - e-he, de-am avea un compozitor de-al nostru, basarabean, să compună el ArtaRefugii…

Rămâne de văzut, cum spune mama: dacă nu mă fac fierar, nici rege, nici cheferist; dacă la liceu învăţ bine latina şi muzica, eu compozitor mă fac!, compun compoziţii frumoase de tot, pentru noi, Basarabenii refugiaţi.

Până atunci - ne mutăm. Din Cancelarie, la gazdă - una adevărată, adică plătită, nu ca la şcoală, pe gratis. La gazdă, gazda are pentru noi odaie adevărată, a noastră şi ziua.

O fi şi ziua, deşi mie îmi plăcea la Cancelarie. La noi, la Mana, nu aveam cancelarie, când ne-a venit domnişoara Tuza, a stat la noi, cu noi în casă, cu mine-n pat, avea odaia ei şi ziua, nu numai noaptea, cînd eu dormeam dincolo. Asta trebuie să fie:

domnişoara Tuza era o ardeleancă trimisă în Basarabia - fiindcă nu avea medie; noi suntem basarabeni cu medie, refugiţi cu mare artă, de asta am stat noi atâta vreme în Cancelarie.

Unde mie îmi plăcea. Ba mai mult ziua decât noaptea - când rămâneam singuri-singurei în ditamai şcoloiul şi era prea linişte, prea trist, prea rece (de la recens), mirosea a tutun de la cadrele didactice fumătoare şi a motorină, podelele de primară. Noroc însă că, de cum apunea soarele, apuneam şi eu, zdrobit de oboseala de peste zi, de noutatea de peste lună - făcusem luna de când ne re-trăsesem cu spatele, încoace, chiar dacă stătusem cu-faţa. Şi cu toate că, de cum se crăpa de ziuă, mama se trezea, mă trezea, ca să strângă aşternuturile de pe podeaua Cancelariei, să le pună bine în camera hărţilor, să nu se afle la Inspectorat că Domnul Director ne-a permis să dormim în local, căci el ar putea fi pedepsit, stimată-colegă - nu mârâiam, nu cârteam, nu ceream să mai fiu lăsat să dorm încă-un-minuţel. Fiindcă începea o nouă zi, grozavă: copii mulţi, uitînd uitîndu-se la mine ca la un adevărat învăţător - nu sunt eu singurul elev-refugiat, dar singurul care locuieşte în Cancelarie!, nu doar noaptea (când doamnele-domnişoarele-domnii învăţători se află la casele lor, la mesele lor, în paturile-adevărate ale lor), ci şi în timpul zilei!

Drept: şi ceilalţi copii au voie în Cancelarie - dar numai ca să ceară o cretă nouă, să pârască pe cineva că le-a făcut ceva. Eu însă eram titular (aşa-i zice, când dormi pe jos în Cancelarie), oricând, chiar fără treabă: ciocănesc în uşă, din prag dau bună-ziua, însă pe mine cadrele nu mă întreabă ce doresc; nici mama - ea, cu buzele strânse, îmi face din cap semn să ies imediat, mă pof-teş-te să plec. Eu însă pot foarte bine să nu mă uit la ea, ca să nu văd pofteala şi chiar dacă, uneori, ea îmi zice şi cu cuvinte, că mă pof-teş-te, ceilalţi învăţători apucă să-mi zâmbească, să mă întrebe câte ceva care nu cere răspuns (de pildă: ce mai fac?) - chiar şi Domnul Director discută cu mine, personal. Ca să nu mai vorbim de domnişoara mea, Coban.

Asta-i Cancelaria, ziua…

Însă acum, că ne mutăm… Şi doar i-am spus mamei să nu. Nu i-am spus adevărul-adevărat, cu domnişoara, i l-am spus pe celălalt, cu vaca - însă mama:

- Mutarea! - şi uite-ne, înotînd prin praf prăfos, prin balegi bălegàlegi - ca într-o duminică dimineaţă. Mutarea!, a zis şi a mai zis de cameră adevărată, a noastră şi ziua, dar ce să, fac eu într-o

cameră, fie ea şi adevărată, ziua?

Eh, nu-i nimic şi asta-i viaţa: grea. Oricum, duminica tot nu-i şcoală; nici domnişoară. O s-o am, mâine, la clasă; şi în recreaţii, în curte, iar când o să intre în Cancelarie, ca să-şi bea ţigara de tutun, eu o să bat în uşă, o să dau bună-ziua şi n-o să aud-văd pofteala mamei.

O domnişoară grozavă şi interesantă, domnişoara mea,Coban. Tot refugiată, tot din judeţul Orhei, se cunoaşte cu ai mei de la cercurile lor didactice. Îl aşteaptă şi ea pe tata, să ne vină. Cu bagaje adevărate, cu, adică şi mobila: ca să avem şi noi pe lumea asta pat-şi-masă. Se zice: casă-şi-masă, dar casa noastră a rămas la Mana, a pus-o mama să ne aştepte şi de-aceea. Domnişoara este foarte bună prietenă cu mama, la Cancelarie dau de ele mereu împreună, stînd de vorbă. Femeile astea discută şi când tac.

Dar nu numai din pricina asta ţin eu la ea. Ci pentru că domnişoara mea este un om, domnule! Invenţia asta eu am inventat-o, eu zic aşa, când discut cu copiii. Nu ştiu cum mi-a venit, dar bine mi-a venit. Domnişoara-i groasă peste tot: la şolduri, la piept, la nas-gât-urechi, la obraz, la musteaţă, la glas - un om, domnule! Le-am zis copiilor: Dom'le, dacă la clasă Domnişoara ţi-ar da o pălmuţă de-a ei, te-ar pupa mă-ta rece!; dacă te-ar bate cu rigla la palmă, ţi-ar reteza mâna, te-ar spinteca, ar face doi din tine!; dacă te-ar urechea, ai rămîne fără cap! - un om, domnule, domnişoara mea! Dar ea nu bate; nici nu ameninţă - n-are nevoie: noi, cei dintr-a doua-a ei, suntem atât de cuminţi, că ne dau lacrimile de cuminţenie; şi înţelegem şi ne însuşim tot ce ne explică, absolut! Şi ţinem la eaaa… Un om, domle!

Să zicem că eu sunt mai aparte: fiu de cadre didactice, în plus, refugiat - însă şi ceilalţi, nerefugiaţii, chiar şi repetenţii, chiar şi proştii-clasei, cu toţii înţelegem fulgerător şi însuşim. Şi lecţia-lecţie, la-clasă, dar şi pentru-acasă; chiar şi pentru mai acasă decât acasă - uite, eu am înţeles foarte bine cum stau treburile cu -re - chiar dacă n-am învăţat latina, ca să deosebesc un rechin de un refugiat; pe rege de recunoştinţă-veşnică; pe Reli, colega mea de bancă, de o adevărată repetentă (nu ca ea, care a fost bolnavă, de asta face a II-a din nou şi are gură roşie şi mărgele roşii-roşii…).

Aşa că pe domnişoara nu am pierdut-o de tot, oricum, dacă aş avea gura liberă, i-aş zice-o eu mamei, chiar dacă atunci când te

muţi, mărşăluieşti şi taci. I-aş zice ce i-am zis ieri, alaltăieri şi azi dimineaţă:

- Dar ei şi duminica-şi scot vitele la păşune, să mai dormim oleacă, ne-om muta mai încolo, după ce curăţă uliţa - te rog eu mul' de to', mamă…

- Mai încolo? Să ne vadă tot satul cum defilăm cu boarfele-n spinare? Să ne numere bagajele? Dar ce-avem noi cu vacile lor?

Atunci eu plasez chestia cu vaca mea - în fine, invenţia mea cu vaca altuia:

- Ştii cine-i vaca? Vaca-i scroafa care se zmulge lângă şiştar şi se zbalegă în uliţă - drept unde calc eu, mă-gă-ri-ţa!

Eu am inventat asta, într-o zi, când Reli avea mărgica şi mai roşie. Ca s-o fac praf. Dar nu pe mama: dacă ar avea umerii liberi, ar ridica din ei.

Dar lasă: e un Dumnezeu pe lumea asta: când ajungem la gazda cu odaia-adevărată, suntem amândoi îmbălegaţi până la genunchi. Eu ca eu: m-am descălţat de sandale încă de la plecare, m-am îmbălegat desculţ - dar s-o vezi pe mama! Cadru didactic - în plus, refugiat, ca şi mine - ea nu şi-a scos pantofii albi; nu cei albi dintr-o bucată, ci albii împletiţi. Am vrut eu să-i spun, la plecare, că-i mai uşor să-ţi speli picioarele decît pantofii, însă o ştiu eu, ar fi zis că, după ce că e refugiată şi umblă cu boarfele-n spinare, să se poarte şi desculţă?

Ne oprim la o poartă. Mama:

- Aici e gazda, Moş Veniamin. Te pof-tesc să fii cuviincios, binecrescut. Eşti fiu de cadre didactice - în plus, refugiat. S-a-nţeles?

Mormăi că s-a. Ca să scap. De când ne-am tras înapoi, cu-spatele, aici, la Gusu, mama îmi spune de câte o sută de ori pe zi că, în-plus. De parcă ceilalţi (chiar dacă ei n-au aflat de la domnişoara secretul lui re-) habar n-ar avea, ori au uitat, de ieri; de parcă rostul meu pe lumea asta mare ar fi să-i bat la cap pe ardeleni cu înplusul meu - ca nu cumva ei să creadă că aş fi un venetic (ei zic: vinitură), nu un venit, aşa, pe la ei, în vizită; un 'fujat, cum zic ei, nu un re-, adică unul care n-a nimerit-o de prima oară cu Reli…

Îmi vine s-o pof-tesc eu pe mama să mă lase aşa, făr' de în-plus… Dar nu-i zic, nu e momentul: suntem încă în mutare, n-am păşit pragul - şi, în plus, ea şi-a mânjit ca dracu de balegă pantofii împletiţi alb.

Nu-i zic, i-a zis, mai alaltăieri, domnişoara Coban (după ce mama mă pof-ti-se, din Cancelarie):

- Dar lasă-l, dragă, e copil - lasă-l să fie ceea ce şi aşa durează prea puţin…

Mama şi-a lungit gâtul şi s-a făcut foarte urâtă: ca o găină:

- Te pof-tesc să aplici pedagogia asta copilului dumitale - dragă!

Mama se face urâtă de tot când e rea cu domnişoara mea. Şi rea, de când e în-plusă. Eu ţin mult la domnişoara, dar, uite, trebuie să mă mut cu mama. Că aşa-i când eşti copil.

Nu înţeleg de ce e rea mama cu copilul domnişoarei, când lumea-ntreagă ştie că domnişoarele nu au copii: sunt legate la pântece, de asta, mi-a spus mie un băiat, la Centrul de Refugiaţi de la Sibiu, dar mi-a zis să nu mai spun şi mi-a arătat cu mâinile peste mijloc, adică un brâu, un chimir, legătura aceea. M-am tot uitat la domnişoare, n-am văzut, dar băiatul acela de la Centru care era muuult mai mare decât mine, deşi tot refugiat, zicea că nu vedem noi, bărbaţii, însă domnişoarele sânt legate la pântece, altfel ar ieşi copilul şi l-am vedea cu toţii. Mi-a mai spus băietu-cela - el avea o soră mare, văduvă, de asta îl credeam - că atunci când domnişoarele se cunună, tinerii soţi le dezleagă pe tinerele soţii la pântece, aşa devin doamne domnişoarele - că ştie el precis, de la cineva, nu spune cine (dar eu ştiam: de la soră-sa lui). Aşa se fac copiii pe lumea asta. Domnişoara mea Coban e foarte domnişoară, judecînd după grosimea de la mijloc; ea trebuie să aibă o legătură pe măsură, care ce om e, domnule!

Mama a lăsat bagajele jos, în prag, a încercat să-şi şteargă pantofii de cornul unei pietre - mai mult şi i-a năclăit. Cu gura pungită, bate cuviincios în poartă - cu genunchiul unui singur deget, ca într-o uşă. Eu deschid gura, îi zic să bată cu pumnul, ca într-o poartă; ori să intrăm, ce să tot batem, o fi descuiat. Ea zice că nu intri la străini, fără să baţi; şi nu intri, chiar dacă e descuiat, dacă stăpânul nu te pof-teş-te să intri. Pentru că acum am gura liberă, tac. Uite-aşa! Tot degeaba, mama face numai după capul ei, nu ascultă ce-i spun.

După mult timp, mult timp, un glas supărat strigă, dinăuntru, că să intrăm; că-i descuiat; că ce, oar' suntem surzi?

Intru în curte, după mama, târînd războinic valiza-mică şi trăistuţa.

Bun. Ne-am spălat, la fântână, care numai picioarele goale,

care şi pantofii albi, de cadru didactic. Cu picioare curate, desculţe, lipăim pe duşumeaua camerei adevărate, a noastră şi ziua.

- Ziceai că ziceau de-o cameră-cameră, nu de bucătărie, zic. Oamenii de-aici, din Gusu, nu-i spun: bucătărie, îi spun: boacăză - fii atentă cum pronunţă: bòcăză!

- Cum? Repetă!

N-am vrut deloc, dar deloc s-o fac fericită pe mama. Aşa s-a-ntâmplat. Mie mi-a scăpat, mama a prins-o - în doi timpi şi trei mişcări, a scos din bagajele încă nedesfăcute un caiet şi un creion bine ascuţit (cum ascute mama creioanele, e-he!, nici maşina nu le-ascute) şi:

- Cum ai spus? Repetă. Încă o dată… Aşadar, boacăză, egal bucătărie; în paranteză, de vară…

- N-am zis nimic de vară.

- N-ai zis tu, dar se vede ea - şi se pronunţă bocăză…

- Nu: bocăză - ce-i aia: bocăză? - fii atentă la mine: bò! bò-căză…

- A-ha, diftongul oa ei îl pronunţă ca Ruşii când vorbesc româneşte: sòre, pòrtă, mòre…

- Nu-l pronunţă ca niciun rus şi de ce nu stăm noi într-o cameră-cameră?

- S-au răzgândit, între timp le-a venit cineva de undeva - nu-i nimic: pentru un provizorat, până vine tata… De ce ziceai că nu pronunţă ca Ruşii?

- Fiindcă ei n-au ruşi, numai unguri - i-am auzit, la Sibiu, vorbind pe stradă - şi când vine tata cela?

Mama lasă pe dată caietul şi creionul, mă ia pe mine. La piept. E bună şi mama - când nu e rea cu domnişoara. Şi zice, mama:

- Vine, el, vine - dacă nu azi, atunci mâine, că bun e Dumnezeu, ni l-o aduce, cum zicea Moş Iacob al nostru… Bietul Moş Iacob, ce-o fi făcînd el, acuma? Şi Mătuşa Domnica, biata de ea - o, Doamne, cum ne-am lăsat noi casă şi masă, prieteni şi neamuri şi rost, de-am ajuns printre străini, cu straista-n băţ, într-o… Şi măcar dacă i-ar zice: bucătărie - dar lasă, dragu-mamii, vine, el, tata, în trei o să ne fie mai puţin boacăză, cum spun Ardelenii.. .

- Bòcăză, o corectez eu.

2. NE-AM MUTAT

În gazdă la Moş Veniamin. Aşa-i spune lumea, eu nu-i spun. Nu ştiu dacă-i numele, prenumele, porecla - nu mă interesează.

Nu seamănă deloc cu Moş Iacob al meu, cel de la Mana. Ar fi cam de aceeaşi vârstă, dar ăsta de-aici e un nesuferit; cu toate că e îmbrăcat, tot, în alb; cu toate că Moş Iacob al meu, cu cel de la Mana era numai în negru îmbrăcat - de unde concluzia că nu tot ce-i negru e rău şi nu tot albul e bun…

Îmi place cum sunt îmbrăcaţi oamenii din Gusu: în alb, de parcă le-ar fi tot timpul sărbătoare; ori de parcă tot timpul ar umbla în izmene - în izmene umblă ăsta, moşveniaminul, albe, dar dacă i-i negru sufletul…Femeile au ceva negru - pe cap, broboadele, la ìi, la cătrinţe, pe la…

- Mamă, ştii cum spun oamenii din Gusu la broboadă? Cârpă!

- Ştiu, zice mama, zâmbind, mângâindu-şi caietul. Am notat. Iar la batistă: cârpuţă…

A notat, ştie. Nu chiar cât mine, dar cel mai bine dintre toţi refugiaţii adulţi - fiindcă nu se compară cu noi, copiii de refugiaţi. Încă din Cancelarie, pe câteva caiete noi, faine, aduse de la Mana, a scris cu scrisul ei caligrafic, de învăţătoare: *Monografia satului Gusu, jud. Sibiu - 1944*. Le-a numerotat, caietele, a scris pe ele şi ce conţin: *Locuinţă, Agricultură, Colinde, Bocete, Costum naţional* - chiar aşa a scris pe un caiet, eu i-am atras atenţia că oamenii de-aici nu vorbesc nici de costum, nici de naţional, ei spun că se poartă rumâneşte. Mama a notat - înăuntru, dar pe copertă n-a corectat costumul-naţional.

Rumâneşte se poartă şi ăsta, Moş Venialnin. Portul lui mi-ar plăcea, dar purtarea… Se poartă ca un nesuferit: nu mă întreabă nimic, niciodată; măcar de formă să mă întrebe, tot de formă i-aş povesti totului-tot: de unde venim, cum e pe la noi, prin Basarabia, i-aş spune de Moş Iacob, de ruşi, de deportarea tatei, de re-fugă - de tot-tot. Dar el, nimic. Nu mă întreabă şi nu-mi răspunde cînd îi dau cuviincios şi foarte în-plus, bună-ziua. O fi el surd. Dar mut nu-i, doar la venire, a zbierat la noi să intrăm, că ce, oar' suntem surzi?

Noroc că ziua sunt la şcoală, iar în timpul liber mă joc cu copiii - la ei, nu la noi. Noi n-avem un la-noi - dar las', când o să vină tata… Apoi seara sunt atât de ostenit, încât dau repede-

repede, ca rapidul, din lingură, ca să termin rapid-rapid, să-mi spun rugăciunea iute-iute şi, după ce uneori mă spăl, mă culc. Şi dorm ca trenul.

E frumos în Gusu: şi copiii se poartă rumâneşte - nu doar colegii mei dintr-a doua, dar şi cei mici de tot: am văzut la biserică copii mici-mici purtîndu-se rumâneşte, băieţii cu cioareci adevăraţi, de pănură albă, cu pălării adevărate, cu panglică; şi fetiţele: au ìi şi poale şi cătrinţe adevărate! Nu chiar toţi băieţii au şerpar adevărat, dar toţi sunt încinşi, încătărămaţi. Ai zice nişte piticuţi - lor să le zică domnişoara mea: p'ticoţi! - sânt ca nişte păpuşi Rumânaşii din Gusu. De aici se va fi inspirat Alecsandri, pentru Românaş; nu ştiu dacă şi pentru donicioară, garofiţă, bălăioară - o s-o întreb pe domnişoară; ba nu: în asta, mama-i mai bună. Cu caietele ei.

Încă ceva nou, pentru mine: pe-aici, pe la Gusu, cu toţii umblă încălţaţi, chiar acum, în Săptămâna Patimilor, când e aşa de frumos şi de cald şi de bine, pe-afară, după-şcoală, în tălpi… Ei şi? Umble, pân' n-or mai putea, încălţaţi! Eu sunt un în plus: la joacă, după-şcoală, mă descalţ. Mama zice că pe-aici numai Ţiganii umblă desculţi - ei şi? Or fi ştiind ei ceva-ceva despre tainele naturii. Să calce neţiganii, ne-refugiaţii o primăvară ca asta, cu bocancii! Şi cum să las eu pe alţii să fie mai sprinteni decât mine la căţărat în copaci, de s-o fac praf pe Reli? Ce să mai zic de artafugii - în asta sunt cel mai mare fugartist!

Îl aşteptăm pe tata. Să ne vină odată, ca să ne mutăm din bòcăza lui Moş Veniamin într-o recameră ca lumea. Mama se duce aproape în fiecare zi la primărie şi telefonează la Sibiu, la Centrul de Refugiaţi: întreabă dacă n-a apărut tata. Nu, încă n-a apărut, dar apare el, să nu-şi facă griji, întîrzie de bombardamentele americanilor, Americanii au cam-distrus un-pic-de-tot de tot căile ferate, dar poate că vine pe drum, şoselele n-au fost prea cumplit bombardate.

Asta-i tot, pentru azi, dar mâine-i altă zi, poate că mâine… Si-gur, mâine apare şi tata, să telefoneze mama şi mâine, la Centru, la Sibiu…

Până mâine, asta-i pentru azi. Dacă nu s-ar vedea, sticlind în soare şi huruind, înalt, stolurile de americani, ar fi şi mai puţin asta-i. Dar chiar şi aşa, oamenii din Gusu se duc la lucru, se întorc de la lucru, în "costumele" lor albe şi sărbătoreşti, mergînd cu

mersul lor, altul decât pe la noi, pe la Mana: aici până şi junii, până şi muierile faine au un mers pe-n-sus şi-n-jos, hâţânat şi domol şi moşnegos. Chiar şi Reli a mea - dar eu îi pun palma în creştet şi-i zic să meargă; şi cum ea încearcă să bată, cu capul, în sus şi-n jos, îi dau cu palma-n creştet - a început să înveţe să păşească lin, ca pe la noi; să meargă uns, ca reginele. Şi de asta…

Altfel, noi, copiii, mergem la şcoală, ieşim de la şcoală - războiul nu se vede, nu se-aude, nu se simte, de-aici. Despre război vorbim numai noi, refugiaţii, în de noi.

Uneori vine în vizită, în bòcăza nost'ă, domnişoara Coban; mai des mergem noi în vizită la ea; şi la Balteş, la Saviţchi, la Pintilie - cu toţii basarabeni şi învăţători. Atunci îi aud cum se miră.

Se miră ai noştri că Ardelenii parcă ar trăi pe altă lume; că, deşi aproape fiecare familie are pe cineva pe front - şi au şi ei vreo zece eroi în cimitir - parcă plecaţii lor s-ar fi dus cu oile; ori ar fi la târg. D-apăi las' c-or vini ei…

Se mai miră ai noştri că Ardelenii, când tu le vorbeşti de ruşi, ridică din umeri, se miră ei: ce tot avem cu Ruşî'?, că Ruşî-s la ei, în Rusìa lor, ce triabă să aive cu ei, Ardilenii din Gusu! Că nici ei, Gusenii n-au nemica cu Ruşî', ei au ce au cu Ungurii, de le-or răpchit Ardialu' de Nor' - aia, nedrepta'! C-o hi fo' ceva-cumva cu Băsărabia, cu Bocovina - o hi cam fo', ei nu zîc ba, da' fiecare cu năcazu lui - da' ăl mai mare-i cu Ungurii, de-or răpchit Ardialu - da las' numa, las': vin ei, Ruşî', -i pun ei pe fugă pe Unguri, cum i-or cam fugărit şî pe vremia lu Coşut, cu Petiofi-al lor cu tot - ăăăi, că ce i-or fugărit Ruşî' pe Unguri, atuncea…

Saviţchi povesteşte cum a schimbat el tactica cu Gusenii: nu le mai zice Ruşilor: ruşi, ci: sovietici - le-a povestit ardelenilor cum Sovieticii nu cred în Dumnezeu şi închid bisericile… Ardelenii au ridicat din umeri, au zis c-aşè o hi, cam auziseră şi ei, de pe front, da' cum războiu-i război şi lumea-i lume, câte nu grăieşte lumea pe timp de război… Saviţchi a schimbat iar tactica, le-a zis Sovieticilor: bolşevici - a povestit cum bolşevicii iau pământul ţăranilor, îi bagă cu de-a sila la colhoz, cine nu vrea - la Siberia cu el! La care Ardelenii din Gusu, după ce s-au gândit şi s-au cujetat şi s-au scărpinat cu nădejde pe sub clopuri, au zis că aşè o hi - 'colo, la ei, la Ruş'; da' ei nu pricep: cum să le ieie òmenilor pământu', că dòră pământu-i aci, -n Ardial - ce triabă au Ruşî' borşovici, de la ei, din Rusìa, cu Ardialu'? Care-i pămân'

sărac - n-au ei stepa lor, grasă? Ş-apăi pământu-i al lor, din moş' strămoş', stropchit cu sudòre şi cu sânje şi cu trasu-pe-rotă, niminea de pe lumea asta nu li-l poate loa, pământu'; astea-s vorbe, că le ia pământu - că gura lumii…

Domnişoara Coban nu se miră, nu sufere că Ardelenii nu ne cred pe noi, refugiaţii. Zice cu glasul ei de-catedrală:

- Lăsaţi-i în pace, oameni buni! Mai au o lună-două până vin şi peste ei; cam o jumătate de an, până să înţeleagă că Ruşii s-au făcut sovietici şi încă altă jumătate de an, până ce bolşevicii or să le ia şi lor pământul, or să-i deporteze şi pe ei - ca pe noi, Basarabenii… De ce să nu se bucure de viaţă, până atunci? Lăsaţi-i în dulcea-neştiinţă, ce să-i mai speriem şi noi?

- Ca să ştie ce-i aşteaptă, zice Balteş.

- Ca să ştie!, tună domnişoara. Dacă omul ar învăţa din experienţa altuia… Că nu ne cred pe noi, Basarabenii - dar ce, noi îi crezusem pe Ucrainenii fugiţi dincoace, peste Nistru, înainte de Ocupaţie?

- Eu i-am crezut, zice Pintilie.

- Şi eu - la ce mi-a slujit? I-am crezut pe ei, dar pe mine… nu m-am crezut! N-am plecat în refugiul din '40. Nici dumneata…

- Am încercat, nu se mai putea, zice Pintilie. Ne-au întors, tâlharii, de la Prut, au închis graniţa cu mult înainte de termen…

- Şi pe noi ne-au întors, face domnişoara. Dacă plecam numaidecât după anunţarea Cedării… Dar ne ziceam că n-or să ne cedeze, că nu eram obiecte, eram câteva milioane de oameni… Cum să ne cedeze Ruşilor, fără măcar oleacă de târguială? - mai dă, jupâne, mai lasă, stăpâne… Şi ne-au cedat străinilor, ceda-li-s-ar inima câinilor de cedători! Când am văzut că suntem buni-cedaţi, era prea târziu: nici n-am apucat să vedem Prutul, că ne-au întors comisarii…

- Aşa am păţit şi noi, zice mama. Al meu atâta s-a codit, atâta s-a-nvârtit în jurul casei, că i se rupea inima de ce lăsa - ne-au întors de la jumătatea drumului, nici la Călăraşi n-am ajuns, că ne-au întors, comisarii… Şi după aceea pe-al meu l-au ridicat, l-au dus în Siberia lor…

- Măcar al dumitale s-a întors, zice domnişoara. Dar ridicaţii mei, până la a şaptea spiţă - n-am aflat nici măcar că ar fi murit…

- Or fi trăind, lasă…, zice mama.

- Or ar fi trăind, las…, zice domnişoara. Era după Anul Nou,

mă dusesem la Chişinău, pentru rechizite şcolare. Când să mă întorc, în gară, dau de un cunoscut, zice: I-au ridicat pe toţi ai voştri, azi-noapte, cu camioanele, au ridicat vreo zece familii - tu nici nu te mai întoarce, zice, unde să te mai întorci, zice, ascun-de-te pe unde-i putea, până vin Românii, să ne des-cedeze… Unde să te-ascunzi? În gară erau controale, am luat-o la fugă după alţi fugăriţi… Ne-am ascuns în canal… Credeam că o să dureze un ceas-două - am ieşit după câteva luni - ca să intrăm în alte borţi, într-o carieră de piatră de pe la Scorţeni…

- Acolo ne-am cunoscut!, râde Balteş. A mea şi cu fata erau la socri, eu în carieră. Ne ştiam, ba chiar o curtasem, de cavaler - dar cine s-a mai recunoască?

- Nu te vedeai pe tine!, râde domnişoara.

- Nu apucasem să-mi iau şi oglinda - să fi fost prin aprilie' 41…

- Aprilie sau mai. Sau martie, zice domnişoara. Da' rău ne-aţi mai primit, voi, Oamenii Cavernelor, pe noi, Guzganii…

- Ne sălbăticisem şi noi, ca omul - dar las', că şi voi… Miroseaţi a… Duhneaţi a…

- A ce?, râde domnişoara, zguduindu-se, zguduind şi podeaua, prin scaun. A cacanal! Om fi duhnit noi, Guzganii, a cacanal, dar măcar nu ne-am mâncat între noi, ca voi.

- Un zvon!, se apără Balteş. De altfel, când am ajuns eu în carieră, se împrimăvărase, dăduseră mugurii, iarba, aveam ce paşte, ce, roade… Mai ţii minte ce ziceai când rodeam la coajă de mlajă?

- "Roade, Gheorghiţă, roade mlădiţă, nu ciolane bătrâne de babă tânără…"

- Şi tu! se supără Balteş. Un zvon. Ziceai: Deacum, n-o să mai fim bolnavi de friguri - de-atâta chinină de la coaja de salcie…

- Aşa ziceam? Numai atât?

- Numai atât - şi ce-ar fi dac-am schimba vorba?, intervine mama, arătîndu-mă din sprincene.

- Mai ziceai şi altele, continuă Balteş, dar dacă eu n-am fost martor… Poate în timpul iernii să fi fost ceva-ceva, pe altundeva - ce vrei, foamea-i foame, omu-i om… Tu ai să zici: omul nu-i om, dacă…

- Acum chiar schimbăm vorba! - şi mama arată înspre mine şi le face lor semne.

De parcă n-aş şti ce ştiu: s-au mâncat între ei şi nu numai în

cariera de la Scorţeni. Dar Balteş o ţine pe-a lui:

- Măi, şi când să ies la lumină… Mi-am şi găsit când: în noaptea de 12 spre 13 iunie…

- O, Doamne!, face doamna Balteş. Eram la tata cu fetiţa, când numai ce răsare omu-ista…

- Recunoaşte!, râde Balteş. Dacă nu răsăream eu… Să vedeţi: mi se cam acrise de carieră şi zic: ia să dau eu o fugă până la socru-meu, să-mi văd copilul şi nevasta… Şi cum mă apropii de sat, prin păp'şoaie, parcă aud vorbă rusască. Mă târăsc pe brânci, ca la armată, mă apropii: camioane! Cu luminile stinse, soldaţi care fumau în pumn şi vorbeau în şoaptă. Şi aşteptau. Măi, îmi spun eu: ce fac camioanele istea, cu luminile stinse şi cu soldaţi care aşteaptă - la vreo doi kilometri de sat? Decât dacă…

- Decât dacă au venit la ridicat oameni, zice Saviţchi. Şi de la noi au ridicat în noaptea aceea o mulţime de familii.

- Şi de la noi, zice Pintilie. Simţea el, Stalin că se apropie războiul şi ce şi-a zis: Ia să-i lichidez eu pe naţionaliştii iştea de români, pe basarabeni…

- Parcă era vorba să schimbăm vorba!, face mama. Să vorbim despre ardeleni.

- Ardelenii - treaba lor, face Pintilie. Dar ce ne facem noi, dacă Ruşii intră în România?

- N-au intrat?, chicoteşte domnişoara. Atunci noi ce căutăm la ei, în Ardeal?

- Am vrut să zic: dacă Ruşii trec Prutul…

- Nu l-au trecut? - tot domnişoara. Ba l-au cam trecut, cum zic Ardelenii, sus, în Bucovina. Or să-l treacă şi pe la mijloc şi pe la mai jos. Or să treacă şi Siretul şi Milcovul şi Carpaţii, iar noi, care cică-i ştim pe ruşi, o să spunem şi de data asta că… poate n-or să ne re-cedeze Românii de tot, că să mai vedem, că poate nu-i dracul chiar negru…

- Eu, unul, nu, zice Balteş. Cum trec Ruşii Siretul, cum îmi iau straista-n băţ şi-o pornesc.

- Încotro?, îl întreabă mama, neliniştită.

- Încotrova! Drept în faţa ochilor, cum şăd cu schinarea la rus…

- Şi noi, face Pintilie. M-am fript o dată cu borşul rusăsc, gata: suflu şi-n…

- Mă luaţi şi pe mine?, râde domnişoara. Vorba ceea o dată vede naşul… fina finei…

Mama o chiar sărută pe tâmplă. Ştiu eu de ce: să-nu-audă-băiatul… A întors-o bine şi la timp domnişoara, cu fina finei. Eu aş fi zis altfel - aş fi zis: o dată re-vede naşul re-fina finei; sau de-a dreptul: fina, dar a re-finei - şi o re-văd pe a 1ui re-Reli: re-roşie.

- Până nu vine al meu, nu ne mişcăm, zice mama. Că trebuie să vină, azi-mâine. Dacă mai vine… - şi se porneşte să plângă - domnişoara o ia la piept, o ia în braţe - că are de unde, faţă de ea, mama arată ca un copil, şi mama se ogoieşte şi zice: Ce prostie, oameni buni: să-l las să se-ntoarcă la Mana, din gară de la Chişinău! - şi povesteşte, pentru a mia oară cum am ajuns cu toţii la Chişinău, cum am urcat în vagon dar vagonul nostru pornise în refugiu numai cu noi doi, tata se întorsese la Mana, acasă, să mai ia lucruri, să mai ia şi mobila…

- Las' că vine el, vine!, o asigură domnişoara (n-aş vrea să mă mângâie domnişoara: mi-ar face vânătăi). Ţi-au spus şi de la Centru, de la Sibiu: întârzie oleacă, fiindcă vine pe jos - vreau să zic: pe şosea, cu vreun camion. Nu-i mai repede, da-i mai sigur pe jos, decât cu trenul. Simpaticii de-americani - mama lor de… aşteptaţi! Am auzit că Regăţenii îi aşteaptă să debarce la Mangalia - pe-acolo, cam pe lângă geamìe… Or să debarce, mai ştii - dar după ce-or să netezească terenul, să nu li se încurce paraşutele în minaret… Şi în sonde… De-asta bombardează ei - vreţi să ştiţi ce cred eu? Eu cred că numai avioanele şi bombele-s americane! Aviatorii-s ruşi - de asta!

De asta ! - am mai auzit-o pe asta. Oamenii mari, chiar când sunt domnişoare, uită c-au mai spus, repetă, ceilalţi mari se prefac că pentru întâia oară aud - asta se cheamă la ei: conversaţie.

- Aşa am crezut şi eu, re-oftează Saviţchi. Dar mi-a spus cumnatul, care-i mobilizat la Apărarea Civilă, la Ploieşti, că aviatorii sunt americani-americani, a vorbit cu ei, vin din Italia, de la Foggia.

- Chioggia, nu Foggia, zice domnişoara. Atâta geografie…

Eu zic, în acelaşi timp cu Saviţchi, dar în gând:

«Atâta geografie mai ştim şi noi şi ştim să ascultăm un radio - de la Foggia vin, uite, din pintenul cizmei (desenez în aer, cu limba, cizma Italiei, Saviţchi o face cu degetul pe masă). Chioggia-i mai sus (muuult mai sus), aici, lângă Veneţia (uite-aici, unde s-a stins faima falnicei), or acolo-s nemţi încă».

- Ce mi-i Foggia, ce mi-i Chioggia!, tună domnişoara (Tanda

şi Manda). Rezultatul e că Americanii ne bombardează ruseşte - dar ce au cu noi? Ce le-am făcut noi americanilor ?

Îi răspund domnişoarei - prin Balteş:

«Sunt aliaţi cu Ruşii - astea le-am făcut!»

Bun, răspunsul. De parcă eu l-aş fi dat. Ceva nou dinspre Pintilie:

- De nu i-am corcolì atâta pe aviatorii lor, căzuţi. De i-am lăsa pe mâna nemţilor, n-ar mai veni şi-a doua oară (o dată vede naşul fina re-Americancei). Mă rog, să fim cavaleri - dar ei? Vras'zică noi îi cazăm la cel mai luxos hotel din Bucureşti, la Athenée Palace, se zice - şi ei… Că aşa-i Românul: cavaler! Americanu-i dă cu boamba-n cap şi cavaleru-l pupă-n cur!

- Ce-ar fi să schimbăm…? - mama.

- … pe mulţi îi zmulgem din labele Nemţilor, îi cazăm la cel mai luxos hotel - şi ei… Le-om fi dînd şi dame!

- Şşşt!, face mama, dar clasa asta n-o ascultă.

- Ce contează o damă la o Românie-Mare!, bufneşte domnişoara.

- Hă-tu-i în mamă!, face Saviţchi. De văcari! Şi de haidăi! Şi de-analfabeţi - Americanii iştia nici nu ştiu prin care parte a lumii lasă bombele!

- Ei, ba nu, râde Balteş. Le-a spus haidăul-şef unde: drept pe obiectiv!

- Obiectivu' mă-sii! - Saviţchi e foarte supărat. Case de oameni - obiectiv? Femei şi copii: obiectiv? Da' ia să-i lase ai noştri pe mâna lui Fritz, să-i înveţe el minte pe-american!

- Adică să-i împuşte în aer?, face domnişoara. Asta-i barbarie!

- Barbarie o să fie când o să mă duc eu la el, în America lui, şi-o să dau cu boamba-n casa lui!, zice Saviţchi.

- Nu să-i împuşcăm în aer, ca Nemţii, zice şi Pintilie, dar nici să-i împuşcăm pe Nemţii de-alături, să-i culegem pe-Americani de prin copaci şi din bur'eni şi să-i ducem la hotel de lux! Şi le dăm şi dame - poftiţi, domnilor americani, că la noi se găseşte marfa asta…

- Parcă era vorba să schimbăm… - tot mama. Zău, sunt şi copii pe-aici…

Zău că sunt şi copii pe-aici şi copiii ştiu cum se dau damele: de sacrificiu, aşa spune tata; care-i zice şi damă, dar mai des: regină. Dai dama - de sacrificiu - şi scapi, deocamdată, de mat.

A-ha: de asta îi scapă ai noştri pe americani de nemţi: ca să aibă cu cine juca şah. Cum românul e cavaler şi are o Românie-Mare-Micìtă, ce să facă: dă dama.

Tata zice şi: cedare. De asta, când am jucat cu Ruşii, am cedat Basarabia; acum, cu Americanii, o să cedăm şi restul damei. Eu, dacă aş fi Românul, n-aş ceda nimic. Mai bine pierd partida asta. O s-o câştig pe cealaltă - dar nu cedez dama. Adică regina - s-o cedez eu pe mama?

Mă ridic de la locul meu şi luă lipesc de mama mea, plângînd. Mama mea crede că plâng de tata, că iar-tot-mereu nu nu vine - după ce ne venise, hăt, de la Polul cel Nord. Domnişoara mea crede că plâng de oboseală, de somn - aşa că ele, reginele mele, îşi alătură scaunele şi mă iau, amândouă, în braţe. Stau la ele în poală - juma' juma'. Aş putea sta în poală la mama, mama în poală la domnişoara, la mine-n poală ar putea sta Reli, în poală la Reli ar sta băiatul nostru, că-i copil, săracul şi obosit de conversaţia adulţilor.

Se vorbeşte, se vorbeşte: cum îi împuşcă Nemţii pe americani, în aer; cum îi împuşcă Românii pe nemţi - ca să nu-i împuşte Nemţii pe americani - şi-i duc la hotel de lux şi-acolo le cedează damele. Că aşa-i Românul nostru: cavaler; şi cedător.

Nu dorm, chiar dacă ţin ochii închişi. Cu ei închişi văd mai bine desenul pe care am să-l fac mâine - uite cum: fac un soldat cu cască germană, trăgînd cu puşca, pieziş, în sus, într-un ins crăcănat de paraşută (dar fără cască - ziceam că i-a căzut când a sărit din avion - ziceam aşa, ca să nu recunosc: nu ştiu cum arată o cască de american); Americanul aruncă de sus, pieziş, în jos, drept în capul unei căşti de soldat român, o bombă (una ceva mai mititică, nu ca la Ploieşti) - în timp ce soldatul român trage cu puşca în soldatul german. În triunghi. Fac şi gloanţele: linii punctate; fac bomba în roşu, razele galbene - ca să nu-l ardă prea tare pe Aşairomânul, cel care-fi veci nu piere. Fac şi-un drapel tricolor cunosc pe lume. Şi, după ce fac tot desenul, fac semnătura mea, citeaţă de tot, în colţul din dreapta-jos.

Dar am uitat dama. Unde-o pun pe cedată? N-o pun! Eu nu cedez, oi fi eu român, dar nu cedez Mana mea; nici judeţul Orhei, nici Basarabia şi Bucovina şi Ardealul de Nord - şi nici Regina. Nu dau nimic şi pe-aici nu se trece!

Ştiu că n-o să-mi iasă frumos desenul. N-o să fie frumos, dar adevărat o să fie: 'simt eu.

Nu dorm. Eu nu dorm - în schimb ei nu tac. Eu îmi spun în gândul meu, aşa: ce poate fi frumos fi frumos în triunghi, unde americanul îmi dă mie cu boamba-n cască şi eu trag în casca Aliatului meu, cel care m-a liberat pe mine şi pe mama de Ruşi şi lui l-a adus pe tata din Siberia? Eu nu-s aşairomânul, nu cedez nici o palmă de damă. Şi când mă fac mare, învăţ bine-bine să joc şah.

Îi bat pe toţi - însă îi fac, direct, mat. Nu iau niciunuia dama. Regina. Fiindcă nu se face să iei regina aproapelui tău.

3. PAŞTE - 1944

De Paşte, mergem întâi la biserica ortodoxă. Cum începe să se termine slujba, cum îi cer voie mamei să mă duc la Cristian. Îmi dă. Cristian e băiatul popii unit, Cristian Cristian; şi numele şi prenumele; şi tatăl şi fiul - coleg de clasă cu mine, într-a doua.

Biserica ortodoxă e în centru. Noi suntem ortodocşi - însă popa ortodox nu are băiat; biserica unită e sus, pe deal şi Cristian e cel mai bun prieten al meu. Şi tată-său, popa catolic. Oamenii din sat i se adresează cu: "Dom' Părinte" - ciudat mai vorbesc Ardelenii, îi zic popii şi domn şi părinte - la noi, în Basarabia, i se zice, scurt: "Părinte", iar în discuţie: "Sfinţia ta", în nici un caz: domn. La noi în Basarabia, Domn este, mai întîi, Dumnezeu din cer; după aceea, învăţătorul de pe pământ, adică tata. Basarabeanul de mine îi zice preotului unit: "Dompărintedompărinte" dar el nu se supără. Râde primul, aşa că eu râd de râsul lui. Suntem buni prieteni, deşi el e cam papistaş.

Urc la trap hudiţa care suie spre biserica unită; ţin bine, în fiecare mână, câte un ou de Paşti. Unul pentru Cristian, cel mai bun prieten al meu de pe întreg pământul; celălalt e pentru mandea. O să ciocnim, unul o să spună:«Hristos a-nviat!», celălalt: «Adevărat c-a-nviat» - şi, dacă se sparge (să zicem) oul lui Cristian, eu i-l dau pe al meu, întreg, să-l păstreze ca amintire de la cel mai bun prieten al lui - şi-l iau pe al lui, spartul; şi-l mănânc! Mama a făcut, de Paştele ăsta, refugiat, cu multă artă, numai zece ouă.

- Nu-i igienic să consumi mai mult de două ouă tari, a zis mama. Îţi distrugi ficatul…

N-am zis nimic la zisele mamei. La noi, la Mana, unde eram

muuult mai mic şi mai copil, în minus, ne-refugiat, de Paşte mâncam o sută de ouă, dintr-un foc. Nu chiar întreagă, suta, dar zece tot erau. Drept, de pe la al treilea, numai albuşul îl consumam, gălbenuşul îl aruncam: era înecăcios, uneori cleios, nu-mi plăcea - de asta, nu de ficat. La noi, la Mana, habar n-aveam că omul are, taman de Paşte, ficat. Aici însă nu suntem la noi, la Mana; aici, în refugiu, avem - ficatul meu o fi portmoneul mamei, aşa-i când re-fugi: te holticăi şi-ţi pierzi banii - şi de-aceea te doare-n partea dreaptă.

La noi, la biserica ortodoxă, ne-am dus fiecare cu câte două ouă: mama cu-pentru domnişoara Coban, eu cu-pentru Cristian - restul le-am lăsat în bòcăză, să ciocnim cu tata; eu n-am ciocnit niciodată cu el; de nici un Paşti nu ne-a fost acasă. Mama zice că am dat Hristos a-nviat! de Paştele din '40, înainte de Cedare. Oi fi dat, nu-mi aduc aminte. Însă de Paştele ăsta, trebuie să dau, păstrez două ouă chiar până la Rusalii, dar să ciocnesc şi eu o dată ouă de Paşti, cu tata.

Şi la uniţi s-a terminat slujba. Au mai rămas ceva bătrâni în faţa bisericii şi copii, prin curte - vorbind unii cu Dompărintedompărinte, ceilalţi ciocnind ouă şi azvârlind cojile în iarbă. Coji de-ale lor: verzi, roşii, galbene, albastre, astea pot fi aruncate fără strângere de inimă…

Îl găsesc pe Cristian, îi întind oul :

- Iute, să ciocnim!, zic. Hristos a învi'…

Dar nu am cu ce ciocni: din mâna băiatului, oul a trecut în mâna lui Dompărintedompărinte. Popa îl cercetează în palmă, se miră, ţâţâie:

- Iezusmària, da fainu-i! Ăăăi, da' zugrăvitu-i! - de lemnu-i?

- Ba!, zic eu, care am învăţat să vorbesc ca pe la Gusu. Cum să fie de lemnu-i? E de ou-i, ou de ou, mama l-a făcutu-i.

- Da' ce, mumă-ta-i găină?, se hlizeşte Cristian cel mic, rostind: gă-i-*nă*, ca pe la Gusu.

Dompărintedompărinte îi arde pe dată o scatoalcă după ceafă, apoi se apleacă şi-i spune ceva la ureche. Nu înţeleg decât o cifră, dar eu ştiu: îl pedepseşte să zică atâtea rozare - aşa-i la ei, la catolici. Apoi se întoarce spre mine:

-Am mai văz't io oauă zugrăvite, da numa cu ciară. Ăsta nu-i cu cia-*ră*...

- Face mama şi cu ceară - făcea, la noi, la Mana, dar acum, că suntem în refugiu, la dumneavoastră… N-a avut ceară, le-a făcut

cu ciorap.

- Cu cio… - ce? se miră Dompărintedompărinte.

- Cum îi ziceţi pe-aici, prin Ardeal: cu ştrimf, traduc eu, mândru că ştiu amândouă limbile pământului.

- Am înţăles că-i cu ştrimf, da cum face de zugrăveşte cu ciorapu'?

- Fiţi atent!, mă pornesc eu pe reţete (la astea mă pricep). Atenţie: tăiem ciorapul de mătase…

- De mă-ta-săăă!, se miră cumplit popa. Da' câţi ştrimfi de mătasă are dòmna mumă-ta, Dòmne iartă? De să-i taie?

- Nu mai prea are, de să-i taie, zic. De asta a şi folosit unul la vopsit - avea ochiurile fugite rău de tot, nu se mai putea remaia.

- Nu să mai puté re'…, oftează popa. Dòr aşè - dacă nu să pòte, nu să pòte, no… Da' òre nu-i păcat să faci oauă de Sfintele Paşti cu… Cu ciorap?

Ridic din umeri. Iau oul din mâna popii:

- Păcat, nepăcat, mie mi-i foame, zic şi mai zic, dinspre oul din mâna dreaptă: Hristos a-nviat! şi răspund dinspre cel din mâna stângă: Adevă'…

- Nu-l sparje!, strigă Cristian cel mic, de parcă i-aş fi spart capul. Îţi dau pe el cinci de-ale nò'ste. Ce colori vrei, pe-ales…

Aşa, da. I-l întind. Din ochi caut ceva tare: o piatră, un lemn… Dompărintedompărinte înţelege ce vreau să fac, mi-l ia şi pe al meu:

- Ai zece oauă pe-ăstalant. Hai în casă, de s-alegi.

Aşa e şi mai da. Am mâncat o groază (gròză, se zice în Gusu) de ouă (oauă). Mai ceva ca la noi, la Mana. Aici n-am aruncat nici o firimitură de gălbenuş - tot nu vede mama că-i neigienic; să-l văd eu pe ficatu-ăla care se distruge numai de Sfintele Paşti.

Ne jucăm în curtea bisericii, în iarbă, printre pomii plini de floare; ne fugărim prin biserică. Nu-i voie în Casa Domnului, dar Dompărintedompărinte nu se supără - a coborît în sat, cu treabă, nu ştie ce facem noi.

Eu nu spun în afară, dar ştiu: sunt tare sărace bisericile lor: două-trei icoane pe lemn, făcute de moalăru din sat, alte două-trei, pe sticlă, cumpărate la târg - şi desenate mai rău ca desenele copiilor, am văzut un Sfânt-Niculae cu un cap cât o vadră şi cu mâinile numai atâtica, de parcă erau din alt tablou; ce să mai zic de Fecioarele lor: au ba şase degete, ba patru, iar copilul Isus doar că nu poartă barbă, încolo-i bătrân ca bătrâneţea. În bisericile lor

sfeşnicele-s de alamă şi de fier ţigănesc, ciocănite de covaciul din sat - oare de ce? Gusenii sunt mult mai bogaţi decît Mănenii, dar bisericile lor: mai mare ruşinea. În prăpădita de Mana (cum zicea domnişoara Tuza, ardeleancă fără medie), din prăpădita Basarabia, chiar după trecerea ruşilor care furaseră, stricaseră, doborîseră crucile de pe clopotniţe şi clopotele de la rostul lor - te dureau ochii de-atîtea icoane din argint şi de odoare aurite, dacă nu de-a dreptul din aur curat şi cu pietre scumpe. Şi ce icoane pictate, la noi - de pictori adevăraţi, de la mănăstiri, nu de vecinul din sat! Ăia sfinţi, ăia Isuşi, ălea Marìi! Mama zice că aşa-i la catolici: despuiat. Însă uniţii nu sânt catolici de tot, apoi nici biserica lor, ortodoxă, nu-i mai bogată, nici mai frumoasă pe dinăuntru. Mama zice că la biserică te duci ca să te rogi lui Dumnezeu, nu să caşti gura la aurării şi la zugrăvituri. Eu zic că şi mai bine te rogi 1ui Dumnezeu când El este frumos şi corect desenat, colorat, vesel, sclipicios. Mama zice că la biserică te duci ca să te reculegi (adică să te culegi de pe jos, din laturi, de pe unde-ai fost vărsat, când ai intrat, cu gândul, la Reli, şi intri la loc, în bancă), eu însă cred că nu eşti deloc necules; la noi, la Mana, la ortodocşi, acolo, la noi, la Mana, Dumnezeu, El suna aşa de frumos la cor - şi era un sat pră-pă-dit, cu oameni pră-pădiţi, care nu făceau platforme de gunoi şi nu măturau uliţele - dar cum mai cântaaau…; ce să mai vorbesc-povestesc ce frumos suna El, Dumnezeu, prin glasurile măicuţelor de la mânăstirea Tabora - acolo ziceai că-i un stol de heruvimi, Dumnezeu - iar la Curchi, la călugări, suna a Corul Oastei Arhanghelilor! - mai cu seamă când se slobozea prin glasul din barba proptită în piept a diaconului Gurie. Cel care stingea lampa de la şapte paşi…

- Ia lasă-mă, te rog, cu beţivanul de Gurie, de altfel, tu nu-l ţii minte, face mama. N-ai avut cum să-l auzi, ne vei fi auzit pe noi vorbind…

- Ba l-am auzit! Cu urechile mele! L-am văzut cu ochii mei, ăştia! - arăt eu cu două degete. Fii atentă cum: pui lampa pe prichiciul ferestrei, dar închizi geamurile, ca să nu fie curent, te dai trei paşi înapoi, pentru tata, şapte pentru Gurie şi cânţi “Doamne miluieşte!” - tata, de la trei paşi, face să pâlpâie flacăra, însă Gurie, de la şapte, o stinge de tot! Şi de la cinci, zbang!, sparge sticla!

- De unde le mai scoţi - din sân? Erai prea mic, nu pricepeai.… Prin ‘38, ‘39, când bea un pahărel, făcea tata

"concursuri" din astea, nu puteai ţine minte. Nici când l-au ridicat pe Gurie, cu ceilalţi călugări - asta a fost prin august '40, imediat după Cedare. N-ai de unde să-l ştii pe Gurie-de-Aur, cum îi zicea tata.

- Ba-l ştiu pe Gurie-de-Aur - fii atentă: pui lampa uite-acolo, pe…

Mama râde. Mama zice:

- Bine, bine, aşa e: l-ai văzut, l-ai auzit.

Cum să nu-l văd - mai ales, aud - pe Gurie? De-Aur? Dacă s-ar fi tras şi el cu spatele, încoace, în refugiu, acum ar sparge, nu numai sticla lămpii, ar sparge şi clopotul bisericii uniţilor, Gurie-de-Aramă al meu! Fii atent: pui clopotul pe prichiciul…

Până una-alta, ne jucăm în uliţă. Şi, din uliţă, eu mă joc cu Reli în biserică, de-a cununia. Ea şi-a pus cârpuţa albă pe cap - ziceam că e voalul - şi eu o tot duc, de deget, spre altar - dar n-avem popă, de să ne unească; şi la bine şi la rău. Zic: las' că merge şi fără popă, vă cunun eu - şi, când să-i cunun, uite-l pe popa cel adevărat, Dompărin-tedompărinte - noroc că nu nu ne bate pentru ce-am făcut noi doi.

Reli se duce-acas', că-i de prânz. Dompărintedompărinte s-a întors din sat împreună cu mama şi cu domnişoara. Suntem invitaţi la ei la masă - foarte bine, era şi timpul.

Mama mănâncă din vârful buzelor, din vârful furculiţei; domnişoara înfulecă - ce om, domnişoara mea, domnule! Dar nu pleoscăie, ca mine. Mie, mama îmi atrage atenţia cu glas - să mănânc cuviincios, ca un fiu de cadre didactice, în-plus, refugiat - pe domnişoara o tot atinge cu genunchiul în genunchi - văd, după mişcarea feţei de masă. Cu gura ne-plină şi pungită, mama îi explică preotesei ce simplu e să faci ouă de Paşti cu ciorap:

«Fiţi atentă (îi spun eu preotesei, în gând): culegeţi frunzuliţe cât mai fin dinţate, de cucută, de pătrunjel sălbatic, urzică moartă; flori de zarzăr, de cireş, de violete, dacă mai sunt; şi firicele de iarbă - unul de fiecare ou şi cât mai răsucit…; le lipiţi de ou - în prealabil spălat şi zvântat, şters - înveliţi oul într-un pătrat de ciorap de ciorap de mătase, coaseţi ori legaţi, simplu, ciorapul, puneţi totul în vopsea»…

Preoteasa notează. Dompărintedompărinte dă mereu din cap, a mirare, a încuviinţare. Noi, copiii ne plic-ti-sim. Eu m-am săturat de mâncare, până dincolo. Îi spun lui Cristian să ceară el voie. Primim. Ieşim să ne jucăm. Reli nu s-a întors, să-i tragem

noi o cununie, n-o fi lăsat-o mumă-sa - care-i văduvă şi de-aia-şi cam bat copiii joc de Reli - cu mumă-sa, care-i cam văduvă. N-a venit Reli, să ne cununăm, a venit domnişoara, să ne fumăm. Se 'fumează ea, noi alergăm în jurul ei, îi dăm roate, ca turnului bisericii.

Mama a rămas cu prioteasa şi cu popa. Ştiu ce fac: acum nu mai scrie prioteasa reţete de ou de Paşte, cu ciorap, acum scrie mama în caietele ei, cu Monografia satului Gusu, jud. Sibiu - 1944 - tot felul de informaţii, aşa le zice mama - însă de astă dată, cântate, se aud din curte. Cântă prioteasa - are o voce de artistă, prioteasa unită, de parcă ar fi ortodoxă - pe-a lui Dompărintedompărinte o ştiu, e aşa şi-aşa, voce de popă catolic, adică aproape nimica-toată - dar prioteasa lui… O aud pe mama întrebînd-o de ce n-a dat la Conservator? Ce-i trebuie Conservator priotesei, când ea cântă cu ochii închişi, ca cocoşul, pe de rost?

Eu li-l povestesc, domnişoarei şi lui Cristian, pe Gurie al meu. Mă ascultă amândoi cu gurile căscate - atât că a domnişoarei sloboade colaci de fum. Când să-i fac pe Gurie-de-Aur, cel care de la cinci paşi sparge-n mii de bucăţi clopotul din turnul Catedralei din Chişinău, strigă un om, la poartă:

- Dom' Părinte, dom' Părinte! S-o dat la radiu'!

De-aş fi Gurie, i-aş sparge radiu', de-aici, de la douăzeci de paşi! Şi nu-nţeleg ce s-o dat. Şi nu m-apropii - ca domnişoara; nu ies la portiţă, ca popa; ca prioteasa - ca mama. Rămân cu Cristian şi, chiar făr' de Reli, găsim noi ce şi cum să.

Ne jucăm până îndeseară, când ni se face frig - muntele e destul de departe, însă pe-aici e cam Ardeal şi rece, de la recens, de cum apune soarele. Cum intrăm noi în casă, cei mari ies. Să ia puţin aer.

Mi-e frig şi în casă, mi s-a făcut piele de găină peste tot. Cristian îmi dă un laibăr de-al lui taică-său, aşa că putem ieşi la aer şi noi - deşi laibărul nu-mi apără şi picioarele de aerul ardelenesc, rece, de refugiu.

S-a întunecat, dar nu chiar-chiar: stelele.

Desluşesc umbrele alor noştri, în dreapta bisericii, de unde ziua vezi satul nostru ca în palmă; ba chiar, încolo, departe şi alte sate - ale căror nume încă nu le-am învăţat. Se zăresc luminile satelor vecine - mai pâlpâitoare, mai roşietice decât stelele - care fac albastru şi dau frig. Încolo, departe, departe, cerul nu pâlpâie,

dar e roşcat; roşu. Parcă ar fi foc. Dar nu: nu se vede focul de pe pământ, numai cel de pe cer.

Mă apropii de cei mari, mă lipesc, zgribulit, de mama. Mama nu mă ceartă că am ieşit, pe întuneric, să-i plic-ti-sesc pe cei-mari. Mă strânge, cald, lângă ea. Mi se face somn, moţăi de-a-n picioarelea. Aud, ca prin pâslă, glasuri; cuvinte, silabe, sunete; rărite, obosite, somnoroase şi ele:

- Nu poate fi la Bucureşti. Prea departe: 200-300 de kilometri - şi, între noi, munţii. O fi ceva dincoace, la Braşov.

- Ce să ardă, la Braşov? E la Ploieşti, foc de petrol.

- Un tren cu cisterne, la Braşov. Arde trenul.

- Şi dacă e la Bucureşti? S-a dat la radio că e la Bucureşti.

- Bucureştiul ar fi mai la dreapta. Aşa că-i Ploieştiul. Sau Braşovul.

- Nu se poate! (glasul domnişoarei). Cum să bombardeze, duminica? Şi, în plus, de Sfintele Paşti?

- Americanii-s şi ei, creştini (prioteasa).

- S-a dat la radio.

- N-or fi înţeles bine cei de la radio (domnişoara). N-o fi înţeles ce-a-nţeles omul care zice că a auzit.

- Atunci ce vedem noi, ce-i?, întreabă mama din mine. E foc-foc, foc-de-Ploieşti - l-am văzut de-aproape, cu băiatul.

- Îmhî, zic eu.

- Când am venit încoace şi ne-a prins la Ploieşti, tot culoarea asta o avea - e foc-de…

- Ploieşti, zic eu.

- De Sfintele Paşti? Americanii-s şi ei creştini, Dòmne iartă!

- În primul rând (domnişoara), Paştele lor nu cade odată cu al nostru; în al doilea, numai avioanele şi bombele sânt americane, aviatorii sunt ruşi…

- Dòr aşè, zice Dompărintedompărinte. Păgânii!

- La radio nu s-a dat nimic de ruşi, părinte, zice prioteasa, cu glasul ei cântat, de artistă. Numai de angloamericani s-a dat - aşa s-a dat: “Aviaţia angloamericană”…

- Or hi şi printre angloamericani păgâni, zice popa. Or hi Pchiei-Roşî’… - şi râde.

- Sunt roşii-roşii şi sunt ruşi!, tună domnişoara. Tu ce crezi?

Pe mama a întrebat-o. Simt cum a cutremurat-o cu un ghiontuleţ de-al ei. Mama oftează. Tace.

- Fii pe pace, vine el, vine, o încurajează. domnişoara şi o

îmbrăţişează, cu tot cu mine. O fi ajuns la Sibiu. O fi la Centru - şi ce-ai zice dacă, acum, când te întorci la Moş Boacăză al tău…?

Plecăm atât de precipitat, încât uit pe mine laibărul popii. Nici nu ne-am mai luat rămas-bun - o să ni-l luăm mâine, când i-oi duce laibărul.

De cum am ieşit în uliţă, mama s-a descălţat - e întuneric, n-o vede nimeni. Domnişoara a rămas mult în urmă, ea nu poate alerga nici desculţă, ea e cam tare corpolentă, aşa se zice. Ne mânjim, ne stropim de balegile Gusului până la ochi, dar nu ne oprim din artafugii decât în curtea lui Bòcăză.

Şi nu. Nimic. Nici un semn că.

Mă tem că mama mea are să înceapă să plângă. Repet ce-am auzit de la domnişoara, ce am auzit de la Moş Iacob: că bun e Dumnezeu, că dacă nu azi, atunci mâine. Însă mama mea e mama mea: bravă.

Zice - şi încă râzînd zice:

- Chiar dacă n-am fi alergat, tot ne-am fi îmbălegat - este? Şi ce face, el, refugiatul, după ce s-a-mbălegat, alergînd pe uliţele refugiului şi pe-ntuneric? Ei?

- Se spală, reglementar, la fântână! Cu apă rrrece!, răspund voios şi salutînd reglementar, de parcă l-aş saluta pe tata, venit.

- Atunci, dezechiparea!, comandă căpităneşte mama, ca tata.

Fii atent, uite ce faci tu, când încă n-a venit tata de pe unde s-a dus ori a fost dus, după mobila - noastră, şi te-ai umplut până-n creştet de refugiu, alergînd, de Paştele mamelor lor de angloamericaniroşii: iei băiatul, îl dezbraci de tot, de tot, îl pui pe o piatră, lângă fântână, scoţi o găleată de apă rrrece-rrreglementară şi i-o torni în cap; după a treia, îl trimiţi în boacătăria ardelenească, să se şteargă, iar tu - fii atentă, fiindcă eşti în gazdă şi cadru-didactic şi în-plusă, noroc că în minus, e întuneric beznă, nu te vezi decât ca o pată alburie, când te îmbăiezi la fântână şi copilul nu vede decât rochia ţinută-n faţă ca pe-un prosop şi miroşi a mamă înfrigurată plăcut - şi recensă.

4. A VENIT TATA

- Bine că ne-ai venit - dar lucrurile?

- Le-am lăsat la Buda, la şeful gării, om de încredere, mă pricep la oameni. Cum se repară linia pe Valea Prahovei, cum mă

duc să le iau.

- Bine-bine, dă-le-ncolo de lucruri, din pricina lor era să nu mai vii - ai luat şi scaunele?

- Absolut! Pe toate trei.

- Bine-bine, dă-le-ncolo de scaune - cum, trei, erau patru!

- Patru, cele din lemn curbat, le-am luat - cum se repară linia pe Valea…

- Vorbesc de cele de răchită, erau şi ele, patru - dar dă-l încolo pe-al patrulea, bine că ai scăpat tu cu viaţă - ai luat şi covoraşul de la mama?

- Absolut! Şi covoraşul de la mamă-ta şi covoarele mari, părătarele - ţi-am spus: două căruţe, pline. Şi cărţile şi oalele şi perdelele…

- Şi perdelele! Doamne, ce bine-ai făcut, o să avem şi per-dele pe unde-om sta, să nu ni se uite lumea drept în blid. Şi nu scoate picioarele din lighean, apa sărată vindecă orice, totul. Dar ai umblat pe jos, măi omule, nu glumă - acum, că totul a ieşit bine, pot să-ţi spun: atâta m-am blestemat că te-am lăsat să te întorci de la Chişinău, din gară, când trenul nostru a pornit şi era ultimul tren pe care Ruşii n-au pus mâna.

- N-a fost chiar ultimul şi află: n-am avut nici o dificultate cu drumul, a fost exact cum ţi-am explicat, pe hartă, situaţia de pe tren era…

- Pe hartă! Pe teren! Dacă acela mai era teren! Dacă mai era si-tu-a-ţi-e! Rabdă, rabdă: sarea usturǎ, dar vindecă - şi când au început să ne bombardeze… De cum am ieşit din Iaşi, ne-au luat în primire, noroc că trenul nostru n-a fost atins…

- Nici al meu. Că mai opream, că mai aşteptam să se repare linia…

- La Ploieşti am aşteptat o zi şi-o noapte…

- Asta-i, că eu am ajuns la Ploieşti taman de Paşte…

- De asta mă temeam. Dar bine că trenul tău…

- Ţi-am spus: in-tact! Atât că linia: distrusă, în faţă, ruptă-n spate - ce să fac? Am descărcat lucrurile şi le-am dat în păstrare la şeful gării, cum se repară linia, cum mă duc să le iau…

- Ştii de ce mă mai temeam? Aflasem de Ploieşti că fusese atins - şi sâmbătă şi duminică - şi-mi ziceam: Deie-i Dumnezeu gândul bun să urce încoace, spre Ardeal - dela Ploieşti - să nu coboare la Bucureşti, la frate-său! Cum Ignat şade pe Calea Griviţei, lângă Gara de Nord… Am auzit că n-a rămas piatră pe

piatră, în jurul Gării de Nord.

- Aşa se zice - mama lor de-americani! Aveam de gând să mă duc pe la frate-meu, cu bombardamentul de la Ploieşti aş fi avut ocazia… Dar încă de la Iaşi ştiam că Ignat nu mai stă pe Calea Griviţei - cel cu care-am vorbit nu-i ştia noua adresă, dar l-aş fi găsit eu, aş fi întrebat pe la restaurante, muzicanţii se cunosc între ei - uite însă că nu m-am mai dus şi bine-am făcut: duminică… Eram mai sus de Azuga, pe jos, când am auzit ce-a fost la Bucureşti…

Şi tot aşa. Acum e linişte, tata moţăie, întins pe spate, în pat, cu picioarele învelite în alb, urcate pe legătura de cerceafuri curate. Mama a vărsat ligheanul cu apă sărată; l-a vărsat şi pe cel cu chişleacul-leacul pentru picioarele tatei.

Avem o fotografie, trebuie să fie în caseta de lemn sculptat, unde ne sunt şi actele; o fotografie cu fratele mic al tatei, Ignat.

Nu ţin minte să-l fi văzut cu ochii mei, de-adevărat, însă în fotografie, unchiu-meu e un geniu: frumos, blond, elegant, odihnindu-şi o mână pe cutia viorii şi purtînd floare la butonieră. Am auzit, în casă, şoapte, despre Ignat - însă, în afară de nume, n-am prins nimic. Am întrebat de câteva ori de ce nu vine unchiul Ignat pe la noi, pe la Mana - la care tata mi-a zis că frate-său cel mic, ce muzician, dom-nule!, mare muzicant, cântă la vioară ca Enescu - şi ca Enescu e foarte ocupat cu concertele.

- E un geniu!, a adăugat mama şi a râs, scurt.

Aş căuta caseta; aş scoate fotografia; m-aş uita în oglindă, să văd cât de geniu o să fiu: blond sunt, frumos, nu se discută, la vioară o să-nvăţ, floare la butonieră îmi pun, şi mă fotografiez; şi sunt foarte ocupat cu concertele, în Bucureşti: mă cunosc toţi muzicanţii de la restaurante… Nu pot căuta printre lucruri; nu trebuie: tata a adormit; e obosit de mersul pe jos - labele picioarelor i-s numai o rană, mamai le-a doftoricit cu apă sărată, cu chişleac…

Tata însă nu doarme: are ochii deschişi, îi ţine lipiţi de tavan. Oftează - nu e oftat de durere de picioare. Mama l-a ghicit:

- Simt eu: a scăpat! Tocmai plecase în turneu, în provincie - nu era la Bucureşti, când cu…

Tata se răsuceşte spre ea. O priveşte, rău:

- Tur-neu! În provincie!

Am mai auzit cuvântul ăsta: turneu. Provincia ştiu ce e: Basarabia, Bucovina de Nord, Bucovina de Sud, Ardealul de

Nord, Cadrilaterul de Sud… O s-o întreb pe domnişoara ce-i turneul, dacă nu cumva are şi re-, nu se poate să nu aibă, o fi un fel de turn de pe stema fiecărei provincii, am văzut în cărţile de geografie ale celor mari - înseamnă că îmi aleg un turn din acela, cât mai re-turneu, urc în el, dau concerte şi sunt blond. Cânt foarte simţit la vioară compoziţia compusă de mine, personal "ArtaRefugii". Şi Reli mă aplaudă. Însă mai întâi, ne cununăm bine-bine.

- I-ai dat ceva pentru serviciu şefului de gară de la Buda?

- Absolut! La început n-a vrut să primească de la un refugiat, dar l-am convins - ce om serios, zice: Domle, pă mine mă co-noaşte ţara-ntreagă, nu numai regionala Chéféré! Mă co-noaşte toa-tă ţa-ra!

Mama râde: l-a imitat bine tata pe şeful de gară - aşa se va fi vorbind la Buda: măcăit.

- L-o fi cunoscînd toată ţara, măcăie şi mama - cum îl cheamă?

- Pe cine?

- Pe şeful gării, omul de încredere, cunoscutul în toată ţara…

- Cum îl…? Pe loc, nu-mi aduc aminte, parcă ceva cu escu…

- Să te odihneşti întâi - prin câte ai trecut, nu-i de mirare că… Zici că l-ai plătit, să ne păstreze lucrurile? Unde le-ai dus lucruşoarele noastre? În gară? Sau la el?

- Ce gară! Gara - praf şi pulbere. La el, la canton.

- Atunci cuoscutul nu-i şef de gară, e cantonier.

- Dar ţi-am spus, femeia lui Dumnezeu, că gara nu mai există, au ras-o Americanii - noroc că trenul nostru nu era nici în gară, nici pe lângă, a oprit la un canton, avea un număr cantonul, dar omul de încredere, îl cunoaşte ţara-ntreagă, nu numai regionala…

- Am înţeles, dar n-am înţeles cum numai tu care-ai lăsat lucruşoarele noastre la el nu ştii cum îl cheamă!

- Cum, nu ştiu? O să-mi aduc aminte - oricum ştiu, precis, locul; cum se repară linia…

- Dacă mai găseşti locul - vezi ce fac Americanii ăştia!

- Vorbeşti şi tu… Ce să aibă Americanii cu un canton amărât? Îl găsesc, nici o grijă.

- Bine-bine, vedem noi. Bine că ne-ai venit tu - lucrurile…

- Lucrurile de la Buda!, chicotesc eu.

Tata se răsuceşte spre mine:

- Aşa-i zice: Buda. Aţi trecut şi voi pe-acolo, dar voi aţi avut noroc, aţi trecut cu trenul vostru, pe când eu… Să nu-l supăr pe Dumnezeu, dar şi eu am avut noroc: vă daţi seama în faţă: praf şi pulbere, în spate: foc şi pară, numai trenuleţul nostru, neatins! Nici o schijă, nici o… Minunea lui Dumnezeu!

- Ai lăsat lucrurile noastre în minunea lui Dumnezeu - în Buda!, zic eu iar - acum nu mai râd.

- Aşa se cheamă: Buda, judeţul Prahova - cum ieşi din Ploieşti, spre Braşov, la şase-şapte kilometri…

- Bine-bine - şase ori şapte kilometri…

Eu, apropiindu-mă de uşă, pieziş, zic:

- Mamă, tata nu ştie ardeleneşte. Nu ştie la ce spun oamenii de-aici: budă…

- Taci, nu fi prost crescut!

- Dar nu-i ceva chiar de proastă-creştere, zic.

- Atunci, spune!, mă îndeamnă tata. La ce zic Ardelenii: budă?

- Taci!, îmi ordonă mama, apoi tatei: Chiar vrei să afli?

- Nu-s şi eu refugiat în Ardeal?, râde tata. Să învăţ limba locului…

- O să ai timp - dar n-ai spus cum de-ai găsit căruţe, când, cu o zi înainte, abia găsisem un car cu boi?

Tata e foarte mulţumit de întrebare. Povesteşte, lung, cu plăcere, cu floricele. Cum a luat-o pe jos, pe şoseaua de la Chişinău la Orhei; cum, aşa, singur şi pe jos, abia îşi făcea loc prin valul de oameni care încercau să ajungă la tren; cum începuse să-i pară rău că n-o ascultase pe mama - dar cum, când să se răzgândească şi să se lase dus de puhoi, înapoi, la Chişinău, a dat de doi flăcăi, fiecare cu căruţa… Erau din Vatici, îi fuseseră premilitari. I-a convins să se întoarcă peste ogoare, pe drum de care - şoseaua era plină din şanţ în şanţ de oameni şi maşini şi căruţe şi care cu boi - le-a explicat că dacă merg încolo, spre Chişinău, se bagă direct în gura Rusului, fiindcă s-a rupt frontul pe la Tighina… Aşa că s-au întors ia Mana, au încărcat lucrurile noastre, rămase la Moş Iacob, au trecut prin Vatici, de unde unul şi-a luat o verişoară, elevă de liceu, altul un frate, teolog şi au pornit-o spre Prut. Au ajuns cu bine la Prut, 1-au trecut şi, în gară la Iaşi s-au despărţit, tata a pus lucrurile noastre într-o jumătate de vagon…

- Pân’ la Buda!, zic eu, de lângă uşă.

- Da, până la… Dar spuneţi-mi, oameni buni, la ce spun

Ardelenii budă?

- La umblătoare, zic. Aşa-i, mamă, că am fost binecrescut?

- La ceee? - tata n-a înţeles.

- Sau latrină, zic. Sau closet. Aşa-i, mamă că n-am fost chiar prostcrescut?

Mama nu-mi răspunde. Îl pândeşte pe tata cu coada ochiului.

Pe tata îl chinuie rău picioarele - a mers mult pe jos, întâi de la Chişinău, până i-a întâlnit pe premilitari; după aceea de la Buda până la Braşov, toată Valea Prahovei; după aceea de la gara Apold până aici, la noi, la Gusu… Abia de-un ceas a venit. Eu l-am recunoscut, primul. Nu-l recunoscusem astă-toamnă, la Mana, când ne venise din lagăr de la Slobozia, cu toate că atunci hainele îi era curate, întregi, însă acum un ceas, când l-am văzut în poartă la Moş Venianlin, numai zdrenţe şi desculţ şi murdar şi şchiopătînd, am ştiut că e tatăl meu.

- Chiar aşa?, face el, plângăreţ. Asta înseamnă buda?

- Cam asta, încuviinţează mama. Lucruşoarele noastre… Şi l-ai şi plătit pe marele tău cunoscut de la vestitul canton Buda!

- Dar ce era să fac, femeia lui Dumnezeu?, se supără tata, cu poftă - i-a venit apă la moară. Să fi luat lucruşoarele tale-n spinare, s-o fi pornit la deal, pe Valea Prahovei, cu ele-n cârcă? Dar ne-au bombardat Americanii - mama lor, azi şi mâine de-de-de…

- Nu vorbesc de-americani, vorbesc de omul tău de încredere: îl co-noaş-te ţa-ra-n-trea-gă, tu co-noşti la oameni, dar nu ştii cum îl cheamă!

- Lasă, bre, că aflu - cum se repară linia, cum mă duc…

- Să-l întrebi cum îl cheamă?, fac eu.

- Nu fi prost-crescut, zice mama, dar zâmbind. Bine-bine, cum se repară linia, cum te duci - până atunci ne descurcăm cu ce avem: două linguri pentru trei persoane - ajung şi prea ajung, eu nu mănânc borş, eu îl fac…; avem trei furculiţe şi-un cuţit - de-ajuns şi prea de-ajuns, de-am avea ce lua în furculiţă. Uite, că tot nu ne-au venit salariile…

- Vin ele, vin şi salariile, mi-au spus, la Sibiu. Dar avem toate tacâmurile, le-am luat de la Mana - să se repare linia.

- Bine-bine, noi să fim sănătoşi.

- Am luat şi covoarele şi mobila şi… Şi cărţile. Şi perdelele le-am luat…

- Şi le-ai ţâpat în budă!, zic eu, ardeleneşte şi o zbughesc - iepureşte.

5. IAR NE MUTĂM

Cărăm bagaj ele prin praf uscat şi ocolind balegile moi şi puturoase. De astă dată, tata-i căpitan, el a dat ordin de re-mutare - nu ne era bine la Moş Bòcăză, aşa ca ne mutăm la re-Moş Ilie, în Centru.

Două odăi mari; şi la etaj. De cum a putut umbla fără să şchiopăteze, a căutat, a găsit, a plătit pe trei luni - acum ne mutăm. Mama ar fi vrut să vadă mai întîi cum e omul, cum sunt orientate odăile, cum e curtea cu afara - tata a zis că totul e bine, luai ales că a plătit pe trei luni înainte.

Cunosc casa, pe dinafară - faină; faină şi curtea. Îl ştiu şi pe stăpân, un moş: calcă şi el pe-n sus şi-n jos, cu genunchii mereu îndoiţi, cum merg o mulţime de oameni pe-aici, ai zice că tot suie, tot coboară - atât că Moş Ilie, noua gazdă a noastră nu-i şchioapă. Ca alte gazde de refugiaţi.

Ne întâmpină chiar el, ne salută cu pălăria; o ia înainte, în sus, pe scară. Fii atent cum sânt casele pe-aici: jos, la uliţă, e pivniţa (chimniţa); ori bòcăza - depinde; tot jos, dar spre curte: bòcăza ori chimniţa - depinde. Nu ştiu de ce depinde - dar aşa-i pe-aici. Sus, odăile, de obicei, două; de pe scară sau de pe galerie intri direct în casă, ei nu au tindă, antreu, calidorul lor nu se închide iarna, ca să ţină căldura. Da, dar Ardelenii nu stau, iarna, sus; ei stau jos, la cald. În casa ta stai unde vrei, depinde, noi nu suntem în casa noastră şi noroc că depinde de vară.

Moş Ilie a luat balotul cu plapome şi perne din braţele tatei şi bocăne-n sus pe scară, cu bocancii grei, plini de balegă: i-a rămas ceva în scobitura dintre toc şi pingea, de asta pute de trăzneşte. Mama, în faţa mea, îşi astupă nasul, apoi caută în poşetă, apoi caută prin aerul de la tâmplă o basma, să şi-o tragă în dreptul nasului, a gurii. Nu găseşte, în poşetă, parfumul, nu are basma, agită palma prin dreptul obrazului. Sus, în prag, tata a observat-o, îi face semn să nu mai. Că nu se face, în casă străină. Mama nu mai dă din evantaiul palmei, e palidă - mama, totdeauna rumenă, încât baba lui Moş Veniamin i-a zis odată, la plită: “Vai, dòmnă, da’ aşè de roşie sânteţ’, de ca un buboi!”

Tata a scurtat şederea lui Moş Ilie, l-a asigurat că de-acum ne descurcăm - l-a luat pe după umeri şi l-a condus la uşă.

Moş Ilie bocăne din bocanci în coborîş. Tata desface baga-

jele, vorbeşte-vorbeşte, mai cu seamă de lucrurile lăsate la omul lui de încredere, de la Buda - lasă, cum s-o repara linia…

Mama nu-l ascultă. Deschide fereastrele - pe toate. Se face curent, un geam se trânteşte, tata îi atrage atenţia că iar or s-o doară măselele, mama îşi descleştează fălcile cât să spună că mai bine durere de măsele, decât… Nu spune decât-ce, îl întreabă pe tata dacă altă gazdă n-a găsit. Tata nu înţelege: dar ce are asta? Casa-i bună, omul gospodar, cumsecade, stăm în Centru, chiria mică, două odăi - şi încă la etaj…

- Dar pute a hoit, ce tu nu simţi? - mama, după ce a scotocit prin bagaje, umezeşte cu parfunl o batistă şi şi-o apasă pe gură.

- A hoit?, se miră tata, vinovat că el nu simte nimic. Eu…

- Tu ai dormi cu mortul sub pat - n-ai miros, niciodată n-ai avut - dac-ai avea…

Aşa e: habar n-are tata ce-i aceea să-ţi pătrundă hoitul prin nas, prin gură, în ceafă, în coşul pieptului, în suflet. O fi văzut el multe, o fi cunoscut destule, cum a fost în Siberia, o fi şi cărat la ele, la groapa-comună - dar dacă n-are miros… E ca şi cum aceia nici n-ar fi murit-pentru-patrie, prin porumbul abia prăşit, nu s-ar fi umflat, de Cuptor, de să le sară nasturii, de să li se reverse piftia de pe obraz pe tâmple, de pe bărbie, pe piept, pe burtă - depinde în ce poziţie căzuseră pentru neam şi ţară. Mama i-a povestit tatei cum adunase ea, cu flăcăii de la Mana, rechiziţionaţi, pe cei de prin păpuşoaie; şi-i dusese la Eroi pe-ai noştri; la dincolo-de-gard pe Ruşi. Tata dădea din cap, că el înţelege, că lui i se rupe inima şi de mila morţilor şi de sila viilor - care trebuie să-i adune de pe câmpuldebătaie - dar degeaba: dacă n-ai miros, ca tata, nu ştii ce-i viaţa, habar n-ai de moarte - aşa am auzit eu pe cineva şi dacă nu l-am încă auzit, o să-l aud, că am viitorul în faţă. Apoi, moartea ca moartea, zicea acela, miroase cum miroase moartea, dar să te văd cum vezi situaţiunea după ce o dai, o tai cu parfum (ca mama): tu zici că tai duhoarea - chiar o tai: faci două din ea, uite-aşa de mari amândouă şi duhnitoare.

- Poate că miroase doar a închis, ca toate casele nelocuite, o vreme, încearcă tata. Altfel, curată îngrijită…

- Curată! Dar pute a hoit - de unde Dumnezeu? Şi dacă ne-am întoarce la Moş Veniamin? Stăteam claie peste grămadă, în boacăza lui, dar nu puţea!

- Dacă lăsăm să se facă curent, se aeriseşte, nu? Nu? La Moş Veniamin nu ne mai putem întoarce, poartă ghinion. La altă

gazdă - cu ce bani? Până nu ne vin salariile, nu ne putem mişca.

- Ba da: ieşim afară, la aer. Ne facem de lucru prin sat - uite, ne ducem în vizită la Cobana - poate că până ne-ntoarcem…

Ieşim. Coborîm. Mama cu, în mână, sticluţa cu parfum.

Tata:

- Du-te tu înainte, eu cu băiatul rămânem să căutăm. O fi vreun şoarece mort, dracu ştie.

- Nu pute a şoarece, zic. Miroase a oaie.

- În casă? A oaie moartă?, face tata.

- Nu chiar moartă-moartă, zic. A oaie, scurt. Aşa miroase pe-aici, pe la ciobani.

- Aşa miroase mioriţa?, râde mama, din nou rumenă - poate de la parfum.

Râde şi tata, scurt. Zice, las-că trece doar a lăsat geamurile deschise.

Nu trece. Ba, la întoarcere, trăzneşte şi mai cumplit. Când ne pregătim de culcare, constatăm că şi 1ucrurile noastre, mai cu seamă pernele. Mama goleşte sticluţa cu parfum, stropind - degeaba.

Văzînd-o pe mama suferind, tata îi arde o teorie de-a lui:

- Măi, şi dacă Ardelenii au dreptate: noi, Basarabenii, nu ne tragem din daci? Noi, Basarabenii, om fi slavi, bre, de asta nu suferim putoarea de oaie. Voi doi, care strâmbaţi mereu din nas… Măi, şi dacă eu oi fi dac? Fiindcă n-am miros?

Da, bre. Tata e dac curat. Lipsit de miros, e un om fericit - fericiţi cei daci, căci a lor este Împărăţia Cerurilor…

Uite şi vacanţa! Sunt un în-plus, nu mă bucur de duminicile-fără-şcoală, nu mă dau în vânt după vacanţe, mie-mi place când e cu-şcoală, chiar dacă nu mă duc la-şcoală. Dar, vorba lui Moş Iacob al meu: Nu-i cum doreşte omul, e cum hotărăşte Domnul - Domnul nostru, al Basarabenilor, adică Duumnezeu din cer, nu ca al Ardelenilor, Dompărintedompărinte de pe hulă.

Bun! Am terminat a II-a, am trecut într-a III-a. Am dat şi serbare, mi-a fost bine pe bină (aşa-i spune la scenă), am recitat foarte patriotic Rugămintea din urmă, am dansat în costume de hârtie creponată - eu cu Reli am fost la albastru, cred că era şi Cristian pe la vreo culoare, n-am fost atent cu cine-am făcut tricolorul nostru drag din perechi de creponată.

M-am obişnuit şi cu vacanţa, cum m-am obişnuit cu

Ardealul. Din zori până noaptea târziu sunt pe-afară, cu copiii - cu, mai ales, Cristian, el are biserică, e bună de jucat, biserica lui.

Dimineaţa înfulec ce-mi dă mama şi o şterg. M-am făcut mare (sunt trecut într-a III-a!), aşa că părinţii nici de formă nu-mi spun să stau pe-acas'. Asta-i forma, fiindcă fondul, cum zice tata, e că n-avem acasa noastră. Deşi plătim chirie - ba încă pe trei luni înainte - şi plătim şi dreptul, pentru ei, de a-mi spune să stau acas'; pentru mine, dreptul de a zice da-da-da şi să mai uit, ca omul. Ei însă nu-mi spun decât să fiu atent: să nu-mi rup vreun picior, să nu cad din copaci, să nu mă ard, să nu mă-nec, să nu care cum va să mor, că o păţesc rău de tot, de la ei; şi să fiu acasă, la prânz,dacă-i dimineaţa; să fiu acasă "odată cu soarele", dacă-i prânz. Sunt destul de ascultător - mă întorc la timp; dacă nu uit.

E bine, aici, în Ardeal, la Gusu. Cu Cristian, cu Reli, cu alţi copii. Nu-i chiar ca la Mana noastră, dar merge. Uneori mă întreb dacă nu m-am micìt, venind în refugiu, încoace.

La Mana ştiam tot felul de chestii, domnule. Şi le şi făceam - adică le făceau ele cu mine. De când am venit la Gusu, parcă le-am uitat. Parcă nu le-aş fi ştiut, vreodată - de asta zic că m-am micìt. Când mă gândesc că la Mana, e-he!, toate fetele şi toate femeile. Şi nu numai basarabence de-ale noastre, că doar domnişoara Tuza era ardeleancă (poate pentru că era fără-medie) şi făceam cu ea, ca trenul. Ce să mai zic de Bălana. Şi de Tecla, draga de ea, cum m-a învăţat ea pe mine totului-tot. Şi Duda. Şi Muta. Şi cum am învăţat-o eu pe Nora, ea nu ştia nimic-nimic, dar se lăuda că nuştiuce, că un băiat muuul' mai mare, dar i-am arătat eu că băiatul acela habar n-avea de viaţă.

Cum ne-am refugiat încoace, se face că parcă n-am făcut nimic la viaţa mea, că parcă viaţa mea n-a fost chiar a mea şi de asta, acum, trebuie s-o iau de la-nceput, cu Reli: mă uit la puţica ei luminoasă, mă uit şi parcă aş vedea-o pentru întâia oară, aşa o fi legea-vieţii, cum zice tata, mă uit la Reli ca pentru prima oară, să zicem, azi, cu toate că ştiu bine că m-am uitat şi ieri şi alaltăieri şi o cunosc bine de tot şi uite că n-o cunosc bine: tot mai e ceva de cunoscut la Reli. Şi nu numai la ea, dar acum de ea vorbim.

Las', că nici părinţii nu stau pe-acas'. Şi mai puţin de când domnişoara Coban a invitat-o pe mama să gătească împreună, la gazda ei, o babă care nu pute. La Moş Ilie ne ducem doar să dormim - şi să visăm urât. Nu ştiu ce-nvârteşte tata în timpul zilei, dar de mama ştiu: Monografia satului Gusu, jud. Sibiu - 1944.

Fiindcă şi în miezul zilei, acum, în miez de vară, se găsesc destule muieri rămase-n sat - la poartă, pe bancă. De la ele culege mama. Informaţii. Aşa că mama e foarte ocupată, cu Monografia. Şi văd eu, fericită.

Ziua, fiindcă seara… Nu chiar plânge, dar nici mult nu mai are. Şi tata o încurajează, zice: Las' că. Dar mama - ca mama.

Într-o seară, eu mă prefac că am adormit, ca să ascult. Şi aud.

Mama zice că nu se mai duce în-vizită la Cobana; că nu se face: noi, trei guri, şi nu contribuim nici cu jumătate de porţie. Tata zice: Las' că, doar Cobana-i de-a noastră, înţelege - azi-mâine ne vin salariile şi i-om de înapoi. Mama zice: Dar până atunci?, că nici ea n-a primit salariul - de asta, când ne aşezăm la masă, la ea, la Cobana, mama zice că tocmai a ciugulit ceva, nu i-i foame. Tata zice că băgase de seamă; zice: Las' că; şi zice: Ce dracu ne facem? Si mama: Numai Dumnezeu ştie.

Adorm. Mă trezesc, plângînd: Am visat urât!, îi spun mamei care mă îmbrăţişează - ca să nu-i spun că n-am visat nici pe dracu, dar mi-am adus aminte că, la cină, am zis că mai vreau macaroane - şi domnişoara mi le-a dat pe cele puse de-o parte - poate tot pentru mine, mâine, la prânz. Şi de ce-or fi copiii ăştea atât de nesimţiţi?, mă întreb eu în gândul meu - în timp ce mama crede că de vis-rău.

Adorm iar, suspinînd. Simt cum mama se desprinde de mine şi se duce pe cealaltă saltea întinsă pe jos, lângă tata. Dorm ce dorm, mă trezesc. Au terminat şi vorbesc atât de pe şoptite, că nu poţi dormi de-atâta şoşoteală. Îl aud pe tata oftînd. E rândul mamei să-l consoleze, să-l încurajeze, ea-i zice acum: Las' că, las' că.

Tata zice că poate-poate mâine ne vin salariile. Şi mama: Las' că vin ele. Şi tata zice că dacă nici mâine, nici poimâne, atunci răspoimâne el se duce la Buda, să aducă lucrurile, să vindem ceva. Mama zice: Chiar dacă linia e reparată şi nu te prinde fără-bilet - cui vindem, la Gusu, troace de-ale noastre? Nu pe-bani, zice tata; în-natură; pe mâncare! Mama: Mai bine vindem verighetele - dar cui? La Sibiu am avea, dar cu ce bani, trenul de Sibiu? Tata: Împrumutăm… - dar tot el: N-avem de la cine, colegii refugiaţi sunt în aceeaşi situaţiie, dacă nu şi mai rea, Cobana va fi ajuns la fundul sacului, de când ne hrăneşte… Mama zice: Mai avem colegi, ne-refugiaţi, ei nu stau în nădejdea salariului, ca noi, au gospodărie, au neamuri, au economii - să-i cerem

Directorului, până la salar. Tata ţâţâie: Nu se face, şi-aşa au impresia că am năvălit peste ei, de să le mâncăm pita, zic despre noi că suntem vinitură, cum zic ei la venetici. Ce-am ajuns, ce-am ajuns, oftează tata, străini în proprie ţară…

Readorm. Mă trezesc. Tata re-oftează - celălalt n-a fost bun, îl repară.

- Măi fimèi'!, zice tata ca pe la noi, în Basarabia. Am o idèi'! - îl aud, îl chiar văd cum se ridică în şezut, pe saltea. Numai că n-am coasă, face el, dezumflat.

- Coasă? se ridică şi mama. Împrumuţi una de la Moş Ilie, el nu ne e coleg de învăţământ!

Ce mamă am eu, domnule! Cum l-a umflat la loc pe tata! Ca pe o roată de bicicletă! Uite, eu n-am înţeles cum anume, ce-i cu coasa în locul ideii, dar simt: coasa poate ţine loc de idee - când o să-mi vină timpul să mă însor, o să-mi iau una ca mama: o fimèi' cu idèi'!

A doua zi, la prânz, ne ducem, totuşi, la domnişoara - numai mama şi cu mine; numai eu mănânc, mama se fasoleşte, zice din vârful buzelor că ea tocmai ciugulise ceva, înainte, nu i-i foame. Ce întâmplare!, nici domnişoarei nu i-i foame, nu ştiu cum s-a-ntâmplat, dar s-a-ntâmplat să tocmai pigulească şi ea pe când gătea macaroanele de aseară. Mi-e o foame de lup, eu nu tocmai ciugulisem, aşa că rad tot-tot şi, când domnişoara mă întreabă de formă, dacă mai vreau, eu tot de formă răspund că mai vreau şi oul acela - şi i-l arăt. Şi domnişoara mea râde şi mi-l face scrob. De astă dată, râde şi mama - râd amândouă, ştiu ele ce ştiu, dar ştiu şi eu, aşa că nu mă mai fac, în gând, copil nesimţit. Şi mâncăcios.

La cină însă, vine domnişoara la noi, la Moş Ilie. Cu un sufertaş. Mâncăm numai noi, bărbaţii, tata mai puţin, zice că el tocmai a ciugulit ceva, la coasă.

Toată noaptea mea e făcută din re-treziri: altele, acum tata geme, râde-gemînd, mama râde şi zice că, dacă i-i aşa de greu, să lase jos…

- Nu-i greu, însă nu mai am obişnuinţă, am pierdut-o, gata! - şi râde-geme.

- O găseşti tu şi-o pui la loc!, chicoteşte mama.

- O găsesc, o găsesc râde-geme tata. Încă o zi-două şi mă reobişnuiesc - nu-i greu la trifoi, atât că nu mai am obişnuinţă…

6. CEI MAI BUNI OLTENI DIN ARDEAL: BASARABENII

În noaptea următoare, tata geme mai puţin. În a treia, deloc. În a patra nu se mai duce, a terminat contractul, zice el. La prânz, mergem cu toţii la domnişoara Coban, mâncăm trei feluri: supă de găină cu tocmagi, pilaf de găină şi, ca desert, lapte de găină (ăsta se face din albuş de ou - fii atent…). Mâncăm toţi patru, nimeni nu tocmai, înainte, ciugulise. Tata e vesel şi frumos, cum e ars de soare, dar cu fruntea ne-arsă (de pălărie), mama se uită cu drag la el şi chicoteşte tot timpul, mereu îi aranjează cămaşa la piept, întâi o deranjează bine, ca să aibe ce face pe la pieptul frumos şi păros al tatei.

La ţigară, domnişoara:

- Voi trebuie să ştiţi - tu, de 1a Monografie, tu, de pe-teren: pe-aici, prin Gusu, or fi cosind şi femeile?

- Cosesc, bietele, zice tata. Dacă bărbaţii li-s pe front…

- Nu prea cosesc!, intervine mama. Nu prea, deloc, ştiu eu de la femeile din sat. La vădane cosesc Oltenii - c-aşa-i pe-aici…

- Dar am văzut eu femei cosind, zice tata. Oltenii - şi ei, pe front.

- N-ai văzut tu bine!, zice mama, nu ştiu de ce, dintr-o dată, înţepată. Şi ce: tu ştii să coseşti?, o întreabă pe domnişoara Coban.

- O-ho!, tună domnişoara.

- Dar tu eşti cadru-didactic, dragă, încearcă mama. Învăţătoare titulară…

- Şi ce, el nu-i cadru?, râde domnişoara, arătîndu-1 cu ţigara pe tata. Şi nu-i pică…

- Dar eşti femeie, dragă, se grăbeşte mama, ca să nu afle ce nu-i pică tatei. Domnişoară. Trebuie să-ţi ţii rangul.

- Lasă' că nu-mi pică nici mie!, bubuie domnişoara.

Nu mai aud ce-şi spun, am mâncat, gata, la joacă! Oricum, nu-i pică nici mamei rangul: merge şi ea la cosit, la următorul contract. Înţeleg că tata nu prea vrea: nu coseşte el pentru întreaga familie?, dar dacă merge la cosit şi domnişoara Coban… Gătesc de cu seară, pun mâncarea la rece, în chimniţă, a doua zi, la prânz, se întorc amândouă în sat, s-o încălzească, apoi, în trei, ducem cosaşului demâncare. Şi se întorc amândouă, să spele vasele. Până când spun că pot eu să încălzesc mâncarea şi s-o

duc, la prânz.

Aşa, da. Mama a lăsat-o mai moale cu Monografia, mă adun şi eu de pe drumuri, pe la zece duc cosaşilor apă, mă întorc în sat, încălzesc mâncarea, mă întorc, spăl vasele şi mă duc iar - ca să mă întorc seara, cu coasa pe umăr; de la cosit.

Mă întreb cum va fi gemut domnişoara în prima ei noapte. Dar în a doua? O fi ea om, domnişoara, dar nici ea nu mai are obişnuinţă. Mă întreb cum o va fi pus la loc, obişnuinţa pierdută - cum e singură, îi va fi venit tare greu; chiar dacă nu i-a picat şi - şi rangul.

O ducem bine de tot, deşi tot n-au venit salariile. Tata a cumpărat coasele împrumutate, mai cumpără pentru mine una tocită fain şi uşoară - dar n-am parte de ea: vine cu noi şi Pintilie, doar şi el e învăţător şi basarabean; la scurt timp, se lipesc şi Saviţchi şi Balteş - nu-s şi ei refugiaţi basarabeni? Şi învăţători titulari?

De-acum cosim numai noi, bărbaţii, femeile rămân acasă, să gătească. Dimineaţa, devreme, adunarea, la baba domnişoarei. De acolo plecăm cu proprietarul, să ne arate locul. Merge şi domnişoara, mama nu mai zice nimic. Merg şi eu, ca să ştiu unde duc, la prânz, mâncarea. Aproape în fiecare zi cosim la alt om: pe-aici e puţin pământ, cinci cosaşi, cu mine şase, termină uneori pe după amiază. Dar chiar dacă isprăvim la prânz, nu trecem la alt proprietar, aşa a hotărît tata, şeful cosaşilor învăţători refugiaţi în Gusu, jud. Sibiu - 1944. Şi cerem numai bani - fără mâncare. Dimineaţa, cum ajungem la loc, tata măsoară cu pasul, cu ochiul, verifică starea, adică dacă fânul ori trifoiul ori lucerna stau bine pe picioare, dacă nu au torţel şi zice:

- Te costă atât (şi spune cât), la ora cutare vii să verifici.

Oamenii nu se târguiesc, preţul le convine, tata cere numai bani şi numai suma pe care o cer Oltenii, cosaşi de meserie - dar fără mâncare şi fără dormit. Singurul lucru care nu le place: verificarea. Ei au treabă în alte părţi, apoi acum ne ştie tot satul, ne ştiu satele din jur: noi, Basarabenii, lucrăm bine, iute, corect, ieftin - ce să mai ve-ri-fi-ce? - însă tata:

- Ai copii de şcoală, bade cutare? La toamnă, când o să fiu la-clasă, nu la coasă, să nu-mi vii să amesteci cositul cu scris-cititul!

Omul nu pricepe ce să nu amestece, dar ceva-ceva înţelege: că Basarabenii nu-s olteni.

Aşa că ne merge bine. În fiecare zi mâncăm carne - nu de oaie, deşi e cea mai ieftină - de viţel: se taie, prin sat. Şi bine face tata că cere numai bani, mâncarea ardelenilor nu ne place: bagă în ea rântaş, o înăcresc cu oţet. Şi mănâncă slănină râncedă, vara! Pâinea lor, în schimb, e bună, deşi nu are coajă: ei o coc la foc iute, o ard, apoi o bat cu făcăleţul, de rămâne zgrunţuroasă şi urâtă pe dinafară, dar pe dinăuntru, dulce. Cojile arse nu le aruncă, fac din ele cafei.

Noi, Basarabenii bem ceai de izmă, nu cafei din coajă de pâine şi îi facem praf pe ardeleni, nu numai cu cositul, ci şi cu gătitul. Bucătăria noastră, e-hei! Nu ca bòcăza lor…

Doamna Balteş a umplut borş - fii atent: pui pe fundul unui borcan mare tărâţe de grâu; opăreşti - atenţie la borcan, să nu crape!; pui un lujer de vişin, pui parcă şi leuştean, mai pui nuştiuce şi, după ce l-ai descântat bine, borşul, ca doamna Balteş, după o zi-două-trei, e foarte bun. De băut, cu cana, aşa crud (dar rece!), altfel în borş-borş, fiert. Ardelenii care vin cu plata, seara, la baba domnişoarei, gustă şi ei - îi invităm. Iau o lingură… Se uită în fundul farfuriei, li se pare prea limpede, ei şi apa chioară o tulbură cu rântaşul lor şi-i zic: zamă… Gustă borşul nostru - nu-i acrit cu oţet, cu ce-i acritu-i? Cu ce? Cu ce-o hi, da' nu-i rău. Ba-i cam bun - ăăăi! - când le place lor ceva, gâjâie-râgâie, ca bivolii lor, ghivolii, driganele: ăăăi! Din lingură-n lingură - gata farfuria! După ce-i gata, ridică fruntea îmbrobonată şi iar: Ăăăăi, da' bun o fo' - da' cu ce-i acritu-i? Şi-atunci doamna Balteş zice ca ei, are şi ea ureche muzicală: O fo' ş-o să mai hìe - cu borş!, şi mai pune un polonic; şi încă unul…

Mare specialistă în borşuri, doamna Balteş. Şi ce ureche muzicală are ea la limbi, aproape ca mama. Chiar când face borşurile de post, mănânci două-trei-patru farfurii; şi mai ceri; de la a treia, fără pâine, fără mămăligă, aşa de plăcere… De asta a cumpărat tata o "oală de nuntă" pentru care domnul Balteş a zidit, special, o plită numai pentru ea, în curtea babei domnişoarei. Cum noi, refugiaţii, am mânca borş şi la ceai, abia ajunge oloiul de oală, de cazan - la o masă. Adevărat, suntem douăsprezece persoane (Balteş are fată-de-liceu, Pintilie: băiat, tot de-liceu) şi chiar dacă numai şase tragem din greu, la coasă, ceilalţi sunt tot de-ai noştri, basarabeni, mari mâncători de borş.

Doamna Balteş a făcut Şcoala Normală de la Chişinău, cu mama - ea termina când mama intra.

În schimb doamna Saviţchi a făcut numai două clase de liceu şi s-a măritat - dar ce mare specialistă în plăcinte! Artistă, nu alta! Mai ales la plăcinte-cu-poalele-n-brâu.

Ardelenii nu ştiau ce-i plăcinta până n-am venit noi. Ei fac alte dulciuri, alte coptùri - dar nu se compară cu ale noastre. A scris mama în Monografie că Ardelenii mănâncă lucruri consistente, că ei se alimentează cu calorii - dar fără gust şi lipsite de fantezie. Influenţă nemţească, de la saşi, zice tata, care mai zice că Ardelenii se nutresc, ca să aibe putere să lucreze din greu, or cum Basarabenii noştri nu se omoară cu munca, se ţin de făcut feluri, de gătit mâncăruri - pe care le mănâncă, nu de foame, ci de bune ce-s. Aşa o fi, eu însă mănânc şi mâncare ardelenească - mai des la Cristian - şi zău că-mi place! Chiar slănină râncedă, acurn, vara - cu ceapă verde, cu usturoi… Chiar fără, dar cu o condiţie: s-o mânci pe pită; din brişcă - mi-o împrumută Cristian pe a 1ui.

Ziceam de plăcintele doamnei Saviţchi: nemaipomenite! Toate - şi cele cu brânză şi cu carne, cu vişine, cu curechi, cu bostan, cu orice, chiar şi cu cartoafe. Fiindcă-s cu poalele-n brâu, poate de asta. Nu: poate; si-gur!, a zis tata şi a vrut să zică mai departe, nu l-a lăsat mama, că aude copilul. Ca şi cum copilul n-ar şti altele, mai deocheate. Oricum, copilul ştie de ce le spune aşa: fiindcă doamna Saviţchi, când se aşterne ea pe făcut plăcinte, mai întâi şi mai întâi, apucă de pe coapse, dreapta şi stânga, poala rochiei: o ţine aşa, o leagănă şi cântă:

- "Su-fle-catăăă pân' la brâu,/Duuu-ce, du-ce rufele la râu! - un-doi!" - şi după aceea tot încearcă şi tot nu izbuteşte să-şi prindă poala-n brâu.

Are voce destul de corectă, însă nu ştie şi alte cântece, iar din acesta numai atât. Într-o zi, am rugat-o frumos să cânte mai departe, dar ea:

- Mai departe scrie-n carte! - a râs cum numai ea ştie să râdă şi a luat-o iar cu brâul-râul.

Nu scrie în nici o carte cum e cu suflecatul, am citit o mulţime, n-am dat de aşa ceva, însă, dacă stăm strâmb şi judecăm drept, din faţă, plăcintele ei sunt ceva… Vorba tatei: Mamă-mamă! Fii atent cum faci: iei făină bună, trei-nule, iei ouă, iei unt, iei…- dar de ce să iei tu, când ia foarte bine doamna Saviţchi, de pe dreapta, de pe stânga, poalele şi, înainte de a le pune-n brâu, le leagănă (tragănă, mamă, tragănă, zice - şi bine zice - o doină de-aici, din Gusu), le tot tragănă, în dreapta şi-n stânga mai mult

de formă; de fond, le înalţă binişor, până la mătasea roză. Eu, când face doamna Saviţchi plăcinte cu poalele-n-brâu, sunt foarte obosit şi mă aşez pe jos, dar cu spatele spre ea, ca să nu vadă că îl văd pe scârbosul lui Pintilie, liceanul - dar şi-aşa, tot mă alungă de-acolo, zice să mă duc la copiii mei - marele mucos! Şi bine i-a făcut doamna Saviţchi într-o zi, când i-a ars o palmă şi i-a zis: “Mucosule!” Mie nu mi-a ars nici o palmă şi nu mi-a zis nimic, eu sunt cuminte.

Seara, cam pe când terminăm noi cina, se face plata. Vine omul la noi, la baba domnişoarei. La început, când eram numai noi, cosaşii, proprietarul ne plătea pe câmp, după ce verifica - îl vedeam, doar şi eu coseam:

După ce făcea zece paşi încolo, zece în dreapta, în stânga, omul vedea că am făcut treabă bună şi venea către noi, să plătească. Eu eram neliniştit: dacă observă smocurile lăsate?, ori pe unde am bărbierit cârtiţa? Dar nimeni, niciodată n-a zis ceva rău de cositul meu. Însă nu ştiu cum, dar oricum ar fi fost proprietarul din acea zi: mai în vârstă ori mai tânăr; mai slab ori mai gras; cu picioarele sănătoase ori şchiop ca pe-aici, când se apropia cu plata, plătitorul era totdeauna burtos şi crăcănat; cu picioarele ţapene din genunchi de parcă el ar fi cosit. Şi cu mâna în şerpar.

Nu ştiam la care parte din proprietar se uita tata, eu mă uitam întâi la picioarele lui; apoi la burtă; apoi la şerpar - sânt frumoase şerparele Ardelenilor, ei oameni cumsecade, însă felul în care scoteau banii, să ne plătească… Nu ne făceau observaţii, nici vorbă să ne dea mai puţin decât fusese învoiala - dar scoteau banii din şerpar şi îi puneau în mâna tatei, de parcă ni i-ar fi dat de pomană, nu ca plată. Poate de aceea, când ne-am făcut şase cosaşi, tata a stabilit: plata se face în sat, la gazda domnişoarei Coban.

Îl vedeam pe proprietarul din acea zi venind încoace, pe uliţă: îmburtoşat, încrăcănat, înşerpat, cu mâna gata să scoată împrumutul ori pomana. Dar, de cum păşea în curte, căpăta mersul normal (sau şchiopăta ca şchiopul, dacă era şchiop), se dezburtoşa, mâna din şerpar îi scăpăta pe de lături. Tata se ridica de la masa din curte, îi ieşea în întâmpinare un pas-doi - atunci omul dădea să se umfle iar, iar să bage mâna în şerpar. Însă tata:

- Doamnelor, domnişoarelor (sânt două: a-mea şi aia-a lui Balteş, urâtă-foc şi cu ţâţe), domnilor, vi-l prezint pe domnul… - şi îi spunea numele, deşi noi i-l ştiam, de la câmp. Pofteşte,

domnule cutare, eşti invitatul nostru…

Omul, golit pe dinăuntru, parcă dezbrăcinat, îşi scotea clopul, prelins; asudînd, se apropia, şrec, se aşeza la masă, pe-o bucă. După ce gusta, apoi mânca de-adevărat mâncăruri de-ala noastre, tata:

- Acum, afacerile. Am cosit atâta, ne-am înţeles să plăteşti atâta…

Un om care păstrează banii în şerpar, mai ales dacă-i burtos, trebuie să se ridice, ca să poată scotoci, scoate de la brâu. Tata rămânea aşezat. Lua banii, îi punea pe masă, fără să-i numere, se ridica, întindea mâna omului:

- Să ne fie de bine tuturor!

După care acela pleca repejor şi uşurat.

La început, unii îl întrebaseră de ce nu verifică banii. Tata:

- Meseria mea, domnule cutare, e să verific dacă elevii şi-au însuşit ce le-am predat.

De obicei, omul nu înţelegea ce are una cu alta, însă nu mai cerea lămuriri, saluta şi pleca. De-a-ndăratelea. Ce povestea el, după aceea, pe uliţă, la crâşmă, la biserică (de cum i-o plătit el pe dascălii de-or cosit la el, cu ziua), asta era altă poveste, însă numai mama era oarecum înţepată, tata zicea:

- Ei şi? Lasă-i să creadă că am lucrat cu ziua la el, ruşinat. Că ce-am fost eu, la mine, de unde voi fi fiind - şi ce-am ajuns: să cosesc la el, cu ziua. Dacă asta-i plăcerea lui…

- Bine-nţeles, asta-i plăcerea lui, zicea mama. N-avea nevoie să-i cosim noi, pentru cât pământ are, putea foarte bine să şi-l lucreze singur. Dar poate el rezista la mândria de proprietar? Care-şi plăteşte zilierii? Corect, cu cât a apucat să promită - carevasăzică…

- Carevasăzică nu face aşa, fiindcă e ardelean, nici Basarabeanul nu-i mai breaz, ţăranul e ţăran, peste tot în lume - asta-i definiţia cea luai exactă a 1ui!

- De ne-ar veni odată salariile, că să nu mai am nevoie de definiţia, pe spinarea mea - cea mai exactă, a ţăranului, zice mama.

Până la salarii, avem bani. De pe coasă. După ce omul pleacă, tata scoate un carnet, face împărţirea pe hârtie, anunţă fiecăruia partea - are şi baba domnişoarei, pentru deranj, eu nu, că-s copil. Mai complicată devine împărţirea banilor: nu sânt potriviţi, însă familiile, câte două, câte trei, se aranjează,

schimbă, dau înapoi…

Într-o seară se ajunge la ceartă. Pentru din contra: nu fiindcă ar fi nemulţumiţi de cât primiseră (eu ce să mai zic?), ci pentru că "celălalt" prea ţinea să dea-înapoi, să-şi plătească "datoria". Că asta nu-i a bună; că-i semn rău; parcă n-am mai fi basarabeni - ce ne-a apucat, doar nu ne desparte nimeni, la noapte, ca să ne ducă în lagăre diferite. Şi, cu toţii, împotriva tatei: de ce împarte banii în fiecare zi? De ce nu-i păstrează până la sfârşit de săptămână, când or să se adune şi bani potriviţi?

- Şi dacă fug cu banii, la noapte - în alt lagăr?, râde tata.

- Nu cobì!, sar ceilalţi. Poate că te-au uitat.

Îi ştiu pe ai noştri: ştiu că ei ştiu: tata n-ar fugi cu banii altora, alta e povestea: nu are situaţia militară în regulă; nici pe cea ne-militară: după ce i-au dat drumul din lagăr, de la Slobozia, trebuia să se prezinte la postul de jandarmi, să semneze condica; fiindcă fusese prizonier de război "sovietic la români". Însă de când ne-am refugiat, n-a semnat nici o condică, nimeni nu l-a întrebat de sănătate. Şi nici el nu deschisese vorba, o lăsase aşa, moartă - dar până când?

Am cosit la trifoi, lucernă, fân, multe săptămâni. Am lucrat şi prin satele vecine. Am ajuns să fim foarte cunoscuţi, umblă vorba că noi, învăţătorii basarabeni, suntem cei mai buni olteni din Ardeal…

7. ÎN ARDEALUL PLIN DE DEALURI…

Nu mai cosim: fânul şi lucerna şi trifoiul încă n-au crescut la loc. E vremea secerişului, iar la ardeleni cuvântul spune adevărul, pe-aici se chiar seceră grâul şi orzul. La noi, la Mana, tot seceriş se chema, dar se tăia cu secera numai pentru legături; şi colţurile, unde nu se putea intra cu coasa.

Aici, la coasă, Ardelenii năimesc olteni; la seceră: ţigani. Ştiu: când nu era război, veneau mulţi olteni la coasă (după cum cântă şi cântecul), dar acum şi Oltenii sânt pe front - ce noroc au Ardelenii cu noi, învăţătorii basarabeni! Noi însă nu ne băgăm la seceră. Ne băgăm la orice altceva: la pădure, la şanţuri, la făcut cărămidă (aici intrăm în concurenţă cu ţiganii), la cărat gunoi - dar nu la seceră. Nu ştiu de ce, o s-o întreb pe mama deşi ea, într-o discuţie cu un om, a zis că ea ar veni şi la seceră, dar numai cu

clacă (i-a explicat ce-i aceea, dar Ardeleanul n-a înţeles, ori n-a vrut să înţeleagă).

Păcat că aici, la Gusu, unde mă simt ca-la-mine-acasă, nu au clacă.

Mă adresez lui Cristian, dar povestesc în jur, ca să audă şi Dompărintedompărinte şi prioteasa şi crâsnicul (aşa-i spune paracliserului) - care-i aşa de şchiop, de parcă are cu totul trei picioare şi şchiopătează de două şi jumătate:

- Fii atent! Claca, la noi… La noi, la Mana, claca-i nuntă, nu muncă! Fii atent…

După ce povestesc bine-bine, crâsnicul:

- Da' ce zâci tu, -i corhoz, mă copile! Hìe corhoz la voi, în Rusìa!

Dompărintedompărinte îmi ia apărarea: claca nu-i colhoz şi copilul nu-i din Rusìa, -i din România! Prioteasa mă îndeamnă să povestesc, încă, de pe la noi - ieri începusem să povestesc de arie, cum e aria, în Basarabia?

- Fii atent!, mă întorc spre Cristian. Aria, la noi… La noi, la Mana, aria-i nuntă, nu muncă! Fii atent…

Şi povestesc bine-bine.

Cum, la noi, la Mana, după ce facem secerişul, cu clacă, facem treierişul, tot cu clacă, la noi aproape tot lucrul se face cu clacă. Snopii sânt căraţi pe Imaşul Cailor - acolo Mănenii noştri înalţă o altă Mană, din grâu, girezile au pereţii mai drepţi decât casele adevărate, din sat, ba unii oameni, mai şoltici, fac, din snopi, aşezaţi mai înăuntru, mai în afară, forme-de-ferestre şi forme-de-uşi, alţii fac şi forme-de-prispe - chiar de calidoare! Şi povestesc cum, la noi, la Mana, treieratul ţine mai mult decât seceratul: e o singura maşină pentru două sate, a călugărilor de la Curchi.

- Fii atent!, zic şi povestesc, straşnic, cum aducem noi maşina dela mănăstire.

Întâi "paravicul", adică locomobila. E cât biserica de mare!, arăt eu; roţile - mai mari decât mine, ăsta de-acum!; şi numai din fier! Ea, toată, numai fier şi fier. Mergem tot satul la adus. Înjugăm şase, opt perechi de boi, cei vreo trei kilometri de la mănăstire îi facem într-o jumătate de zi - fii atent: boii trag, bouarii îndeamnă boii, călugării le explică bouarilor cum să mâie boii (ca să nu se răstoarne, ori împotmolească paravicul), noi, ceilalţi, adică restul satului, îi îndemnăm pe toţi, pe toţi îi sfătuim ce şi

cum să facă. Bun!, am adus paravicul, acum puţini se mai întorc, să care şi barabanul - adică toba, adică batoza (cât şcoala de mare, dar nu atât de grea: e goală pe dinăuntru). Noi, copiii, ajutăm la instalarea paravicului deasupra gropii de cenuşă, roţile îngropate bine, patru; şi la şanţul din jur ajutăm, la taie-foc, aşa-i zice; şi la balercile cu apă - Doamne fereşte de foc la arie!

- Fii atent! Măi, şi când se porneşte maşinaaa…

Povestesc bine-bine ce facem noi, copiii, mai ales la curu-maşinii, acolo-i raiul nostru: ne cad paiele-n cap şi-i un cooolb… Şi cum ne vârîm noi sub ploaia de paie şi ne lăsăm duşi cu drugul, bârna trasă de cai, cu tot cu paie, până în celălalt capăt, unde se fac şirele… Îi fac lui Cristian cum face ea, batoza, când se-neacă - înseamnă că băgătorii, sus, au băgat în acelaşi timp - şi nu-i bine; ori nu au răsfirat bine snopii tăiaţi - atunci barabanul sughite, uite-aşa (îi fac), parcă-parcă s-ar opri, dar reporneşte (şi îi fac, cum re-porneşte barabanul iar, ca un avion american). Măi, şi cureaua-mare pleoscăie: pleosc!, călugărul maşinist strigă la băgători că nu-i bine cum bagă! Să bage do-mol, do-mol, că altfel se-neacă maşina. Dar nouă ne place când nu-i bine pentru călugăr: las' să sughită (hîc!) barabanul şi să pleoscăie cureaua-mare - aia viaţă!

Mă răsucesc spre crâsnic (n-am înţeles eu chiar tot ce zicea de corhoz şi de Rusìa, dar am înţeles că mă vorbea de rău) şi-i spun că, pe-aici, pe la ei, nu tu arie, unde să se joace copiii - şi chiar cei mari să-şi facă, din snopi, alte case, mult mai faine decât cele din sat - nu tu batoză ca lumea - că, ce: astea-s maşini?, atâtica, încap pe poartă, încap în şură - nişte fleacuri, fără drug de paie, nici n-auzi când se-neacă - şi, pe-aici n-au nici paravic adevărat, cu horn cât turnul bisericii, fleacul lor de motoraş cu motorină mai mult pârţâie şi pute, pleoscăiturile curelei-mari, ce să mai vorbim, nimica toată, pe când la noi, la Mana…

Şchiopul cu trei picioare râde ca proasta - râză, ca prostul!

Acasă cam tot despre asta discutăm pentru Monografia mamei.

Mama îi laudă pe ardeleni, că sânt harnici, grijesc fiecare palmă de pământ, iar la secere adună toate spicele căzute, chiar boabele scuturate. Tata zice că foarte bine fac, Basarabenii noştri sunt nişte trândavi… - dar parcă şi păsărelele sunt fiinţe ale lui Dumnezeu, de ce să nu aibă şi ele ce să păsărigulească?

Acum vorbesc despre case. Mama zice că sânt civilizate; din

cărămidă, acoperite cu ţiglă, închise la uliţă…

- Da, bre, zice tata, civilizate, dar cam prea închise, la uliţă. Şi aliniate, ca la armată - nu poţi vedea ce-i înăuntru.

- Din lipsă de spaţiu. Apoi: ţi-ar plăcea să ţi se uite trecătorii drept în farfurie?

- Asta nu! Dar mi-ar plăcea să văd eu, din casă, cine mai trece pe uliţă, râde tata. Să vadă ei, din uliţă, peste gard ograda, gospodăria mea, întreagă… Ei au casă, au curte - dar, domnule, la ţară, ai gospodărie şi ogradă! Ca la noi! Aici au case aproape ca la oraş, cu etaj şi curţi puchinoase, ca la oraş. Şi totul strâns, înghesuit, nu mai poţi răsufla de vecin…

- Din cauza istoriei, zice mama. Să se apere împreună. De invaziile barbarilor…

- Ce să zic, au suferit Ardelenii mai multe invazii barbare decât noi - dar pe cine invadaseră invadatorii barbari înainte - nu pe noi? Au dat o raită peste ei, la 1241 - şi n-au uitat-o nici în ziua de azi! “Marea Năvală”! “Sfârşitul Lumii!”. Dar noi…

Se trece la altceva - tot pentru Monografie.

- Ai băgat de seamă câţi şchiopi sânt aici, în Ardeal?, întreabă mama. Băiatul mi-a atras atenţia.

- Vrei să spui: invalizi de război?

- Vreau să spun: şchiopi de-acasă, de asta au şi fost scutiţi de armată.

- Vor fi avînd scutitori-de-picioare, cum aveam noi scutitori-de-mâna dreaptă, de degetul-arătător-trăgător.

- Dar femeile? Dar copiii? - mama citeşte nume pe care tata nu le cunoaşte. O fi ceva specific, o să vorbesc cu doctoriţa. Ei nu ştiu, ori nu vor să spună. Îi întrebi: «De ce şchiopătezi?» Ei răspund «Am căz’t!») - toţi au căz’t, ba pe gheaţă, ba de pe cal, din car…

- Şi la noi cădeau oamenii - pe gheaţă, din car, la beţie, din copaci, de pe casă - dar nu rămâneau schilozi, pe viaţă.

- Asta-mi spun şi eu. Prea cad, Ardelenii - n-o fi în legătură cu relieful? La noi, relieful nu era atât de frământat; la ei dealurile sunt priporoase, văile râpoase - şi numaidecât după un deal, vine o vale, nici nu bagi de seamă când te povârneşti dincolo. Prea se succed… N-o fi în legătură cu Blaga? E şi el de pe-aici, de la vreo treizeci de kilometri în linie dreaptă, spre Alba Iulia…

- Blaga, poetul? Dar ce are poezia cu… cu ce spui tu: şchiopìa?

- Nu ştiu, o fi avînd cu filozofia, zice mama. Blaga a scris şi cărţi de filozofie, le-a citit Cobana. Din ce mi-a povestit, reiese că tratează problema reliefului. Care, pe-aici, pe la ei, e tare frământat: când deal, când vale, nu apucă omul să-şi tragă răsuflarea, după urcuş, că trebuie să coboare; şi iar să urce, pe hulă-la-deal, cum zic ei. Asta o fi explicînd frecvenţa accidentelor la ardeleni - ai auzit şi tu de teoria asta?

- Am auzit, dar n-am citit-o cu ochii mei. Ştiu că-i spune Teoria asupra Spaţiului Mioritic - dar mai mult, nu.

- Ei, vezi? Cu atâtea oi - că chiar când sânt la păşunat de vară, în lipsa lor, pute tot satul a hoit… Şi cu atâta deal-vale, deal-vale, cu ochii numai la sub-coada mioarei - cum să nu cadă, bieţii ardeleni şi să-şi rupă picioarele - tu ce zici?

- Ce să zic - dacă n-am citit cu ochii mei. Aşa zice Cobana?

- Nu, aşa zic eu, zice mama. Apoi în problema dinţilor…

- Care-i problema dinţilor? Le sar dinţii din gură, ca la răsărita răscoaptă, când cad în spaţiul cu oi?

Mama îi atrage atenţia că nu-i de glumă: Ardelenii au, mai toţi, dinţii atacaţi - de asta îşi pun dinţi falşi, de hiplă, zic ei; nu numai adulţii, dar şi copiii au gura plină de viplă:

- Ce le-a fi lipsind? Calciu? Fluor? Să fie din cauza oţetului pe care-l beau cu vadra? Oţetul atacă smalţul, e acid, e acetic…

8. FACEM POLITICĂ SUBŢIRE

Pe când Ardelenii treieră prin curţi, cu maşinèlele lor, şchiopătînd şi arătîndu-şi dinţii de viplă, de la acetic, tata se plic-ti-seş-te. Aşa zice el, eu îl simt: de fapt, e îngrijorat. De Război-şi-Pace, zice el - dar nu mai mult.

Seara se duce la cineva în-vizită - dar numai el - unde ascultă Londra. Nu ştiu la cine, tata spune că nici nu trebuie să ştiu. Dar eu ştiu - nu numai ce ascultă, dar şi cum face Londra aceea, cu toate că n-am auzit-o cu urechile mele că face: Ta-ta-ta-tum! Îl văd, îl aud pe tata, ba fluierînd şi bătînd şi dînd cu degetul îndoit în lucrurile verticale, ba fredonînd şi dînd cu palma în cele orizontale, uneori zicînd şi din gură: Un-doi-trei-paaaa'…

Tata zice că, în afară de pa-pa-pa-pum!, care sună bine - de ce sună bine radio-Londra?, fiindcă un neamţ a făcut muzica! - nimic bine pentru noi, la Londra. Poate pentru alţii, dar pentru

noi, înpluşii: ba. Fiindcă Churchill e prieten la cataramă cu tovarăşul lui, Stalin.

Eu ştiu politică. Aud ce-i spune tata mamei, a doua zi îi povestesc lui Cristian şi lui Dompărintedompărinte:

- Fii atent! - mă uit numai la Cristian. Ziceam că eu sunt eu, dar tu eşti Churchill - bine? Buuun. Şi fii atent: când a început războiul între tine şi Hitler, Stalin s-a purtat ca un porc de câine, uite-aşa se bucura şi bătea din palme şi-l felicita pe Hitler când te bătea pe tine şi-i dădea şi benzină, pentru avioane, de să te bombardeze pe tine, la Londra ta. Şi-i zicea Stalin lui Hitler: «Daraghie Adolf, bate palma, că împărţim lumea: tu iei Franţa şi Anglia şi-i rupi în bătaie pe toţi democraţii de pe-acolo, eu îţi dau ce ai nevoie: şi puşti şi cizme şi conserve şi benzină, lasă-mă pe mine cu Polonezii şi cu Basarabenii şi cu Bucovinenii de Nord»… Au bătut palma, dar nu s-au înţeles la-mpărţeală - se iau la bătaie în de ei! Hitler cu Stalin. Şi tu, care ziceam că eşti Churchill, ce zici: zici că l-ai iertat pe Stalin, pentru că a fost porc-de-câine cu tine şi baţi palma cu Stalin şi zici…

- Io nu bat palma cu Stalin!, zice Cristian.

- Ziceam-că.

- Io nu vreau să ziceam-că, aşè!

- Atunci, hai să schimbăm: ziceam-că eu sunt Churchill, treci tu în locul meu.

- Tu cine ziceam-că?

- Mareşalul. Buuun. Atunci eu, Churchill, frate bun cu Stalin…

- Frate cu dracu, dòmne iartă!, zice popa.

- … te bombardez pe tine, Mareşal Antonescu, adică nu pe tine, că nu te nimeresc, dar nimeresc în populaţia-civilă. Şi, după ce te bombardez bine-bine, pe tine, populaţie civilă, îţi zic de la Londra mea: Bum-bum-bum-buuuu'! Aici Londra! Fraţi Români! Nu vă supăraţi pe mine că vă cam dau cu boamba-n cap, n-am nimica cu voi, eu am ce am cu Mareşalul! Dar cum eu nu-l nimeresc cu boamba-n caschetă, vă dau oleacă vouă, fraţi Români, cu boamba-n bostanetă - şi de ce?, o să mă întrebaţi voi, eu vă răspund cinstit, fraţi Români şi surori Romăncuţe: pentru ca voi, cu mic cu mare, sătui de bombe-n cap, să vă supăraţi foarte tare pe Mareşal, să vă duceţi la Bucureşti, să-l înşfăcaţi de epoleţi şi să-l daţi jos de-acolo! Cum îl răsturnaţi voi pe Mareşalu', cum eu nu vă mai bombardez, deloc, deloc!»

- Nu vreau, Mareşalu'! Di ce să mă răstoarne?

- Ziceam-că.

- Nu ziceam-că, de fel'!

- Atunci treci la loc, la Churchill, ziceam-că eşti Englezul…

- Nu trec! Nu vreau englez! Nici rus, nici neamţ - io-s rumân!

- Bine, atunci tu eşti Românul-bombardat…

- Nu vreau borbandat!

- Fac io pe Românul bombardat, zice Dompărintedompărinte. Ce să zîc?

- Ziceaţi aşa - mie îmi ziceaţi: Bine, domnu' Churchill, dumneata, băiat deştept, englez în-plus, îmi ceri mie, Român-bombardat, să mă duc la Mareşalul meu, să-l iau de epoleţi şi să-l dau jos de-acolo? Bine, bre, dar ce, el m-a bombardat? Ce, Englezul bombardat de Hitler - cu benzină de la Stalin - a venit la dumneata? Să te-apuce de papion şi să te dea jos de-acolo? Ca să nu mai fie el bombardat?

- Ce-i aia: papion?, întreabă Cristian care habar n-are de politică.

Eu am. Dar nu povestesc, afară, chiar la toată lumea, ce aud eu în casă. Şi nici lui Cristian, nici lui Dompărintedompărinte nu-i povestesc cum, după radio-Londra, mama plânge:

- Londră, nelondră, dar ce Dumnezeu facem noi, dacă Ruşii rup frontul de tot şi-ajung pân-aici?

Ca de obicei, tata o dă pe glumă - aceeaşi:

- N-avem bagaje multe - uite, că tot n-am ajuns la Buda… O să fim sprinteni, liberi în mişcări, când o s-o pornim iar, încolo, spre Apus…

- Iar? S-o pornim iară? Dar abia apucasem să ne aşezăm - o, Doamne…

- Măi fată!, zice tata şi o ia, cu dragoste, pe după umeri. Aşezaţi n-o să fim decât la Mana noastră - când o fi să fie. Pân-atunci, o să tot fugim de Ruşi. În salturi, cu etape - ei zic: ietap' la popasuri… De asta şi vreau să fac o mobilă specială, special pentru noi, fugarii: în mers, să ne fie geamantan, cufăr; în oprire, la ietap', să ne fie masă, pat, dulap. M-am tot gândit zilele astea, am făcut şi schiţe: cum ne vin salariile, cumpăr scânduri, balamale, mânere - ai să vezi, o să-ţi placă…

- Ce să-mi placă?, se tânguie mama. Să dorm în cufăr? Să mănânc pe dulap? Mai bine dorm, în continuare, pe jos, pe podea,

aşa ştiu ce sunt: un refugiat în refugiu provizoriu! Cu speciala ta, chiar când o să fiu aşezată, o să mă cred în gară; ori în Cancelarie.

Tata nu se mai plictiseşte: Moş Ilie i-a dat nişte scânduri - nu degeaba, nu pe-datorie: în contul lor, repară obloanele casei, face o nouă portiţă de intrare. Ceva scule, tot de la Moş Ilie. Aşa că lucrăm în doi, eu vin cu experienţa de la Moş Iacob al meu.

Meşterim două lăzi-cufere, speciale: cu capace, încuietori, dezîncuietori, torţi de dus - când e de dus, când nu e de-dus, unul din cufere, rămas culcat, se des-face, se re-face, se răs-face din balamale şi devine pat pentru mine - "până la capacitate". Dorm în partea de sus, cea de jos are sertare pentru rufele curate. În timpul zilei, patul se reface-înface şi se face canapea, chiar moale: i-a făcut mama perniţe de lână. Celălalt cufăr e mai simplu: în odihnă - în ietap' - şade în picioare; printr-o uşă se ajunge la "garderob", cealaltă dă spre "bufet", cu rafturi - unde, deocamdată, nu avem ce pune; dar lasă, când or veni salariile…

Un vecin care, de peste gard, a urmărit întregul proces-de-creaţie, l-a întrebat pe tata cât cere. Tata a răspuns că nu-i de vânzare. Nu să i-l vânză pe ăsta, să-i egzecute lui, pe-comandă, altul - cât cere?

- De aşa ceva numai noi, refugiaţii, avem nevoie, bade, a zis tata.

- Şî dacă vin Ruşî'? Şî mă fac şî io refujat?, a întrebat omul.

După un timp, tata:

- Dă-ţi peste gură şi nu mai meni! Roagă-te lui Dumnezeu să nu vină Ruşii, poate pe ardeleni îi aude. Când îl rugam noi: nici un răspuns. O fi dormit, o fi fost beat…

- Cine? De cine zâci c-o hi fo' biat?

- De Dumnezeul basarabenilor, Dumnezeii lui de Dumnezeu!, face tata.

9. EH, UN BRICEAG…

Am primit salariile! O gròză de creiţari! Atât de mulţi, încât eu:

- Acum aveam cu ce ne-ntoarce acasă la noi, la Mana!

Ai mei nu zic nici da, nici ba. Tata numără banii, îi împarte pe categorii: urgente, necesităţi, posibilităţi - aşa a scris pe unul din plicuri. Pe altul: DATORII. Pe un plic deja scris, scrie de-

a curmezişul, cu majuscule: BUDA - şi pune înăuntru o sumă de bani. La urmă, împinge totul spre mama, peste masă.

- Păstrează-i tu. Tu eşti capul familiei. Mama îi pune bine în caseta de lemn. O închide, încuie cu cheiţa. Descuie, deschide. Ia dintr-un plic o hârtie de nuştiucât, i-o întinde tatei:

- Poftim. Pentru tine. Ai postit destul.

Tata face nazuri. Ca mireasa la nuntă nouă. Că, nu ştie ce, că nu-s mulţi şi cine ştie când or să ne plătească iarăşi; că avem atâtea alte necesităţi-urgente, că să-şi ia mama o rochie, sau măcar o brăţară… Mama a închis capacul, a încuiat, caseta a pus-o bine. Bancnota a rămas pe masă, cu aripile înfoiate, gata să-şi ia zborul. Tata o culege cu două degete. O împătureşte în multe, de zici că n-a mai rămas mare lucru din ea. Se ridică, pieziş, dă bunăseara şi iese. Cam şovăind, cam de-a-ndăratelea, însă pe scară în jos îl aud aproape alergând - să nu-i ia careva banii-napoi…

Mama zâmbeşte. O întreb, numai aşa, unde s-a dus tata la ora asta? Mama răspunde că la prieteni, să se distreze puţin. Eu bag de seamă că prietenii tatei sânt şi ai noştri, de ce nu mergem şi noi la prieteni, să ne distrăm puţin? Mama zice că astă-seară tata are liber; că a ieşit şi el în recreaţie…

- Ce face cu banii, în recreaţie?

- Îşi cumpără bomboane, zice mama, nezâmbind.

Tac eu ce tac, apoi o anunţ că vreau şi eu recreaţie. Şi bomboane. Mama nu răspunde. Se preface că n-a auzit. Sau poate nu voi fi rostit cu glas dorinţa de recreaţie şi boboane. Zic, tare:

- M-am răzgândit: nu mai vreau bomboane, vreau briceag. Toţi copiii au briceag, Cristian al lui Dompărintedompărinte are chiar două: unul mare, altul roşu! Fain, ăla roşu. Adică faină-roşie, ca-i brişcă.

Mama e foarte ocupată: mută de colo-colo lucruri pe care abia le mutase. Înseamnă că e: nu.

- Bine, m-am răzgândit: renunţ la briceag, zic. Vreau trotinetă, Cristian al lui Dompă'…

- Încetează cu Cristian!, se supără mama. De ce te compari tu cu Cristian?

Chiar aşa: sunt mai bun decât el la fugă, la şcoală, la trântă, la politică să nu mai vorbim. Numai la briceag nu. Nici la trotinetă.

- Şi băiatul popii ortodox are trotinetă, zic.

- Te-am rugat să nu te compari cu copiii de popă! Tu eşti

băiat de cadru didactic, în-plus…

- Asta aşa e: nu-i pe merit, nu-i pe bunătate, e pe în-minus.

- Ia stai!, face mama. Popa ortodox n-are băiat!

- N-are săracul, ia stai, zic. Dac-ar avea…

- Te rog!, mi-o taie mama. Refugiaţii se-ntind cât îi ţine plapuma.

- Şi fata lui Balteş e refugiată şi - mi se-ntinde: are ceas de mână. Şi, în minus, e urâtă ca porcu' şi-n plus, e plină de ţâţe peste tot!

Plici-plici. Mama e mare artistă la plici-plici. Crezi că e departe, în celălalt capăt al odăii, ori nu-i acasă, şi-odată te trezeşti că te pliciplicează. De astă dată, nu m-a, nu prea tare; ba m-a, m-am făcut eu mare, nu mă doare. Dar ce: strică să plâng oleacă? Nu strică, îmi aduc şi eu aminte de copilăria mea, ce fericită era ea. Şi trebuie să-i fac pe voie mamei: să creadă că mă doare, de la fleacul ei de bătaie.

Însă ea face pe indiferenta, adică: şi ce dacă plâng - cine plânge azi, mâine fură un bou, aşa ceva. Nu aşa-ceva: aşa-altcumva, nu-mi aduc aminte. Aşa-s cadrele didactice cu propriile odrasle: foarte severe. Şi indiferente. În plus, refugiate acum zice:

- S-a făcut târziu, dormi. Mai vorbim mâine…

- De trotinetă?, sar eu din patul-cufăr. Şi de briceag? Şi de…

- Te rog, nu-mi lungi lista, mă opreşte ea, râzînd. Avem atâtea alte nevoi, în casă - în primul rând, să cumpărăm încă o lingură…

- Ne-ajung două, tu tot nu mănânci borş.

- M-ai şi exclus, bravo, bărbate, eşti numai bun de însurat - şi dacă avem invitaţi la masă? Să le spun să vină cu lingura de-acasă?

- Care masă?, zic. N-avem masă la care să-i invităm.

- Ei, vezi? N-avem masă, n-avem scaune, nici paturi. Nici linguri destule, nici oale - ce să mai vorbim de haine de iarnă. Şi tu vrei briceag!

- Briceagul, el este foarte folositor la casa omului: tai cu el pâinea, carnea…

- Dacă ai - pâine, carne. Hai, culcă-te, mai vorbim noi mâine.

- Despre ce? Mâine o să-mi zici să mă culc, că vorbim noi poimâne, răspoimâne - tatii i-ai dat, de bomboane, dă-mi şi mie, te rog, de bombonele…

- Acum, noaptea? E închis la ei, la boltă.

- Dar pentru tata nu-i închis - la ei, la…?

- El e om. E mare. Şi sunt banii lui, câştigaţi cu munca lui.

- Şi ce: dacă eu sunt mic, nu sunt om? Sunt un om mai mititel - dar om! N-am muncit şi eu? N-am tras la coasă? Nu eram eu tot timpul, la trap, ba cu apă, ba cu demâncare şi cu spălatul vaselor şi cu nuştiuce şi după ţigări? Juninca-aia-a lui Balteş, de două ori mai mare decât mine şi,-n plus, cu ţâţe, şedea la umbră, îşi făcea unghiile! Şi viţelul lui Pintilie, Marele Mucos…

- Să nu te mai aud vorbind aşa!, zice mama, după plici-plici.

- Bine, atunci: Fiul Pintilie, el fumează, are mustaţă, n-a dus cosaşilor o cană cu apă, că el e de-liceu, mă rog… Fiica Balteş - tot de-liceu! Ăştia n-au mişcat un deget, dar parte, la plată, au primit! Întreagă, partea! Şi eu… Care,-n plus, sunt aşa de miiic, numai şapte anişooori…

- Aproape nouă! Ia te uită, e prima oară când aud că un copil se face mai mic decât este…

- Bine, atunci: eu, care am abia opt ani şi olecuţă, dar am 1ucrat în rând cu cei mari! La coasă! - de ce nu mi-a făcut tata măcar jumătate de parte? Măcar un sfertuleţ, de-un briceguţ… De ce? Aia, fata lui Balteş, să aibe ceas de mână, eu nici o roată de trotinetă? Nu-i drept! Nu-i bine!

- Ascultă, băiatul mamei: în primul rând, domnişoara Balteş avea ceas dinainte de coasă, din Basarabia; în al doilea: tata, ca şef, nu-şi putea favoriza familia, aveam deja două părţi, nu se făcea…

- Dar s-o defavorizeze, se făcea? Şi chiar pe mine, care-s şi-aşa defavorizat de soartă, mic…

- …în al treilea rând, continuă mama (ca să nu-mi răspundă la întrebare), banii pe care i-am primit acum nu sunt pentru coasă, ci salariile noastre, restante. Banii noştri, leafa de învăţă'…

- Leafă! De ce v-a dat leafă? Pe ce muncă?

- Pe munca noastră, de la catedră.

- Tu - dar tata? Am plecat cu toţii de la catedră, din Mana, tu te-ai urcat la catedră, aici, la Gusu - dar tata? Cât s-a lălăit cu lucrurile şi pân' la urmă le-o ţâpat în budă!

- Supraveghează-ţi gura, altfel…

- Altfel vine plici-plici - ştiu, dar de ce tata ia salariu pentru catedră, când a lipsit atâta - de la catedră?

- Aşa-i legea. Şi e bine că-i aşa.

- Nu zice legea aceea că am şi eu dreptul la o bombonică? Şi

la un briceguţ numai atâtica? Şi la o troti'…

- Bine-bine, vedem noi mâine, acum culcă-te. Oricum, la bomboane e închis.

- La bomboane e închis, dar la rachiu, nu-i - ştiu eu ce-i recreaţia tatei: crâşma. Lui îi dai bani de rachiu, mie nu-mi dai de-o trotinetă… De la tine ştiu unde se duc banii pe rachiu: la budă!

- Te poftesc să nu mai…

Nu-mai, o vreme. Când crede ea că eu am adormit, zic:

- Să am şi eu, ca toată 1umea, un briceag…

- Îţi promit: la salariul viitor…

Sar din aşternut, îi pup mâna, o sărut pe obraji. Apoi, din nou în pat, zic:

- Un briceag, la casa omului, el este foarte folositor. Dai un ban pe el, dar face. Sânt bani care nu se pierd. M-am tot gândit eu în gândul meu: ia încearcă să pişi un briceag - nu merge…

Ba merge: pliciplici! Dar nu mă las:

- …ca să numai vorbim de o trotinetă…

Ca să nu mă 'plicieze, o iau cu plânsul. Dar nu tac. Urlu, dar nu mă las.

- De ce, de ce mă obligi să te bat, seara?

- Eu te oblig? Te obligi singură şi pe degeaba. După aceea îţi pare rău, dar nu-mi spui ce rău îţi pare că m-ai bătut. Dacă mi-ai spune…

- Data viitoare, râde mama, o să-ţi spun.

- Data viitoare, să te obligi să-l cerţi pe tata, când se întoarce de la crâşmă, cu banii… Ştii tu cum, eu nu spun cuvântul-de-ruşine…

- Bravo, bravo - dar sânt banii şi ai lui, câştigaţi cu sudoare. Apoi a suferit atâta şi de la atâţia, are şi el dreptul să…

- Tu n-ai suferit atâta şi de la atâţia? N-ai şi tu dreptul-să?

Am zis şi eu, vorbe. Ca omul, în discuţie. Le-am slobozit cum au venit, cuvintele, dar uite: mama le chiar ia în seamă: tace.

Înseamnă că am mâhnit-o rău de tot, de tot.

10. ISTORIA PATRIEI ÎN EXEMPLE

Tata se plictiseşte mai departe. Ca să nu se prea, din scânduri, de astă dată cumpărate, a făcut o masă, o bancă, un taburet şi două paturi. Pe cât de minunate cuferele cu sertare şi balamale, pe atât de nereuşite cestealalte; ba de-a dreptul urâte. Mama nu spune cât de tare nu-i plac, zice: Lasă, la salariul viitor, o să cumpere alte scânduri - ori ce să se mai ostenească: o să comandăm unui meşter. Dacă o să mai avem nevoie, după ce o să aducă mobila noastră de la Buda.

- Până atunci, zice mama, am mare nevoie de tine: mergem la o informatoare, pentru notaţie. Cuvintele le-am cules, dar muzica…

Tata se miră:

- Muzica? Dar ai mai făcut-o!

- Nu melodia - ritmurile.

- Ritm, la doine? Scrii de-asupra: ad libitum.

- Nu la doine, la dansuri. Au ritmuri greu de prins, mai ales Învârtita lor. Vino să mă ajuţi.

- Asta-i Învârtita!, mă bag eu în vorbă, fluier, dansez; apoi dansez mai rar, des-compun; apoi bat din palme numai ritmul. Asta-i Învârtita!, zic.

- Dar e un doi-a-patra, zice tata. Sincopat.

- Nu te lua după băiat, cine ştie ce-a mai scornit!, se supără mama. Vino să-l auzi tu, cu urechile tale, e altul ritmul.

- Ba ăsta-i!, zic - şi-l bat cu picioarele, cu palmele pe genunchi.

- Nu prea, nu… Şi de unde l-ai învăţat tu? Şi când?

- Aşa!, răspund, ridicînd din umeri. L-am învăţat. Şi aşa-i.

Ce întrebare, pe mama: De unde? Şi: Când? Aşa!

Privind la horă, ascultînd; jucîndu-mă cu copiii. Pe-aici, fetele se joacă ce se joacă şi numai ce lasă joaca şi se apucă de joc; joc, nu joacă - joacă între ele; băieţii, mai ruşinoşi, învaţă mult mai târziu, încolo, spre vârsta de ieşit la horă. Fetele, însă… Şi mucoasele de la mama, de la a-ntâia joacă Purtata şi Învârtita, să le vezi cum se rotesc pe călcâie şi să la vezi cum îşi ţin ele mâna-n faţă, să nu le zboare poalele, deşi lor nu prea are ce zbura; nici vedea.

Părinţii pleacă prin sat, cu Monografia mamei. Ştiu eu: mama se descurcă foarte bine la notaţie, ba la ritmuri e mai bună

decât tata - însă tata prea se plictiseşte şi atunci nimereşte la crâşmă. Şi nu se cade: cadru didactic, în plus, refugiat…

Eu: la copiii mei. Sunt singurul băiat care, atunci când fetele noastre nu se mai joacă şi se apucă de joc, nu le îmbrânceşte, nu le trage de păr şi nu le bagă mâna pe sub poale - de ciudă: că ei nu joacă… Mie n-are de ce să-mi fie ciudă, eu studiez: stau şi mă uit cum joacă fetele:

Una face pe ficiorul, alta pe fata; mă uit bine-bine la picioarele lor, îmi aduc aminte de cei mari, de 1a hori, de 1a nunţi - şi fac şi eu. Cânt şi eu melodia, ca fetele: scuturat, zgâlţâit, cu dinţii clănţănind, de jucat. Aşa înveţi mai bine, aşa îţi intră ritmul în oase, în carne, în suflet şi nu mai poţi scăpa de el. Învârtita e joc, nu dans; dansul îl dansezi frumos, pentru cei de pe margine, privitorii; învârtita o joci, nu te joci, o faci de-a serioaselea, ca o muncă - mai bine: ca la noi, claca, adică o faci, că-ţi place ţie - dar serios. Şi numai pentru tine.

Ceilalţi băieţi au început să nu mai râdă de mine, când joc - atâta le trebuie: îi bat pe toţi! Se aşază la umbră, iau un pai în gură, ori cioplesc din brişcă un capăt de lemn - şi aşteaptă ca fetele să termine de jucat, ca să ne şi jucăm. Mie-mi plac jocurile în care te joci serios: alergi, ţipi, te baţi, capeţi, dar şi dai - ăla-i joc!

Ce întrebare, pe mama: de unde?, când? Chiar de-aş vrea să răspund, ce-aş răspunde? Într-un fel, mi-e de parcă abia ieri am fi venit la Gusu şi în trecere; în alt fel mi-e de parcă aş fi de-aici, de-loc - atât că satul de-acum poartă alt nume. Vorbesc ca pe-aici, am învăţat mai toate cuvintele noi, altele decât pe la noi, am învăţat să le rostesc pe celelalte ca pe-aici, ştiu să joc Învârtita şi Purtata - atât că nu am pe cine purta, învârti: fetele joacă numai în de ele. Acasă, cu ai mei, vorbesc, când ca la noi, la Mana, când corect-ca-la-şcoală. Cu copiii şi cu oamenii din Gusu vorbesc ca pe la Gusu.

Atât că n-am "costum naţional", vorba mamei. Oamenii îi spun: port şi: rumâneşte - ei se poartă rumâneşte, de la botez la înmormân-tare. Eu n-am straie de-ale lor, să mă port şi eu rumâneşte. Şi ce dacă-s băiat de cadru didactic, copil de intelectual? Cristian e băiat de popă, în săptămână umblă şi el îmbrăcat domneşte, ca mine însă duminica se poartă rumâneşte; şi prioteasa - Dompărintedompărinte, nu, sau nu-l voi fi văzut eu. Asta îmi place la Gusu: toţi domnii, de sărbători, se poartă rumâneşte - nu numai cei care funcţionează în sat, dar şi cei care funcţionează în

oraş, ce-or fi ei, pe-acolo: profesori, doctori, directori; nu mai vorbesc de domnişori: elevi şi studenţi întorşi în vacanţe.

Şi părinţilor mei le place moda asta. Şi ceilalţi basarabeni găsesc că e un bun obicei: frumos şi sănătos… În afară de doamna Saviţchi:

- Să-nă-tos!, chicoteşte ea. Când mă uit la nădragii lor, cioarecii - strâmţi pe vână, scurţi în tur şi prea strânşi între picioare… Pe căldura asta, cu pantaloni de pâslă… Asta nu mai e sănătate pentru sămânţa ardelenească! Se răscoace!

Unii chicotesc aprobator, alţii protestează, mama prinde muşte, făcându-le semn să tacă, să nu audă copilul. Se discută despre material, despre culoare, despre croială. Tata zice:

- Da, bre, cam strâmţi, cam scurţi în tur - dar pe ei nu-i deranjează. Dacă i-ar fi deranjat, i-ar fi modificat, în decursul timpului: de două mii de ani…

- Că ştii dumneata cum erau îmbrăcaţi, acum două mii de ani!, face doamna Saviţchi.

- Şi tu ştii, zice domnul Saviţchi, potolit şi roşind. E în cartea de citire, cu poze: Columna lui Traian. Aşa erau îmbrăcaţi Dacii, pe Columnă.

- Tu n-ai văzut, pe Columnă, cum îi strânge pe daci între craci? De-aceea-au pierdut războiul! - Saviţkioaia râde singură.

O fi ea mare specialistă la plăcinte cu poalele-n-brâu, glumele ei sunt cu poalele-n-cap - aşa zice mama.

Acum se vorbeşte despre costumul naţional care, la noi, în Basarabia, s-a pierdut.

- Din cauza invaziilor, zice mama. Aici, la munte, totul se păstrează mai bine, năvălitorii au intrat rar şi n-au rămas. Dar în Basarabia noastră numai cine n-a vrut n-a năvălit…

- O mai fi ceva, zice domnişoara Coban. Aici, în Ardeal, Românii şi-au păstrat portul, fiindcă îi urăsc de moarte pe unguri - au şi de ce… De asta n-or fi luat de la ei, nimic - pe când ai noştri, Basarabenii, nu urăsc pe nimeni, care cum vine la noi e bine-venit - şi de asta.

Ceilalţi ridică din umeri. De astă dată, domnişoara mea n-a prea explicat bine, ca la clasă.

De la costum naţional se trece la muzică.

- Avem şi noi cântece frumoase, zice tata, dar nu ne putem compara cu Ardelenii. Cântecele noastre de jale îţi rup inima - de jale, dar nu ştiu cum, parcă sunt prea jălalnice…

- Doinele lor seamănă cu portul, intervine mama. Parcă ar fi şi ele în alb-negru…

Chicote, râsete. Mama se înroşeşte ca racul, ridică glasul, protestează - însă când se mânie, se şi bâlbâie; şi dă în plâns, de ciudă.

- Lasă, dragă, am înţeles ce-ai vrut să spui, o consoleaza Cobana.

- N-ai înţeles nimic! Dra-gă!, strigă mama. Şi dacă între noi, refugiaţii, nu ne înţelegem…

- Dar ne înţelegem foarte bine - între noi, refugiaţii, face Cobana şi o ia pe mama aproape în braţe.

- Am vrut să spun că… Să spun că…, sughite mama de la pieptul domnişoarei. Că doinele lor au un fel de demnitate în tristeţe…O reţinere în jale… Doinele lor nu bocesc, ca ale noastre!, boceşte mama.

11. ORDIN DE CHEMARE

Pe la mijlocul lunii august tata a primit ordin de chemare. La armată, pentru front.

- Asta mai lipsea, zice tata.

Mama zice: Las'că.

Tata lasă-că. N-o ia în chiar tragic. Ba chiar găseşte că e semn bun: dacă-l cheamă în Armata Română, înseamnă că nu-l mai consideră suspect, fiindcă a fost şi în Armata Roşie, prizonier la Români, până anul trecut - uite, nu s-a împlinit anul de când i-au dat drumul din lagăr, de la Slobozia.

- Ceea ce mai înseamnă, continuă tata, că am scăpat şi de semnarea condicei, la jandarmi.

Mama îl întreabă, râzînd, de când nu mai semnase condica, la jandarmi; tata se posomorăşte: aşa e, 'tu-i ceara ei de condică, n-o mai semnase, hăt, de la noi, din Basarabia, înainte de refugiu. Dar găseşte explicaţia:

- Fiindcă mi-au perdut urma! - însă tot el: Nu mi-au pierdut-o, ceara lor! Dacă m-au găsit cu salariul…

Trebuie să se prezinte la Sibiu miercuri 23 august 1944, la orele opt dimineaţa.

- Nu te prezenta, dragă!, îl sfătuieşte donlnişoara Coban. Zici că n-ai primit nimic - cum le merge poşta, acum…

- Dar a semnat de primire - dragă!, face mama. Şi nu poştaşului, ci jandarmului - dragă…

Tata intervine: nu poate face una ca asta, că n-a primit - şi-aşa era suspectat, pe nedrept, că fusese în Armata Sovietică - de parcă n-ar fi ştiut toată lumea că fusese ridicat de la Mana ca deţinut, acolo, în Rusia, fusese încorporat cu forţa… Acum să şi dezerteze? Asta, nu!

- Dacă ai obţine o amânare, ceva, zice mama. Pe bază de certificat medical. Te prezinţi, dar ca să ceri să te mai amâie: eşti bolnav, îţi cauţi familia refugiată, ţi s-au rătăcit bagajele…

- Dac-aş fi singurul care-şi caută familia, cu bagajele rătăcite… Văd eu la faţa locului: dacă dau peste un ofiţer simpatic, înţelegător - cer. Dacă-mi dă - bine; dacă nu…

- Şi dacă te iau Ruşii prizonier?, se înfioară mama.

- O să scriu un studiu comparativ!, râde tata. O paralelă între deţinut şi prizonier de război… Cum cunosc binişor drumul Vostokului…

Tata râde. Noi, nu. Mama plânge.

Vin pe la noi Basarabenii. Ne ducem noi la ei, pe la ei, pe la fiecare. Să stăm de vorbă, să ne sfătuim: Ce-i de făcut? Cum ne pierdem urma? Pe uliţă ne întâlnim cu domnul Director.

- Am auzit că te cheamă Patria sub drapel, colega, zice el.

- Eşti bine informat, colega, răspunde tata. Patria în persoană m-a invitat să iau loc, dedesubt - îţi păstrez un loc, colega?

- Regret din inimă, dar sunt reformat: piciorul… - şi arată din bărbie şi din buzele ţuguiate. În urma unui accident…

- Aţi căz't!, zice mama.

- Nu mi-i prea uşor, la catedră, ştiţi cum sunt copiii faţă de infirmi; cam greu, la catedră - dar să nu-l supăr pe Dumnezeu: aici, în sat, n-am prea avut neplăceri de acest ordin.

- Ei, da: cine să râdă…, porneşte mama, dar tata intervine la timp:

- De unde, de pe ce anume ai căzut, colega? Dacă aş cădea şi eu de pe ceva, m-ar reforma şi pe mine, măcar m-ar amâna…

- N-am chiar căz't de pe ceva, am cam avut un accident de vânătoare, mi s-a cam descărcat arma în…

- A-ha, zice tata, dezamăgit. Dacă-i arma de vânătoare - asta nu se împrumută, e ca periuţa de dinţi şi ca.… Atunci să ne vedem sănătoşi, după război, colega. Servus!

Îşi dau mâna. Directorul sărută mâna mamei.

Ne vedem de drum. Eu încerc să povestesc cum, la venirea noastră aici, Directorul, tot aşa, pupase mâna mamei, n-o mai scosese din “Stimată colegă”, dar o lăsase pe stimata-colegă în Cancelarie, fără lumină, cu copil-mic-de-mână şi n-a invitat-o, măcar de formă, la masă. Mama îmi cere să tac, nu despre asta…

- Ba despre asta!, zic. Atunci nu şchiopăta!

- Nu-l puteai vedea, pe întuneric, zice mama.

- Urechi n-am? Se aude cum şchiopătează un şchiop - atunci nu era şchiop!

- Nici acum, intervine tata. Colega nu e cam şchiop, el e cam… reformat.

Am făcut turul colegilor de coasă, Basarabenii.

L-au făcut şi ei la noi. Gata, s-a hotărît: tata se prezintă la Sibiu. S-a aranjat şi cu ceilalţi ordinchemaţi - mai sunt trei guseni: nevasta unuia dintre ei îi duce pe toţi cu căruţa, la Sibii; că-i şi târg..

Mama a croit din pânză de sac o raniţă pentru tata. A copiat-o după raniţa militară, adevărată, a domnului Director, reformatul. I-a făcut capace, bretele, buzunare; a vopsit pânza cu coajă de nucă verde, ca să nu se bage de seamă, de departe, că rucsacul e sac. N-am avut nasturi pentru capace, am cioplit eu, din lemn, cu cuţitul casei - ei, dacă aş fi avut un briceag ca lumea, ce nasturi ca-lumea aş fi făcut!

Schimbare: pleacă, la chemare, la Sibiu, nu doar tata, ci şi mama. Şi nu în căruţă, cu ceilalţi: cu trenul: de duminică seara - ideea tatei: De ce să nu profite, să vadă şi el Sibiul, cu mama? Apoi la Sibiu găseşti de toate, avem nevoie, ba de linguri, ba de cratiţe, ba de-o rochie pentru mama, de-un paltonaş pentru băiat - că a ieşit din celălalt şi, uite, trece vara, vine iarna…

Aşa că pleacă numai ei doi, pe jos, până la Apold; de acolo, or să ia trenul de noapte. O să vadă şi tata Sibiul, să profite, cu mama. Pe mine mă lasă în grija domnişoarei: o să dormim alternativ - aşa a zis ea - când la noi, la Moş Ilie, când la ea, la babă.

Îi conducem până la marginea satului - eu aş merge şi până la Apold, să mai văd o dată trenul, însă mama zice că trenul ăsta vine pe-ntuneric, nu-i de văzut, e doar de luat.

Nu insist. Ne luăm rămas bun. De la mamă, de la tată. Plâng un pic - aşa se face când tata se duce sub drapel, la chemarea Patriei.

De-abia aştept să rămân cu domnişoara mea - alternativ.

12. ALTERNATIV - CU DOMNIŞOARA

- Domni-şò-ră!, o cheam eu, ca pe-aici, apăsînd pe ultima silabă.

- Ha?!, răspunde ea, tot ca pe-aici.

- Dumneavostră, domnişoră, cu cine o să vă doriţi, când o să vă doriţi?

Domnişoara întoarce spre mine obrazul ei larg şi drag. Cu un ochi închis, din pricina fumului de ţigară. Suntem pe o pătură, în livada gazdei ei.

- Eşti bun să repeţi?, îmi cere ea. Când o să mă, ce?

- Doriţi, zic. Dacă Mariile se mărită, Dorele se doresc, nu? Nu? Domnişoara Dora Coban se ridică în capul oaselor. Dar, cum se înalţă, cum alunecă la vale, mult dincolo de marginea de jos a păturii, i se dezvelesc picioarele ei albe şi solide şi dragi inemii mele - până sus-sus, de s-ar vedea şi buricul, dacă m-aş uita, dar nu se cade - îmi place livada babei, e în pantă iute şi mereu se-ntâmplă întâmplări, când stăm noi doi pe pătură.

Cu multe mişcări, dar fără să scoată ţigara din gură, domnişoara se trage, se aburcă la loc, lângă mine, pe pătură, cu picioarele ei faine, din nou acoperite. Râde, cu boabe de rouă în mustaţă:

- Am înţeles, dar n-am înţeles: ai vrea să… mă doresc cu tine?

- Ba nu, domnişoaaa', neg cu foc, din cap, pentru ca ea să înţeleagă că ba da, vreau - cu foc. Cum bine ziceaţi când ziceaţi: eu sunt aşa de miii' - poate mai încolo, când cresc un pic…

- Atunci, să aşteptăm, zice domnişoara. Un an? Doi - până termini primara? Te anunţ: până termini liceul, nu te-aştept, nu pot - sunt şi eu, om…

- Da de ce, domnişoară?, mă alint eu. Că nu stau mult pe-acolo…

- Ei, dacă nu stai mult… - dar, după ce stai puţin şi înainte de a te însura cu mine, ce vrei să te faci?

- Nu mai ştiu. Când eram mic, ziceam că mă fac rege - dar m-am răzgândit.

- Nu-i rău, rege. Numai că, dacă eşti mic, regişor, cum îi zice maică-ta, ai oarecari probleme de coroană - e grea; tronul, prea larg, sceptrul, şi el, greu de purtat - ca al nostru, Mihăiţă. Între

coroană şi tron eşti ca între ciocan şi nicovală…

- De asta ziceam că mă făceam mai bine şi mai bine fierar. În plus, nu mai aveam cartea, mi-a luat-o cineva, nu spun cine - aşa se chema cartea: “De-aş fi rege”- de-acolo învăţam ce şi cum…

- Deci, acum eşti fierar.

- Ba nu! După fierar, eram aviator, dar de când cu Americanii ăştia…

- Ai dreptate: Americanii ăştia! Nu-i nimic, găseşti altă meserie.

- Dar mă aşteptaţi? Cum mai cresc un pic, cum ne…

- Ne?

- Ne dorim, v-am mai spus. Şi vă dezleg.

- Mă dezlegi? De cuvântul dat? Dar parcă ziceai că vrei să te… Să mă doresc cu tine - nu mai vrei? Te-ai răzgândit?

- Nu, domnişoaaa’, altceva! Să vă dezleg de ştiţi dumnea-voas’…

Domnişoara nu ştie. Şi nu întreabă. Sau nu întreabă tocmai, pentru că ştie - cum să nu ştie, domnişoara mea? - dar nu vrea să vorbească despre asta: despre care nu se vorbeşte.

Un om, domnişoara mea: nu numai că, la clasă, te face să înţelegi ceea ce încă nu a spus, dar înţelege ceea ce tu n-ai spus deloc; sau ai spus altceva - ca să dai de înţeles ceva.

Ca aseară: eu am zis că nu mi-e prea foame; şi, că dacă nu mănânc, mor; şi, dacă eu mor, mama se supără pe ea foarte, îi zice: Dragă… Credeam că-mi merge cu ea, ca la Mana, cu Bălana, ea însă, domnişoara, m-a ghicit dintr-o ochire, mi-a luat farfuria din faţă, chiar şi pâinea şi a zis:

- Cine nu mănâncă n-are forţe.

Punct. Am rămas cu gura căscată, cu buza umflată - şi, în plus, nemâncat. Mai departe: crezusem că ne culcăm amândoi în lădoiul de la baba ei - însă ea a tras “sertarul” numai pentru o persoană; şi a spus care-i persoana:

- Tu. Să nu cazi din pat, cum cad copiii.

Aşa că am dormit singur-singurel, astă noapte şi am plâns un pic, cu glas, dar ea n-a auzit.

Şi m-au trezit Americanii cu avioanele lor. Nu erau avioane, trenul făcea aşa. Nu eram în gară, nici în tren, nici pe vapor, or fi trecut ceva camioane pe uliţă. Nu camioane, ci Domnişoara.

Şi tata sforăie când doarme pe spate; mama îl zgâlţâie,

fluieră uşurel: cum se întoarce pe-o parte, cum nu mai sforăie. Domnişoara nu doarme pe spate, ci pe dreapta ei; cu fruntea lipită de sertarul lădoiului, dar cum mai sforăie! Mai ceva ca un om, domnule! Trec avioane jos de tot, huruie trenuri pe poduri de fier, camioane încărcate cu butoaie goale şi nelegate bine; zbârnâie scândura dintre noi, vibrează duşumeaua, pereţii casei, de parcă ar fi din tablă şi goală. Iar acum nu mai sforăie: horcăie, se îneacă, trage să moară - dacă rămân şi fără domnişoara? Noroc că nu mai moare: tuşeşte, se mişcă, oftează - şi nu mai sforăie: fluieră. Ca ceainicul nostru. Aşa a fost aseară.

În astă seară, domnişoara vorbeşte - după ce m-a trezit cu sforăitul ei de tanc nemţesc.

Nu înţeleg ce spune, nu sânt cuvinte de pe la noi, nici de pe-aici. Parcă s-ar ruga de cineva să nu-i facă ceva. Şi plânge. Când plânge, domnişoara are glas subţirel, de fetiţă; când doarme, domnişoara iese din trupul de Domnişoară şi intră în glăsciorul de pe când era până şi ea un copil.

S-o scutur? S-o trezesc? Să fluier la ea? Ca s-o întorc, aici, culcată pe saltea, lângă cufărul meu pat? Şi în refugiu şi mare şi cu mustaţă? Las’ să mai rămână pe-acolo, în Basarabia noastră şi în glasul de fetiţă - care acum spune o poezie, o ştiu, una tare patriotică, de serbare de sfârşit de an, cu părinţii.

Înseamnă că acum nu mai e legată - dacă nu mai e domnişoară. E fetiţă, copilele n-au. Acum aş putea să văd, să ştiu şi eu cum e.

Ies din patul-cufăr ţopăind, ca dintr-un lighean. O să caut în hainele ei, puse pe scaun. Numai că e întuneric în odaie, am tras şi obloanele. Dacă aprind lampa, o trezesc. Aş putea să-l caut pe pipăite, în haine, dar nu ştiu cum e, sub mână: ca un brâu? ca un şnur? ca un şerpar? Dar poate că nici nu şi-a scos legătura, poate că s-a culcat cu ea. Poate-că-da, poate-că-nu, cum zicea Odoamnă de la Centrul de Refugiaţi, de la Sibiu (dar ea nu era de-a noastră, era de-a lor, administratoare) şi-atunci domnul care era cu ea a înţeles ce-a înţeles şi i-a ars o palmă.

Dacă dau de ea, pusă pe scaun, cu hainele, însemnează că domnişoarele sunt domnişoare numai ziua; şi numai pe-n-sus-şi-n-jos - cum se aştern la orizontală, cum nu mai sunt domnişoare. Numai că băietanu-cela care-mi spunea ce-mi spunea, spunea că domnişoarele se prefac în doamne, nu în copile, cu glăscior de fetiţă - ca domnişoara mea. Odoamna ceea de la Centru era

odoamnă şi pe-n-sus-şi-n-jos, cu toate că am văzut-o bine de tot şi pe orizontală, după ce domnul acela i-a ars palma şi i-a făcut ştiueuce, atât, că era cu prea mult negru şi cu grohăituri.

Iau uşurel lampa de pe masă şi chibriturile. Aprind pe podea, cu spatele spre domnişoara. Fac flacăra mică-mică, să n-o supere la ochi. N-o supără la ochi lumina: acum şade pe spate, cu un genunchi mult ridicat, genunchiul îi umbreşte obrazul. Genunchiul a dat la o parte şi învelitoarea. Întâi mă aşez turceşte, în faţa. Dar nu văd chiar bine şi mă pun pe burtă, cu lampa alături. Şi văd. Văd ce-am mai văzut, dar n-am mai văzut. Aşa-i cu ele, ca feţele oamenilor: nu găseşti două la fel.

A domnişoarei e ca obrazul: mare, cărnos, mustăcios. Îmi plac chipurile astea, m-aş tot uita, mai ales că nu au ochi, să te vadă cum te chiorăşti la ele. Gura e altfel pusă decât la capul omului, dar aşa cum şade, e ex-pre-si-vă. Vorbeşte. Nu cu glas, dar dacă ştii să citeşti pe buze, înţelegi ce spune ea. Eu, acuma, nu prea înţeleg ce-mi spune şi nici nu am timp - am plecat să caut legătoarea - şi nu-i. Poate că mai sus, pe unde nu văd eu de-aici.

Domnişoara geme, se întinde, coboară genunchiul. Mă răsucesc, mă aşez între lampă şi ea - dar ea tot întreabă, somnoroasă:

- Ce e? Ce cauţi?

- Briceagul, zic eu repede. Mi-a căzut şi nu pot dormi fără el - caut, cu lampa, pe podea.

- Acum, în inima nopţii?, întreabă domnişoara, cu glas plângăreţ, dar numaidecât începe să sforăie. Sting lampa, intru în aşternut. Las' că o caut eu la noapte, îmi zic. Până la urmă o găsesc - la noapte o s-o caut cu lanterna, aceea face lumina snop, nu în toată odaia. Caut cu snopul: cu lumina lanternei e ca şi cum ai căuta cu mâna. Chiar caut cu mâna; chiar dacă ţin în ea lanterna.

Acum şedem cuminţi pe pătură, în livada babei. Domnişoara s-a răsucit pe burtă şi citeşte. Aşa, curul i-i şi mai falnic, movilos, ai zice că e un deal de-al ăstora, Ardelenii şi, cum vine şi valea, uite chestia mioritică - pe care ea, domnişoara a citit-o, mamei i-a povestit-o în treacăt.

Mă joc cu o furnică. Mă joc cu ea cum se joacă toţi copiii din lume. Şi mă gândesc în sinea mea: să-i spun domnişoarei că nu sunt ca toţi copiii? Că i-am văzut-o astă noapte? Toată-toată? Şi că eu ştiu la ce slujeşte? Şi cum anume faci tu, băiat, ca ea să-ţi slujească? Şi că pe acolo vin copiii, după nouă luni de zile, pe-

acolo am venit şi eu în lume; chiar şi ea, cât e de mare, dar, în somn, când plânge cu glas de fetiţă, se face iar mică-mică, de să intre la loc, la adăpost? Şi-mi mai zic, în timp ce mă joc, copilăreşte, cu furnicuţa: nu-i spun, mai bine aşa: las' să creadă ea că eu sunt mic şi nu ştiu nimic de pe lumea asta; să se poarte, normal, cu un copil normal de vârsta mea. Mai bine şi pentru mine: de ce să ştiu eu, la vârsta mea, ceea ce nu-i bine să ştiu - la vârsta mea?

Aşa că mă joc cu furnicuţa şi fac, normal, pe cel de vârsta mea.

Acum nu mă mai joc. Facem lectură-serioasă.

Îmi place lectura-serioasă, cu domnişoara, dar nu-mi place cartea pe care mi-o citeşte: Caragiale ăsta vorbeşte ca pe la ei, prin Regat, nu ca la noi în Basarabia; nici ca pe-aici. Şi nici ca în alte cărţi pe care le-am citit cu ochii mei. Îi spun domnişoarei, cât mai copilăreşte, că oamenii lui Caragiale, personajele au nume urâte; şi meserii urâte la auz, nu le pricep, le încurc: tejghetar cu chiristigiu, calfă cu ipistat, catindat cu consoartă…

- Om bătrân, se vede după mustaţă, zic, şi să nu înveţe el româneşte până la vârsta asta…

Domnişoara râde-râde - se scutură pământul, cu tot cu livada babei:

- Ce-ai spuuus? Că nu ştie româneşte Caragiale? O să-i povestesc maică-ti, când o să se întoarcă!

Asta nu-mi place: să mă pârască, tocmai ea, care… pe care… a cărei - şi aşa mai departe. O rog să nu mă spună, mamei îi place Caragiale şi s-ar supăra. Domnişoara promite:

- Bine, nu te pârăsc… consoartei lui taică-tău - dar asta înseamnează consoartă: cea care împarte soarta cu celălalt, o împart, soarta, între ei - când vezi că un cuvânt începe cu co', ori cu con', să ştii că înseamnează: împreună, de acelaşi fel - ai înţeles? Spre exemplu: con-judeţeni suntem noi, fiindcă amândoi suntem din acelaşi judeţ…

- …împărţim soarta judeţului Orhei, zic.

- Cam aşa. Spre exemplu: con-centrare: taică-tău s-a dus la con-centrare, adică împreună cu alţii…

- …împreună cu mama, împarte soarta centrului Sibiului.

- Bravo! Bravo! Asta explicaţie!, tună, detună domnişoara, de râs - apoi: Să nu uităm: maică-ta a spus că telefonează la ora asta - la primărie!

- Ca să co-telefonăm, zic eu. Adică noi doi să împărţim soarta telefonului de la primărie.

Pe drum, îi arăt că mi-am însuşit lecţia:

- Spre exemplu: Con…stantin - adică toţi 'Stantinii se îndreaptă spre un centru… Nu-i bun, exemplul, domnişoară? Atunci alegem altul. Spre exemplu: Con…stanţa - port 1a Marea Neagră: toate Tanţele se iau de braţ şi se duc la plajă - dumnea-voastră aţi fost la plajă, la Con…stanţa, domnişoară? Eu ştiu cu cine v-aţi dus la mare…

- Eu? La mare, la Constanţa? Cu cine?

- Cu alţi 'Bani.

Domnişoara nu înţelege. E pentru prima oară când domnişoara mea nu pricepe ce i se explică. Ba înţelege, dar se preface: e modestă, nu vrea să vorbim de numele ei: Co…ban.

Ajungem la primărie, să vorbim cu mama, dar mama tocmai a vorbit cu domnişoara-de-la-primărie, i-a spus să-i spuie domni-şoarei mele nuştiuce. Mie mama n-a zis să-mi spuie ceva, de mine a întrebat.

- Dacă ai mai crescut, zice domnişoara-de-la primărie şi mă mângâie pe cap, ca pe un copil mic. Eu mă scutur, mă feresc. Nu-mi place să mi se umble prin cap.

- I-am spus doamnei că băiatul, o-ho, uite-aşa a crescut!

Şi arată cât. Eu mă uit la mâna ei. Ştiu că mama, de la Sibiu, n-a putut vedea, prin telefon, cât anume am crescut, în schimb văd eu cât a crescut telefonista de la telefonul de ieri. Nu acolo, sus, unde i-i mâna - mai jos, la mijloc, unde nu i-i mâna, doar copilul pe care o să-l facă azi-mâine.

A crescut, de ieri; toţi creştem.

Eu, când o să mă însor cu Reli şi o să-i fac un copil, o să stau tot timpul lângă ea, ca să ştie cu cine l-a făcut - domnişoara-de-la-primărie nu ştie, am auzit-o eu pe domnişoara mea vorbind cu baba ei, că “aia de la telefoane” nu-i de pe-aici, din sat, că aici, în sat, se ştie cine cu cine, dar aia, vinitură, numai Dunmnezeu ori Dracu ştie cine-a lăsat-o borţoasă.

Eu, când o s-o las pe Reli borţoasă, o să stau tot timpul lângă ea. Şi o să-i mângâi borţul. Şi când are să iasă copilul, o s-o ţin de mână - am citit eu într-o carte că aşa se face la Piei-Roşii.

13. DOUĂŞTREI AUGUST

În noaptea asta mă trezesc de răcnete, de chiuituri. Şi de focuri de armă. Mă sperii, încep să plâng - de întuneric. Domnişoara mă linişteşte: sunt cu ea, la noi, la Moş Ilie, uite-acum aprinde lampa şi n-o să-mi mai fie frică. Şi o să aflăm ce se petrece pe lume. Într-un sfârşit, aprinde lampa. Dar tot nu ştim ce-i afară. Domnişoara nici nu vrea să ştie, nu vrea să fie - zice, repetă, dînd şi din cap:

- Nu sunt Ruşii! Nu sunt Ruşii! Nu sunt Ruşii!

Se îmbracă, nu reuşeşte, nu nimereşte, o ia de la cap - şi zice, acum, de parcă ar zice o rugăciune:

- Nu sunt Ruşii, Doamne, nu sunt Ruşii, Doamne…

În sfârşit, a izbutit să pună ceva pe ea, s-ar chema că e îmbrăcată, deşi fusta i-i cu fermoarul în faţa şi bluza cu nasturii încheiaţi strâmb. Deschide fereastra, deschide obloanele, întreabă, spre uliţă:

- Ce e, oameni buni? Dau Tătarii?

- Ruşii, domnişoară, nu Tătarii!, zic. Aşa aţi zis: Ruşii… .

Domnişoara nu mă ia în seamă. Parcă nici n-aş fi pe lumea asta; parcă n-ar mai fi domnişoara mea - care ce om era, pe timpuri, domnule! - o văd, o aud. Şi o miros: i-i frică; tremură; i-i frică şi să plângă cu adevărat - de frică. Şi miroase a frică, domnişoara mea. Nu mi-am închipuit niciodată că un om ca ea moare de frică; pute de frică.

De-afară răzbat iarăşi chiuituri, însă focurile de armă s-au îndepărtat, bubuie încolo, către biserica ortodoxă.

- Au înnebunit Ardelenii - domnişoara se străduieşte să râdă, rânjeşte cum n-am mai văzut-o, are dinţii albăstriţi, de degerat. Nu ştiu ce au - tu ştii? Să fie vreo nuntă, ceva? Suntem în zi de lucru, nu poate fi nuntă…

- Am visat urât, spun eu, clănţănind din dinţi. Am visat că…

Dar chiar atunci explodează, sub geam, o chiuitură sălbatică. Şi domnişoara tresare - dar ea îşi vine în fire; acum dinţii nu-i mai sunt albaştri şi râde aproape ca pe timpurile bune:

- Şi dacă-i rivuluţie? Şi noi dormim, soro!, acum râde ca ea, ca domnişoara mea. Culcă-te la loc, eu cobor, să văd…

Nu apuc să protestez, înfricoşat: cum, adică să rămân singur-singurel? - că afară bubuie o armă şi de parcă ar fi fost un cep, numaidecât încep sa curgă glasuri, chiote, careva cântă ceva, altul

zice fără melodie…

- Tu ai înţeles ce-au zis?, mă întreabă domnişoara.

- Ceva de pace, domnişoară, traduc eu. Aşa strigă: S-o pus pace! S-o pus pace!

Domnişoara se precipită iar la fereastra. Acum are cu cine vorbi: o femeie. O aud pe muiere zicînd de parcă ar gâdila-o careva:

- S-o pus pace, hi-hi-hi! Nu ne mai batem, ho-ho-ho! Ioi, că-i pace, pace, ioi, că ne-o spus Rejele că-i pace! Că, zò,-i gata cu războiu', punem pace, pace!

- Dar Ruşii?, întreabă domnişoara, gata să cadă pe geam, în uliţă, i se vede curu-ntreg, fără chiloţi. Ei, Ruşii, ce zic ei? Ce fac Ruşii?

- D-apăi Ruşî,-n Rusìa, la ei!, zice un glas de bărbat foarte vesel, de parcă el ar vedea ce văd eu, din casă. Dacă-i pace,-i pace, nò!

- Dacă-i pace,-i pace, noa!, îl imită domnişoara şi intră la loc, în odaie, acoperindu-şi-l. Care, pace - cu Ruşii? Pace, cu Ruşii, oameni buni? - nu mă întreabă pe mine şi mai bine-ar face de şi-ar trage pe ea chiloţii, să nu-mi umble aşa, că se vede, prin fusta aceea, se simte că nu-i poartă.

- Pace, pace, pace!, strig şi bat din palme. Pace, pace, între două dobitoace - aşa ne jucăm în recreaţii, când încercăm să-i despărţim pe bătăuşi. Cel mai mare dobitoc…

Domnişoara îmi cere să încetez cu jocul, că nu-i de joacă. Eu spun că ba da: acum e de joacă: dacă se pune pace, ne întoarcem acasă la noi, la Mana - şi ce-o să mă mai joc, la Mana… Însă îmi aduc aminte: Dar mama? Dar tata? - mă podideşte plânsul. Domnişoara mă ia în braţe, mă ogoieşte:

- Or să vină şi ei, amândoi - de la concentrare. Dacă-i pace, nu-i război; dacă nu-i război, nu-i nici concentrare! E des-concentrare!

Aşa, da. Domnişoara îmi cere să mă întorc cu spatele, că ea are de făcut o chestie. Mă întorc, cu bucurie: bine că şi-a dat seama singură, eu n-aş fi îndrăznit să-i atrag atenţia să şi-i puie, să nu iasă aşa, făr' de, pe uliţă - chiar dacă-i întuneric şi nu se vede. N-or fi văzînd femeile - oricum, astea de pe-aici, nu poartă - dar bărbaţii? În fine, eu?

Coborîm în uliţă: oameni cu felinare, cu lumânări. Sunt foarte veseli, se strigă unul pe altul răcnind, ca de pe alt deal, deşi sânt

alături, spun că s-o pus pace, gata cu războiu', câţiva dau pe gât sticle cu vinars. Departe, departe, poate în alt sat, focuri de armă. Încep să tragă şi clopotele - ca de foc, în dungă, dar acum clopotele bat de des-foc, de des-război - şi când o să mă întorc eu la Mana mea… Ne apropiem de un grup. Domnişoara pune întrebări de-ale ei, oamenii mai şi răspund:

Că s-o dat la radiu, o auzit cutare al lui cutare, cu urechile lui. Nu la Londra, la Radiobucureşti - ce Moscovă, ăi de-acolo nici radiu' n-au - de dat, s-o dat la noi, Rejele, da, chiar el în persoană. Că nu mai suntem în război cu Americanii; nici cu Englejii; nici cu Franţujii… Domnişoara încearcă să zică ceva de franţuji, că ei n-au nici un amestec în asta - n-o ia nimeni în seama. Aşa că domnişoara întreabă întrebarea adevărata:

- Dar Ruşii? Cu ei cum suntem? Ne mai batem cu ei?

- D-apăi nici cu Ruşî', zice unul. Că ce treabă avem noi cu Ruşî', noi cu Ungurii-avem ce-avem; de ne-or răpchit Ardialu'…

Îi căutăm pe-ai noştri, refugiaţii. Nu-i găsim la gazdele lor, au ieşit şi ei - dăm de ei tot pe uliţă. Intrăm cu toţii la gazda Balteşilor. Ai noştri nu par veseli. Deloc. Chiar îngrijoraţi: bine-bine, pace - dar pe spinarea cui?, face Balteş. Femeile sânt mai încrezătoare: dacă-i pace, e pentru toată lumea, de ce să fie pe spinarea cuiva? Dacă-i pace, nu-i război, nu-i nici refugiu! Ne-ntoarcem acasă la noi, în Basarabia! Nu mai suntem refugiaţi, gata cu în-plusul - ce tren potrivit avem pentru Chişinău? Ori luăm primul, până la Ploieşti, acolo, oricum, schimbăm.

Pe mine m-a apucat somnul. Mi-e frig. Mi-e dor de mama - şi vreau acasă, la, deocamdată, Moş Ilie. Să dorm eu în cufărul meu…

Doamna Balteş zice să mă culc acolo, la ei. Îi spune feti-si să-mi facă loc, lângă ea, în pat. Urâta-lui-Balteş se face şi mai urâtă: broască râioasă şi broscoasă, când zice că ea mai bine preferă să stea toată noaptea trează, pe-un scaun, decît să doarmă cu un mucos ca mine. Eu îi răspund în gând că mucoasă e ea şi cu Marele Mucos al lui Pintilie, că nu ştiu să facă şi ei ce face fata cu băiatul, i-am văzut: se ţineau de mână: unul se uita într-o parte, altul în alta - să fi fost eu în locul Mucosului, m-aş fi uitat unde trebuie - dar nu în asta, buburoasa şi ţâţoasa lui Balteş.

Nu mă culc la Balteş, ci la Saviţchi - acolo ne-am mutat, cu mic cu mare. Mi-e dor de mama, nu-mi pasă de plăcintele doamnei. Dar cui îi mai pasă - nici Marele Mucos nu mai cere palme.

Acolo mă găsesc ai mei, dimineaţa. Veniseră cât putuseră de iute de la Sibiu. Cum auziseră vestea, luaseră primul tren încoace, de la Apold, pe jos mai la trap, mai la galop, zice tata. Şi ordinul de chemare? Tata nu răspunde la întrebarea asta; nici mama; amândoi fac semne, că lasă, discutăm altădată pro-ble-ma.

Ne întoarcem la noi, la Moş Ilie. Sunt grăbit, vreau să văd ce mi-au adus de la Sibiu. Au adus: palton, bocanci - pentru mine; linguri şi cremă de ghete şi vanilie - pentru casă; pantofi, pentru mama - dar nu briceag. Caut, caut, nu găsesc. Şi nu întreb. Cer voie să mă duc la Cristian, cu paltonul.

- Dar numai la Cristian, zice mama. Şi fără palton - pe căldura asta? Dacă e ceva-cumva, să ştim de unde te luăm - s-a-nţeles?

'Nţeles, s' trăiţi! Numai la Cristian şi fără palton. Pacea, o fi ea pentru toată lumea, dar noi nu suntem toată, noi suntem în-pluşi.

Cristian nu ştie de pace. A auzit ceva, atât. Şi nu-l interesează. L-ar interesa pe Dompărintedompărinte, dar e la Blaj, la o conferinţă de-a lor. Când o să se întoarcă, o să discut cu el. O să facem amândoi politică subţire, cum zice tata. Despre pace, despre război - despre ruşi…

La prânz, mă întorc acasă. Mama îmi dă ceva pe pâine, n-a gătit mâncare caldă. Bag de seamă că patul-cufăr e numai cufăr; la fel, dulapul: cufăr şi el. Şi saltelele: adunate, sul.

- Ne-ntoarcem acasă? La Mana? La Moş Iacob? Îl 1uăm şi pe Cristian?

Mama nu-mi răspunde, face, din mâini, din cap, semne. Le-a învăţat la Sibiu - aşa a răspuns şi când cu ordinul de chemare al tatei. Aşa o fi pe la oraş: profiţi şi te exprimi prin semne, ca muţii.

- Azi nu mai ieşi la joacă, îmi zice mama. Eşti mare, acum, înţelegi…

Nu înţeleg eu foarte tare, dar nu întreb: dacă aş întreba, m-aş da de gol - că nu pricep. Şi ar cam trebui să da, doar sunt mare.

Mare fiind, nu-nţeleg cum de domnişoara Coban a plecat singură, fără să-şi ia rămas-bun de la tine, de parcă tu nici n-ai fi existat pe lumea asta; de parcă n-ar fi fost, adineauri, aici şi acum nu mai e, nicăiri: ca şi cum ea n-ar fi existat. Şi nu înţeleg de ce mi se rupe inima de jale şi nu înţeleg de ce nu arăt - ca un mare. Se zice că a plecat încolo, cu unul Stratulat, consătean de-al ei, de pe la Negureni. A trecut cu căruţa pe-aici, pe la Gusu şi a luat-o.

A dus-o. Unde? Încolo, încotrova: de frica Ruşilor.

Mare fiind - şi dintr-o dată - înţeleg că ceva-cumva s-a petrecut cu Mareşalul nostru, Antonescu, cel care ne-a liberat pe noi de ruşi acum patru ani, că de-acum… Cică Regele l-a dat jos de pe… Nu de pe tron, tronul, el este regal, pe Antonescu Regele l-a dat jos de pe cal. Cal de Mareşal. Fiindcă aşa i-au zis Perfizii Albioni: Mihăiţă, noi îţi dăm ţie cu boamba-n coroană, până când tu-l iei de epoleţi pe Mareşal şi dai cu el de pământ - şi Mihăiţă ce să facă? Ce nu face un rege pentru popo'ul lui?, zice tata, cu ciudă şi cu mânie. Mare fiind, înţeleg că ceva-cumva e atunci când gata fiind cu bombardamentul, tata se duce la Buda, la omul lui, să scoată lucrurile de-acolo, dinăuntru - trebuie să le spălăm, să le curăţăm, că vorba ceea, au fost unde-au fost… Şi să avem scaune de răchită şi micşunele, plopu', pere şi chiar măr'şunele - pentru Mana, doar n-o să le aducem şi pe ele în refugiu - mama şi cu mine coborîm la Ploieşti, că acolo se schimbă şi cât vedem noi ce-a mai rămas din el, după americani, tata se duce la Buda; apoi urcăm cu toţii în acelaşi vagon şi direcţia Mana, înainte marş, pân-la noi, pe calidor!

Oi fi mare, dar nu înţeleg: dacă-i pace, nebombardament, de ce ai noştri, Basarabenii, nu se bucură? Ba sânt mai posomorîţi decât înainte de pace-pace? De pace-pace se bucură Ardelenii, chiar Cristian, cel care nici nu ştie ce-i aia, zice că pe el nu-l interesează, el e rumân din Ardial, ce triabă are el cu Ruşî'? Înţeleg: Cristian e mic şi prost, habar n-are de politică (în politică, mi-a spus mie tata, totu-i pe invers, de-un exemplu, când politica zice: pace, să fii sigur că se gândeşte la război), dar mă mir de ceilalţi guseni, ditamai ardelenoii, îmbrăcaţi totdeauna ca de sărbătoare şi să nu priceapă ei ce le tot spune tata, că războiul nu s-a terminat, ba acum are să înceapă adevăratul război, între Aliatul de adineauri: Rusul şi vai de aliatul Rusului!

Ardeleanul are prieteni buni, pe noi, refugiaţii - dar degeaba i-am cosit pe preţ bun: nu ne crede pe noi, când îi spunem de pacea rusească - adică de colhoz, de deportări, de închiderea bisericilor… El zice că Rusu-i în Rusìa lui, ce triabă să aive cu el, Rumânul - care are triabă numai cu Ungurul…

14. NE RE-REFUGIEM

Ştim noi, în-pluşii, ce ştim, despre ruşi.

De asta nu ne mai întoarcem la Mana noastră, ne tragem-îndărăt şi mai încolo de îndărăt: înspre Apus, mereu spre Apus, încotro s-a dus şi domnişoara mea Coban, în căruţă cu Stratulat. Numai că pe noi nu ne ia nimeni în căruţă, nu avem consăteni cu aşa ceva. Iar aici, în Gusu, nu putem năimi, pe-aici până şi căruţaşii sunt ardeleni, s-ar uita urât la noi, care fugim de rus: cum fugim noi de rus, când Rusul o să le dea, lor, Ardealul de Nord de la Ungur?

- Trebuia să plecăm şi noi cu Stratulat, zice o doamnă.

- Într-o singură căruţă? Atâta omenire?

- Am fi pus câte un geamantanaş, noi am fi mers pe jos, zice un domn.

- Geamantanaş?, sar doamnele, în cor. Cu şi mai puţin decât am ajuns pân-aici?

- Vorbim vorbe şi timpul trece - încotro a luat-o Cobana?

- Încolo, zice tata şi arată cu degetul mare peste umăr. Încolo o luăm şi noi - dar numai după ce se întunecă bine. Urcăm în primul tren spre Apus - care mai vine cu noi? Ne dăm întâlnire la ieşirea din sat, lângă podeţ - să nu ne vadă Ardelenii, în turmă şi cu bagaje. Până ieri ne considerau doar venetici, azi or să ne considere trădători: dacă fugim de ruşi…

- Or să guste şi ei din mierea Rusului - dar pentru noi, o să fie prea târziu, oftează Saviţchi.

- Tu chiar ai de gând să…?, întreabă mama. Abia ne aciuisem, ne obişnuisem cu oamenii, cu copiii - să pornim iar?

- O să ne re-obişnuim, acolo, zice tata.

- Acolo, unde? Măcar, de la Mana, ştiam destinaţia, scria pe repartizare: Satul Gusu, judeţul Sibiu - dar acum?

- Dacă o ţinem în văicăreli şi-n întrebări, dă Ivan peste noi - atunci să vezi repartizare! La Vladivostok, judeţul Extremul Orient! Mie n-o să-mi fie greu, am mai fost pe la ei, în ospeţie - dar voi? Dar copiii? Gândiţi-vă la copii, oameni buni! Uite cum facem: între miezul nopţii şi ora unu, întâlnire la podeţ - sunt şi tufişuri pe-acolo, numai bune pentru de-alde noi. Cine se prezintă până la ora unu, bine, vine cu noi; cine nu, Dumnezeu cu el. Mai vorbim noi vorbe - dacă ne-ntâlnim.

Sânt mare. Nu plâng, nu spun că eu vreau să rămân în Gusu,

unde am prieteni buni, oamenii sunt frumos îmbrăcaţi în alb-negru şi au reţinere în jale; nu rostesc numele lui Cristian, prietenul cel mai bun al meu de pe tot pământul; nici de Reli nu scot un cuvânt - deşi tare mi-aş lua rămas-bun de la ea, aş ţine-o de mână şi m-aş uita la ochii ei trişti, atât.

Şi mama e mare: nu protestează, nu întreabă nici măcar ce face ea cu lucrul cutare: te las, de-aşteptare?, te iau, de-plecare? Şi tata e mare, când zice că nu luăm cuferele-pat, plecăm cu ce-am venit, paturile şi masa şi cuferele le lăsăm la Moş Ilie, om de încredere, tata cunoaşte la oameni.

Moş Ilie nu-i prea ardelean: el ne crede; ne înţelege, cu spaima de ruşi. Şi că-i cam păcat de ce înţelege el, de noi, cu Ruşii - dar ce să facă? Zice să lăsăm lucrurile, or să stea la locul lor, că el nu mai închiriază odăile - cui, dacă refujaţii fug iar, şi mai încolo? Dòr Ruşîlor…

Ne luăm rămas bun de la bătrân, însă el zice că ne duce-un pic, până-n fundul grădinii, de să nu ne vază oamenii - din fundul grădinii ştie băiatu o hudiţă de ne scoate din sat, făr' să afle gusenii…

O pornim pe hudiţă, pe întuneric. În linişte. Eu, în faţă; mama după mine. Asta nu mai e mutare - chiar dacă-i muteşte. Tata vine la urmă, cu greul. Eu duc mai multe lucruri decât la mutarea cealaltă, însă nu mă plâng: paltonaşul nou-nouţ îl ţin, frumos împăturit pe lung, pe braţ; bocănceii noi, de la Sibiu, pe după gât, cu şireturile înnodate. Miroase bine noaptea, pe după-grădini: a regina nopţii şi a fân uscat, în şuri; a postav nou şi a prăvălie de oraş: paltonul, bocancii - numai de n-am fi uitat crema de ghete: o să-i cremuiesc şi de trei ori pe zi, acolo, încolo, încotrova.

Aşteptăm, la marginea satului, îndărătul unui tufiş, lângă pod. Aici noaptea altfel miroase: a praf şi a rouă - nu: a praf umezit de rouă miroase. Şi a mirişte: amestec de rugină cu pâine.

Mi-e somn, dar nu trebuie să dorm: sunt deja mare - m-am mărit ieri, 24 august. Acum suntem după miezul nopţii şi e altă zi: 25 august 1944. Cu totul alta.

Tata fumează în pumn. Mama tace. Tăcem, în cor. Mereu şi mereu întindem gâturile, căscăm gurile: ca să auzim mai bine. Nu se aude nimic. E o linişte şi-o nepăsare pe lumea asta - de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic-nimic. Dar dacă nimica nu s-a întâmplat, noi ce căutăm aici, pe-drumuri? Când bate turnul Saşilor de

ora unu, tata aruncă ţigara, o striveşte, îndelung, teimeinic sub călcâi şi zice:

- Cu Dumnezeu înainte, hai şi noi! N-a venit niciunul - Basarabenii iştea, ce neam de…

În timp ce urcăm taluzul spre drumul-mare, tata continuă:

- Ce neam de oi, de vite de abator, Basarabenii noştri! Aşa le trebuie, 'tu-le mama lor! Aşa ne trebuie, 'tu-ne mama noastră!

- Dar tu unde-o apuci?, întreabă mama, din urmă.

- Nu se vede? Înapoi, în turmă! În cireadă! Acolo mi-i locul! - acum tata strigă de-a binelea: Turrr-mă! Ascultă comanda la mine! Cireadă, drepţi! Direcţia Abatorul, în pas de defilare, cu cântec înainteee…

- Bravo, bravo!, zice mama cu ciudă. După ce că tu ai fost cu ideea fugitului, încolo…

- Dacă tu-mi spui mie şi-mi arăţi cu mâna încotro-i încolo-ul, eu pun la bătaie o balercă de vin! Pentru toată trupa! Arată: încotro-i încolo-ul? Dacă mi-l arăţi, îl mănănc!

- 'Cotro…, face mama, căutînd. Dumnezeu ştie unde-o mai fi, că-i întuneric şi eu nu mă prea orientez în spaţiu. Şi am şi mâinile ocupate - dar tu? Bărbat, cap de familie?

- Bărbat, cap de bou!, zice tata.

- Arată tu la ce slujeşte un cap de familie.

- Un cap de… slujeşte la… La asta, nu pot arăta, am şi eu mâi-nile ocupate şi nici nu s-arată de faţă cu copiii - ia, măi sergent cutare, basarabean getbeget, dă tonul!

Tonul îl dă tot el, apoi, după ce încearcă mai multe tonalităţi, găseşte una, o fixează - şi:

- Cu cântec înainteee…

- 'Arş!, răcnesc eu şi mă iau după tata, bătând pasul în colbul înrourat.

O simt pe mama târîndu-se după noi, la pasul ei. Şi bodogănind.

Însă când intrăm în Gusu, pe uliţa principală, batem pasul toţi trei, toţi trei cântăm. Răcnim atât de tare, încât nu ne mai auzim. Cântă fiecare ce melodie vrea, ce-i trece prin cap şi prin suflet..

Numai tare să fie. Tare, fals şi pe-pas.

15. AU NĂVĂLIT LIBERATORII

Tot la Moş Ilie stăm - nu chiar de tot; nu cu totul, toţii. Mama stă undeva, nu spun unde, nu-i de spus. Eu dorm de-atunci la Cristian şi nu ştiu dacă tata doarme în fiecare noapte la noi, la Moş Ilie.

Uneori şi de câte trei ori pe zi o iau prin grădini, sar garduri multe, încolo; le sar în sens invers - ca să-i derutez; când ştiu eu că i-am derutat de tot, cobor o pantă iute, un derdeluş, aproape o râpă şi, într-un loc, urc în corcoduş - crihin îi spune pe-aici. Pomul e jumulit, penìt, îi lipsesc crăci, altele atârnă, frânte, altele sânt dezghinate - a păţit-o, crihinul, pe când avea crihine, de la copii, aşa-i viaţa pomului. Acum nu mai are nici o fructă - însă eu tot urc, până sus de tot: să culeg şi să mănânc crihine. Dacă mă vede vreun ne-derutat şi mă întreabă în limba lui ce caut eu la ora asta, într-un pom fără poame, eu îi răspund că nu vede el, ciolovecul, de jos, dacă are sau ba, poame şi că, în limba noastră, lucrurile sunt pe invers decât la ei, Marii Aliaţi; chiar dacă n-ar avea poame pomul ăsta, eu tot aş mânca, uite-aşa e pe-aici, pe la noi, nu ca pe la ei. Am avut grijă să nu se ţină după mine nici dracu, nici ta-su, dar tot cu leg şi mănânc de zor crihine. Până când o anume scândură de la podul şurii se mişcă. N-o văd mişcându-se, o simt. Şi nu mă-nşel, e glasul mamei, şoptit:

- Tu ai mâncat ceva, azi?

Răspund că da - la Cristian - bine de tot.

- Să mănânci!, şopteşte mama. Să creşti! Apoi, după un timp: Mai sânt, prin sat? Tot n-au plecat?

Dau din cap, întâi, că da; apoi, că nu. După alt timp, mama:

- Tată-tău ce mai face?

Aşa zice mama, de când şade-n podul şurii: tată-tău. Până la podul şurii, când vorbea cu mine despre el, zicea: tata. Eu răspund, repede:

- Nu ştiu!!

- Tot cu ei, tot cu ei?

- Nu ştiu!!! - răspund eu răstit, uneori înainte ca ea să înceapă această întrebare - apoi întreb eu, ca s-o scurtăm: Ce să-ţi aduc?

Mama cere, pentru ea, rochia cutare, bluza cutare, încă un caiet, pentru Monografie (consumă câte un caiet la două zile, de când cu podul şurii); după ce de dincolo de scânduri se aud

şoapte, îmi spune să mă duc la cutare al lui cutare, să-i transmit că nevasta (ori fata, ori cumnata, ori mătuşa) au zis cutare şi cutare şi să cer cutare 1ucru - de obicei, îmbrăcăminte, pită-şi-slană. Zic:

- Bine! - şi mă pregătesc să cobor din crihin.

Dar mai întârzii un pic: aş vrea s-o întreb pe mama când se-ntoarce ea acasă? - dar îmi spun că de unde să ştie ea, de-aici, din podul şurii? Simt că şi ea ar vrea să mă întrebe ceva: când o să se întoarcă acasă?, dar şi-o fi zicînd că de unde să ştie băiatul, un copil?

Mai mănânc ce mai mănânc crihine care nu mai sunt, demult, cobor, urc râpa, o iau cu săritul gardurilor într-o parte, în cealaltă - ca să-i derutez pe duşmanii-aliaţi. Şi, după ce-i derutez bine-bine, urc, mult, încolo, pe deal, fac un ocol larg şi cobor în sat. Ca să nu simtă ei de unde anume vin eu; şi să dea peste femeile noastre, că-i Iadul-pe-pământ, cum zice Dompărinte-dompărinte - ştiu că el se gândeşte mai ales la prioteasa lui, dar şi eu mă gândesc mai întâi la mama mea şi după aceea la mama 1ui Cristian, cel mai bun prieten al omului - fiindcă aşa-i omul: se gândeşte întâi la el şi la mama lui, personală.

Odată coborît în sat, mă amestec printre copii şi cai şi maşini şi ei. Mă prefac şi eu că luă uit la ei - ca să-i derutez; luă uit la ei, dar numai de formă - fiindcă aşa-i la război: trebuie să-l derutezi pe duşman - mai ales când îşi zice: aliat, şi te ocupă. Altfel, aliatul nimereşte pe urmele tale în podul şurii, la femeile noastre şi-atunci e Iadul-pe-pământ.

Ştiam bine, înainte, ce-i Iadul: acolo unde păcătoşii fierb în cazane cu smoală şi dracii îi înţeapă cu furcile. La Uniţi, Iadul e altfel - am înţeles de la popa lor: e atuncea când păcătoşii de ruşi sunt şi draci în uniformă şi pun mâna pe Măria lui Onu şi o fierb şi o înţeapă şi bătrâna zbiară ce zbiară, dar după o vreme nu mai zice nimic, c-a murit - aşa am auzit, a doua zi, însă am auzit şi vorbe mai aşa, din gura unui strănepot de-al ei, un prostalău şchiop şi beţiv, ăsta zicea că strămoa-şă-sa o avut parte de mòrte faina, că ce mòrte mai faină, pentru curva-aia, decât s-o calce nevoia unui rejiment de ruş'! Ceea ce înseamna că, în casă, Ruşii nu o fierbeau pe Măria lui Onu (o ştiam, lumea zicea că are peste o sută de ai', umbla în două bastoane, frântă în unghi drept din şale), ci o călcaseră, de nevoie, mărşăluiseră peste ea; cu toate că nu se auzise şi cântec - Ruşii, când merg în formaţie, cu regi-

mentul, cântă… Aşa o fi Iadul la papistaşi: Ruşii-draci le prind pe femeile noastre, le pun jos şi mărşăluiesc peste ele - dar fără să cânte.

Ştiu eu că realiatea e un pic mai altfel, nu-s chiar copil, dar şi în asta, mai bine să fii mic, să nu ştii nimic - cine ştie multe, moare iulte. Am mai auzit şi noi câte ceva pe lumea asta, dar nu putem spune cu cuvinte ce le fac aliaţii mamelor noastre, dacă pun mâna pe ele.

Pe uliţă mă prefac şi eu interesat de cai-maşini-tunuri-uniforme. Şi de moacele aliatului de ne ocupă. Aşa, pe uliţă, aliatul e băiat-bun, mai ales cu copiii - vrea să intre în vorbă, chiar intră, pe limba 1ui şi prin semne, îi ia pe copii în braţe şi pupă la ei, pupă, de-ai zice că-s ai lor - dar când îţi intră în curte, în casă, nu mai e deloc băiat-bun. Ba e drac-gol, din Iadul catolic.

Mă uit şi eu la el, pe uliţă, dar nu mă las pupat - ştiu eu: pe noi, copiii, ne doar pupă, dar pe mamele noastre le calcă, dacă le găsesc. Apoi eu am treabă, misie, eu trebuie să transmit ceva secret, la cutare a lui cutare; să cer ce cer ele, femeile noastre din podul şurii; şi să iau şi să duc - în secret - o basma, un pieptar, o rochie, ceva de mâncare. Dacă bărbatul sau nepotul sau fiul mă întreabă ce mai face a lui, eu răspund:

- Nu ştiu! - şi mă uit în altă parte, astfel mă uit în altă parte, încât întrebătorul să înţeleagă că bine face, dar e secret.

Mare secret, de când ne-a ocupat aliat-ocupantul. Secret, fiindcă, pe uliţă, Rusul te pupă, pe tine, copil, dar în curte, îl bate pe taică-tău, o calcă pe mamă-ta - dacă o găseşte. Dacă nu găseşte de călcat, ia din casă lucrurile sclipicioase, de preţ şi mai ales ceasuri: de mână, de buzunar, de perete, de masă, cu cheie, cu lanţ, cu cuc. Şi, tot luînd, îţi pune balalaica-n piept:

- Hazaika! Gde Hazaika? Davai Hazaika!

Tu, care-ai aflat că Rusul vrea trei lucruri de la tine: *cias-vinò-haziaika* (orice ţi-ar fi: nevastă, soacră, nepoată, bunică; ori-cum ar fi: frumoasă ori şchioapă, grasă de tot, ori bătrână de tot, copilă ori bolnavă la pat - hazaikă să fie!), zici cu gura, zici cu umerii, cu mâinile, că tu n-ai-la-tine, că tu net-hazaika, eşti văduv ori neînsurat… Şi, uneori, Aliatul nu te-mpuşcă de tot, iar dacă scapi, povesteşti, mai târziu, cum a fost, la-tine cu Davai-Hazaika.

Dacă scapi de nedavaiat-hazaika, nu scapi de Davai-Vinò. Aliatul cere cu cuvintele lui, prin semne, de băut şi zice: Davai

vinò!, că adică să-i dai vin; numai că vinul e prea slab pentru un aliat atât de rus, aşa că bagă-n sine, bea ce se nimereşte: spirt sanitar, parfum, formol, terebentină, vopseluri… După ce dă pe gât tot ce face gâl-gâl şi arde maţele, aliatul trage cu balalaica: în tavan, în pereţi, în tine, în ai lui. Şi, după ce trage tot încărcătorul, buf!, Aliatul cade la pământ. Beat-mort. Sau mort-mort.

Acum văd pe dracu şi Ardelenii. Ziceau că Rusul e la Rusìa lui, ce treabă să aive cu Ardeleanul care are ce are numai cu Unguru'. Şi-acum vede ce treabă are Rusul cu oricine. Nu pentru că Rusul ar fi omu-dracului - dar dacă-i rus… Acum Ardeleanul se întreabă:

- Dacă se pòrtă aşe cu noi, de-i sântem aliaţi, ce le face la duşmani?

N-au vrut să ne creadă pe noi, Basarabenii - acum e prea târziu, pentru toată lumea: ardeleni şi basarabeni ne-fugiţi şi mai înspre Apus. Tata zice că, stai, abia e începutul, suntem numai la Zdravstvuite, adică la bună-ziua, dar când or să se arate comisarii de la Enkavédé, cei care ştiu ceva româneşte dar nu sunt români… - şi-or începe să ridice lumea şi s-o ducă în Siberia…

Zicea tata, acum tace; nu mai zice. A zis în primele zile de după intrarea Ruşilor în sat, când mama şi cu mine am fugit prin fundul grădinilor; pe hudiţa cunoscută, dar n-am ieşit la marginea satului, la pod, am tăiat-o la dreapta şi-am tot fugit, nu ne-am oprit să răsuflăm decât departe, în pădure. A zis tata ce-a zis de ruşi, a doua zi, după ce Dompărintedompărinte ne-a căutat şi pe mama şi pe încă două femei le-a condus în sat, în podul şurii aceleia şi mie mi-a zis să ţin minte locu1, dar să vin cât mai rar şi cu mare băgare de seamă, că dacă mă vede vreun Aliat, Doamne fereşte ce-o să fie cu muierile noastre: Iadul pe pământ!

Tata nu a venit niciodată la şură. A vrut, dar după aceea a zis că mai bine să mă duc numai eu, numai eu să ştiu unde-i ascunzătoarea - mai sigur. Eu i-aş fi spus, atunci - acum, nu; apoi tata nu poate sări atâtea garduri, de-atâtea ori, în toate sensurile, fără să se rătăcească şi să-şi rupă nădragii, în spini. Mai bine că n-a vrut. A zis că nu mai vrea, după ce mama a zis să-i zic:

- Am auzit că tată-tău s-a băgat slugă la ăştia, ca tălmaci. Spune-i din partea mea că am spus aşa: Degeaba a fost în Siberia!

Şi de asta. De asta trage el la măsea.

Eu, prea ocupat cu misia, n-am fost atent şi am purtat vorba de colo-colo. Adevărat, tata era beat când i-am zis ce mi-a zis

mama să-i zic - dar parcă nu se făcea să-i zic. Eu nu auzisem în sat chestia asta, cu tălmaciul la ruşi; şi chiar dacă oamenii ar fi vorbit de faţă cu mine despre tălmaciul de taică-meu, iar eu n-aş fi toată-ziua bună ziua după el - ce face un tălmaci? Tălmăceşte, adică umblă cu Ruşii. Şi nu l-am văzut pe tata, prin sat, cu vreun rus. Niciodată. L-am văzut, des, la crâşmă - dar nu cu ruşi; nici cu români - cu nimeni; tata bea singur. Şi l-am văzut pe uliţă, drept ca un par, mergînd cu picioare ţepene din genunchi - şi cu ochi de sticlă. Şi 1-am văzut mai des la noi, la Moş Ilie, dormind, beat-pulbere.

Când i-am zis ce-a zis mama să-i zic… A deschis gura şi numaidecât i-a căzut falca în piept. A ridicat şi după mână s-a răsturnat şi el şi cu totul de pe scaun.Am crezut că-i mort şi m-am speriat. Era doar beat. L-am târît cum am putut, l-am urcat în patul lui. Şi l-am vegheat, în noaptea aceea nu m-am dus la Cristian. Când s-a trezit, a zis că-l doare capul. Mi-a cerut apă. I-am zis că nu-i dau - şi n-am fugit. El s-a răstit la mine, a zis că mă bate, dacă nu-l ascult. I-am zis:

- Pe Ruşii tăi să-i baţi şi degeaba ai fost în Siberia!

Tata n-a înţeles, mi-a cerut să repet, dar eu n-am vrut. Doar nu era surd. El s-a ridicat, a băut singur, apoi s-a spălat îndelung, la lighean. Nu s-a şters, s-a aşezat aşa, ud, şiroind, pe dunga patului. Aşa l-am lăsat şi am plecat.

Am dat pe la mama, la şură. Am zis că nu ştiu - atunci când m-a întrebat ce mai face tată-meu. Şi când m-a întrebat dacă i-am zis ce-mi zisese să zic, am strigat:

- Nu! Nu-i adevărat!

- Mi-au spus femeile de-aici că le-au spus bărbaţii lor, de-afară. Am mai zis o dată că nu-i adevărat şi am coborît din crihin. M-am întors la noi, la Moş Ilie. Tata dormea. Se prefăcea că doarme. M-am aşezat pe marginea patului. Şi atunci el, de parcă m-ar fi aşteptat pe mine, a început să vorbească, dar tot cu faţa la perete.

Zicea că eu sunt mic şi nu ştiu nimic. Că o să înţeleg, când o să mai cresc. Şi că el, de frică.

Omul ăsta nu mai era tata: tatălui meu nu i-i frică - chiar de i s-ar părea lui că i-i, n-ar spune-o; şi cui: mie, care sunt şi copil şi al lui. Plângea. Nu-l poţi lăsa pe om - oricine-ar fi - să plângă, fără să-l mângâi, să-l ogoieşti. Dar eu nu puteam să pot. Deloc nu puteam să-l mângâi, să-l ogoiesc - de parcă aş fi fost amorţit; ori

mort.

Şi după aceea am putut să-mi mişc mâna. I-am pus-o pe un picior, el a venit repede cu mâna peste mâna mea. Am zis: Lasă, toate trec pe lumea asta. El a auzit ce spun şi n-a mai plâns.

Mi-a povestit, mie, ca unui mare, frica lui. A zis că pe-acolo pe unde fusese dus, în Rusia, în lagăr, pe front, din nou în lagăr în România, ca prizonier, apoi cu refugiul şi bombardamentele, cunos-cuse frica. Dar era numai frica lui. Că frica de moartea ta nu e cu adevărat frică - tot nu depinde de tine moartea ori nemoartea ta. Frica cea mare, adevărata, a zis tata, e cea pentru alţii: nevastă, copii. Ştii că de tine a depins să-i fereşti de pericol şi n-ai făcut-o. Frica cea mare nu e moartea ta, e viaţa pe care ar s-o îndure ai tăi, din pricina ta.

Eu înţelegeam ce spune: că ne iubeşte foarte tare, pe mama şi pe mine. Atât de tare, încât, de frică pentru noi, a încercat să se dea bine pe lângă ruşi. Să-i îmblânzească. Şi fiindcă tot nu mai putea fugi de ei, departe, s-a băgat el în gura lor, zicîndu-şi că poate aşa scăpăm noi.

Înţelegeam totul. Şi-mi ziceam: dacă mi-ar fi vorbit ca unui copil, n-aş fi înţeles aşa de bine. Am înţeles că s-a hotărît să se ducă la un colonel de-al lor, rusesc; să-i spună că el ştie ruseşte - n-are nevoie de un tălmaci?, dolmecer îi spun ei. Dar când a ajuns în faţa colonelului, l-a apucat frica: dacă află că e dezertor din Armata Roşie? - atât de frică i-a fost, încât a avut curajul să-l bată pe umăr, să-i facă cu ochiul şi să-i spună că el ştie bine ruseşte, *oceni krasivoie*… Colonelul a dus mâna la revolver - cum îndrăzneşte ăsta, şi civil şi rumân să-l bată pe umăr? - dar când l-a auzit cât de “bine” vorbeşte ruseşte, cu *oceni krasivoie*... - l-a înjurat de mamă şi i-a dat un brânci şi a zis să nu-l mai vadă pe-acolo…

- Asta a fost cu dolmecer-la-Ruşi!, a zis tata şi parcă nu minţea.

- Atunci mama de ce zice ce zice?

- Din pricina unui căcăcios de ardelean!

Mi-a povestit: pe când se întorcea acasă, bucuros că o sucise la timp cu oceni-krasivoie, a vrut să se oprească la crâşmă, să-şi cinstească marele-curaj… Ajuns în faţa unei porţi deschise, înţelesese că în curte se petrecea ceva cu-nişte-ruşi: doi ciolovecí mânioşi, mai să-l împuşte pe stăpân, fiindcă acela nu voia să dea ceva: clătina din cap, făcea din mână, că la el net, net de mult… Ruşii nu avea timp de vorbă, unul din ei a îndreptat bala-

laica spre el - omul a căzut în genunchi, dar din cap dădea că net, că el-demult-văduv… Tata a intrat în curte, a tradus într-o parte, în alta, Ruşii au plecat râzînd, cu ce anume voiau: o găleată goală, să-şi adape caii, asta cereau…

Stăpânul găleţii se adunase de pe jos, prinzînd glas: că de ce intră refujatu-n curtea lui? De ce dă ruşilor găleata lui? De ce s-a băgat refujatu-n vorba lui? Şi, pe măsură ce înţelegea că tata îl scăpase de la moarte, pentru un fleac de găleată (când el credea că-i cer hazaika), striga tot mai tare: că ştie el; toţi Băsărăbenii-s borşovici, toţi refujaţii-s oamenii ruşilor - ca ăsta, de ştie ruseşte!

Oi fi eu încă ne-mare, dar înţeleg. Înţeleg că mama spusese adevărul când zisese ce zisese de tata; înţeleg că tata spunea adevărul, când spunea ce spunea…

Tata scânceşte cu faţa la perete. Nu-i şade bine. În plus, vorbeşte urât despre femeile din podul şurii care, neavînd ce face, îl vorbesc pe el de rău…

Mă ridic de lângă el şi-i spun că îl pof-tesc să nu mai vorbească aşa faţă de un copil!

El dă să râdă. Vede că sunt serios; se întoarce iar cu faţa la perete. Se preface că a adormit - sforăie.

Mă plimb prin odaia noastră de la Moş Ilie. Mă plimb cu mâinile la spate. M-am făcut băiat-mare, gata!

Mă plimb şi îmi spun că situaţia e complicată, nu mai pot da înapoi - să mă fac re-copil. Chiar dacă m-aş întoarce, pentru domnişoara Coban. Însă ea a plecat, Dumnezeu ştie unde, încolo, încotrova, spre Apus.

M-aş mai întoarce în copilărie pentru Reli.

Dar dacă va fi crescut şi ea, între timp?

II. BUIA

1. IAR NE MUTĂM

Pornim. Plecăm, ne mutăm - din Gusu. Asta se cheama tot mutare, deşi nu ne cărăm bagajele cu mâinile, ni le duce caruţa. Căruţa ardelenească ori car basarabean, tot artafugiu (şi ce-o mai fi făcînd domnişoara mea, Coban?); tot la pas umblă, pe drumuri triste, pe drumuri fără întoarcere - chiar dacă stai cu spatele. Oarecare deosebire: când am plecat de la Mana spre Chişinău aveam şoseaua: largă, bună; era ea plină, din şanţ în şanţ de care, căruţe, maşini, călăreţi, pedestraşi (ca noi, din cauză de bieţii-boi), dar mergeau cu toţii în aceeaşi parte şi nu era supărare; acum însă, cu toate că nu-i aglomeraţie, e cu supărare: căruţaşul ne duce pe drumuri de ţară, ferite, ocolite - să nu dea peste noi ruşii; şi cum au îngheţat urmele, în noroi, ale altor care-căruţe-cai-boi, ni s-au făcut creierii piftie de hurducături, acum-acum or să ne cadă şi nouă dinţii, ca mioriticilor, o să ne punem şi noi alţii, de hiplă şi o să sticlim cu ei, şchiopătînd.

Şi căruţaşul ăsta - cu toate că e din alt sat, din altă plasă, din alt judeţ - e şchiop: fiindcă şi satul Buia din judeţul Târnava Mare unde ne ducem, e tot Ardeal. Va fi căz't şi Buianul, ca tot Ardeleanul, în spaţiul cu oi.

Am pornit, am plecat, mergem. Ne mutăm, zice tata, însă eu nu mai cred tot ce zice tata-mama. Din diferite-motive, cum se spune. În fine, ce să mai vorbim - se mai spune.

Tata a zis: ca să ni se piardă urrna. Eu aş zice: ne-am mai pierdut-o noi, o dată, de două, de nouă ori - tot ne-au dat de ea, urmăritorii. Ştiu că tata se leagănă cu teoria lui: cu cât ne apropiem de pericol, cu atât îl îndepărtăm. Eu ştiu geografie, am aceeaşi teorie, dar geografică: plecînd noi din Gusu-Sibiu, ca să ni se piardă urma, în loc să ne îndreptăm, ca tot omul, spre Apus, după soare, o luăm analersa, cum îi zice mama inversului: împotriva soarelui şi a Rusului, spre Răsărit, spre Buia-Târnava Mare. De ce? Ei, de ce: Ruşii habar n-au că pământul e rotund, că noi o să ajungem în Apus prin cealaltă parte, prin analersa, a pământului.

După ce a trecut primul val de Aliaţi peste Gusu, iar satul a avut iar femei şi babe şi fete şi copile şi a început şcoala, tata s-a

dus la Inspectorat, la Sibiu. Să încerce o mutare… După cinci zile ni s-a întors din partea opusă, într-o căruţă. Căruţaş, unul nu de pe-aici, unul din alte părţi. Pe când încărcam lucrurile, tata i-a spus mamei cum e Buia: mult mai mare decât Gusu, fiind ea comună; are şcoală cu şapte clase; patru biserici: două româneşti: ortodoxă şi unită; una săsească; a patra, ungurească. Sat foarte-foarte-bun, a zis tata - şi a mai zis, ca pe o glumă:

- Singurul necaz: sunt cam mulţişori ţigani, o să cam avem de furcă, la clasă…

Mama s-a întunecat. A înghiţit în sec:

- Vrei să spui: o să am de furcă, la clasa-ntâia!

- Dacă eşti mare specialistă la clasele mici, a încercat tata să râdă.

- Cei de la Buia nu aveau de unde şti că sunt mare-specialistă - le-ai divulgat tu secretul?

Tata n-a răspuns, era ocupat cu încărcatul.

Din Gusu am plecat decuseară. Ca să nu ne vadă oamenii. Aşa se pierde urma: mergînd numai noaptea şi pe drumuri secundare, pe principale umblă Ruşii. Tot pe întuneric - în cealaltă decuseară - ajungem în Buia. Cum intrăm în sat, tata:

- Noaptea asta o s-o facem în Cancelarie. Gazda n-o fi găsit sobă - dar numai noaptea asta…

Mama tace. Oprim în dreptul unei case, coboară numai tata, se întoarce curând, zice:

- Am avut dreptate! Nu-i sobă! - şi râde, bucuros că aşa fusese, cum zisese el, nu altfel.

Scoala din Buia miroase, noaptea, exact ca şcoala din Gusu, atât că soba are altă marcă.

Vine un-domn cu un-felinar. Dă mâna cu tata, pupă mâna mamei, spunîndu-i: “Stimată colegă”. Deosebirea faţă de Gusu, mare de tot: deşi Directorul se duce-n treaba lui, cu felinarul lui, noi rămânem pe lumină: în Cancelarie există lampă. În schimb, rămaşii sânt trei, nu doi, ca la Gusu încolo, nici o deosebire. Când rămânem în de noi, spun:

- A avut un accident de vânătoare, i-a scăpat arma drept în picior.

- Cine? De unde ştii? Ai stat de vorbă cu el? Când? Unde? - în fine, întrebări prosteşti, de adult.

- Ochi n-am?, zic. E ardelean. E director. Noi - refugiaţi în Can-celarie - cum să nu fi căz’t? Tata şi mama pufnesc, fiecare în

partea lui.

Desfacem bagajele şi ne culcăm. Eu în patul-cufăr.

- Mai poţi răbda de foame până mâine dimineaţă?, întreabă mama, în şoaptă şi căscînd.

Nu răspund. Nici nu sunt sigur că doar pe mine m-a întrebat. Dar sunt sigur, din căruţă: nu mai avem nimic, mama zicea că, la gazdă, o să încălzească ceva lapte, o să fiarbă nişte ouă…

- Să facem măcar un ceai, îl aud pe tata. Zahăr avem? Las'că mâine cumpărăm, acum să ne-ncălzim inima cu ceva fierbinte… Mă duc după apă.

- Nu vreau ceai, zic. Nu-mi place ne-dulce şi tot nu găseşti apă.

Tata nu-nţelege ce spun eu, iese cu găleata goală.

Adorm, înainte de întoarcerea tatei. Aflu a doua zi: nu găsise apă: şi Buia-i tot Ardeal, fântânile sunt în curţi, curţile închise, încuiate, odată cu întunericul. Ceai - îndulcit - bem, dar nu la gazdă: tot în Cancelarie, pe primus făcut. Ba chiar seara mama face pe primus. tocană de cartofi cu carne de porc. A vrut să facă şi supă, mai rămăseseră ceva cartofi, dar tata a zis: Las' că o să facem şi borş; chiar şi plăcinte - la gazdă: n-a mai luat sobă de încălzit, godin din ăsta, a cumpărat din sat o plită - ploatăn îi zice - are şi cuptoraş, o să facem pâine-la-tavă. Atât, că n-a găsit burlane pe măsură. Dar las' că mâine… Ne mutăm la gazdă - peste o săptărnână. Asta-i chiar mutare-mutare, deşi pe zăpadă. Alunecăm puţin când cărăm bagajele, însă noi, Basarabenii, suntem învăţaţi, nu doar cu 'lunecatul, ci şi cu căzutul; noi ştim să cădem, fără să rămânem şchiopi. E şi asta o artă: să ştii să cazi!, râde tata. Aşa că, buşind cu mare artă, ducem lucrurile la gazdă - nu-i departe: trecem podul şi, numaidecât, pe mâna dreaptă, în faţa bisericii ungureşti.

Două odăi, sus - la etaj, zice mama. Ca la Moş Ilie de la Gusu. Gazda de-aici, din Buia, îi zice odăii dinspre uliţă: "ai' dinentre" - acolo e soba-ploatăn, în cealaltă ("ai' dindărăpt") nu se poate sta, e frigu' dracului. Nu-i mai cald nici dinentre, deşi ploatănul e fain şi fain duduie focul în el.

Încă din Cancelarie, mama şi-a făcut caiete noi: Monografia com. Buia, jud. Târnava. Mare, 1944. Aici se aşază pe un taburet, cu spate-le spre ploatăn şi scrie pe genunchi. Scrie, desenează, vorbeşte cu tata:

Despre case: deşi zidite din cărămidă şi acoperite cu ţiglă,

casele Ardelenilor sunt tare friguroase. De ce? Să fie ei mai rezistenţi la frig?;

Despre cheptare: ăsta o fi secretul: poartă cojocele de blană, fără mâneci, direct pe cămaşă: apără spatele, pieptul, burta, încolo nu contează, doar pe-afar' te mişti, munceşti, nu-ţi îngheaţă braţele goale, în mânecile "chimeşii" largi;

Despre ploatăn: "maşină de irosit lemne", îi zice tata. Când stai la un metru, te răscoace, pe partea dinspre el; de cealaltă, îngheţi cum se-ngheaţă; şi nu ţine căldura - dacă-i din fier…

Comparaţie:

E-hei, casele noastre din Basarabia: temelia de piatră, zidurile din cochileţi, acoperişul din stuh - ce răcoare răcoroasă, vara; dar ce căldură sfântă, iarna!;

E-hei, sobele noastre din Basarabia: din cărămidă, masive, sănă-toase; uneori, ca zid despărţitor, încălzind două odăi - cel puţin; la noi, la Mana, casa-ntreagă; o încingi bine, decuseară - şi nu consumă mai multe lemne decât fleacul de ploatăn - păstrează căldura până mâine seară! Ce să mai vorbim de cuptor - eh, mare invenţie, cuptioriu'!

Planuri (tata, la oral, mama în scris - pe un caiet special):

- Uite, dac-am avea o căsuţă, cam aşa…

- Dac-am avea căsuţa noastră, am căptuşì, pe dinăuntru, zidurile reci ale Ardelenilor, cu cochileţi de-ai noştri, basarabeni…

- Dac-am avea o căsuţă a noastră, i-am face ferestre duble ca la noi.

- … şi sobă sănătoasă, de-a noastră.

- … chiar şi un cuptiori - ce bun ar fi un cuptioraş.

- Am îmbătrânit!, face mama, râzînd serioasă. Prea am devenit friguroşi - la treizeci şi cinci de ani, parcă aş avea optzeci, mi-e frig tot timpul…

- Şi mie. Cu toate că eu mi-am călit oţelul dincolo de Cercul Polar.

- Eu nu mi l-am călit, zic. Am nouă ani şi mi-e frig peste tot - vreau cheptar ca ceilalţi copii!

- Bună, idee!, zice tata.

Acum mama copiază din Monografie un cheptar de copil; şi încă unul, de om. Pentru ea însă nu ştie cum să fie: cu flori? fără? Închis în faţă, ori într-o parte - pe umăr şi la subţioara stângă? Nemulţumită, întoarce foaia şi desenează cu totul altceva: o casă; o căsuţă…

Tata şi-a aprins o ţigară, s-a aşezat pe un butuc în faţa uşiţei deschise a ploatănului. Suflă fumul în foc - aşa se face, în Basarabia, aşa făcea şi Moş Iacob, aşa făcea şi tata, acolo, la noi, la Mana. În faţa sobei noastre de cărămidă, cea încălzind casa întreagă.

- Dacă ne procurăm o căsuţă, pe-aici, înseamnă că nu ne mai întoarcem la a noastră, acasă, la Mana - zice tata, cu mult fum.

- Cam asta înseamnă - tu trăgeai nădejde că mai vedem vreodată Basarabia?

- Trăgeam. Şi trag. N-or să meargă Ruşii ca-n brânză, numai vperiod, vine ea vremea şi de nazad!

- Până una-alta, au ajuns în Ungaria.

- Şi Nemţii ajunseseră până la Volga, dar au luat-o zürück, de le-au sfârâit calcâiele. Aşa-i războiul. De ce să cheltuim banii pe care tot nu-i avem, ca să prindem rădăcini printre străini? N-avem casa noastră, şcoala, neamurile, prietenii - acasă, la Mana?

- Până una-alta, lucruşoarele noastre sânt la Buda, zice mama.

- Le-om lua, din mers.

- Până una-alta, prietenii, neamurile… Ce-or fi făcînd ai noştri, mama şi tata, mamă-ta şi frate-tău cel mare, Ion? Să-i fi deportat pe toţi?

- Nici vorbă! Nu-s bogătaşi, nici popi, nici politicieni.

- Nici tu nu erai popă, politician, bogat.

- Cu mine a fost o întânlplare - dar bine că s-a refugiat frate-tău, Niculae - şi-aşa: iar i-a turnat Zina un copil…

- Se zice că aşa-i pe timp de război, de restrişte, se nasc mai mulţi copii decât… Să ne ducem, într-o duminică, în vizită, la ei - avem tren.

- Că şi frate-tău!, face tata. Nu şi-a găsit alt sat de refugiu, decât unul cu gară! Şi pe şoseaua principală şi în calea Ruşilor!

- A găsit ce-a găsit, în specialitatea lui, la o podgorie.

- Colac peste pupăză! Podgorie, pe timpurile astea! Nu le-o fi plăcînd Ruşilor vinul, că-i prea slab, dar în lipsa de votcă.… Să-i scriem lui Niculae să se mute, ca un om, într-un sat fără vin!

- Năvala mare a trecut, acum e în Ungaria.

- Vin altele, mereu, mereu, ca mările, ca oceanele… Că-s mulţi, măi, mulţi… Şi cum ei şi din tren adulmecă adiere de balercă…

- Ce-ar fi dacă, după trecerea valului, ne-am muta şi noi,

acolo, la Nicolae?, face mama. Sat mare, aproape un orăşel, au curent electric, au gaz metan în sobe… Şi apă curentă au. Ne-am procura o căsuţă, am amenaja-o după nevoile noastre, cu sobe bune, cu ferestre duble, am face şi cuptor… Şi am fi laolaltă…

2. ŞI ÎNCĂ NE MUTĂM…

Ne mutăm la o gazdă mai călduroasă. Însă după câteva zile, ne re-mutăm, lângă pod. Nu ştiu de ce şi nu întreb - m-am obişnuit. Şi am alte treburi: mă joc. Tot timpul liber. Mama îmi spune mereu să nu mai alerg atâta, "ca un cal", că o să răcesc şi în casele Ardelenilor nici să zaci, bolnav, nu poţi: de frig.

Mama vorbeşte şi ea, ca o mamă. Nu mă îmbolnăvesc de alergat - că mai tuşesc un pic?, dar toată lumea tuşeşte, în Buia. Chiar dacă nu eşti răcit, tuşeşti: ca să fii în rândul oamenilor.

Tuşim, dar nu ne lăsăm. În recreaţii alergăm, ne batem între noi - apoi trecem la bătut fetele. Aşa-i pe-aici: batem la fete ca la fasole. Ele ne pârăsc, învăţătorii ne bat pe noi - ei şi?, asta-i viaţa: noi pe ele, ei pe noi.

La noi, "cei mici" e o fată pe care n-o batem; n-o tragem de coade - adevărat, poartă breton şi, în creştet, o fundă mare, albastră. E mai mare decât mine, e într-a IV-a, o cheamă Puşa, tată-său e notar. Notarul mai are o fată, Puia, eu n-o ştiu, o ştiu copiii; e la liceu, la Sighişoara, copiii spun că Puia e mai bună decât Puşa, în vacanţe se joacă cu toată lumea, nu ca asta; aşa că-i mai frumoasă decât asta mică. Nu ştiu cât de frumoasă e cea mare, dar după părerea mea, Puşa e cea mai frumoasă fată de pe pământul ăsta. N-am văzut alta ca ea, nici la noi, la Mana, nici în tren, nici la Sibiu şi nici la Gusu. Puşa nu vorbeşte cu noi. Nu vorbeşte cu nici un copil. Şi nu se joacă, în recreaţii rămâne sus, pe scări şi se uită la noi, de sus. Şi ce urât se uită! Nu ştiu cum s-o fi uitînd la alţi băieţi, dar la mine se uită Puşa atât de urât, cu ochii ei albaştri şi cu funda ei albastră, încât mi se înmoaie genunchii, de iubire. Înseamnă că la mine ţine cel mai mult şi mai mult, Puşa.

În recreaţia mare, ori după şcoală, ieşim pe gheaţă: pârâul din faţa şcolii e îngheţat fain de tot. Unii băieţi au patine adevărate, de fier; alţii, de lemn - cu ele cazi rău de tot, mai bune cele din os de oaie bătrână. Eu nu am de nici un fel, mă dau aşa, pe talpă. Aici, la Buia, ne dăm corig, adică pe dungile potcovelor

de la bocanci. Aşa că îl rog pe tata să mă ducă la Antal, fierarul, să mă potcovească. Antal, covaciul ungur, ţi le face pe loc şi pe măsură, le bate cu caiele de cal, apoi le ascute cu pila - pentru corig. Păcat că Puşa notarăşului nu mă vede cum mă dau eu corig, doar pentru ea m-am potcovit, la Antal. Ea nu se dă pe gheaţă, ea îl trage cu sania pe frate-său mai mic, Iancu - dar numai pe la ei, prin faţa Primăriei. Şi nici când trage sania nu vorbeşte cu nimeni - dar la mine tot se uită: urât.

Mi-am făcut pe dată o mulţime de prieteni. Cel mai bine mă am cu Traian, băiatul popii unit. Prieten sunt şi cu Petrică, al popii ortodox, dar el nu are surori faine ca Traian. Mult mai mari decât mine, dar faine amândouă, chiar dacă iarna nu le vezi bine, pe-peste tot, ca vara.

Mai am un prieten bun: Bela. E ungur, a terminat şapteclasele, are mustaţă şi fumează. Ne-am împrietenit la corig, el m-a învăţat o mie de figuri. Bela miroase bine a tutun şi mă apără de Turcu.

Turcu-i spaima şcolii. Şi a după-şcolii. E în clasa a VI-a, dar ar fi trebuit să termine demult şcoala, e cam de vârsta lui Bela. A tot rămas repetent, dar Directorul nu l-a exmatriculat, de mila maică-si, văduvă de război. Şi verişoară cu el, cu Directorul. Turcu e înalt, ciolănos, cu părul blond-spălăcit, cu ochii de un albastru spălăcit, cu pometi ascuţiţi. Umblă curat îmbrăcat, rumâneşte, dar e singurul şcolar încălţat cu opinci: uriaşe, din cauciuc de maşină, cusute cu sârmă. Copiii se uită cu spaimă la opincile lui: au nişte gurguie înfricoşătoare. Când Turcu are ceva cu cineva, dă şi cu pumnii (are mâini ca lopeţile), loveşte cu picioarele; cu gurguiele. Am văzut pe coapsa unui băiat dintr-a şaptea urma gurguiului: carnea strivită, spintecată, sfârtecată; o gaură în picior.

Cu mine, Turcu n-ar avea nimic (sunt prea mic), dacă n-ar avea cu tata: elevul lui. Dar s-a legat de mama: într-o recreaţie, în curte, mama stătea de vorbă cu fetele-mari; avea paltonul pe umeri. Turcu s-a apropiat pe la spate, a tras de o mânecă, paltonul a căzut. Mama a crezut că alunecase singur, l-a luat de pe jos, l-a scuturat, l-a pus pe umeri. Nici un copil n-a îndrăznit să-l pârască pe Turcu. Şi Turcu iar s-a apropiat de mama şi iar a smucit de mânecă - însă de acea dată, mama l-a simţit: cu o mână a stăpânit paltonul, cu cealaltă i-a ars o palmă, pe nevăzute, de i-a zburat lui Turcu de pe cap căciula. Şi copiii au început să râdă şi

să bată din palme de bucurie, că spaima-şcolii o păţise, de astă dată. Turcu, mânios, a dat cu gurguiele în copii. Şi a înjurat-o pe mama. De mamă.

Nu eram de faţă, împreună cu alţii căram lemne pentru sobe - am aflat mai târziu cum fusese treaba, în curte; însă am fost de faţă, pe coridor, când tata i-a zis lui Turcu:

- Ai înjurat un cadru didactic - cere-ţi iertare, altfel, zbori din şcoală.

- Ba io nu!, a zis Turcu. Şî de zburat, zbori tu, din satu' nost', fuljeratule!

În clipa următoare a zburat - fulgerat - Turcu; până-n perete, lângă care a căzut, întâi cu umerii, după o vreme i-au coborît şi opincile. Şi şi-a pierdut iar căciula.

S-a ţinut Consiliu. Toţi învăţătorii erau de partea alor mei: Turcu n-avea ce căuta într-o şcoală, îi teroriza pe toţi, elevi şi cadre - însă Directorul a ţinut-o pe-a lui, cu biata văduvă de război… Aşa că Turcu n-a fost eliminat. Dar nici nu s-a mai legat de nimeni - la şcoală…

Fiindcă după-şcoală umbla după mine. Să mă bată. Îmi zicea, cu ochii lui de sticlă, cu mutra lui de kalmuc spelb:

- Plod de fuljerat! Di ce-ai vinit tu peste noi, în satu' nost', ha? Du-te-n pchizda mume-ti, la tine, de un'e ni te-ai fuljerat, fuljeratule!

Întâia oară m-a încolţit pe gheaţă, între stâlpii podului. M-a lovit la cap, mi-a sfârtecat buza, mi-a învineţit un ochi - dar nu m-a atins cu gurguiele: numai la ele mă uitam, de asta am luat atâtea lovituri în alte părţi. A doua oară, m-a pândit la portiţa femeii de la care luam lapte, avea o măciucă scurtă, ţintea cu ea sticla cu lapte, însă eu am ferit-o, nu mi-a spart-o, am încasat toate loviturile de măciucă peste umeri, în cap, la genunchi - eu urmăream gurguiele (şi sticla cu lapte)…

N-am vrut să spun acasă cine mă bate, dar ai mei au simţit - mai ales când, seara, trebuia să mă duc după lapte… Mă duceam, cu inima bubuind, însă nu mă mai lăsam surprins: cum îl vedeam, cum o rupeam la fugă: cât era el de mare, nu mă putea ajunge, încălţat cu opincoaiele 1ui, pe zăpadă. Striga după mine:

- No, las' numa' las', to' pui io mâna pe tine, plod de fulgerat!

Băgase groaza în mine: nu mă puteam juca, nici umbla prin sat, nici pe gheaţă, la corig; noaptea îl visam, în vis nu puteam

fugi, în vis, mă atingea cu gurguiele - urlam, de-o trezeam pe gazdă, de sub noi. încât tata, la un moment dat:

- Ne-a îmbolnăvit copilul, din cauza noastră îl persecută - cum adică: să ne terorizeze un mucos, repetent pe de-asupra? Ei, las' că, la prima ocazie, la şcoală… Şi ce dacă-i orfan de război? Şi nepot al Directorului - la prima ocazie, la şcoală…

Numai că la şcoală Turcu era cuminte-înger, nu-i dădea tatei ocazia… Cum, între timp, mă împrietenisem cu Bela, când Turcu a vrut să mă prindă într-un ungher, am strigat cât am putut, înainte de a o rupe la fugă:

- Să ştii că te spun 1ui Bela!

Fugeam, de-mi vâjâia vântul pe la urechi, dar tot am auzit ce-a zis Turcu. Şi, m-am dus la Bela şi i-am spus: Turcu mereu mă tot bate şi-a zis de el, de Bela, că-i boanghenă şi că să-l pupe-n cur. Am pornit noi să-l căutăm pe Turcu. Să-l batem noi pe el. L-am găsit la popicărie - iarna nu se jucau popice, fumau, acolo, feciorașii.

Bela al meu e grozav de solid: uite-aşa are umerii; şi, ca toţi solizii, merge cam pe spate şi cu paşi mărunţi, cu tălpile în V. Aşa ne-am apropiat noi de Turcu. De departe, Bela l-a chemat, cu degetul:

- No, mă Török! Ghere ide! No, ghere, ghere, de să te pup în cur!

Turcu a aruncat ţigara, a dat să se îndepărteze - n-avea pe unde scăpa, era la zid. A zis:

- Tu să nu-mi zici mie-aşè, că nu aşè mă chiamă! Asta-i polecră.

- Atunci îţi zic pe numele adevărat: Szabo…

- Sabău, mă, nu Szabo!, s-a scuturat Turcu.

- Nu-i tot aia?, a râs Bela. Nu însemnă croitor? N-a fost tată-tău croitor?

- O fo' ce-o fo', ce-ai cu el? O murit la Cotudonului - lui Turcu a început să-i tremure buza ca unui copil.

- N-am cu tată-tău, cu tine am, a zis Bela, No, ghere ide, de să te pup…

Ne apropiam de Turcu, noi doi, Bela şi cu mine; îl chemam şi eu cu degetul, să vie, de să-l pup.

- N-am zîs nemica de pupatîncur, a făcut Turcu. Cu plodu-ăsta n-am nemica - ce să am io, cu-un plod? Te-o minţît!

- Dacă mai vine băiatul la mine şi-mi spune că iar l-ai bătut,

atunci…

Bela al meu l-a apucat pe Turcu de şerpar cu o singură mână; şi l-a ridicat de la pământ, cu tot cu opinci - cu o singură mână! I-a dat drumul să cadă ca din pod - Turcu mai să-şi piardă căciula! Şi şi-a bătut palmele, uite-aşa!

Am plecat de-acolo, mândri. Mai ales eu. Şi eu mi-am bătut palmele, după ce l-am ridicat pe Turcu până-n înaltul cerului; şi paşeam ca Bela: solid şi cam pe spate şi cu tălpile în V.

De atunci Turcu nu s-a mai dat la mine. Mă urmărea doar - cu ochii lui spălăciţi, cu privirea neagră.

Pe chestia asta, Bela vine pe la noi - părinţii îl găsesc simpatic şi spun că ce păcat că n-a mers mai departe, cu şcoala, fiindcă e dotat…

Bela a terminat şapteclasele la ei, la şcoala ungurească şi lucrează cu tată-său, cu fraţii, cu verii - la zidărie. Iarna se trag acasă, la Buia, nu au de lucru, iarna. Vara se duc la oraş - a fost chiar şi la Bucureşti - fiindcă sânt zidari buni, ai lui Szánto. Bela a învăţat zidăria cu tată-său, zugrăvitul cu un unchi, de la primăvară se duce la un sas, să înveţe “blehiul” - asta i-ar place lui cel mai mult: să acopere casele cu tablă.

Mama stă de vorbă cu Bela, pentru Monografie: obiceiuri, cântece, costume, bucătărie - şi mai ales, cuvinte. Mama învaţă ungureşte, şi-a făcut Vocabular, a învăţat vreo sută de cuvinte, vreo zece propoziţiuni - cu pronunţia însă…

Învăţătorii ardeleni întâi au zâmbit: apoi n-au mai zâmbit: Fain, să-nveţi o limbă străină - dar chiar ungureşte? D-apăi, Dòmnă, pe noi Ungurii ne-or tras pe ròtă, ne-or pus în furci - şi noi să le-nvăţăm limba?

- Dumneata, domnule Director, ştii ungureşte, zice mama, numai zâmbet. Presupun că nu acasă ai învăţat - de ce-ai învăţat, la şcoală, limba celor care te-au tras pe roată?

- M-au obligat, stimată colegă, altfel n-aş fi învăţat-o de bunăvoia mea, râde Directorul, uşor încurcat. Dar pe dumnea-voastră niminea nu vă obligă.

- Pe mine m-au obligat Ruşii să le-nvăţ limba - n-am învăţat-o!

- Ruseşte, de ce nu?, face Directorul. Limbă bună, faină, cu mari scriitori - şi-apăi Ruşii nouă nu ne-or făcut nemica, ba ne-or dat şi Ardealul - dar Ungurii?

- Mie, Ruşii nu mi-au dat Ardealul - în schimb, mi-au 1uat

Basarabia!, zâmbeşte mama.

- Mă rog, niminea nu vă interzice să învăţaţi o limbă străină - dar chiar ungureşte? Nu se face…

Mama ridică din umeri. Îşi vede de-ale ei.

Nici tata nu se prea are bine cu Directorul - din pricina lui Turcu. Sau tot din cauza lui Unguru'?

3. ŞI IARĂŞI, IARĂŞI…

Iar ne mutăm. Unde? Vedem noi, acolo!, zice tata. Iar fugim - cu artă.

Nu l-am auzit pe Director când a venit, m-am trezit de şoşoteala lor din odaia dindărăpt. Am ştiut că e Directorul, după ţigări: ale lui miros altfel decât ale tatei. Vorbeau în şoaptă - credeau ei dar eu auzeam. Auzeam cum mama punea întrebări.

- Ce tot întrebi atâta! Nu-i timp de întrebări!

- Domnul are dreptate, doamnă dragă: trebuie să plecaţi, să v-ascundeţi pe undeva, până trece furtuna. Altfel vă ridică şi vă duce-n Rusìa…

- Dar unde Dumnezeu să ne-ascundem? Unde dracu să ne mai ducem?, mama plânge. Un-de? În miez de iarnă, cu un copil - unde?

- Ce ştiu io unde, că n-am pe nimeni de să vă…

- Atunci de ce-mi vii, în inima nopţii, să-mi spui să fug, dacă…?

- Eşti nedreaptă!, face tata. Omul riscă, venind să ne spună ce ştie, şi tu… Dacă ne-am duce la frate-tău, Niculae?

- Nu-i şi el refugiat? Nu-i si el ameninţat de…De ordinul ăsta - auzi: repatriere! Dar ce, patria mea-i Siberia? Măcar Ucraina? Ce să căutăm noi acolo? Comisia aceea… Aliată de Control parcă-i zice - se vorbeşte de ea demult, nu ne-a făcut nimica pân-acum, ce-a apucat-o, din senin, în plină iarnă, să ne…?

- Vorbeşti şi tu! Din senin! A apucat-o! Dacă nu vrem să, fim repatriaţi la Komsomolsk pe Amur, trebuie s-o ştergem! Chiar în minuta asta, în noaptea asta!

- Unde, omul lui Dumnezeu, un-de?

- Nu ştiu, femeia lui Dumnezeu! Drept în faţa ochilor.

- Ca la Gusu? Dar e mai rău, acum frontul e la Budapesta. Cum trecem prin front cu atâţia ruşi, pe trenuri, pe şosele? Şi-i

iarnă! Şi, dacă trecem frontul, unde Dumnezeu ne ducem? Dincolo de ruşi sânt Nemţii, în război cu-Americanii - alt front. Şi dacă-l trecem şi pe-acela, unde-o apucăm? Spre America? N-am unchi la America - tu ai unchi?, la America?

- Eu am, zice Directorul. La Cleveland.

- Şi de ce n-ai spus mai devreme, domnule, să nu pierdem timpul? Dă-ne adresa lui, într-o zi-două îi batem la poartă; la Cleveland - o, Doamne, nu Ţi se pare că exagerezi? Nu crezi că-Ţi faci de cap?

- Eu, doamnă?

- Nu, domnule, cu celălalt domn vorbesc - care ne-a uitat, s-a dus la crâşmă, beţivanul nenorocit!

- Cine? De cine…?, îl întreabă Directorul pe tata.

- Ei, cine, pe cine! Cine altul decât… Dumnezeii lui de Dumnezeu, 'tu-l în cruce de bărbos! Acum să-l trezim pe băiat, să facem bagajele - pe drum o să ne gândim unde dracu mergem. Vedem noi acolo unde-om ajunge.

- Dacă n-aveţi şi n-aveţi unde vă duce…

- Ai pe cineva de încredere?, sare mama. Îi plătim, nu pe degeaba.

- Nu-i pe plată, doamnă, că nu-i cineva - dar să ştiţi, o să vă fie greu cu copilul - mai bine lăsaţi-l pe băieţel la noi, până….

- Să-mi las copilul?, strigă mama. Nici o secundă!

- Nu de tot, doamnă, Doamne, apără-ne, numai până trece pericolul. Că la ce mă gândesc… Poate nu vă convine, că nu-i 'otel…

A scăzut glasul de tot, dar tot am prins cuvântul: stână.

Ne mutăm. Iară. Nu luăm cuferele, nici geamantanele; doar baloturi, legături, trăisti. Şi toate hainele groase. Şi ceva oale. Rezervele de mâncare.

A revenit Directorul cu o sanie - nu-i de cai, dar nici de copii, una între. Punem bagajele pe ea, le legăm strâns. Directorul a plecat, a zis că ne aşteaptă într-un loc (i l-a spus tatei) să nu ne vază oamenii din sat. Că, pe vremurile astea, nu se ştie, cu oamenii…

Pornim. Apucăm sania de funie şi o luăm, încolo, spre Primărie. Ninge, de nu vezi la zece paşi, aşa că nu ne vede nimeni cum fugim. Sau poate că nu-i vedem noi pe văzători. Trecem pe lângă casa lui Antal, fierarul - are o fată atât de fragedă şi aşa de nebeţivă, seamănă cu o rujă, Ruja; ori Roji. Acum nu se vede - nici covaciul nu se vede, o fi prea târziu, chiar şi pentru el.

S-a terminat satul, începe o hulă. Tragem din greu la sanie, prin zăpada moale. După mirosul de ţigară ştiu că şi Directorul e pe aici, pe undeva…

Zăpada de sus, zăpada de jos: moale. O simt cu mersul, cu auzul înfundat, cu mirosul: moale şi rece; şi ca vată în urechi. Un rece de pivniţă, cu păianjeni şi cu lujeri de cartofi ca limbricii. Am auzit că pe-aici, prin Ardeal, zăpada face viermi - nu totdeauna vezi viermii, sânt albi ca zăpada şi graşi, dar vezi găurile ca de caşcaval, în zăpadă. Am auzit asta, despre zăpada de vară, adică rămasă; şi despre zăpada veche, de un an, de doi, de mai mulţi. Nu numai la munte, găseşti şi pe-aici, în câte-o scobitură de vale, adăpostită de soare, în vreo crăpătură de râpă. Eu n-am văzut, mi-au spus copiii. Mi-au spus de vechime, de găuri, de viermii-de-zăpadă, nu mi-au vorbit şi de mirosul ei - or fi şi ei pui de daci, ca tata, fără simţul mirosului, dar cum altfel să miroasă? Asta de-acum nu-i de-vară, nu-i veche, nu i se văd găurile, nici viermii, dar asta-i: aduce a închis, adie a pivniţă. Şi nu-mi place.

Tutunul Directorului o face mai suportabilă. A răsărit dintr-o dată, în dreapta noastră şi sus, Directorul. Am crezut că-i un copac în ninsoare atât, că fuma. Cu arma de vânătoare pe umăr, cu ţeava în jos. Uite-aşa devii reformat: arma se descarcă singură drept în picior. Dar Directorul ăsta nu-i reformat, ca celălalt, e doar împuşcat în picior - fiindcă ne-a anunţat de Comisie şi, uite, umblă în toiul nopţii şi pe zăpadă - pentru noi, fuljeraţii, vorba lui nepotu-său, al lui Turcu.

Pe celălalt umăr Directorul are breteaua unui rucsac. Noi oprim, el coboară din cer, pune raniţa peste lucrurile din sanie, o leagă de funie cu bretelele, trece cureaua armei peste cap - dar cu ţeava în jos - şi-mi zice să-l las pe el la tras, lângă tata. Şi mai zice, spre mama:

- Urcăm înc-un pic şi dăm la drum drept, atunci vă puteţi pune în sanie, stimată doamnă - mai puteţi păn-acolo?

Mama zice că da; mulţumeşte. Rămasă lângă mine în urma săniei, îmi şopteşte că omu-ista (directorul) nu-i aşa cum se arăta; că omu-ista se poartă cu noi, de parc-am fi ardeleni de-ai lui; şi că-i pare-aşa de rău că l-a cam repezit, înainte; şi ce să facă, acum: să-şi ceară scuze?

- Nu-i momentul, zic eu, după un timp de gândire. Ajungem undeva, pe drept. Directorul opreşte şi o pofteşte pe mama să se pună în sanie. Mama zice să urce copilul, că-i mic şi i-o fi greu.

- Nu-i momentul!, zic.

Tata râde, directorul râde. Râdem cu toţii.

Nu mai ninge, însă când trăgătorii din faţă ating câte un tufiş, vreo creangă mai joasă, cade zăpada ca balega peste rucsacul directorului, uneori peste mama, peste mine - dar nu e supărare.

Deodată mama strigă la tata. Strigă în şoaptă. Tata nu aude, trage cu Directorul la sanie. Mama aleargă pe de lături, le iese în cale - oprim:

- Dar Cracevschi?, întreabă mama, gâfâind. Dacă-l prind Ruşii, cu Comisia lor…Besti…-Aliată? Şi cu un copil mic - Doamne, cum am uitat de bietul om?

- Fiţi pe pace, doamnă, zice directorul. Domnul Crăcescu s-a ascuns şi el, cu doamna lui - cu părere de rău, nu vă pot spune unde; să nu ştie stânga ce face dreapta… L-am dat în grijă la cineva…

Tata oftează, uşurat:

- Slavă Domnului, că noi uitasem - ca să vezi cum e omul… - îşi scoate căciula şi se preface că dă cu ea de pământ, de ciudă.

- Dar Velicoglu?, face mama, cu mâna la gură. Cu doi copii şi cu, pe de-asupra, soacră bătrână?

- Velicoglu de la Percepţie? întreabă Directorul. Nu-i cadru didactic…

- Dar nu-i şi el refugiat? Doamne, ce-o să se-ntâmple cu el…

- Refugiat, dar din Cadrilater, spune tata, Bulgarii nu-i repatriază pe dobrogeni în ţara lor.

- Eşti si-gur? Poţi fi sigur de ceva, în ziua de azi?

- Si-gur, doamnă, zice Directorul. Mi-a spus şeful de post că numai Basarabenii şi Bucovinenii-s ameninţaţi de… repatriere.

- Dar Ochialbi?, întreabă mama.

- Fiţi pe pace, doamnă, şi Ochialbi e la adăpost - la oara asta trebuie să fie… Mă rog, undeva, nu se ştie unde, că aşa-s cărăuşii…, râde şi-i dă un ghiont tatei.

Mama mulţumeşte, repetat. Nu ştiu dacă domnului director sau domnului Dumnezeu.

Pornim iar. Şi mergem şi mergem şi mergem. Mult.

În cele din urmă ieşim din pădure, Coborîm. Suntem într-o vale, se aude clipocit de apă. O vedem: neagră. Directorul zice că de-aici o să luăm de băut - e o apă ca sticla, zice el. Trecem pârâiaşul, urcăm o pantă dulce - dar împingem din greu, mama şi cu mine, trag din greu tata şi Directorul.

- A dat Domnul de-am ajuns!, face Directorul, îşi scoate căciula, o întoarce pe dos, o pune la loc, pe cap.

Fac şi eu la fel. Şi tata. Aşa fac bărbaţii, iarna, când asudă. Pe faţă e udă căciula şi rece de la zăpadă, dar aşa se face.

Directorul deschide o uşă de ceva. Mă iau după el prin întuneric şi prin miros cumplit de oaie şi de vatră rece. Nu pute ca la Gusu, acolo era vară şi soare, aici e întuneric şi iarnă. Directorul aprinde un chibrit; apoi o lumânare; şi încă una şi încă, multe, ca la biserică.

- Poftiţi de intraţi! strigă el spre afară. V-am spus că nu-i ‘otel, dar nu ninge, nu plouă, foc facem, că, har Domnului: pădurea cade pe noi. Poftiţi, doamnă, intraţi! Acum să facem un pic de…

Intră tata. Trăgînd sania cu bagajele. Trage greu, ca pe uscat.

- Un pic de gaz şi-o lemnuşă, că totu-i pregătit, zice Directorul.

Într-adevăr, în căminul afumat, cu tot felul de cârlige, lanţuri, scripeţi, e o moviliţă de vreascuri, aşchii, cu o inimă de muşchi uscat. Directorul stropeşte dintr-o sticlă unsuroasă, scapără un chibrit…

- Focul!, îl aud pe tata, în şoaptă, icnind de plăcere. Foculeţul tatii…, se apropie, ca orbul, cu mâinile întinse. Focul, focuşorul sfânt…

Înţeleg că aşa era în Siberia. Aşa este în Siberia. Aşa ca tata: ca orbul, cu mâinile, cu cuvintele. O fi înţelegînd ceva şi Directorul: tace, o vreme. Apoi, mie:

- Este că-i mare invenţie, focul, băiete?

- Este!, răspund ca la şcoală. Ea este cea mai mare invenţie din lume! Când omul a descoperit focul, s-a deschis o eră nouă în… - dar nu mai continuu, aici nu sunt la şcoală şi, în plus, am uitat ce s-a deschis.

A rămas, deschisă, uşa.

- Unde-i mama?, întreb, neliniştit.

- Pe-afară, zice tata, descărcînd bagajele noastre de pe sanie.

Pe-afară - dar nici n-a intrat. Mă îndrept spre uşă: s-o închid?, s-o las deschisă, ca să vadă mama pe unde calcă atunci când s-o întoarce de-afară? Asta-i problema noastră a în-pluşilor, a artiştilor bine-fugători: afara. Când stăm prin cancelarii, ştiu că şcoala are, însă la gazde, începe pro-ble-ma. Mama a scris un capitol întreg, cu desene multe, în Monografia satelor pe unde-

am fost, pe unde-a fost învăţătoare, înainte, un altul, nou, despre *Afara la ardeleni* - însă pe noua gazdă la care ne instalăm n-o întreabă niciodată unde-i; caută singură, prefăcîndu-se că altceva caută, ori nimic precis, doar aşa, să vadă gospodăria - pentru Monografie… Până la urmă găseşte, îmi spune şi mie (care, tot-deauna, o găsesc înaintea ei) şi-mi dă sfaturi: ce să fac, ce să, mai ales, nu fac - chiar dacă îţi dai seama că gazdele de acum au obi-ceiul să facă altfel decât gazdele dinainte… Aici, la stână tot în-gazdă suntem, deşi nu există un stăpân, stâna e a mai multor oameni, vara stau ciobanii, iarna poposesc vânatorii: să se încălzească pe dinăuntru, zice Directorul, să frigă o capră (aşa-i spun ei căprioarei), un porc (adică porc mistreţ), un urs…

Noroc că mama nu-i de faţă, să audă ce spune Directorul.

Tata întreabă, în şoaptă:

- Aveţi şi urşi? Atacă?

- Dacă-i ataci, atacă. Acum dorm, de iarnă. La caz de ceva, vă trageţi cu spatele, nu faceţi mişcări bruşte. Puneţi zăvorul - şi arată o bârnă, o grindă de stejar, eu singur n-aş putea s-o ridic - aveţi cuţite, săcuri, dar tot mai bine-i cu focul…

Trebuie neapărat să văd ce-i cu mama - dacă dă un urs peste ea? Cum nu are nici cuţit, nici tăciune aprins, ca să-i sperie - ori-cum, mai bine cu ursu' decât cu rusu', el nu-ţi găseşte urma, când te tragi cu spatele, te retragi, te re-refugiezi; în plus, ursu' ştie de zăvor - îl pui, gata!; şi de foc ştie… Iau din mers o toporişcă şi ies afară, s-o salvez pe mama de urs. Dar mama e aici, lângă uşă.

- Mamă, fac, gâtuit. Mamă, ce faci tu mamă?

- Nimic, zice ea. Nimic, aşa…

- Mamă, tu plângi - de ce plângi tu, mamă?

- Nu plâng. Mă odihnesc un pic, tocmai mă ştergeam de transpiraţie pe obraz - nu vrei să te şteargă mama de transpiraţie pe obraz? M-a cam obosit drumul - şi pe tine te-a obosit drumul?

- Hai înăuntru, să te odihneşti, avem foc. Ai găsit afara? Nici n-am căutat-o - vrei s-o căutăm împreună? Eu n-am nevoie - tu ai?

- Nu, hai în casa, la căldură.

- În casă!, face mama şi începe să râdă.

Desfacem bagajele. Directoru1 ne arată acasa:

- De frig n-o să răbdaţi, lemne sunt pe două ierni, afară, pe stânga şi de nu, pădurea-i la doi paşi. Aveţi, aici, cojoace, piei… Cu mâncarea iar nu-i problemă, când se gată slana din cui, mai

aducem, că slană, la noi, nu-i problemă… - şi arată, în cui, după uşa, vreun metru de slănină groasă cât palma tatei. Cu pita, asta da, problemă, dar mai aduc eu, mai trimet prin cineva…

- Cum, or să ştie şi alţii că suntem aici?

- Oameni de încredere, n-aveţi bai. Rumânii noştri nu umblă cu pâra… Săptăluâna ce vine facem o vânătoare, o să avem şi carne proaspătă - n-aveţi bai, vânătorii noştri nu stiu ce-i pâra… Stimată doamnă, vă rog să scoateţi ce-i în rucsac, de să mi-l iau - v-a pus soţia câte ceva, de să nu staţi numai în slană: nişte cârnaţi în untură, ceva cârnaţi afumaţi, aici nişte dulceaţă de ceva, pentru băiat, să aibă un pic de dulce…

- Mulţumesc, mulţumesc, nu trebuia… Îi mulţumesc doamnei pentru tot, dar nu trebuia să se deranjeze…

- Ce deranj, oameni suntem şi colegi… Cu luminatul n-o să staţi în lumânări, sânt două lămpi de gaz şi două felinare, gaz aveţi acolo, în damigene şi mai trimet prin cineva… Dar ce-aveţi în picioare, stimată doamnă?

- Ce am, în ce?, se miră mama. Cum, ce am în picioare - pantofi.

- Pantofi? Acum i-aţi pus, ori aţi venit aşa, păn-aici? Prin zăpadă ?

- Dar ce au pantofii mei? Sânt buni, i-am luat în august, de la Sibiu, marca Dermata, garantată.

- Păi, aci, doamnă dragă, cizme vă trebuie - uitaţi la mine: în cizme umblu.

Directorul îşi arată cizmele, pe rând. Tata îşi priveşte picoarele. El nu are cizme, e încălţat cu bocanci. Şi eu - tot de la Sibiu cumpăraţi, nu ştiu dacă tot Dermata-garantată, dar buni şi cu potcoave de corig făcute de Antal. Tata se uită la picioarele mamei:.

- Măi, tu n-ai cizme, zice el, încet şi-şi duce palma la gură.

- N-am, zice mama. N-am cizme, că n-am, asta-i.

- Nici bocanci, face tata.

- Nici - acum observi? N-am, că n-am, asta-i.

- A, păi să v-aduc eu nişte cizme ca lumea, doamnă! Ce mărime aveţi?

- În principiu, 37. S-o fi făcut 40, zice mama, privindu-şi pantofii Dermata-garantată.

- Vi le-aş fi lăsat pe-ale mele, dar îs prea mari - 45…

- Mi le-ai fi lăsat? Şi dumneata cum te-ntorci în sat - desculţ?

- Ba nu: cu opinci! - se duce după uşă, ia din cui, de lângă

slănină, o pereche de opinci din piele, purtate, dar nesparte. Cam alunecă pe zăpadă, dar pănă-n sat…

- Dar dă-mi mie opincile, domnule!, cere mama. Ce număr au?

- La opinci nu-i pe număr - e pe-ncercate!, râde Directorul.

Aşa că atunci când Directorul îşi ia rămas-bun de la noi, mama îl conduce şi ea, până în prag, încălţată cu opinci. A găsit o pereche mai pe măsura ei - sunt vreo şase, în cui, lângă slană.

4. EI, UITE: NU NE MUTĂM!

- Când mă fac mare, mă fac Robinson!, zic.

- Parcă ieri te făceai vânător, râde mama, din opinci.

- Robinson era şi vânător şi cioban, râde tata.

Râd. Râdem pe trei voci, până când mama:

- Nu-i a bună râsul nostru, după râs vine…

- Eu nu mai plâng, zic. E-he, am şi uitat de când n-am mai bocit.

- Să zicem: de când erai copil, mă ajută mama. Foarte bine, râdem şi ne veselim…

- … şi baba se piaptănă!, completez eu.

N-am nimerit-o grozav, dar ai mei tot râd. De când suntem aici, la stână, rupem zicale şi le lipim jumătăţile altfel. Uneori iese o zicală nouă, de ne tăvălim pe jos de veselie - spre exemplu: “Cine se scoală de dimineaţă… cade singur în ea”; sau invers: “Cine sapă groapa altuia… departe ajunge”; şi încă: “Pisica cu clopoţei… cu cheltuială se ţine”, partea cealaltă fiind: “Boieria… nu prinde şoareci” - şi încă, o mulţime, care de care mai ruptă şi mai năucă; râdem cu lacrimi, până când mama ne atrage atenţia că nu-i a bine - ca acum:

- Să nu ne-audă careva şi să ne pomenim cu Ruşii.

- Cine să ne-audă în inima pădurii?, face tata. Şi nu de ruşi să ne fie nouă frică, în primul rând şi-n prima fază. De români, de ardeleni să ne fie…

- Parcă fazele contează, la frică, zice mama. Şi-apoi ei, Românii ardeleni ne-au avertizat, ei ne-au ascuns aici, ne-au dat de mâncare, de toate…

- Ai dreptate, Directorul s-a purtat cu noi ca un Basarabean, dar cum sânt basarabeni parşivi, or fi şi ardeleni mişei - de aceia

să ne ferim, fn prima fază, fiindcă în a doua şi ultima…

- În a doua şi ultima, Doamne-fereşte de ruşi! - mama îşi face cruce. Să intrăm în casă… Ce-am ajuns: să zic casă bârlogului, peşterii - catacombei, de când o tămâiază băiatu1 şi mă cred printre întâii creştini… Bună, răşina pe foc, alungă duhoarea de oaie, dar să nu exagerăm: atacă bronhiile. De asta tuşim cu toţii…

Tuşim, dar nu de la tămâie. Tuşim de Buia, de Ardeal, de artarefugii - şi ce dacă: prin părţile astea toată 1umea tuşeşte.

Ninge, ninge, ninge, noi stăm mai mult pe-afară. Avînd grijă să punem mereu lemne pe foc, în casă; şi pe jăratic, o boaghe de răşină culeasă de mine din brazi; şi grijă să închidem uşa, ca să nu intre frigul şi ca fumul de răşină să-l omoare pe cel de oaie: nu ne mai supără, oricum, eu nu mai visez urât, de miros. Cât ţine lumina zilei, sunt pe-afară: adun răşină: tai lemne, cu tata, întreţin focul de sub cazanele de lapte din şopron, unde mama fierbe rufele ciobanilor.

Nu mă mai întorc în sat; nici în sate, ba la o gazdă, ba la alta, ba într-o cancelarie, ba în altă cancelarie. Aici nu-i chiar ca acasă la mine, dar nu ni se chiorăşte nimeni în cufăr şi în blid, nimeni nu ne pune întrebări nevinovate care cer răspunsuri învinovăţi-toare (că de ce-am plecat noi de la casa noastră? - ca să cădem pe capul altora, al lor, bieţii ardeleni), că am făcut ceva ce nu tre-buie, că n-am făcut cum se face la ei, în casa, curtea, în afara lor… Ce, nu mi-e bine aici? Sunt cu mama, cu tata, nu mi-e foame, nu mi-e sete, nu mi-e dor de codrul verde (măi Leano!) şi nu mi-e frig. Nici mamei, la, picioare.

Ăsta era al doilea secret al Ardelenilor, după cheptar: opin-cile. Adevărat, în afară de Turcu, am văzut doar vreo trei-patru buieni bătrâni cu opinci; şi o singură femeie, una cam nebună de felul ei, însă mama mea se fâţâie în opinci ca o regina - n-or fi purtînd reginele opinci, dar dacă ar purta, n-ar fi mai regine decât mama. A pus şi obiele pe sub nojiţe. A găsit obiele curate, dar puturoase - de oaie şi de oier - le-a fiert în cazanul de lapte, cu apă de zăpadă. N-avem săpun - asta am uitat să luăm de jos, aici n-am găsit, Directorului nu i-am cerut, însă mama a rezolvat şi problema asta: fierbe cenuşă, face leşie, clăteşte de două, de nouă ori cu apă de zăpadă (care-i şi ea un fel de leşie). Rufele noastre încă nu au nevoie, dar mama s-a apucat de ale ciobanilor, a zis că măcar aşa, spălîndu-le, să ne plătim gazda.

Cum am plecat în mare grabă n-am luat nici o carte. Deşi am

plecat cum am plecat, mama şi-a luat caietele de Monografie. Aici nu are pe cine ancheta, aşa că ce tot scrie mama într-un caiet special? Tata s-a uitat peste umărul ei. I-a luat creionul din mână. I-a zis să rupă foile şi să le arunce în foc. Foile cu asta, fiindcă asta nu se face…

- De ce să nu se facă?, s-a supărat ama. Întâmplările noastre, mi le însemnez… Nu-i jurnal-intim, cu secrete-personale - dar mai încolo, să-mi aduc aminte ce a fost, cum, când…

- Parcă-ai fi ardeleancă!, s-a supărat tata. Tu nu-nţelegi în ce lume an intrat? Ţi-am mai spus: în Rusia nimeni nu mai ţine jurnal, orice însemnare personală devine, pentru tine, act de acuzare. Or fi enkavediştii răi, dar la răsucit cuvinte, ca să le întoarcă împotriva ta sunt… buni al dracului, se pricep. Unii sunt chiar specialişti în întoarcerea pe dos a unei scrisori, a unui scris… În Rusia…

- În Rusia - nu-s rusoaică şi, deocamdată, nu suntem în Rusia! Şi tu, care faci pe mare-tarele la istorie: n-ai zis de-atâtea ori că noi nu avem istorie, nu pentru că nu ni s-ar fi întâmplat nimica, ci pentru că ai noştri, strămoşii ori nu ştiau carte, ori ştiau, dar le-a fost lene, frică - le-a fost oarecum să însemneze, consemneze pe piatră, pe pergament, pe hârtie? N-ai zis? N-or fi întâmplările mele… istorice, dar cândva, când se vor găsi şi însemnările astea ale mele…

- Asta nu pricepi tu: că, la urma urmei, nu contează că fiecare zice: eu o să dau sama de toate ale mele!, adică ce ai scris despre tine - contează că ai scris despre alţii! Că aceia ţi-au făcut bine, dar tu le faci rău, îi bagi la ocnă, cu însemnările tale nenorocite!

- Cum îndrăzneşti…? - şi mama se ridică de la masă, albă ca zăpada de-afară. Cum îi bag la ocnă? Şi pe cine bag eu la…?

- Pe Director - ai scris negru pe alb că ne ne-a avertizat de… vânătoarea pusă la cale de Comisia internaţională rusească! Ai scris că el ne-a condus aici! Că ne-a dat, din partea nevesti-si, cârnaţi şi dulceaţă! Că l-a ascuns şi pe Crăcescu, că are să facă ceva şi pentru Velicoglu! Că a spus de vânători că nu umblă cu pâra - ştii să socoteşti, spune pe câţi bagi la ocnă? Şi nu numai pe ei, dar neam de neamul lor!

- Chiar aşa? face mama îndoită, îngrijorată. Dacă ne ridică şi ne confiscă asta… Înseamnă că degeaba ne-am ascuns aici? Că tot or să ne găsească? Şi-atunci or să pună mâna şi pe însemnări?

- N-am spus şi n-o să spun niciodată că degeaba ne-am ascuns. Poate scăpăm, de ce n-am avea măcar o dată-n viaţă noroc? Dar dacă nu scăpăm şi ne prind Ruşii? O să ne fie destul cu ce-o să îndurăm noi, prinşii, de ce să ne mai chinuie gândul că am tras după noi, în necaz, oameni care ne-au făcut bine, chiar dacă nu-i cunoaştem, am auzit de ei printr-un terţ - dar i-am pus la jurnal? În Rusia, în lagăr, există o categorie de deţinuţi "jurnaliştii", cei care prin însemnările lor, cică intime, îşi băgaseră la puşcărie prieteni, cunoscuţi, necunoscuţi… Ziceau că la NKVD, la Moscova funcţionează un subminister al…literelor. Specialiştii de acolo trudesc din greu, nu doar la "aflarea secretelor" ascunse în scrisori, în însemnări - în jurnale-intime - dar sunt în stare să-ţi meşterească şi pună în cârcă un secret-de-stat, pentru care să te pedepsească, să facă cum zic Ardelenii: din căcat, bici!

- Chiar aşa? Dacă zici tu… - şi mama, oftînd, rupe din caiet foile scrise şi le pune pe foc. Ce-am ajuns… Am ajuns să ne ardem cu mâna noastră, propriile…

N-am înţeles chiar tot ce-a spus mama, vorbea de gramatică, de timpuri ale verbelor, de ceva cu arsul prezentului, uitatul trecutului, închisul viitorului…

N-oi fi înţeles eu chestiile de gramatică, dar am înţeles altceva: că nici măcar tata nu cunoaşte secretul cernelii nevăzute. Bela mi-a spus că un mare ungur a descoperit un fel de apă: scrii cu ea, printre rândurile deja tipărite într-o carte - cum se usucă, cum nu se mai vede; când vrei să citeşti ce-i scris, sufli cu gura aer cald peste hârtie: scrisul iese, apoi intră la loc - grozav, nu!? Când ne întoarcem la Buia, mă apuc de lucru, să descopăr şi eu descoperirea Ungurului. Atunci o să putem scrie pe hârtie tot ce ni se întâmplă, fără frică, chiar şi numele oamenilor care ne-au făcut bine.

Să ne mai zică de-acum Turcii: Fuljeraţi! Nu mai suntem chiar-chiar, mai ales mama: îmbrăcată, nu numai în opinci ardeleneşti, dar şi cu cioareci! După ce a spălat şi uscat rufe ciobăneşti, a zis că labele picioarelor i-s bine-mersi, în opinci - dar mai sus? Că şi mai sus picioru-i om; şi sufere. Şi cum suntem numai în de noi… Aşa că şi tata a trecut la cioareci. Eu sunt prea mic (adică ei sânt prea mari), umblu doar cu, pe umeri, cojoace de-ale lor, le car până pe-un dâlm, apoi mă bag înăuntru, în cojoc, ca într-o colibă încheiată la gât, mă sprijin în bâtă şi strig la oi şi la câini. Mai bune oile mele: nu put, dar un câine-doi n-ar strica să

chiar fie.

Ne-am botezat nu numai cu straiele Ardelenilor, ci şi cu slana lor - nu eu, eu eram, vorbesc de părinţi. Şedea acolo, în cui, fără rost, noi ajunsesem cam la fundul sacului cu merindea. Aşa că tot eu, primul: am tăiat un dărab, 1-am pus pe-un dărab de pită, m-am aşezat la masă şi am zis, ardeleneşte:

- Să am ş-o ciapă… De s-a zdroghesc cu pumnu'!

Mamei îi mai rămaseseră două cepe. Mi-a dat una şi a zis că ia să vadă cum fac. A văzut: când i-am ars cepei un pumn, pe masă, prav am făcut-o! - dacă ar fi fost praf, însă a fost zeamă, i-a ţâşnit mamei drept în ochi. Cum mama are ochi mari (nu degeaba erau porecliţi ai ei, în Chiştelniţa: Holban), a ieşit cu mare tragedie. Eu am şi luat-o cu plânsul, ca să nu capăt bătaie, însă mama, cu palmele la ochi, sărind, ţopăind în opincile ei de regină a Ardelenilor, a strigat spre tata:

- Să nu cumva să-l baţi pe băiat în lipsa mea! Au!, cum usturăăă! Cine mă duce de mână afară, la zăpadă?

A dus-o tata, eu încremenisem pe scaun, de frică. Şi de vină. Aşa am rămas, până am auzit afară chicote, râsete. M-am apropiat de uşă: în faţa stânei, tata şi cu mama se băteau cu zăpadă - să mai spună Turcii de noi, că suntem fuljeraţi: la stână, se băteau cu bulgări de zăpadă un cioban de-al lor cu o Ardelenoaică!

La un moment dat, când mama s-a aplecat să facă un bulgăre, o opincă i-a pornit într-o parte, alta în cealaltă, mama a căzut, dar nu a rămas locului, a pornit la vale; al lunecînd pe fund. Şi râzînd şi chiuind şi bătînd din palme. Tata a încercat s-o ajungă - a alunecat-căzut-oprit, mama era departe, lunecînd pe fund şi râzînd ca o nebună, mama mea.

Am urcat-o la loc, la stână; noi, bărbaţii; ducând-o aproape pe sus. Mama râdea şi zicea că mai vrea; că demult nu s-a mai dat cu sania-fără-sanie, pe curu-gol. Chiar aşa zicea mama mea, cadru didactic şi în plus refugiată: 'n curu gol.

Înăuntru, în stână, mama a spus că săniuşul i-a făcut o foame nebună, acum ar fi în stare să mănânce şi slănină ardelenească, din aceea râncedă.

Şi a mâncat. Pentru întâia oară. Şi i-a plăcut. A mâncat şi goală, oricum, nu mai era pâine, nu mai era decât un pic de făină de porumb pentru mămăligă. Dar n-a durat mult lipsa. Vreo două-trei zile până când Directorul ne-a trimis ceva prin cineva:

Nu mai ningea şi am zărit, dincolo de pârâu, un om cu un cal

împovărat. Se vedea de-aici că omul era încălţat cu opinci - prea aluneca mereu.

Am intrat toţi trei în stână: dacă omul doar trecea, nu trebuia să ne vadă - deşi fumul din horn ne dădea de gol… Însă omul cu calul a trecut pârâul şi a început să se apropie.

- Ăsta-i Turcu!, am zis.

Tata s-a uitat la mama, mama s-a uitat la tata, amândoi la mine, eu am început să tremur: eram cu tata, nu şi cu Bela.

- Ce-o fi vrînd?, a întrebat mama. Să se asigure că noi suntem şi după aceea să se ducă la jandarmi, să ne denunţe?

- Poate că nu, a făcut tata, fără convingere.

A ieşit în uşă. Turcu nu l-a băgat în seamă. A descărcat de pe cal două perechi de desagi şi doi saci legaţi între ei cu funie. I-a adus pe rând, până la uşă, i-a depus la picioarele tatei. Fără să se uite la ei, nici la noi care, între timp, ieşisem pe prag. S-a chinuit multă vreme până să urce pe cal, aluneca mereu cu opincile lui împuţite, în cele din urmă a izbutit. Şi a plecat, călare, fără o vorbă, fără o privire.

După ce a văzut ce comori conţineau sacii şi desagii, mama a zis:

- Îl pun bine pe Turcu în jurnal? Îl laud că ne-a adus cartofi şi carne de viţel şi o găină tăiată? Şi o sticlă cu ulei, una cu oţet, a treia cu vinars? Şi morcovi şi pătrunjel şi săpun? Îl pun bine pe Turcu, în jurnal, ori nu-l…?

- Nu-l pune, dă-l în mă-sa!, a râs tata. Oricum, unchiu-său, directorul l-a trimis cu bunătăţile. Deşi zicala zice: Pe cine nu laşi să moară…

- Mâine fură un boul, am “lipit” eu ruptura, însă de data aceea n-am fost luat în seamă.

E bine la stână. Seara, după cină, cântăm. Pe patru voci. Dacă i-am spune unui ardelean că noi trei cântăm pe patru, nu ne-ar crede. Ei cântă şi cântă atât de frumos, de (pică frunza pe jos!) ţi se înnoadă stomacul - numai pe o voce; la şcoală greu de tot învaţă să ţină a-doua. Ei spun că pe două voci cântă numai Saşii - dar pe patru? Şi numai trei cântăreţi? Nu ezicstă!

N-o fi ezicstînd la ei, nu la noi. Zic şi eu că pe patru cântăm, dar tata ţine şi baritonul şi basul profund, pedala; mama ţine sopranul, însă în anume locuri face pe tenorul - la octavă. Numai ei doi şi, uite, patru; cu mine, cinci, dar şi eu pot ţine sopranul, ba când tata trece la pedală, eu las vocea mea de alto şi fac baritonul

- la câte octave pot şi eu.

Cântăm de-ale noastre, din Basarabia, cu solo şi cor, ca "Nistrule, pe malul tău"; trecem la colinde - nu toate aranjate de Muzicescu al nostru şi de Oancea al lor, pe acelea le cunosc până şi Ardelenii. Aici, la stână, cântăm aranjamente de ale noastre. Mama caută în caietele ei de Monografie şi ne propune o melodie de la Gusu; ori de la Buia: o repetă, noi după ea, o învăţăm. Mama o ia de la capăt, tata începe să brodeze; brodez şi eu, a-doua, la terţă; de pe la a cincea, a şasea oară, cântăm în cor adevărat - pe cinci, pe şase voci, ca la noi, în Basarabia, colinduţa ardelenească.

E-he, câte aranjamente am aranjat noi trei, la stână, seara! Păcat că mama nu le-a notat. Dar nu-i păcat, mai bine aşa: de fiecare dată, ieşea altfel, uneori mai puţin reuşit, de obicei, din în ce mai frumos. Înainte de culcare îi tragem cu cântece bisericeşti ruseşti. Mama a ştiut cândva şi cuvintele, doar a cântat în corul Catedralei din Chişinău dirijat de Berezovski, tata nu le-a ştiut niciodată, eu doar câte un cuvânt, câte o silabă. Dacă merge şi aşa, ba mai bine cu la-la-la: dacă s-ar rătăci prin preajma stânii vreun buian şi ne-ar auzi cântînd ruseşte? Şi dacă ar şti cine suntem: Basarabeni fugind de Ruşi…

Mai stăm ce mai stăm şi, când sântem gata-obişnuiţi, Directorul trimite vorbă că ne putem întoarce, pericolul a trecut.

Aşa că într-o dimineaţă punem lucrurile noastre în sania Directorului în aşa fel, încât deasupra să poată şedea mama: nu putea merge prin zăpadă cu opincile de regină - pantofii, Dermata-veritabili, se zbârciseră, se făcuseră ca nişte ciuperci uscate, îi aruncase.

Pornim de dimineaţă, însă mergem agale: ca să intrăm în sat pe întuneric, să nu-i se vadă reginei opincile.

Tot în Cancelarie dormim: nu ştiu cum s-a întâmplat, dar ploatănul nostru de la gazdă şi-a pierdut burlanele. Dar şi noi ne-am pierdut gazda. A doua zi tata cumpără alte burlane pentru ploatăn şi bocanci pentru mama; cu două numere mai mari decât pantofii: aşa-i când fugi de ruşi, prin zăpadă, cu Dermata veritabili…

5. UN FAITON PENTRU EKSKURSE

Nu ne mai mutăm - azi; şi, dacă dă Dumnezeu, nici mâine, însă pentru poimâine, să fim pregătiţi, să nu ne mai ia ca din oală şi după aceea să ne plângem că nuştiuce, că alţii, că soartacrudă, că Ruşii şi aşa mai departe, fiindcă ce-am făcut noi, dacă nu să înfruntăm şi învingem, măcar întîmpinăm în cunoştinţă de cauză necunoscutul? - astea fiind vorbele tatei; ale mamei:

- Bravo, bravo! Nu ne mai rămâne decât să ne aşezăm pe valize şi să aşteptăm, ca într-o gară - asta vrei? Aşa vrei tu să ne fie viaţa?

- Ba eu nu vreau, alţii vor, pentru mine, însă dacă tot mă îmbrânceşte curva de istorie, când încolo, când mai dincolo de-acolo, măcar să am bagajele la îndemână! Să am un cărucior! Al meu! Personal!

Ne înţelegem cu Antal, covaciul. Tata îi arată, în gramada de fier-vechi de lângă atelier, o cotigă de plug. Îi explică ce vrea - prea devreme pentru Antal: încă nu s-a trezit din beţia de ieri şi dacă îl mai lăsăm un ceas, are să fie prea târziu pentru beţia de azi. Antal ştie bine româneşte, însă nu pricepe ce tot vrea tata de la el. Nici nu vrea să priceapă - o fi prea devreme. Numai că tata trebuie să meargă la şcoală, la catedră; eu trebuie să mă duc la şcoală, la clasă, nu avem timp. Timpul ar fi să-l invităm pe Antal la crâşmă, să bem cu el, să-i lăsăm bani să bea singur, iar mâine Antal să nu-şi mai aducă aminte de arvună, de comandă.

Îi spun tatei că cel mai bine ar fi dacă i-ar de lui Antal o schiţă în culori; ca Victor de la Primărie (unchiul Puşei notarului). La început, Victor i-a explicat, cu gura, ce anume vrea: o jardinieră pentru muşcatele lui; i-a arătat la atelier, apoi la crâşmă - rezultatul fiind că Victor se îmbăta primul şi trebuia să o lase baltă, să nu-l vadă oamenii: el, secretar la Primărie, în plus şchiop - se zice că un şchiop beat arată mai beat decât un beat neşchiop. Apoi Victor i-a dat covaciului o foaie de hârtie pe care era desenată jardiniera: Antal a zis că aşa, da, planul e foarte bun, dar şi mai bun, dacă ar fi colorat. Victor l-a colorat: jardiniera cu negru, ghivecele cu cărămiziu, muşcatele cu muşcatìu şi frunzele, desigur, în mereu-verde. Antal n-a băut două zile încheiate şi a ciocabocănit. A ieşit ceva… operă de artă!, se laudă Victor de la Primărie.

Aşa că după clasă, lucrăm toţi trei: tata face în creion, eu pun

la bătaie culorile mele cele grozave Faber-Castell-veritabil, Nürnberg - adevărat: mama trece totul pe o coală nouă de desen - în culori!

Pentru noi Antal posteşte-negru aproape o săptămână. E arţăgos, certăreţ, oamenilor care vin cu scule la ascuţit, legături de car, cai de potcovit, Antal le zice să vină săptămâna ailaltă, ba mai bine: la anul - el e foarte ocupat cu o comandă şpeţială. Dacă oamenii insistă, Antal îi înjură în ungureşte, nu l-am auzit niciodată înjurînd în româneşte.

Drumul spre şi de la şcoală trece prin dreptul fierăriei. La tata Antal nici nu se uită, pe mine nu mă bagă în seamă - dar pe mama… Când o vede apropiindu-se, îşi smulge de pe cap şapca soioasă, o înalţă şi începe să…

- Nu prea înţeleg chiar totul, dar recită foarte bine, ne asigură mama. Ce zicea el, cum se cheamă tragedia aceea a lor? A, da, Tragedia Omului, de Bolyai - voi ştiaţi că cel mai mare scriitor ungur e originar de-aici, din Buia?

- Nu Bolyai, mamă, zic eu, care ştiu ce ştiu de la Bela.

- Ba da - mie-mi spui? Ungurii îi zic Buiei: Bolya, cu y, Bolyai înseamnă, în ungureşte, Buianul.

- Nu, mamă zic. Bolyai a fost matematician, Tragedia Omului a scris-o altul, unul Madách ăsta nu era din Buia - mi-a spus mie Bela.

- Mie mi-a spus Antal! Mi-a spus că Buianul a scris în secolul trecut ce recită el…

- De-ar recita mai puţin şi-ar da mai cu spor din ciocan, să termine căruciorul, că iar vin norii.

- Ai aflat ceva?, se îngrijorează mama. N-ar fi rău dacă te-ai vedea mai des cu şeful de post, el o să ştie, primul.

- Îl vezi tu pe jandarm divulgînd un secret de stat? Noi suntem secret-de-stat, dacă vrei să ştii şi dacă ştiinţa asta te încălzeşte. Să-mi facă Antal căruciorul, ca să nu am nevoie de secretele-de-jandarm.

Căruciorul e gata. S-a făcut că tata s-a dus singur să-l plătească, să-l cinstească, la crâşmă, cu Antal şi chiar să-l aducă acasă, târziu. Dimineaţa, când am coborît în curte, mama l-a văzut, sub scară. Şi s-a speriat. Şi i-a spus tatei că nu ea desenase asta şi să-l ducă înapoi, să-l vopsească Antal după schiţa în culori, nu după capul beţivului.

Mie îmi place: roţile: roşii-roşii; spiţele: galbene; loitrele:

verzi ca buraticul; oiştea-proţap: albastră, ca ochii Puşei. Bun, astea-s culorile, însă căruciorul e mai ceva ca o operă de artă: poate fi demontat şi urcat în casă; loitrele se prelungesc, se scurtează, “inima” şi ea; oiştea-proţap are un mâner de dus în doi însă, pe vârtej, sunt două cârlige: de ele poţi trage cu hamul - încă nu avem, dar o să comande tata, la hămurar…

- Nu-i destul că are să se uite lumea ca la urs, când o să defilăm cu boarfele? Să atragem atenţia şi cu… culorile cotigei ăstea, neno-rocite? S-o văpsească în maron!, a zis mama.

N-am apucat s-o dăm la revăpsit - prima oară. A trebuit s-o luăm de proţap şi s-a tragem, încolo, în pădure, la stâna noastră. Nu ne-a văzut-o nimeni - cotiga - era tot noapte; şi tot pe întuneric ne-am întors. N-am zăbovit mult, fusese o falsă-alarmă, după Director. Însă de Crăciun şi de Anul Nou ne-am apucat zdravăn de proţapul căruciorului: pentru o pre-ven-ti-vă, zicea Directorul.

Încolo, bine: cu şcoala, cu copiii, cu satul; nu mă mai gândesc la mine ca la un în-plus, mă joc, învăţ, sunt buian, stau de vorbă cu fetele satului - atât că, din când în când, mă mut: ba la altă gazdă, ba iar prin păduri, cu faetonul (aşa-i zice tata), însă tot în Buia noastră dragă mă întorc, după câte o artăaafugii. Copiii îmi zic:

- Iar ai fo' -n ekskurse, mă! Cu faitonu'! - aşa spun ei, de formă, iar eu, tot de formă, îi corectez:

- Se spune: excursie; şi: faeton - dar nu tot ce-i corect e şi adevărat, aşa că…

Ştiu asta de la domnişoara Coban. Mă gândesc mereu la ea; cu dor.

Uite, pe ea n-o pot vedea îmbrăcată de iarnă, ca noi; şi cu faetonul, cu noi, însă mi-o aduc de-vară, în timp ce frământăm zăpezile, ba încolo, ba încoace, ba dincolo, în ekskurse de fugă, de re-fugă - ca nişte foarte mari artişti ce suntem noi.

- Pe unde-i vor fi sticlind ochii?, zic şi eu cum zice mama despre apropiaţii noştri depărtaţi. O fi trecut frontul? Pe unde: pe la Budapesta? A luat-o la dreapta, spre Cehoslovacia?; spre Austria, la stânga?; apoi Germania-Franţa-America? Până la Cleveland, la unchiul Directorului? Câtă chirie va fi plătind ea, basarabeancă refugiată cu artă, în America, la ardelean? De ce nu scrie, să ştim măcar cât de bine s-a stabilit provizoriu?

Fiindcă noi, deşi definitiv stabiliţi provizoriu în Buia, jud. Târnava Mare, Transilvania, tot pe drumuri suntem - cu faetonul,

în ekskursii - decât pe la casa cui ne are, poate ea să ne, noi nu şi fie acasa ceea şi o cancelarie cinstită, a noastră numai noaptea.

Fiindcă am făcut bătături de-atâta fugă artistică.

6. ŞI ÎNCĂ NE MUTĂM: LA SIGHIŞOARA

Ne mutăm. Într-o căruţă adevărată, cu doi cai şi vizitiu - aici i se spune: cociaş. Pe căruţaş îl cheamă Cociş, e român-român, dar mama ne şopteşte că numele e unguresc, ştie ea, din Vocabular: vine de la Kocsis…

- Ei şi?, face tata. Ce mă-ncălzeşte pe mine? Pe tata nimica nu-l mai încălzeşte. Şade pleoştit ca un moş, hurducăturile căruţei îl hurducă mai rău ca pe noi; aţipeşte, capul îi cade în piept, i se prăbuşeşte falca-n gât şi i se prelinge, pe bărbie, bala.

Mama supraveghează cu ochiul ei rotund, rotitor, de cloşcă. Îi mai dă tatei câte-un ghiont, îi povesteşte câte ceva, orice, dar vesel. Tata însă vine pe lumea noastră cât să spună că ei-şi, pe el nu-l încălzeşte.

La un popas, mama îmi şopteşte cu energie în ureche:

- Acum eşti mare. Acum tu eşti bărbatul, capul familiei…

- Dar tata?, zic. Are să-şi vină în fire…

- Pân-atunci, tu ai grijă de noi - şi de el, bolnav, neputincios; de mine, biată femeie fără apărare. Auzi tu ce-ţi spun?

- Aud. Dar nu-nţeleg: acum nimeni nu ne atacă, nu ne leagă cu sârmă, nimeni nu-i dă tatei cu bâta-n cap, jandarmul merge mai mult pe jos, ca să nu ne deranjeze, pretinde el - oricum, nu ne duce cu puşca din spate…

- El nu, săracul, nici acum nici la Buia nu s-a purtat ca un jandarm adevărat - dar ştim noi ce ne-aşteaptă la Sighişoara? Acolo-i acolo. La Sighişoara intrăm pe mâna ruşilor… Cu toate că mă întreb: până acum, pe-a cui mână am fost?

La Sighişoara suntem duşi. Mă mir: cei care ne duc nu sânt ruşi, şeful de post o fi el jandarm, dar e tatăl lui Ilie, colegul şi prietenul meu - să nu ştie atâta geografie? Până la Sighişoara sunt peste 70 kilometri, de ce ne duce cu căruţa? Dacă am fi luat trenul de la Şeica Mare, doar la 10 km de Buia, am fi ajuns în câteva ceasuri la Sighişoara aceea, iar el ar fi stat jos, n-ar fi mers pe jos?

I-a zis tata, la plecare, să urce cu noi, dar şeful, deşi a înţeles

ce molfăise tata, n-a vrut; a mormăit ceva cu aşaiordinul. Şi încă: de căruţă rechiziţionată. Asta o fi: în căruţa rechiziţionată jandarmul nu are voie. Asta o fi: cociaşul Cociş nu vorbeşte cu noi, e supărat că nu-l plătim şi că suntem fuljeraţi şi că, în loc să stăm, ca oamenii, la casa noastră, pe unde-o fi, am venit peste ei, Ardelenii, peste el, Cociş. Sau poate că el nu-i supărat, ar vrea să intre-n vorbă cu noi, dar i-i frică de şef: noi suntem duşi la Sighişoara, din aşaiordinul, în căruţă, dar se zice că din post în post. Nu ştiu care-s posturile, dar ştiu ce-i din-post-în-post. E ca pe timpuri, poştalionul - din poştă-n-poştă, ca să schimbe caii. Cociaşul Cociş nu schimbă caii şi nu ne oprim la vreun alt post de jandarmi din satele pe care le străbatem - cum vine treaba?

Am întrebat-o pe mama, ea a zis că alte griji are. Pe tata nu-l întreb, ar răspunde că nu-l încălzeşte. Aşa că tac.

Zău că nu-l înţeleg pe şef: e de-jandarmi, cu aşaiordinul, are şi puşcă - nu ştiu dacă bate şi cu puşca, dar bate rău, am auzit eu, când am fost la Mişu Velicoglu, ce urlete ieşeau de peste drum, din pivniţa postului; Mişu tremura, încerca să râdă, însă rânjea şi, rânjind, zicea că nu-i nimica, îi bate şeful pe ţigani; la care eu am zis că, lasă, ne-om juca noi altădată, acum trebuie să mă duc acasă şi-am plecat; prea-i bătea şeful; oamenii spun că-i bun jandarm, dar să nu ai treabă cu el, că-i rău - adevărat, numai când îl vezi pe uliţă… ; când vine către tine, întâi îi vezi călcătura: păşeşte cu vârfurile tălpilor mult îndepărtate, se zice că ăştia sânt buni la inimă - or fi, alţii; când trece pe lângă tine şi nu se uită la tine (altfel nu te-ai uita tu la el), îi vezi nasul: înfricoşător, pleacă din mijlocul frunţii şi se încovoaie până cu pliscul în gură, ai zice: un vultur cu puşcă; când trece de tine, te bucuri că se duce, că ai scăpat de data asta… Nu-l înţeleg pe şef: e jandarm, e omu-dracului, l-a rechiziţionat pe Cociş cu tot cu cocie, ne duce pe noi la Sighişoara, să ne dea ruşilor dar de ce merge el pe jos, până acolo?

Am început să nu-l înţeleg pe şef, încă din pădure. Vasăzică ăia fac pe trimişii Directorului şi când colo, sar la noi, pe tata îl lasă mai-mort, ne leagă cu sârmă, doi rămân de pază, Turcu se duce-n sat, să cheme jandarmii, să ne ia pe noi, fuljeraţî' şi să le deie lor, preţ-pe-cap-de-fuljerat. Şi, când vine şeful, după ce ne vede pe noi, se apucă să-i bată pe ei - pe toţi trei, pe rând. Nu i-am văzut pe ţigani, în beci, dar l-am văzut pe Turcu săltat în aer de o singură palmă de-a şefului; şi l-am văzut pe baci, ditamai

ciobănoiul, căzînd, fulgerat, în genunchi, dintr-un singur pumn, în creştet - celui de-al treilea, şchiopului, şeful i-a ars un picior în cur, de l-a lipit de perete. Şi i-a pus pe ei să ne dezlege - tot bătîndu-i şi înjurîndu-i - n-am înţeles chiar totul, şeful e oltean - şi zicîndu-le că ce păcat că nu sună aşaiordinul acela să-i ducă pe ei la Sighişoara, cu drag i-ar duce, din post în post şi numai cu şuturi în cur! Şi că, acum, să ne ia pe noi în cârcă - executarea! Ei trei, noi trei. Baciul l-a 1uat pe tata, Turcu pe mine, dar mama n-a vrut. A zis… A zis aşa, mama:

- Nu, mersi, am rău de Cămilă.

Şeful n-a înţeles - ce rău are? Şi mama a povestit că, pe când era elevă la Chişinău, venise un circ, avea şi cămile, plăteai şi te plimbai pe cămilă - a urcat şi ea, dar i s-a făcut rău şi diriginta i-a spus că aşa se întâmplă cu unele persoane, au rău de cămilă, nu numai de mare.

A râs şeful şi l-a mângâiat pe şchiop pe cocoaşă, s-a apucat să râdă şi baciul şi abia atunci a văzut şeful că tatei nu-i era deloc bine. Şi i-a luat la anchetă, acolo: că cine-cum dedese (aşa se spune în olteneşte la lovit: care dete?)? Au început să se pârască între ei, până la urmă a ieşit că şchiopul cu cocoaşă îl dedese pe tata, cu o bâtă după ceafă - ce i-a dedut şeful ăluia, până când mama s-a rugat de el să-l lase, dracului, de schilod, că nu merită să fie bătut - nu-l bătuse destul Dumnezeu? Aşa că am plecat spre Buia, pe jos, toţi şapte - pe tata îl sprijineau Turcu şi baciul.

Când am ajuns în sat, pe ei şeful i-a băgat la beci, le-a zis să fie cuminţi, că el se-ntoarce - şi-atunci stau ei de vorbă; pe noi ne-a condus în birou la el, acolo le-a arătat alor mei nişte hârtii, pecumcă; şi i-a pus să semneze.

Era ceva cu nefugituldesubescortă; parcă şi ceva cuvântdeo-noare că - încă ceva, nu-mi aduc aminte, oricum, cu aşaiordinul.

Şeful a zis:

- Mâine dimineaţă vin să vă iau. Şi vă duc la Sighişoara - îmi pare rău, dar ăsta-i ordinul. Vă luaţi toate bagajele, toa-te! - îmi pare rău, dar aşa-i ordinul. Să vă duc - dacă aş primi ordin, aş duce-o şi pe muica.

Ar duce-o şi pe muică-sa, dar noi n-am luat toa-te bagajele. Nici nu le-am lăsat: gazda a zis că, gata, nu vrea să mai aive triabă cu refujaţî', că-ăştia-s cu nenoroc şi nenorocu' se ia - dacă nu ne luăm tăte lucrurile, atunci să le ţâpăm pe vale la vale! N-am ţâpat pe vale la vale nici ploatănul, nici mobila, nici faetonul

- le-a dus Bela la ei şi le-a băgat în grajd, că tot nu mai au cai. Şi Bela a zis că el mă aşteaptă; pe mine; cu lucrurile noastre; că să n-am bai, că tot mă-ntorc!

Iar facem popas de noapte. Ultimul, mâine o să fim la Sighişoara.

Şeful a bătut într-o poartă, la prima casă dintr-un sat şi a zis că el rechiziţionează “pentru repatriaţi” două odăi; şi loc, în grajd, de doi cai.

Nu-i vedem pe stăpâni, gazdele de-o noapte. Le-o fi frică de jandarmi; sau poate de “repatriaţi” - ce-o fi în capul lor de ardeleni, ce-ar fi înţeles ei că suntem noi, repatriaţii: ciumaţi? Şi dacă au să priceapă că suntem tot români, atât că din altă provincie - ce-o să fie? Nimic. Tot frică de jandarm şi silă de străin, de noi - care le-am luat două odăi şi două locuri, în grajd, pentru cai.

Cociaşul Cociş grijeşte de cai. Mama şi cu mine urcăm bagajele în odaie - cealaltă e pentru şef.

Ne ajută şi el la bagaje. Urcă, pune zăvorul, reazemă puşca de perete, lîngă uşă, îşi scoate cascheta (i-au degerat urechile, n-are căciulă şi suntem în toiul iernii) şi dă cu ea de podea. Şi înjură, în olteneşte. Îşi cere scuze de la mama că înjură de faţă cu o doamnă - şi încă învăţătoare - şi înjură. Cam aşa:

- Păi, ce aia-a mă-si, aşa şi pe dincolo, facu-i şi dregu-i, că el ne-a mai dat o ocazie, la popasul din noaptea trecută - şi? Noi ce cristosu mă-si am făcut, că n-am făcut nimica - n-aţi făcut neam, zice el, oltean. Şi că asta-i ultima ocazie: dacă nu profităm de ocazia asta, ultima, adio şi n-are cuvinte, mâine el ne predă la Centru şi-acolo Ruşii dau ordine. Că, uite, cât e el de ostenit şi de nemâncat - Dumnezeii şi parastasul ei de viaţă de jandarm, vă rog frumos să mă scuzaţi, doamnă - el se duce prin sat, îl ia şi pe căruţaş, să nu vadă ce şi cum. Şi dacă nici de data asta nu profităm de ocazie, el îi face şi desface lui Dumnezeu din cer şi Prea Sfintei Născătoare! Că, de ştia că aşa suntem noi, Basarabenii, trimitea un sergent, nu făcea el, şef, pe jos, atâţia kilometri!

Tata se trezeşte, cât să spună:

- Să profităm - dar unde să ne ducem, măi frate? Mai avem noi, refugiaţii, unde să ne refugiem? Ai văzut: nici prin păduri, nici prin peşteri nu mai e loc pentru noi - dac-am ajuns străini în ţara noastră… Dumneata eşti oltean - fă-ţi, nene, datoria de oltean român, du-ne pe noi, Basarabenii şi predă-ne ruşilor - dacă zici că ai ordin… Du-ne, predă-ne - şi pace vouă! - tata face o cruce prin

aer, de binecuvântare. Să trăieşti şi să trăiască România-Mare!

Şeful tuşeşte cumplit, îşi culege cascheta de pe jos, o scutură de genunchi, ia puşca la subţioară, de parcă ar fi o bâtă şi zice din uşă, cu ochii fugind în lături:

- Vă rog…Un ceas, pe ceas. Mai mult nu pot nici eu, ordin…

Desfacem cufărul-pat. Mă culc eu în el. Mama şi tata pe saltelele întinse pe duşumea.

N-am mâncat demult, dar nu ne e foame. Mie mi-ar cam fi, însă n-aş putea înghiţi, chiar dacă ar fi ce (însă de aseară nu mai e). Mi-e greaţă, mi-e ameţeală - aşa se întâmplă cu unele persoane: au rău, nu numai de mare, nu numai de cămilă, unele persoane au rău de căruţă.

Dar nu-i nimic: mâine, binişor înainte de prânz, ajungem la Centru. De Repatriere - am aflat de la jandarm. La Sighişoara - capitală de judeţ (Târnava Mare). Acolo, în capitala judeţului Târnava Mare, şeful de post, oltean, are să ne dea pe noi, Basarabenii, pe mâna ruşilor. Să ne repatrieze ei - se pricep la asta, ciolovecii dracului! Repatrieze, adică să ne ducă pe noi cu forţa în ţara lor. Cu trenul, cică.

Trag nădejde, cum spun ai mei, să nu am rău de tren.

7. NE RE-MUTĂM - DACĂ N-AM FOST REPATRIAŢI…

Ne mutăm. Ne-am tot mutat, acu ne re-mutăm. Aş putea zice: Ne-am-întors-acasă - şi chiar zic. Noi, refugiaţii putem zice orice, chiar dacă unii - Ardeleni spun că ne-am întors iar pe capul lor - da’ di ce nu ne-am dus noi, la noi, în Rusìa?

Ei, uite, da-di-ce nu ne-am dus “la noi, în Rusìa”: pe noi Ruşii nu ne-au repatriat în ţara lor, am avut noroc, ne-am făcut norocul, noi, cu mânurile noastre de basarabeni, tata şi cu mine. Întâi, în dormitorul comun, de la Centrul de Repatriere de la Sighişoara: eu ţinînd lanterna aprinsă, sub plapomă, tata scriind şi punînd, rotit, stampile, după aceea mototolind hârtia, ca s-o învechească; mai târziu, în cabine, la toalete - tot la Centru.

Acolo şi aşa m-a născut tata pe mine; aşa amândoi am născut-o pe mama. După ce am scăpat noi de repatrierea noastră în patria rusească, am născut pe alţii, la hotelul de lângă gară; pe mulţi basarabeni şi bucovineni am născut noi, tata şi cu mine - numai pe Popescu, fratele mamei, nu: n-a vrut el: de frică, frică

de falsînacte. Pe el şi pe-ai lui Ruşii i-au repatriat în Siberia. Am fost şi noi la gară. Şi-am plâns.

Acolo, atunci am aflat eu multe de pe lumea asta. Am aflat că depinde de tine, că trebuie să vrei tu să te naşti - a doua oară, în alt loc, altădată; am aflat că, dacă te prinde frica de falsînacte, nu te mai naşti tu, băiete, rămâi repatriabil, Ruşii te pun pe trenul lor fără frâne şi te repatriază la mama dracului, în Extremul Orient - ca pe unchiu-meu, Popescu.

Nu povestesc bine. Sunt bun povestitor, dar pe asta n-o pot, bine. Când o să fiu mare, o să repovestesc ceea ce, acum, nu-mi iese. Când o să fiu mare, n-or să mai fie ruşi pe-aici, să afle ce-şi-cum; şi să mă re-pa-tri-e-ze, ca pe Vulpe, un fel de văr al tatei - doar am fost martor, mai întâi sus, în curtea Prefecturii: Vulpe a coborît de la Comisia căpitanului Cernetz, cu hârtia de rămânere dar, cum a pus piciorul la nivelul nostru, al aşteptătorilor, cum a început să chicotească, să facă cu ochiul, în jur şi să spună că, de-acum Ruşii n-au decât să-l pupe-n cur, că el are la mână zapiscă, pecumcă-i ne-re-pa-tri-a-bil, fiindcă dovedise, cu hârtii (la care lucrasem şi eu, cu tata), că, între 28 iunie 40 şi 22 iunie 41 el era, cu întreaga familie, în refugiu, la Ploieşti - şi a zis, tare, prea tare:

- Eram în refugiu… la noi, la Sărăteni! - şi a făcut cu mâna, prea a făcut, spre ferestrele de sus, un gest urât de tot, n-a mai apucat să iasă pe poarta Prefecturii: un civil, un sighişorean, l-a luat de braţ, de braţ l-a urcat la loc, sus, la Cernetz şi în seara aceea l-au pus pe tren cu toţi ai lui, şapte persoane, am fost şi noi la gară, de rămas-bun.

De asta nu povestesc bine. Nu povesteam nici la Centru, în dormitor; nici prin curte, cu copiii: ne jucam ce ne jucam şi ne jucam bine, eram mulţi, sute de copiii dar numai ce vedeai că unul se oprea şi-l întreba pe altul:

- Tu unde te-ai născut, cu-adevărat?

Şi jocul se strica, pentru cine ştie câtă vreme. Fiecare copil se grăbea să-i caute pe ai lui, să le spună, la ureche, că cutare al lui cutare l-a întrebat, tare, unde s-a născut - cu adevărat. Unii părinţi îi căutau pe părinţii întrebătorului şi discutau; în şoaptă - după care tâmpitul de întrebător încasa bătaie. Alteori părinţii ridicau glasul, se certau, se ameninţau…

Nu povestesc bine. Fiindcă nici nu trebuie. O să povestesc altădată, o să scriu cu cerneală nevăzută că, din momentul în care

am păşit pe poarta Centrului (la internatul liceului industrial din Sighişoara), tata s-a trezit; a re-luat el şefia. Mie mi-a spus:

- Ţine minte: eşti născut, nu cum ştiai: la Mana-Vatici-Orhei, ci la Tisău, judeţul Buzău. Repetă. La Mana, judeţul Orhei, ţi-ai petrecut copilăria, însă de născut te-ai născut, cu adevărat, la Tisău, Buzău. Repetă! Mama, tot acolo: Tisău, Buzău - e uşor de ţinut minte. Bagă de seamă, dacă spui adevărul, suntem buni de Siberia! Repetă: Tisău, Buzău…

Când mă întrebă câte un copil unde m-am născut eu, cu-adevărat, nu spun de Tisău-Buzău, am inventat alt răspuns:

- Nu ţin minte. Ce, tu ţii minte unde te-ai născut? Cu-adevărat? Au început să se ia după mine, cu invenţia mea, şi alţi copii. Mai ales că-i o invenţie cu haz, râzi de te strâmbi, când o auzi!

Nu povestesc bine; nici nu prea am ce. Eram atât de mulţi copii, la Centrul de Repatriere şi am fi putut să ne jucăm aşa de frumos… Şi ne jucam, dar nu cu inimă, inima era în altă parte, la secret, la tisăubuzăul fiecăruia. Chiar când nimeni nu întreba pe altul unde s-a născut, cu-adevărat, o aşteptam. Întrebarea. Şi jocul lâncezea, se spărgea, chiar fără întrebare. Fiindcă aşa am înţeles: la Centru, întrebările se puneau, nu ca să afli un adevăr de la prietenul tău, despre el, ci ca să-l dovedeşti cu minciuna. Şi eu, care crezusem că numai Comisia face treburi din astea, numai Rusul de Cernetz, cu oamenii lui, un fel de români, fiindcă fuseseră ardeleni, înainte…Uite, că şi noi, copiii ne jucam de-a-Comisia…

Nu povestesc bine, dar de asta - cine dintre noi s-ar fi lăsat de bunăvoie repatriat în Siberia? O dată pe săptămână, uneori mai des - când erau cazuri, ca Vulpe - aveam exemplul-viu: cei care nu putuseră să se nască a doua oară, trebuiau să plece. Atunci ne dădeau voie şi la gară - însă noi nu ne-am dus decât pentru Vulpe, pentru doamna Gane; şi pentru unchiu-meu, Popescu, fratele mamei.

Cum să povestesc bine, dacă nu-mi aduc aminte? Şi cum să-mi aduc aminte, dacă a fost atât de trist, atât de trist, încât până şi tata plângea. Nu cu hohote, ca mama, dar l-am văzut cum îşi ştergea lacrimile, cu mânie şi l-am auzit ce-i zicea, pe peron, lui Nicolae - încât unchiul-meu:

- Mie poţi să-mi zici ce-mi zici, că merit, dar să nu audă Zina şi copiii. Ei cu mine pleacă, încolo, nu au alt bărbat, alt tată.

Şi am văzut: tatei i-a fost aşa de ruşine de tot ce-i zisese

(începînd din curtea Prefecturii, când îl înghesuia, împreună cu mama, într-un colţ şi-i băga în mână hârtiile făcute de noi, sub plapumă şi el nu se lăsa, zicea că dacă-l prinde cu falsînacte?, că el a fost om cinstit, cinstit rămâne…), încât a plecat din gară, nu şi-a mai luat rămas bun, cum se ia, de la repatriaţii noştri, iar după ce trenul rusesc nu s-a văzut, mama şi cu mine l-am căutat multă vreme pe tata, prin gară, pe lângă, până ne-a spus cineva că-l găsim la bufetul de la Podul de Lemn.

Nu pot povesti frumos; nici totul. Fiindcă nu trebuie, e secret - dacă află Ruşii? Şi nu doar asta. Nu ştiu cum să spun eu mai bine ceea ce nu-i deloc bine să povestesc, ca să nu afle Ruşii, dar ştiu că viaţa asta e grea. Şi urâtă. Şi mincinoasa. De când mă ştiu, părinţii şi ceilalţi oameni mari, adică toată lumea zicea că nu-i frumos să minţi; că frumos şi bine e să spui adevărul. Eu, chiar dacă mai trăgeam câte o minciunică, era una de copil, atâtică, cât să mă scape de o mustrare, de o bătăiţă. Şi, dintr-o dată nimeresc la Centrul de la Sighişoara, unde părinţii şi cei mari ne cer nouă, copiilor, să din-contra! Să minţim! N-am vorbit cu ceilalţi copii despre asta, mă hlizeam doar, ziceam că nu ţin minte unde m-am născut cu-adevărat - ce, întrebătorul ţinea? - dar, o vreme, lucrurile s-au amestecat în capul meu: ştiam, de când mă ştiam, că Rusul e răul, urâtul, mincinosul - dar uite, la Centru, aflu că Rusul vrea ca eu să-i spun, lui, adevărul! Înseamnă că nu-i chiar atât de… Şi, dacă nu-i atât de rău, atunci e bun, Rusul? Ştiam pe pielea mea că părinţii, cadre didactice, erau foarte severi cu minciuna şi uite-i cerând-mi să spun minciuna cu Tisău-Buzău - unde-i adevărul-adevărat? N-am pus întrebarea asta, nici părinţilor, atunci, nici mie - zic, acum. Acum zic aşa: N-o fi frumos să minţi, dar bine e: Vulpe n-a spus adevărul, sus, la Comisie şi a fost bine: Rusul i-a dat zapiscă de rămânere; când Vulpe a spus adevărul, în curte, că, între 28 iunie 40 şi 22 iunie 41 fusese în Basarabia, la el, la Sărăteni, nu în refugiu - a fost rău: Rusul i-a luat zapisca şi l-a pedepsit, trimiţîndu-l în repatriere, în Siberia! Şi mai zic: noi am minţit, de-am stins - şi a ieşit bine, am rămas, dar unchiu-meu Popescu, om cinstit, a spus, cinstit, adevărul: că atunci când Ruşii ne-au ocupat Basarabia, el rămăsese pe loc, la Chiştelniţa, nu se refugiase - şi cum îl răsplătise Rusul, pentru cinste, pentru adevăr? Cu trenul rusesc, cel care nu ştie să frâneze, decât încolo, dincolo de Urali. Trenul cu cu care vor să ne repatrieze pe noi, în Siberia lor împuţită.

De asta nu pot povesti. Ar fi putut să fie Centrul acela raiul pe pământ: eram sute de copii; ne-am fi putut juca bine de tot - dar cum să te joci, când mereu aştepţi întrebarea cu unde, cu-adevărat? Şi, decât să tot aştepţi şi decât să te tot hlizeşti, cu ne-ştiutul, mai bine lipsă. Când ieşeam în curte, la joacă, abia aşteptam să mă cheme ai mei înăuntru, ca să facem noi sub plapomă… - nu spun ce, e secret.

După ce am trecut primul prag (aşa-i zicea tata la re-re-re-verificare), am avut dreptul să ieşim din Centru. Cu totul, cu, adică, şi bagajele. Dar nu şi dreptul să părăsim localitatea Sighişoara, ca să ne întoarcem acasă, la Buia noastră dragă; am stat la un hotel, lângă gară.

Acolo păzea mama, la uşă; noi, bărbaţii, lucram. Mama se aşeza pe un scaun, cu ochiul la gura cheii, ca să ne spună dacă o vede venind, pe galerie, pe patroană, ori ceva rusnaci: în caz-de, fulgerător, ne pregăteam de teatrul nostru, cu mine, bolnav, întins peste pătură (sub care băgasem hârtiile la care lucram) şi gemînd; mama sub pat, tăcînd - dacă erau ruşi; dacă era doar patroana, ascundeam numai hârtiile, noi rămâneam la vedere.

Acolo, la hotel, am făcut multe hârtii, pentru mulţi alţii cărora nu le venise încă rândul, sus, la Comisie, la căpitanul Cernetz. Mie îmi plăcea ce făceam şi nu mă mai gândeam la adevăr, îl lăsasem la Centru, în curte. Când mă bătea gândul, îi dădeam la cap cu ce zisese odată Directorul de la Buia: “Adevărul supără…”. Eu eram bine-crescut, nu voiam să supăr, nici măcar cu adevărul, pe cine-o fi.

Când am scăpat cu totul şi de hotel - mai ales că luase foc de la o ţigară a unui rus - am urcat în tren. Nu în cel rusesc, neînfrâ-nat şi care dă rău de tren, de-atâta Răsărit; am urcat în unul mergînd în partea opusă, spre acasa noastră a Ardeleanului, de la Buia…

8. ÎN SFÂRŞIT!, NE MUTĂM…

Iar ne mutăm. Din Cancelarie. Am rămas atâta timp în Cancelarie nu din pricina păcii, care pe tata nu-l încălzeşte, ci pentru că am aşteptat să ni se repartizeze o casă ca lumea. O să plătim chiria la Primărie, pentru casa confiscată de la Saşi. Multe s-au întâmplat, pe când noi umblam prin ekskursii, cu faitonu’,

prin sighişoare, cu născutul: guvern comunist şi reformă agrară, deportarea Saşilor în Rusia şi punerea păcii, însă nici o întâmplare nu ne încălzeşte - din contra, zice tata.

Vizităm casa - tata îi zice: gospodărie. Ne ducem întâi la Primărie. Victor, secretarul, ia nişte hârtii şi o verigă cu chei şi etichetă. De la Primărie, traversăm pieziş uliţa, Victor descuie poarta gospodăriei aflată în stânga Şcolii Saşilor (care-i în faţa Primăriei). Curte mare, pustie, bine îmblănită de troscot nepăscut, neciugulit, necosit. Victor alege altă cheie, descuie casa, face o reverenţă în direcţia mamei, invitînd-o să intre; el coboară, cu altă cheie, spre pivniţă.

Eu nu intru de vizită, urc în livadă. Pentru mine, cuvântul bun: gospodărie vorbeşte numai de curte, de livadă. După un timp, mă strigă toţi trei. Cu părere de rău, cobor.

Victor vorbeşte mereu de inventar, agitînd foile de hârtie. Îi întinde tatei cheile, sărută mâna mamei şi pleacă, şchiopătînd.

Noi rămânem în curte, lângă fântână.

- Avem şi fântână în curte, zice tata. O s-o curăţăm, nu s-a mai scos demult apă.

- De când i-a deportat pe Saşi, spune mama.

- Avem şi beci. Avem şură, avem grajd…

- Nu-ţi mai lipseşte decât vaca, zice mama. Mulgătoare ai, marea-specialistă la a-ntâia. Ce altceva mai ai?

Tata tuşeşte, nemulţumit. Se îndepărtează, se duce la grajd, contemplă şura, descuie, intră iar în casă… Mama a rămas cu lnine, lângă fântână.

- Mie-mi place aici, zic. Din fundul livezii începe pădurea…

- Îmhî, face mama.

- Îmi place… gospodăria, zic. E grozavă.

- Îmhî.

- Unde mai pui că suntem singuri, nici tu gazdă, să-i umbli, tu, prin lucruri, nici cadre şi copii, ca în Cancelarie.. .

- Aşa e, face mama, fără să mă privească. Aşa e, cum zici.

- Ţie nu-ţi place gospodăria noastră. De ce?

- Îmi place gospodăria. Au gospodărit-o oameni gospodari, saşi…

Vine tata, învârtind pe deget cheile.

- Ce-ar fi să ne mutăm acuma, pe loc? Formele-s gata - rămâi tu aici, băiatul şi cu mine facem un prim transport, cu faetonu1…

- De ce să ne grăbim?, zice mama.

- Nu te-ai săturat de Cancelarie?

- Ba m-am, dar mâine-i duminică, toată şcoala-i a noastră, nu ne deranjează nimeni - de ce să ne grăbim?

- Fiindcă vreau să stau la casa mea! De asta! Şi chiar dacă dorm pe jos şi mănânc din poală, să ştiu că, dacă încui uşa mea cu cheia mea, nu-mi intră nimeni, să mă deranjeze! De asta!

- A, dacă de asta…, face mama. Dacă vrei tu să te simţi în casa ta… N-ar strica să mă întrebi şi pe mine dacă mă simt bine în casa ta.

- Iar începi cu ale tale.

- Nu încep, repet că nu-i nici o grabă. Mai avem două nopţi şi o zi în care nu ne deranjează nimeni, în Cancelarie - în Cancelaria noastră. Si dacă la noapte se întorc? Sau mâine dimineaţă? Şi ne-am deranjat degeaba din Cancelarie?

- Cine să se întoarcă, la noapte sau mâine?

- Stăpânii, proprietarii - nu e casa lor? Nu ei au făcut-o, amena-jat-o, cu mânurile lor, pentru ei şi pentru urmaşii lor?

- De unde să se întoarcă, femeia lui Dumnezeu?

- De unde-au fost duşi, omul lui Dumnezeu! - înseamnă că nu ştii unde-au fost duşi.

- Ba ştiu! În Donbas. Acolo i-a dus pe Saşi, la minele de cărbuni

- Înseamnă că nu ştii pe unde vine Donbasul.

- Nu ştiu, dar ştiu că-i mai încoace decât Vladivostokul şi dacă te-ai întors tu tocmai de la Vladivostok…

- Dar n-am fost la Vladivostok.

- …Dacă te-ai întors tu de la mama dracului, dela Cercu1 Polar, de ce să nu se întoarcă şi Saşii de mai încoace - Donbasul e în Ucraina, nu? Ce-ai fi zis tu, dacă, întors la Mana, ai fi găsit casa ocupată? - să zicem, de refugiaţi din Ardealul de Nord?

- Dar nu-i aceeaşi situaţie, Ardealul de Nord…

- Ba-i aceeaşi! N-oi fi ştiind eu istorie-şi geografie, ca tine, dar cum crezi că o să avem somn, pace, într-o casă a unor oameni deportaţi şi ei, de ruşi?

Tata oftează. Se plimbă în jurul fântânii, cu privirea în pământ.

- Dacă tu crezi că nu m-am gândit… Mari şahişti, Ruşii, cum ne mută ei, cum fac rocadă cu oamenii… La noi, la Mana, or fi re-par-ti-zat vreun ucrainean, în locul lui l-a pus pe Sas, în casa Sasului… Nici vorbă: dacă se întorc Saşii, le liberăm casa, pe loc,

doar noi ştim.…

- Bine, ştim. Încuie peste tot şi hai să ne întoarcem acasă - la Cancelarie. Ne-om muta mâine, acum e prea târziu.

Ne întoarcem acasă, la Şcoală. însă tata nu are astâmpăr:

- Tu îţi aduci aminte dacă am încuiat şi poarta,

- Îmi aduc aminte: am încuiat şi poarta zice mama.

După câţiva paşi de pufnete, de oftaturi, de pufăituri, tata:

- Am lăsat lampa aprinsă! Mă întorc să văd, să nu ia foc!

- N-ai lăsat nici o lampă aprinsă - nu există lampă. Şi, de-ar fi existat, de ce s-o fi aprins? Uite, soarele încă n-a apus.

- Ba a apus! Şi dacă am uitat beciul deschis?

- Şi intră hoţii şi-ţi fură poloboacele cu vin… Potoleşte-te!

- Încerc, nu pot… Uite ce e: voi faceţi ce vreţi, eu pun în faeton ploatănul şi mă întorc să-l instalez, când ne-om muta cu totul, să fie gata-montat, să mâncăm şi noi mâncare gătită. Că, de anul trecut, de când ne tot mută tâlharii de ruşi, pe tabla lor de şah…

- Vrei să spui că ce găteam la stână nu era mâncare? - de astă dată, mama nu se supără, ba chiar râde. Mă întreb pe cine-or să pună Ruşii în locul nostru, cel din Cancelarie…

Nu ştim pe cine, nici nu ne interesează. Cum ajungem la şcoală, re-montăm faetonul, punem în el ploatănul, între picioarele lui, o saltea şi învelitori, în mâna tatei un felinar…

Îl conducem până la poarta Şcolii. El se duce la noi, la gospo-dărie, mama şi cu mine ne întoarcem în Cancelarie şi ne culcăm.

Visez că visez că a luat foc gospodăria noastră, însă cum ştiu că visez, mi-e uşor să spun, în vis: Visez… Ca să nu mai ardă gospodăria noastră, a Sasului din rocadă.

9. PAUZĂ - NU NE MAI MUTĂM

Nu ne mai mutăm - o vreme - aşa că sunt cel mai fericit copil, nu numai din comuna Buia, dar din întregul judeţ Târnava Mare.

Mai ales că s-a dat vacanţa. Am, totuşi, trecut într-a patra. Mai am o clasă şi gata, mă duc la liceu, la Sibiu.

- La Sibiu, nu la Sighişoara, spun ai mei, când spun.

Ştiu de ce la Sibiu, nu la Sighişoara: ne-am săturat de repatriere: Centrul ca Centrul, dar Prefectura… Dar hotelul de lângă

gară… Măcar la Centru nu ne bătea inima că acum-acum vine patroana, că acum-acum năvălesc ciolovecii, beţi, trăgând din balalaice - aşa căutau ei hazaice… În primul rând, ne era frică pentru mama; în al doilea, pentru hârtiile, stampilele cu care tata şi cu mine îi năşteam a doua oară pe cei care-şi aşteptau rândul la Comisie. Aliată de Control, cică. Bestialiata, cum îi zicea mama.

De câte ori mă gândesc la Comisie, văd tocurile de sticlă ale pantofilor patroanei, cucoana grasă, bucoasă, grumăzoasă, boìtă, cu ochi atât de spălăciţi, aproape transparenţi, încât căutam cerul prin ei: un fel de găuri. Dar gaura gurii, cu care ne zicea şi de două ori pe zi să-i liberăm camera, că ea are clienţi sinceri, nu ca noi!; cu care zicea că ea e sin-ce-ră din toată inima, pentru o alianţă cu Aliaţii - nu ca noi. În timp ce tata o asigura că plecăm, plecăm, numai să primim o hârtie de la Comisie, eu nu-mi puteam desprinde ochii de la găurile ochilor ei şi nu-mi puteam dezlipi ochii de la pantofii cu tocuri înalte, numai din sticlă, din felii colorate de sticlă - şi îi ziceam, în gând:

- Dare-ar Dumezeu să cazi pe scară şi să-ţi intre sticla-n cur, curvă de Bestialianţă Sinceră!

Trag nădejde să fi ars cu tot cu hotel, Sincera.

- Am avut noi atâtea necazuri, dar şi un noroc: băiatul nostru merge normal cu şcoala, nu a pierdut nici o clasă, ca alţi copii de refugiaţi, măcar cu atâta să se aleagă de la nişte părinţi învăţători, ca noi…

Să zicem. Eu nu mă gândeam la asta. În clasa mea nu-i nici un copil refugiat, dar ştiu că Mişu Velicoglu, cu un an mai mic, e primul, la ei. Şi ştiu că, într-a IV-a, pe care tocmai a terminat-o Puşa notarului, cu premiul întâi, adevărata premiantă e fata lui Ochialbi, căruţaşul, basarabean de-al nostru, însă Directorul a zis că o fi ea, Ochialbi, mai bună decât Banciu (aşa îl cheamă pe notar), dar fi numai pentru că e mai în vârstă, a pierdut cu refugiul. Eu n-am pierdut, sunt copil de învăţători, dar Nina Ochialbi nu e supărată, zice că, oricum, noi, Basarabenii, suntem mai buni decât Ardelenii. Nu numai ca elevi…

- Şcolile noastre Normale pacă erau mai serioase decât ale lor, îl aud pe tata. Orheiul - un târg ovreiesc, păduchios, un sat mai răsărit - dar ce Normală! Cât eram în Basarabia, nu ne dădeam seama, credeam că ne-basarabenii sânt slabi ca învăţători, pentru că fuseseră trimişi la noi ca pedepsiţi, ori cozi de serie… Însă aici, când ne comparăm cu absolvenţii normali,

chiar cu capi de serie… Dar a voastră, de fete, de la Chişinău - ce şcoală!

- Or fi fost şcolile noastre bune, buni profesorii, noi, elevii mâncam foc, mâncînd cartea, însă o fi altceva, zice mama. Noi, învăţătorii refugiaţi, nu avem altă grijă, altă treabă decât şcoala…

- … şi din când în când, fuga prin păduri, de frica repatrierii!, râde tata. Aşa e, n-om fi mai buni, dar cum n-avem altă grijă decât şcoala - şi îngrijorarea că, diseară, n-o să avem de fiert decât patru cartofi…

- Nu-l supăra pe Dumnezeu! Avem, nu patru, ci doisprezece, în cap! I-am numărat de trei ori!

Avem destul şi prea destui cartofi; avem, nu numai cartofi - eu însă mă gândesc la Puşa. Cum ea nu vrea să se joace cu mine, mă joc cu frate-său, Iancu - şi-aşa nu se joacă nimeni cu el, e prea mic, abia când o să intru eu, la liceu, la Sibiu, o să intre şi el la primară. Copiii mai mari nu se joacă cu Iancu: e prea plângăcios, începe să urle după tată-său, notarul, ba că i-ai luat jucăria, ba că i-ai făcut nu ştiu ce; cei de vârsta lui se feresc de el, Iancu îi bate, îi îmbrânceşte, le ia jucă-riile. Mereu botos, încruntat, cu glas gros: se joacă singur pe uliţă, în praf, cu jucăriile numai ale lui, bombănind. Eu m-am făcut prieten cu Iancu. Deşi, la vârsta mea, n-ar trebui să mă mai joc, în praf, de-a batoza: iei praful, îl presari pe o jucărie de-a lui Iancu, iar din gură vuieşti - ca batoza. Oamenii care trec pe uliţa noastră se miră: un băiat atât de mare, să se joace în praf? Şi cu cine: cu plodul notarului? La care eu răspund că Iancu e prietenul meu cel mai bun şi prietenul la nevoie se cunoaşte.

Ne jucăm ce ne jucăm, apoi mama lui Iancu ne cheamă să ne dea câte o felie cu ceva: dulceaţă, miere, unt, untură. Atunci o văd şi pe Puşa - Dumnezeule, ce ochi albaştri şi ce fundă albastră are, chiar când se întâmplă să nu aibe fundă! La ei acasă, Puşa vorbeşte cu mine, dar nu ştiu despre ce: nu aud ce mă întreabă, nu sunt atent la ce răspund, mă gândesc numai la funda ei; şi la ochii ei; şi la gura ei - dar nu mă uit: dacă m-aş chiar uita, aş vedea că Puşa îmi vorbeşte de sus, de la înălţimea ei de aproape-elevă de liceu, la Sighişoara; aş vedea că râde de mine, care, ca s-o pot vedea pe ea, mă joc în praf, în uliţă, cu Iancu.

Am băgat de seamă ceva: e mai bine cu Puşa, când Puşa nu-i de faţă; când de faţă e numai Iancu atunci când vuim, bombănim amândoi şi treierăm praful din uliţă.

E vară bine, soare, cald. Noi, copiii, umblăm numai în chiloţi. Şi Puşa umblă numai în chiloţi, însă numai prin casă şi cel mult pe verandă. E cald, bine - Iancu şi el e numai în chiloţi. Cam largi, i se vede puţulica, chiar atunci când stă în picioare. Chiloţii largi ai lui Iancu sânt, uneori, bleu; alteori viorii. Amândouă culorile au, în faţă, pe dreapta, brodate înflorit, două litere: A. B. Şi pe Iancu îl cheamă Banciu, dar prenumele - are trei: Iancu-Horia-Victor - nu e A. A vine şi de la Aurora - aşa o cheamă pe soră-sa cea mare, elevă la Sighişoara (acasă i se zice Puia), dar A vine şi de la Augusta, adică numai de la Puşa.

Ştiu un secret: pe Puia n-am văzut-o umblînd în chiloţi, dar pe ai Augustei, da. Adică pe ai Puşei. Tot-mereu-întruna, viorii.

Aşa că mă uit din când în când la vioriul lui Iancu în august şi treier praful, vuind din gură, ca batoza, de se aude până în celălalt capăt al satului.

10. ŞI NU NE MAI MUTĂM…

Nu ne-am mai mutat de o eternitate, am prins rădăcini în Buia. Şi în gospodăria Sasului. Oficial, cu acte de la Primărie; omeneşte cu încuviinţarea bătrânului Tizu (aşa i se zice în sat), tatăl deportatului în Donbas - oricum, cu neduşmănia 1ui. Pe uliţă îl salut din trap şi din ocol: într-o zi m-am trezit rugîndu-mă lui Dumnezeu să-l deporteze şi pe bătrân, ca să nu-mi mai stea în cale şi chiar când nu se uită la mine şi nu-mi răspunde la bună-ziua - chiar când nu-i în uliţă, parcă ar fi acolo şi parcă mi-ar zice că i-am furat ceva. Când m-am mai îndepărtat, am înţeles că făcusem un mare păcat şi m-am rugat de Dumnezeu să mă ierte pe mine, dar nu şi pentru Tizu, ca să nu fie deportat. Ceva asemănător se va fi petrecînd şi cu ai mei, de aceea au fost veseli o săptămână, după ce Victor i-a întrebat dacă Tizu ne-a mulţumit nouă că întreţinem casa bine, fiindcă lui i-a mulţumit că nu repartizase casa vreunui ţigan sau vreunui sediu de ceva, de-al ţiganilor de comunişti.

Acum văd, ştiu: Tizu nu ne este nouă, repartizaţilor în casa lui fiu-său, nici duşmănos, nici prietenos; ci, ca mai toţi Saşii, din acest an, 1945, înfricoşat. De avioane, cum umblă vorba, de când cu bombar-damentele americane; de ruşi cum umblă aceeaşi vorbă, tot mai des, chiar şi printre ardeleni; de români, cum nu

umblă vorba, fiindcă eu nu port vorba, nu spun, afară, ce vorbesc ai mei, în casă.

Tata încearcă să lege vorba cu bătrânul Tizu - despre orice; mama a ajuns cu Monografia până la capitolul: "Saşii", chiar şi Vocabulare şi-a făcut, unul german, altul săsesc şi cărui alt sas să se adreseze? Eu nu contez - şi nici nu vreau, de când cu rugăciunea - dar n-am urechi? Ochi?

Aşa că şi eu ştiu că trebuie, trebuie ca Saşii să nu vadă în noi, Refugiaţii, nişte duşmani, profitori. Sigur că stăm în casa lor, dar n-am dat pe nimeni afară din ea, era de şase luni nelocuită. Sigur că plătim chirie la Primărie, dar tot sigur că nu se făcea să ne instalăm în casa altui prigonit - câte altele nu-se-fac, dar se fac…

Ca să-şi mai uşureze inima grea, de vină, tata umblă pe la istorie: cum la noi, în Basarabia de Sud, după 1812, Nemţii aduşi de ruşi îi dăduseră afară din case, din sate, din regiune pe Moldovenii noştri, iar pe foştii stăpâni care se încăpăţânau să rămână pe loc, Nemţii îi prefăcuseră în slugi, în argaţi - şi lucrau Moldovenii noştri cu ziua pe pământul care le fusese luat cu hapca, de ruşi, dat nemţilor; în jurul caselor pe care ei, slugile de acum, le ridicaseră, făcuseră, cu mânurile lor şi Ruşii le dăruiseră nemţilor… La care mama zice că asta a fost demult, demult, ce să mai scormonim trecutul; la care tata zice că nu chiar demult, la începutul lui '40, în Polonia ocupată, Nemţii îi alun-gaseră pe polonezi din case, de pe pământul lor şi tot aşa, stăpânul devenise, peste noapte, slugă, argat la neamţ - dacă avea noroc, dar de multe ori nu avea nici norocul ăsta, bietul paleac… La care mama zice că auzise şi ea, însă Nemţii de-aici, din Buia, nu sânt aceiaşi - de altă dată, din alte părţi şi că Saşii nici n-or fi ştiind ce făcuseră alţi nemţi altcândva, altundeva.

Aud, văd ştiu: Saşii nu trebuie să se teamă de noi: deşi români, suntem şi noi prigoniţi - la urma urmelor, de mai demult: când îi ridicase pe ei, să-i trimită în Rusia, la "reconstrucţie", noi, Refugiaţii aveam deja bătături uite-aşa de mari de fugă prin păduri şi de Centre de Repatriere: şi, dacă o luăm aşa, noi cunoaştem gustul fărăcasei din martie '44, de la Refugiu - şi, dacă o ţinem aşa, ajungem, hăt, în iunie '40, cu, pentru unii dintre noi, Primul Refugiu, pentru ceilalţi: Ocupaţia, Deportarea - şi nu pe-aici, prin Ucraina, ci la Cercul Polar şi la Pacific.

Până şi mama, din fire mai înţelegătoare, uneori nu pricepe, nu-i înţelege pe saşi: de ce nu se lipesc de noi - doar suntem în

aceeaşi oală? Ba într-o zi s-a supărat şi a povestit "primirea" de la Sibiu - eu dormeam în acel moment, n-am văzut, auzit, pe loc, dar am aflat de la ceilalţi refugiaţi:

- Dăduse Dumnezeu să ajungem la destinaţie, la Sibiu, după două săptămâni de tren, de alarme, de bombardamente. Am fost bine primiţi de Crucea Roşie, de Centrul de Refugiaţi. Ţin minte: eram cu băiatul în braţe, dormea, copilul, primisem o cană cu ceai şi pâine cu marmeladă… Când aud nişte oameni strigînd ceva, ritmat. Româneşte, însă cu accent străin. Am crezut că vorbesc între ei sau altora se adresează, când nişte băietani cu freză într-o parte şi pantaloni scurţi se apropie de noi şi strigă ceva cu: Trădători; şi: Fugari. Tot n-am înţeles până când o doamnă de la Crucea Roşie mi-a spus să mă grăbesc şi să mă prefac că nu-i iau în seamă, sunt saşi… Nu i-am luat în seamă, dar tot am auzit ce ziceau - nu numai băieţii aceia, erau şi adulţi, cu toţii strigau la noi, cu ură, cu cu stropi scuipaţi că suntem fugari şi trădători, că de ce-am fugit?; că, prin fuga noastră, am demoralizat nu ştiu ce, parcă armata…

Am mai spus, dormeam la sosire, însă cât am stat la Centru (în internatul Normalei de fete), am auzit vorbindu-se despre "primi-rile" dela gară; am auzit şi ce păţeau unii refugiaţi în oraş, dacă ieşeau singuri. Eu am ieşit în oraş cu mama, nu ni s-a întâmplat nimic - i-am vazut şi eu pe băietani, cum le zicea mama, cu pantaloni scurţi, freză pe-o parte şi brasardă, mărşăluind în coloană şi cântând cântece de-ale lor. Însă alţii, care nu intraseră la timp în vreo prăvălie, ca noi, au păţit-o rău de tot: îmbrânciţi, doborîţi la pământ, chiar călcaţi în picioare - uite-aşa, fiindcă eram Fugari şi Demobilizatori! Ţin minte şi ancheta: domnii unor doamne atacate de băietani ieşiseră din Centru, puseseră mâna pe mărşăluitori şi băgaseră în spital aproape întreaga coloană - de aceea veniseră la noi, la Centru, ofiţeri nemţi în uniformă şi saşi în civil. Ţin minte, doar mă băgasem şi eu, să văd, să aud: ofiţerii nemţi erau calmi şi binecrescuţi, salutau cu mâna la caschetă şi înainte şi după ce vorbeau cu cineva dintre ai noştri, dar civilii făceau spume la gură, le ieşeau ochii din cap de mânie, de furie pe noi - am aflat şi am ţinut minte ce se zicea: civilii erau grupetnici.

Mai vorbim, mai povestim, dar la urmă, tata sau mama (sau amândoi în acelaşi timp):

- Ce-a fost a fost, acum suntem în aceeaşi oală.

Spunem şi noi ce-am vrea să fie - dar nu prea este. Cu toate că tata o ia de la cap cu argumentele: că şi dintre ai noştri şi dintre ai lor Ruşii ridicaseră, duseseră - ca repatriaţi, ca hitlerişti; că ei şi noi, Saşii şi Refugiaţii suntem singurele minorităţi persecutate.

- De-o pildă, fleacul de reformă agrară, zice tata. Comuniştii au pretins că ei iau pământul de la bogaţi şi-l dau săracilor - dar cine a auzit ca vreun sas să fi primit măcar un metru pătrat? De ce? Doar nu toţi Saşii sânt bogaţi, şi ei sânt cetăţeni ai acestei ţări - adu-ţi aminte, în Basarabia, după Primul Război, au fost împroprietăriţi chiar şi Ovreii, care nu erau nici agricultori de meserie, nici cu cetăţenia în regulă. Pe saşi, din contra: comuniştii i-au belit, la grămadă: fiindcă sunt saşi. Dar ei nu pricep că sunt în aceeaşi oală cu noi, Refugiaţii…

Nu mă bag în discuţie, dar cred că ştiu: nu-i vorba de priceput, e vorba de frică. Şi când ţi-e frică, nu pricepi nimic.

Singurul care pricepe ceva e Heinrich, A fost şi el dus în Donbas, dar i-au dat drumul: îşi scuipă plămânii. El zice că nu pe motiv de boală - mai sunt şi alţii bolnavi şi au să moară acolo, la cărbuni - ci pentru că el, Heinrich făcuse armata la Români, nu ca ceilalţi saşi, la nemţi.

Heinrich e slab-slab, cocârjat; te miri că, atunci când umblă, nu se sprijină de pereţi, de garduri. Nu mai poate lucra - nici nu are ce; nici cu ce: i-au luat pământul, vitele, uneltele, noroc că i-au lăsat casa (în care i-a primit pe socri şi pe copiii unui frate şi a unei cumnate, duşi, în perechi, la Donbas).

Vine pe la noi, să stea de vorbă cu tata despre Rusia. Nu cunoaşte aceeaşi parte a Rusiei şi nici din acelaşi moment, dar nu-i tot Rusie? Cu trenuri-trenuri şi foame şi păduchi şi muncă, până cazi în bot, cu cel de alături care moare şi tu îţi zici că pieri şi tu, ca musca, dar îţi zici că tu scapi… Adevărat, Heinrich fusese acolo vreo jumătate de an, avusese noroc - dar noroc era? Într-un fel, da: are să fie îngropat aici, în Buia în pământul strămoşilor…

- Că şi noi avem strămoşi, aici; am avut timp, în vreo şapte sute de ani, să căpătăm şi aşa ceva…, zice Heinrich, de parcă şi-ar cere iertare.

Cu mama Heinrich vorbeşte despre obiceiuri, port, limbă - mama şi-a deschis alte Vocabulare, aproape în fiecare sat se vorbeşte altă săsească, între ei Saşii se înţeleg prin germana învăţată la şcoală.

Heinrich are două fete de şcoală, mai mari decât mine. Care fete nu merg la şcoală. Nu mai e şcoală, la Saşi. Localul e pălan în pălan cu noi, dar gol şi încuiat, în curte au crescut buruienile cât mine. Saşii nu mai au învăţători, au fost duşi cu toţii în Donbas, nu au nici suplinitori, careva cu câteva clase de liceu - au fost duşi în Donbas de la 16 ani, Saşii.

Fetele lui Heinrich sunt, cum zice mama: curăţele şi cuminţele. Eu m-aş juca cu ele, fie şi cu păpuşile (dacă mă joc cu Iancu, de-a batoza) dar ele n-au păpuşi, iar de jucat, se joacă numai dacă le propun eu; şi se opresc, în curând, de parcă şi-ar fi adus aminte de ceva, o treabă, alta decât joaca. Nu mă supăr când ele se opresc din joacă, dar nici nu mă joc singur. Nu se face: tu să te joci, iar fetele lui Heinrich să fie înalte, blonde şi desculţe, îmbrăcate în rochii pe măsură, dar atârnînd pe ele ca dracu. Şi, în plus, peticite.

Şi eu umblu peticit. Peticile puse de mama sânt mai în grabă, mai neîndemânatic prinse decât cele de pe rochii; şi eu umblu desculţ - chiar aici, în Ardeal, din aprilie, până încolo, în octombrie. Desculţ şi peticit umblă şi Moşu Velicoglu; chiar şi Nina a lui Ochialbi, însă nu ştiu cum, dar nouă, refugiaţilor, ne stă bine; oricum, nu foarte rău. Însă fetele lui Heinrich nu ştiu să-şi poarte peticile, nici desculţenia - n-au talent la chestia asta. Desculţe, arată de parcă ar fi fost pedepsite să umble cu cizme de fier; rochiile lor, de stambă bunişoară (însă în culori triste, săseşti), aproape întregi, parcă ar fi pături de cal, scorţoase, destrămate, cu care le-ar fi învelit cineva, după ce le-a scăpat de la înec.

Ne-am dus în câteva rânduri la Heinrich în vizită, a fost bine pentru cei mari, ei aveau ce-şi spune… Hai să spunem că nepoţii lui Heinrich sânt mici, e greu să te joci ca lumea cu cei-mici; să mai zicem că fetele sânt mai mari şi ştiu eu că, la vârsta asta, fetele sunt mai mari decât băieţii, chiar de aceeaşi etate fiind. Dar prea stăteau ca la şcoală copiii din casa 1ui Heinrich: aliniaţi pe lângă perete, pe bănci, pe scaune, chiar dacă unii erau mici de tot, alţii mari, unii băieţi, altele fete, parcă erau, nu fraţi, dar unul şi acelaşi, înmulţit în oglindă. Am încercat să intru în vorbă cu ei, să-i antrenez la joacă - nimic. Nu ziceau ba, dar nu ziceau.

Când Heinrich vine la noi, cu fetele, mama se străduieşte să le facă să vorbească - şi le face să vorbească; să râdă - fetele râd. Însă cum nu le mai întreabă mama, fetele tac; şi cum mama încetează cu glumele, fetele nu mai râd. Mama le zice:

- Ia luaţi voi cartea asta şi citiţi-o! - fetele iau cartea şi trag la ea ca doi căluţi hărnicuţi.

- Vreţi să mă ajutaţi la plivit?, întreabă mama - fetele plivesc ca nişte maşini cu rochie.

- Acum duceţi-vă la joacă, încolo, prin livadă, cu băiatul… - fetele ascultă: se iau, încolo, prin livadă, după băiatul.

Mâncăm fructe - dacă e timpul; culegem flori, urcăm în copaci. Ele vorbesc săseşte. Le întreb ce-au zis, una o îndeamnă pe cealaltă să-mi spună, aceea spune. Şi gata. Nimic interesant din săseşte în româneşte. Le propun să ne jucăm de-a prinsa - ne jucăm, aleargă bine pentru nişte fete, au picioare lungi şi trupuri îndemânatice la ferit, însă mă opresc eu, în curând: asta nu-i joacă: ele nu râd, nu chicotesc, nu ţipă, atunci când pun eu mâna pe ele, mai aşa. Le spun să mergem în pădure - ele nu se plâng de garduri, de urzici, de rugii de mure, se iau după mine. Ajungem în pădure - ei, ce facem în pădure?, de-a ce ne jucăm, în pădure? Le întreb, ele vorbesc ce vorbesc, în săseşte, una traduce: “De-a ce vrei tu”… De-a ce vreau eu!, dar nu aşa e joaca, la joacă, unul vrea una, altul alta, chiar şi cearta e joacă; dacă eu propun ceva, tu zici că ba nu, altceva - şi ne jucăm de-a cu totul altceva. Dar nu cu fetele lui Heinrich. Eu zic:

- Hai să vedem cine urcă mai iute în copacul ăla! - însă eu rămân pe loc, ele urcă, amândouă, deşi m-au văzut: nu m-am mişcat din loc. Să vedem cine trece prin urzici, fără să se urzice! - eu nu mă bag, ele intră şi se urzică rău de tot. Uite ce muşchi am eu la piciorul drept, voi ce muşchi aveţi la piciorul drept? - ele îşi ridică rochiile, îmi arată: n-au muşchi ca mine, nici la dreptul, nici la stângul - n-au nici chiloţi.

Nu mai ştiu de-a ce să ne jucăm. Aşa că îi zic uneia:

- Eu vreau să văd puţica ta. Cea dulce. Culindìcucacubìcul.

Ea nu înţelege. O întreabă pe soră-sa, în săseşte; aceea îi răspunde cu umerii ridicaţi, în săseşte, apoi în româneşte îmi zice să arăt eu, la mine, ce vreau să văd la ea. Eu spun că nu arăt a mine, arăt la ea. Şi ea:

- Hiò! - asta, în săseşte, înseamnă: da şi vine de la Ja.

Mă apropii, pun mâna pe poala rochiei şi mă uit la fată, în sus. Ea se uită în jos, la mine - nu zice nimic. Eu ridic poala rochiei, dar mă uit numai la ea - şi-i zic:

- Eu ţi-o ridic de tot, de tot.

- Hiò!, zice ea, liniştită şi dă şi din cap. Şi soră-sa de-alături

dă din cap, că hiò.

- Ţi-o ridic de tot de tot şi ţi-o văd de toată, de toată!, zic.

- Hiò! Hiò! - acum amândouă zic, cealaltă şi-o ridică singură, dar ea singură nu şi-o poate vedea.

- Şi cum ţi-o văd eu, de toată, de toată, cum tu nu mai eşti fată mare!, zic.

După un timp, amândouă ridică din umeri. N-or fi înţeles ce am eu de gând să le fac - întâi uneia, după aceea alteia, nu poţi la amândouă odată. Sau n-or fi ştiind ce-i aceea fată mare. Eu ştiu, dar nu prea pot explica. În săseşte, vreau să spun.

Îi las rochia la loc. Şi-a lasă şi soră-sa. Mă întorc spre aceea, în genunchi:

- Eu vreau să văd şi puţica ta cea dulce - cacubìcul.

Fata înalţă rochia şi se apropie de mine. Mă uit, mă uit - nu văd mare lucru, e ascunsă.

- Nu aşa, zic şi zic: Aşa. Ca să văd bine.

Acum nu e ascunsă, se vede binişor, dar e încă departe. Zic:

- Hai mai aproape. S-o gust. Să văd dacă-i dulce ca cubìcul…

Ea vine, se lasă, mă lasă să văd dacă e dulce ca zahărul cubic. Nu e cacubicul, e sărăţică. Şi încă ceva, ne-sărat, ne-acru, ne-amar, ceva numai al puţicii de săsoaică. Se lasă alături şi soră-sa. Zice că a fost prima la arătat, s-o gust şi pe ea: cacubìcu-i?

Şi soră-sa e tot săsoaică: e tot sărăţică - dar bună. Îi zic uneia:

- E foarte bună - gustă şi tu.

Şi ea gustă, de la soră-sa. Ridică din umeri, nu ştie ce să spună. O îndemnă pe soră-sa să guste de la ea.

S-au gustat - ridică din umeri şi se uită la pantalonii mei. Eu acopăr cu mâna şi zic

- La băieţi nu trebuie să se vadă. Numai la fete.

- Hiò!, zic ele, în cor. Închidem ochii!, zic ele, în cor.

Ele ţin pleoapele strânse, strânse. Mă apropii de una, îi dau să guste. Ea gustă din vârful limbii, se fereşte, scuipă - şi deschide ochii.

- Nu aşa, zice şi-şi arată gura. Aşa…

- Cum, aşa?, zic. Ştii tu, precis? Arată cum!

Ea ridică din umeri şi zice că Vaisnicht. Că n-a mai făcut şi n-a mai văzut. Dar ştie.

- Făr' la vaci, zice. Cu taurul. Când i-o bagă.

- Am văzut şi eu cum e cu vacile, când le-o bagă taurii, zic.

Dar noi nu suntem vaci, noi suntem oameni. Oamenii bagă prin faţă…

Nu apuc să explic cum fac oamenii, prin faţă: o fată se aşează în patru labe şi mugeşte - ca vaca. Soră-sa mugeşte mai gros, ca taurul, îi ridică rochia, la spate, şi-o ridică în faţă pe-a ei, urcă pe ea - ca taurul.

Mă uit ce mă uit. Scuip printre dinţi şi zic:

- Degeaba. N-ai cu ce, tu n-ai puţică de taur.

- La taur îi spune pulă, zice taurul, coborînd de pe curul soră-si. E uite-aşa! - şi arată, câtă. Şi ascuţită - pfui!, şi scutură o mână, râzînd, de parcă s-ar fi înţepat în ascuţită.

- Ştiu eu mai bine decât tine cum îi spune, am vrut numai să spun că tu n-ai. Nici soră-ta. Voi sânteţi fete, voi aveţi de vacă, pizdă îi zice şi ea e cam aşa, zic şi arăt cam cum e şi câtă.

- Hiò!, zic ele amândouă, se uită fiecare la sine, apoi fiecare la cealaltă. Hiò! - şi oftează. .

În altă zi, după ce ne-am gustat bine-bine, ne-am oprit. Nu mai ştiam de-a ce să ne jucăm. Ele se uitau la mine, aşteaptau să le explic eu, să le arăt - ce-o fi.

Mi-am adus aminte de Basarabia mea cea dragă. Şi de fetele de la Mana şi de ce dulce mă şedeam eu cu ele - am deschis gura, am închis-o la loc: îmi adusesem aminte: ele şedeau cu mine, ele îmi făceau să fie bine.

- Hai să ne şedem, am zis. Vă arăt cum să mă şedeţi…

- Hiò!, au zis ele, s-au ridicat din iarbă, ştergîndu-şi rochiile la spate, semn că sânt pregătite de acţiune. Am înţeles însă că dacă ele ştiau bine româneşte, nu ştiau basarabeneşte. Iar mie, ca băiatului basarabean, mi se arăta, mi se făcea, mie, nu eu fetelor. Mi-am zis însă că de-acuma sunt băiat mare, mi-a venit şi mie rândul la arătat, la făcut, la şezut.

Necazul: ea era ele, două, eu unul singur - cum fac? Mai ales că-mi era ruşine: să nu mi se vadă. Aşa că am luat-o pe una, am dus-o într-un tufiş, i-am zis să se lase pe spate şi să mi-o arate, bine de tot. Şi ea mi-a arătat-o, de tot, de tot - nu mai era o noutate, gustasem la ea, de mă usturase limba. Am zis:

- Acum eu o pun pe a mea la a ta. Să-mi spui dacă e bine.

Am pus-o pe a mea la a ei. Şi am tot aşteptat să fie bine, să-mi spună ea că i-i bine. Nimic.

Am luat-o pe cealaltă - tot nimic. Parcă am fi şezut, nu ca la noi, în Basarabia şi la Mana mea cea dragă, ci ca pe la ei, în

Ardeal şi în casa lor, săsească, pe bancă, la perete, cu mâinile pe genunchi şi alături. Una a zis că dacă luăm poziţia vacii-şi-a-tauru1ui, poate că merge. Adică intră.

Şi cealaltă a zis:

- Nu merge. Nu intră. A lui nu-i ascuţită. Dacă şi-ar ascuţi-o cu maşina. Ca creionul…

N-am mai urcat cu ele nici măcar în livadă. Mi-o văzuseseră. Îmi era cumplit de ruşine.

Îi aud discutînd pe ai mei despre Heinrich, despre Saşi:

- Nu-nţeleg ce-i cu ei, zice mama (sau tata): parcă n-ar fi oameni vii, parcă ar fi pe altă lume - în somn, în moarte…

- Exagerezi!, zice tata sau mama. Asta le-o fi firea…

- Cu firea asta să fi făcut ce-au făcut: casele şi ogoarele, bisericile şi platformele de gunoi, curăţenia-ordinea, disciplina? Nu vezi cum arată?

- Arată ca nişte prigoniţi ce sunt: i-au dat afară din case, le-au luat vitele, uneltele, chiar lucrurile din casă, i-au deportat… Şi încă ceva: Germania, Fatărlandul lor nu mai există.

- E-he, de câte ori va fi încetat să existe Nemţia lor, de când s-au aşezat ei prin părţile astea… Persecutaţi - dar numai ei?

- Şi noi, dar nu uita: noi avem salarii…

- Asta, da, însă nu toţi refugiaţii sânt funcţionari de stat, cu salarii. Uite-l pe Ochialbi: a avut şi el casă, pământ, vite, rostul lui; a rămas cu o căruţă de-un cal şi cu trei copii mici - l-ai văzut vreodată abătut?, l-ai auzit plângîndu-se? Din contra, e vesel, cântă… Nu e vesel de veselie, dar nu se lasă! Pe când Saşii… Dă-o naibii, un popor atât de harnic, de curajos şi la muncă şi la război - că or fi pierdut ei, Nemţii, războiul, dar l-au pierdut ca nişte războinici, până la unul…

- Dacă pentru asta îi admiri tu… Şi-au făcut ţara praf şi pulbere - după ce au făcut praf şi pulbere ţările altora…

- Aşa e, mama lor!, dar nu-i lăudam pentru stricăciuni, mă gândeam la neamul lor: să fi trăit totdeauna pe roze? Să nu fi suferit niciodată? Atunci de ce arată ca nişte flori de seră scoase la vânt şi la ploaie? Chiar aşa de firavi să fie? - dar, domnule, tare dovedeşti că eşti, când încasezi…

- Au încasat-o. În moalele capului. I-a năucit.

- Se mai întâmplă - în viaţă, în istorie… Te clatini, mai dai şi-n genunchi, dar te ridici, domnule! Eu cred altceva, crede tata.

Nu atât exproprierea, deportarea i-au năucit, cum zici, cât… nedreptatea. Cum să i se facă Sasului una-ca-asta? o asemenea ne-drep-ta-te? Câtă vreme una-ca-asta se întâmpla altuia, de-o pildă Valahului sub ungur şi sub austriac, aceea nu era nedreptate, nooo! Fiindcă nu Sasul o îndura! Că dacă s-a aranjat cineva cu istoria, cu diferiţii stăpâni ai Ardealului, el a fost acela. E adevărat, dacă jura fidelitate, o şi respecta, nu ca Românul. Ar jura credinţă şi comuniştilor, dacă Ruşii nu i-ar considera pe toţi hitlerişti, deci prizonieri de război, cu toate că nu toţi Saşii a fost cu Hitler; şi sunt, cu toţii, cetăţeni români.

- Şi nu-i nedreptate asta?

- Este, dar istoria din ce-i făcută? Ei au trăit şapte sute de ani cam în afara istoriei - uite, până şi Heinrich care-i mai descuiat, nu atât că se plânge, dar se miră: De ce? - ca şi cum istoria s-ar face din răspunsuri la dece-uri…

- E rău să ştii de ce eşti lovit?

- Nu e deloc rău, dar dacă numai asta ţi-e întrebarea, nu te mai trezeşti din năuceala loviturii. Mă tem că Neamţu1 e tare numai când loveşte el; când e turnat în uniformă şi conduce - o fanfară, o fabrică, un batalion de asalt - însă cum îl jupoi de uniformă şi-i iei comanda… Ei pretind că n-au fost niciodată supuşi altora - de asta, acum, or fi fiind atât de supuşi…

- Exagerezi!

- Sigur că exagerez! Mă doare inima când îi văd, aşa.

- Dacă ne-am uita în oglindă, să ne vedem pe noi…

- Cum arătăm? Ca unii care o încasează din negura veacurilor, nu ca ei, de alaltăieri. Măcar noi încercăm să fugim, să evităm alte lovituri, mai minţim, mai falsificăm acte - dar nu ne lăsăm, domnule! Ba chiar cântăm, ca Ochialbi!

- Dacă suntem atât de grozavi, să încercăm să-i ajutăm pe ei, neajutoraţii… Mă gândeam că dacă ai vorbi cu Victor de la Primărie să ne lase să cultivăm curtea Şcolii Saşilor… Am pune cartofi, ne-ar ajuta şi fetele lui Heinrich, recolta ar lua-o ei, pentru… Măcar cartofi…

- Nu e rea ideea. Vorbesc eu cu Victor, dar tu cu ţiganul tău, doar tu l-ai alfabetizat pe noul primar.

- Dar n-a învăţat decât să se iscălească - o să vorbesc cu notăriţa…

Mama a vorbit cu notăriţa - care a zis că vorbeşte cu notarul şi că o să se aprobe, sigur! Însă tata a aflat de la Victor că nu

merge:

- Ţiganul tău vrea să facă din şcoala săsească sediu.

- Sediu, pentru ce?, întreabă mama. Sindicatul lui are sediu, în casa unui sas de lângă biserica ungurească; primăria are localui ei…

- Sediu pentru altceva, mai sus.

- Mai sus de ţigănie? Partidul…

- Ai ghicit. Face sediu de părchid…

- Dar nu trebuie lăsat! Şcoala-i şcoală - şi ce dacă-i săsească? Şi ce dacă nu funcţionează, deocamdată? Or să găsească un suplinitor.

- Vina localului!, râde tata. Ţiganul tău şi-aşa asudă, ca să-şi mute curul de pe scaunul de primar până pe cel de bulibaşă de sindicat, vrei să moară de epuizare, până la al treilea scaun, cel de secretar de părchid? Or aşa, de la Primărie, trece uliţa, nu riscă să cadă pe drum, mai-mort de-atâta drum şi-atâta conducere…

- Atunci ce Dumnezeu facem pentru Heinrich?

- În afară de vorbe bune, nimic, oftează tata. Suntem în aceeaşi oală, dar oala-i goală pentru toţi cei dinăuntru…

11. TOT PE LOC STĂM

A început să fie din ce în ce mai goală, pe dinăuntru, oala. Părinţii se încurajează unul pe altul (ca să mă consoleze pe mine), tot mai des, cu:

- Gândeşte-te: la trei guri, două salarii - pe când alţii, săracii…

Nu mă consolează consolarea, mi-e foame, din ce în ce mai foame, pe măsură ce se înteţesc vorbele cu două salarii la doar trei guri, însă nu e ceva nou, nici anormal: nouă, copiilor, ne este mereu foame; suntem nişte burţi sparte; am mânca şi pietre, am roade şi urechile părinţilor - astea le aud din gura adulţilor şi din a copiilor care spun, la joacă, afară, ce au auzit acasă. Mi-e foame, dar nu spun afară; îmi trece, dacă mă joc şi mai îndârjit. Ce se întâmplă acasă, cum ne este oala - nu vorbesc. Nici înainte copii de ţăran nu-şi aduceau mâncare la şcoală, pentru recreaţia-mare, la Işcòlă să-nvaţă, nu să mâncă… Acum nici copiii de domn. La urma urmelor, pentru gustare, aş avea ce aduce; dacă ar mai trebui, dacă s-ar mai cădea: să arătăm că avem. Dar, uite,

s-au schimbat vremurile, obiceiurile şi ele: acum nu se cade să arăţi că ai: ca să nu-ţi ia statul, comuniştii, ţiganii. Noi nu ne ferim să arătăm - că avem, că nu avem - dar fiindcă aşa s-a făcut obiceiul, foarte bine; nearătînd, ceilalţi o să creadă că, totuşi, avem…

Şi mai dă-o-încolo: avem ce mânca: şi cartofi şi fasole şi varză şi murături şi marmeladă de prune! Şi slănină avem! Din asta, ardelenească, groasă şi râncedă. Greu a devenit cu uleiul de gătit, dar ne-am ardelenizat: gătim cu untură. Greu şi cu carnea, însă nu se poate ca măcar o dată pe o săptămână, să nu se-nece ghiţălu' cuiva cu o crumpănă şi cum Victor dă ţidulă, precumcă viţelul se înecase cu un cartof şi trebuia sacrificat, aflăm şi noi cine-când; şi cumpărăm un chil-două. Apoi avem găini; care dau chiar şi ouă! Apoi carnea de oaie… Fii atent: o laşi să zacă o zi şi-o noapte într-o baie de oţet, apoi, după ce o speli bine-bine, o frigi - o frigi, n-o ferbi, că pute! Apoi se mai taie porci - fii atent: te conduci după guiţat şi după miros de paie arse şi păr ars, dai bunăziua, întrebi dacă nu-ţi vinde un chil, două - întrebarea moarte n-are. Iar dacă-i sfârşit de iarnă, început de primăvară, se porneşte raiul pe pământ: mieii. Buienii vând cu miile, cu camioanele, au înţelegere cu fabrica de hârtie de la Buşteni, capătă preţ fain şi, în plus, hârtie creponată, suluri întregi. Victor l-a băgat şi pe tata pe fir cu mieii, a făcut liste, a ajutat la adunat mieii, la dus, încolo, la Buşteni, la adus încoace pielicelele crude şi hârtia creponată - din care mama a făcut perdele, cu ciucuri - ale noastre, cele din ne-hârtie, tot la Buda, la omul de încredere fiind…

Cu pâinea-i greu, dar asta nu din pricina comuniştilor: Buienii nu vând pâine, pita nòstă nu să vinde, zic şi mai zic: De vrei pită de oraş, meri la oraş, de-ţ' cumpără! Pita de oraş - dar de câte ori se duc ai mei: de două, trei ori pe an, atunci, da, se întorc şi cu franzele; la bolta din sat poţi cumpăra gaz şi cuie şi macaroane, dar pită, ba; că-i boltă de sat, nu de oraş. Noi avem cuptor, avem făină, avem lemne, mama ştie să coacă - dar ce te faci cu un cuptor de pâine pentru doar trei guri? Uneori mama se lipeşte de câte o vecină: dă făină, drojdie, lemne, însă vecina face pâine ca ea, nu ca noi; alteori mama face aluatul ei şi coace la câte o vecină, însă Buiencele altfel coc pâinea, a noastră iese şi crudă şi arsă. Aşa că, de la o vreme, mama coace în rer, pâine la tavă.

Am mai mâncat şi la alţi ne-ţărani pâine în tavă, era aşa

şi-aşa. Numai a noastră nu prea; nu, deloc. Nu-i iese mamei, pâinea la tavă. Miroase, în rer, pâinea aflată la copt, de ţi se împăinjenesc ochii, ca Grădina Raiului adie când o scoate mama din rer. Dacă ne grăbim şi o mâncăm fierbinte, treacă-meargă, zicem că ne frige, dar dacă o lăsăm să se răcorească… Bineînţeles, n-o aruncăm - cum să arunci sfânta pâine? - dar pâinea mamei, la tavă, în rer…

- Iar nu mi-a prea ieşit…, suspină ea, în picioare, făcîndu-şi de lucru în jurul mesei - unde noi eram demult aşezaţi - mereu aducînd câte ceva demult adus, luînd ceea ce era luat şi răsluat.

- Da' de unde!, face tata, cu veselie prea zgomotoasă, apoi sorbind prea zgomotos din supa-ciorbă, prea plescăind de plăcerea procurată de altceva decât pâinea. E straşnică! Şi, mai ales, caldă.

Eu nu zic nimic. Ce să zic: că nu-i bună pâinea mamei? Ba-i bună - aşa, rea. Prea crudă sau prea arsă; prea sărată sau deloc, prea acră, prea dulce - dar bună.

Asta-i cu pâinea - în rest, totul bine. Cu atât mai bine, cu cât iar am scăpat. De ce poate scăpa Refugiatul: de repatriere în ţara Rusului! Iar am fost la Sighişoara - numai părinţii, eu am rămas acasă, adică la Velicoglu, care-i dobrogean. S-au dus, dar nu la Centrul de Repatriere - nu mai există aşa ceva, unde să ne adune pe toţi, dar Comisia aceea, Sinceră şi Aliată era tot la Prefectură. Îi chema pe rămaşi, îi verifica, răsverifica, poate-poate ieşea de-o repatriere…

Că actele noastre dovediseră că nu suntem repatriabili? Actele, da, dar oamenii? Poate că s-au răzgândit: e greu printre străinii de români, n-ai casă, n-ai masă, "pe când acasă la dumneavoastră, în Basarabia…". Că, vorba vorbei: fie pâinea cât de rea, "tot mai bine-n ţara… ta" - este?; şi încă: e cu totul, dar cu totul altceva să te ştii cetăţean al unei ţări atât de mari şi de înaintate şi de libere şi de ce-să-mai-vorbim-ştiţi-bine-cât-de-mai-cum-e-Marea-Uniune-Sovetică!; şi ce plăcere mai mare, pentru omul liber care eşti decât să iei trenul şi să te duuuuuci şi să te tot duci - nu doar câteva ceasuri, din graniţă-n graniţă, ca în ţărişoara asta, România, ci săptămâni!; luni de zile - până la Pacific! Să n-o luăm ca pe-o ameninţare ori obligaţie, ci ca informaţie: Pacificul e un ocean mag-ni-fic! - asta povesteau tata şi mama, la întoarcere, lui Velicoglu şi mie: ce le spusese, nu ciolovecul şi căpitanul de Cernetz (ca rus, avea tot interesul

să-şi laude oceanul), ci Domnul Pora; nu doar român, ci în plus, advocat ardelean…

A, actele? Să le reverifice?, poftim: certificatul semnat de domnul căpitan Cernetz, de domnul prefect Munteanu, de dumneavoastră, domnule Pora, în calitate de şef al Biroului de Refugiaţi… El e. Cu stampila dumneavoastră, Domnule Pora. Şi cu semnăturile - şi a dumneavoastră, Domnule Para. Şi data exactă: 10 Aprilie 1945… A, celelalte, pe baza cărora le-am obţinut pe astea, pe ăsta, Certificatul? Poftim… Sigur că nu sunt chiar acelaşi, ci copii legali-zate - ce noroc pe noi: după ce am primit Certificatul de la dumneavoastră, Domnule Pora, am fost prevăzători şi am făcut copii legalizate după toate actele şi le-am trimis prin poştă, la Buia - şi bine am făcut, fiindcă a ars hotelul, originalele, în afară de Certificat, s-au dus dracului, împreună cu lucruşoarele noastre - asta-i viaţa, unii spun că Ruşii ar fi dat foc, însă nu cu intenţie, doar aşa, să se mai distreze şi ei - câte nu vorbeşte lumea - cât despre răzgândit… Ne pare rău pentru dumneavoastră, Domnule Pora, dar nu ne-am răzgândit: e foarte frumos Ardealul dumneavoastră, ne place aici, ne-am obişnuit…

- Mama lui de porc!, face tata. Şi, în plus, să ne frece pe banii noştri: că hârtiile, că răzgânditul… Şi, la despărţire, să sufere, de parcă el era oceanul secat de dorul nostru! Şi să ne spună: la revedere - că adică, am scăpat noi şi de data asta, dar numai de astă data…

Aşa că nu ne mai repatriem - de astă dată. Iar dacă tot nu ne ducem - cu trenul, săptămâni, luni, “în ţara noastră întinsă”, de să vedem Magnificul-Pacificul - cum să nu ne bucurăm că rămânem printre… străini? Cum să nu ne placă pâinea-rea? - treaba noastră, fiindcă e mama noastră.

În jur: din ce în ce mai rău. Însă la noi în casă mairăul nu se prea simte: unde merge mia merge şi suta, atâta vreme cât nu suntem repatriaţi, ce alt mai-rău să ne cadă-n cap? Niciunul.

Acesta va fi cusurul de căpătâi al nostru, al Refugiaţilor, ca români: ne simţim mai bine decât “oamenii”; nu punem la inimă “ce se întâmplă cu ţara”: nu ne supărase peste poate impunerea guvernului Groza; nu ne bucurase peste măsură punerea păcii; nu ne emoţionase, în toamnă, marea manifestaţie a Bucureştenilor împotriva comuniştilor, de Ziua Regelui, la 8 Noiembrie, iar acum, de când campania electorală e în toi, nu ne înfierbântăm; nu ne temem de Soare, nu cântărim că, dacă votăm Ochiul

ori Stâlpul, are să ne ardă Soarele comuniştilor; şi nici nu ne lăudăm că lasă, le-arătăm noi lor!; şi nici nu-i aşteaptăm pe Americani - nu, nu suntem buni-români, bine zice cine zice că toţi Basarabenii sunt bolşevizaţi!, cum să le pese de soarta Ţării?

Tata bodogăneşte, mama îl contrazice cât să-l confirme:

- Soarta-ţării!, face tata. Abia acum şi-au adus aminte de ea? Când au dat ei cu botul în rahat! Dar în '40, când ne-au cedat Ruşilor, fără împotrivire? Ba chiar au dat ordin armatei să se retragă, fără să răspundă la provocări? Când ne-au făcut cadou Ruşilor, peste trei milioane de oameni…

- Nu oamenii ne-au cedat, ba ei, săracii… Mi-a povestit Cobana cum a fost când s-au retras bieţii soldaţi români prin Călăraşi…

- Numai la Călăraşi? Peste tot pe unde treceau coloanele în retragere aşa au făcut bolşevicii: şi-au adus agitatorii în camioane, de dincolo de Nistru, i-au chemat pe ovreii de dincoace de Prut (să alerge să construiască socialismul în Basarabia şi în Bucovina de Nord!) au mobilizat, pleava târgurilor - şi nu doar ovrei, chiar dacă ăştia erau cei mai mulţi şi cei mai turbaţi, dar erau destui şi de-ai noştri, putorile mahalalelor, julanii satelor, lipul Moldovei…

- Îi batjocoreau, azvârleau în ei cu pietre, cu lături, unii, mai ai dracului, zmulgeau din coloană pe câte un soldăţel, îi rupeau epoleţii, îi tăiau nasturii de la pantaloni - mi-a spus Cobana…

- Am dat şi eu, prin lagăre, de câţiva din ăştia: n-avuseseră norocul să fie lăsaţi în pace, fie şi desculţi, îi înhăţaseră comisarii în civil şi-i trimiseseră în lagăre - ca prizonieri de război, oameni buni! Dintr-un război care nu existase! Ce era în inima ăstora, Gheorghe ori Vasile ori Ion, ţărani din Oltenia, din Banat, din Ardeal: după ce primesc ordin să se retragă din Basarabia şi Bucovina; după ce li se interzice să răspundă la provocări; după ce îndură lătùrile şi pietrele "narodului maldaviniesc" adus de comisari din Transnistria; după ce aud că ei sunt capitalişti, burjui, exploatatori, fascişti - ce li se întâmplă, tocmai pentru că nu răspunseseră la provocări? Sunt înhăţaţi din coloană, de nişte muieri cu spume la gură, care abia o rupeau pe româneşte, pălmuiţi, pumnìţi, dezbrăcaţi, călcaţi în picioare, pişaţi…

- Te rog - copilul…

- Dar ăsta-i adevărul! Mi-au spus ei, "răpiţii", că muierile acelea, înainte de a-i lăsa pe mâna comisarilor, s-au… în fine…

- Şi Cobana a asistat la o scenă din asta, dar vorbeşte şi tu mai cu perdea.

- Să se fi purtat ele, muierile, cu perdea! Ce era în inima răpiţilor…

- Vezi că vii la vorba mea? Oamenii n-au nici o vină, ba chiar au tras-o şi ei de pe urma Cedării. Guvernul de atunci, al lui… Am uitat cum îi zice, e copilu1 de faţă…

- Puţă Căcărescu! Să ştie şi copilul ce era şi ce este domnul-tovarăş Guţă Tătărescu!

- Vezi? Guvernul, nu oamenii.

- Guvernul ne-a cedat, dar oamenii de ce ne acuză pe noi, cedaţii, de bolşevism? Şi cine: Ardelenii? Care-i aşteptau pe ruşi ca pe Mesia, să le dea Ardealul de Nord! Şi tot ei îmi zic mie bolşevic! Şi că nu mă doare de Soarta-ţării! Dar să mă întrebe unde eram eu, bolşevicul, la 8 noiembrie?, la 6 martie?, la 9 mai? Unde: prin păduri, prin peşteri, hăituit de ruşi, după ce fusesem ciomăgit, prins şi legat cu sârmă de mioriticii băştinaşi! Dus, cu jandarmul la spate şi băgat în Centrul de Repatriere!

- Exagerezi, zice mama. Prea generalizezi.

- Auzi, domnule!, se indignează tata, semn că se potoleşte. Să spună ei că nouă, Basarabenilor, nu ne pasă de soarta-ţării!

Sunt martor: ne pasă, vorbim despre asta, chiar dacă nu-i spunem: soarta-ţării. Vorbim despre ceea ce prevăzusem şi, uite, se împlinise. Adevărat, nu ne mirăm că aşa-ceva-e-posibil; noi nu-i aşteptăm pe Americani, ca să ne scape de ruşi, noi am vrea să scăpăm de ruşi, ducîndu-ne, încolo, spre Americani, de pildă la Cleveland; spre exemplu, la domnişoara Coban.

Ba vorbim despre asta. Am vorbit despre procesul lui Antonescu, vorbim, acum, despre execuţia lui Antonescu, tata zice că asta-i soarta oamenilor mari: să fie împuşcaţi la zid. Vorbim şi despre alegeri, tata zice că oricine are să piardă, tot comuniştii or să câştige. Şi despre secetă:

- Dacă aici, în ce-a mai rămas din România, mor oamenii de foame, ce-o fi la noi, în Basarabia? Seceta n-o opreşte un râu, nici o nouă graniţă: măcar Moldovenii dintre Carpaţi şi Prut se pot trage în Regat, în Ardeal, dar cei dintre Prut şi Nistru, Basarabenii noştri, unde să fugă de secetă: dincolo, Ucraina? Şi dacă seceta a făcut-a dumnezeu-pe-stil-nou, Stalin? La aşa ceva se pricepe, a mai făcut două, în Ucraina, prin ‘30 şi prin ‘32-’33…

12. NE PREGĂTIM DE PLECARE

Plecăm mâine, cu trenul, tata şi cu mine, mama rămâne acasă, fiindcă avem un acasă, la Tizu, iar o acasă fără cineva care s-o păzească e ca şi cum n-ar fi deloc.

Plecăm mâine, bagajele ni-s gata. O să stăm la hotel - tata şi cu mine. El îi spune şi pe nume şi pe adresă, dar numai mama îl ştie. E un hotel din Sibiu, nu din Sighişoara. Ne ducem la Sibiu, la examen.

Aşa vorbeşte tata, de cum am terminat a IV-a:

- Ne ducem la examen, la Sibiu…

Adică el şi cu mine. Mama nu zice, ea zice doar de băiat, că se duce la examen, la Sibiu.

Cât eram încă la primară, la noi în casă se vorbea mereu de Sibiu - acolo o să fac eu liceul. La "Gheorghe Lazăr", poate cel mai bun din Ardeal aşa spuneau ortodocşii din sat şi refugiaţii; uniţii ziceau că cel mai bun din Ardeal, poate din ţară, e "Sfântul Vasile" de la Blaj. Eu n-aş fi putut merge la Blaj, cu aproape toţi domnişorii din sat (în afară de fetele notarului, eleve la Sighişoara): sunt ortodox. Nu-i nimic, ziceau ai mei, o să fiu singurul Buian-la-Sibiu - şi încă la "Gheorghe Lazăr", cel mai celebru liceu ortodox din Ardeal, poate din ţară.

Îmi brodasem, ciuruindu-mi degetele cu acul, pe un dreptunghi de pânză albastră, numărul-de-mână. Scrisesem cu aţă neagră pe albastru cele trei litere celebre: "LGL" îmi prinsesem numărul de mâneca stângă a bluzei şi umblam aşa, prin sat, cu cotul stâng împins în faţă. Dacă vedeam un om sau mai mulţi în dreapta mea, făceam ce făceam, mă roteam, mergeam de-a-ndăratelea, numai să-mi vadă Buienii numărul. Unii mă întreabau ce-i aia, însă eu le explicam şi celor care nu mă întrebau că e numărul de Gheorghe Lazăr de la Sibiu. Până când mama a spus că parcă-parcă elevii din cursul inferior poartă numere roşii scrise cu auriu, cel superior au albastru, însă de altă nuanţă. Aşa că n-am umblat cu numărul decât prin curte.

Încă din primele zile de vacanţă-mare s-a dus tata la Sibiu, să se intereseze, să afle condiţiile… Când s-a întors, a zis că noi nu ne putem permite Gheorghelazărul: prea scump. Dar cum primele clase la şcolile secundare, contează ca gimnaziu-unic, ce mi-e că îl faci la un liceu industrial, la un liceu-liceu, sau la…

Îmi aduc aminte pauza lăsată de tata. Şi am început să plâng şi să spun că eu nu vreau să mă fac învăţător; că nu aşa fusese vorba, vorba fusese că pe mine or să mă dea mai-departe, să mă fac doctor sau avocat sau inginer, fie şi profesor, dar nu învăţător, ca ei - doar ei, părinţii, ziceau că învăţător nu mai era, de când cu comuniştii, o profesie de viitor.

Mama n-a zis nimic. Şi, ca să nu zică nimic-nimic, şi-a făcut de lucru în altă parte. Tata mi-a explicat numai mie că, privitor la studii şi certificate, nici o diferenţă între primele clase făcute la un liceu şi cele făcute la o şcoală normală; le fac la Normală şi, dacă posibilităţile materiale ne vor îngădui, o să trec la liceu, chiar după un an - cu ceva diferenţe, dar nu-i o problemă, sunt un element-bun. Fiindcă nu se poate să nu ni se îmbunătăţească situaţia (dacă au ajuns ei să dea aproape un salariu pe o ferdelă de grâu), trebuie să crape buba cu milioanele, nici comuniştilor nu le convine inflaţia. Şi, cu toate că nu stau ei în doar nădejdea salariului, pe măsură ce se vor aşeza, făcîndu-şi o adevărată gospodărie, ca să nu mai bage mâna în buzunar pentru absolut totul, atunci, da, or să facă faţă întreţinerii mele la liceu. Altfel, nu. Şi a mai zis tata că la Şcoala Normală se dau burse…

- Şi la liceu se dau burse, a zis mama, între timp revenită.

- Mai puţine şi mai greu examenul - liceul e liceu şi nu oricare: cel mai bun din Ardeal.

- Şi ce, băiatul nostru n-ar fi capabil? Nu că-i al nostru, dar…

- Aşa mi-am zis şi eu, dar după ce m-am sfătuit cu Moro'…

- Aaa!, a zis mama. S-a stabilit la Sibiu, în oraş - calorifer în casă, asfalt afară, closet cu apă… Totdeauna s-a descurcat flăcăul ăsta, cu toate că, în privinţa meseriei… Şi ce te-a sfătuit Morozan? Nu spune, că ştiu: să nu ne dăm băiatul la liceu, acolo nu-i de nasul nostru; să ni-l dăm la normală - acolo-i de noi!

- Nu chiar aşa, dar, în mare… Mi-a explicat care-i situaţia în mediul urban - pe care noi n-o cunoaştem… Liceul e bun, celebru, dar nu intră numai elementele cele mai bune - ca la Normală, unde contează media şi, într-o măsură, starea materială a părinţilor, adică, la medii egale, cel mai sărac are prioritate… Aşa-i şi la liceu, dar pe dos. Nu vreau să spun că neapărat bogaţii au prioritate, dar, la medii egale, între băiatul învăţătorului din Buia - în plus, refugiat - şi băiatul judecătorului sau al doamnei directoare de la liceul de fete, e uşor de aflat cine intră…

- Dar al nostru nu-i de coada-listei, ca să fie pus în cumpănă!

- Aşa e, dar dacă se întâmplă ceva, un fleac, un moment de neatenţie - ca la examene? Dar hai să spunem că băiatul intră - nu-i putem plăti internatul. Iar la gazdă e şi mai scump şi nici nu ştii peste ce fel de oameni nimereşti…

- Să stea în gazdă la Morozan - îi plătim cinstit.

- Am aruncat eu o nadă, nu merge, are fată mare.

- Şi se teme că biatul nostru o… perturbă? Atunci? Îl faci şi pe el învăţător? Bravo! N-ai nici scuza că nu ştii ce-i un învăţător şi la ce slujeşte el!

S-au ciorovăit multă vreme, restul vacanţei. Dar a rămas pe a tatei: o să merg - deocamdată - la Şcoala Normală “Andrei Şaguna”. Şaguna a fost un mare mitropolit, acum o sută de ani - la Sibiu. Am scris pe hârtie numărul de la Normală. Dar nu l-am trecut cu acul pe pânză. Nu arată bine: “ŞNAŞ”. Şi nici nu ştiu pe ce culoare să brodez.

III. SIBIU

1. NE MUTĂM, NE MUTĂM!

Ne mutăm. Sigur-sigur, l-a auzit careva pe însuşi Directorul: examenele mari, de sfârşit de an, o să le dăm acolo, în noul local la Şcolii, la care am lucrat cu mic, cu mare, elevi, pedagogi, profesori, în după-amiezile libere şi duminicile după masă. La curăţat, nu la construit - deşi au lucrat şi zidari la re-construirea unor ziduri, scări, pereţi interiori, mă rog, tot ce de-construiseră Ruşii. Ne mutăm, careva se jură că l-a auzit chiar pe Înalt Prea Sfinţia Sa, Mitropolitul. Aşa că circulă şi mai cu foc gluma pe care, într-o învoire, am auzit-o până şi în oraş:

- Ştii că pleacă Ruşii?, întreabă întrebătorul.

- Pleacă Ruşii?!, se bucură răspunzătorul. Să plece!

- Pleacă - de la Şcoala Normală…

- Numai de la Normală pleacă Ruşii? - asta nu-i bine, pentru nenormalişti. Noi însă, Normaliştii, suntem în al nouălea cer: ne mutăm în locul ciolovecilor. Care, la început, se mutaseră în locul nostru. Seria mea nu a apucat acea mutare, cei care sunt acum într-a IV-a, erau atunci într-a-ntâia. Noi am fost o serie norocoasă: am stat în gazdă la Teologie numai un an şi ceva mai mult de jumătate - dacă ne mutăm acum; şi mai norocoşi, cei mici, din a-ntâia, ei au stat doar câteva luni la Teologie…

- Băiatul nostru a dat admiterea la Teologie şi a intrat. A dat şi examenul de bursă - l-a luat şi pe acela, zicea tata, în toamna lui ‘46, în trenul care ne întoarcea, victorioşi, la Buia.

Oamenii se uitau la mine, căutau din privire pe altcineva, un alt băiat al lăudărosului. Tata îl lăsa o vreme, să caute, apoi zicea:

- Şcoala Normală de băieţi funcţionează acum în localul Teologiei, vis-a-vis de Catedrală. Din cauza Ruşilor care le-au ocupat Şcoala - trebuie s-o ştiţi, dincolo de Cibin, clădirea nouă, cu turn…Clădirea nouă, cu turn, dincolo de Cibin…

Dacă nu de la prima oră a clasei întâia, atunci din a doua, am auzit de la profesori, asta. Că noi, Normaliştii, nu sântem la noi acasă, ci în gazdă la Teologie. Să fim, deci, de două ori mai cuminţi: în primul rând, ca să nu-i deranjăm pe studenţi; în al doilea, să nu-l tulburăm, Doamne fereşte, pe Înalt Prea Sfinţia Sa Mitropolitul Bălan, care se reculege şi cugetă alături, doar un

gard-spalier desparte curtea Şcolii (adică a Teologiei) de grădina reşedinţei Înalt Prea Sfinţitului. Să ne jucăm în linişte, preferabil: deloc; în nici un caz să nu jucăm fotbal: pe lângă urlete, stârnim praful, iar alături, dincolo de gardul spalier, sunt copăcei, floricele, alei şi statui care nu suportă praful iscat de fotbalul nostru.

Clădirea nouă, cu turn, de dincolo de Cibin… Imediat ce am aflat că nu suntem în casa noastră, am aflat şi că a noastră e dincolo de Cibin, o clădire mare, nouă, cu turn… Unii profesori adăugau că acolo, la noi, stau acum Ruşii, alţii nu adăugau nimic, însă ţin minte: primul drum din prima învoire duminicală în oraş acolo a fost. Nici unul dintre noi, bobocii, nu cunoştea oraşul, nu ştia pe unde curge Cibinul, ne-au condus cei mari; nu am mers cu-rândul, ci în grupuri mici - aşa ne-au sfătuit marii: grupuri mici, dar care să nu se piardă din ochi.

Am trecut Cibinul, împiedicîndu-ne, chiar căzînd - aveam privirea aţintită la Turnul Şcolii - nu ne-am putut apropia: Ruşii ocupaseră şi casele din jur, interziseseră circulaţia pe străzile înveci-nate. Tot împiedecîndu-ne, călcîndu-ne, căzînd uneori, ne-am învârtit după Turn. Pe departe. Cei mari ne-au explicat în care parte a clădirii sunt clasele, unde laboratoarele, Aula, sălile de sport, biblioteca, dormitoarele…

- Dar cantina? Unde-i cantina?

Asta a fost prima întrebare a noastră.

- De-aici nu se vede, e la parter.

După ce că ne ocupaseră Şcoala, Ruşii nu ne lăsau să vedem, măcar de-afară, cantina. Ei, dac-am vedea cantina…

Fiindcă ne e foame. Tot timpul. Ne culcăm, lăcrimînd de foame; ne trezim, sperînd că fusese adevărat visul cu movilele de cârnaţi, munţii de pâine (o, dacă am avea măcar pâine pe săturate, fie şi din asta, reală: cleioasă ori nisipoasă, după zile, dar mirosind, duhnind, trăznind numai a gaz, numai a gaz); ne spălăm în viteză şi în viteză ne ducem la meditaţia de dimineaţă, iar când auzim clopotul de capelă, pentru utrenie, suntem fericiţi: după capelă - cantina, ceaiul! La prânz nu avem capelă, aşa că ne aşteptăm rândul la cantină (la amiază primim două feluri!), seara însă e cel mai trist din lume, ni se dă cina devreme de tot, avem timp să flămânzim la meditaţia de seară, iar vecernia, la capelă, e un prohod: după, nu mai primim nimic, nimic de mâncare - şi ne e o foame…

Dar nu-i nimic, ne mutăm noi în Şcoala noastră! Când, astă

iarnă, am fost pentru întâia oară duşi la curăţenie, am mers prin oraş cum ştim noi, Normaliştii: disciplinat, în coloană, pe clase şi cântînd; şi bătînd pas de defilare. Însă cum am trecut podul peste Cibin, cum am simţit că nu mai batem pasul, că nu mai suntem în ritm, nici cu cântec, nici alinierea. Pedagogii n-au strigat la noi - să păstrăm. Ne-au lăsat, nici ei n-o păstrau. Aşa că, de pe la vreo sută de paşi de Turn, am început să alergăm; am luat Şcoala cu asalt; i-am alungat pe ruşi, i-am dat peste cap, am păşit bărbăteşte peste parapetele de moloz, am sărit tranşee, vitejeşte am înaintat printre mormane de scânduri şi fiare ruginite; strigînd “La atac! La atac!!” - deşi nu era nevoie, ce altceva făceam? Ne-am năpustit cu toţii asupra redutei-centrale: cantina. Şi am umplut-o. Era ea, cantina, mare, mare, însă noi eram mulţi, sute.

Însă cantina nu era cantină: moloz, geamuri sparte, ţevi, cabluri rupte, îndoite, scânduri, hârtii, fiare - ca după ruşi. Ca după ruşi, căcaţi-uscaţi peste tot, de-ai fi zis că Arrnata ceea Roşie cântă pe mai multe guri Calinca-Cacalinca, oriunde, numai la closet nu (mai târziu am văzut closetele: prăfuite, nefolosite - ce-or fi crezut Ruşii că făceau neruşii, înaintea lor, în asemenea încăperi?). Ni s-a spus, ne-am spus şi noi că, după ce vom curăţa, repara, şterge, spăla, atunci cantina are să fie o adevărată cantină, ca înainte-de-ruşi, viaţa, în general.

Numai că pe noi, clasele mici, ne-au pus la nivelat curtea şi stadionul (tancurile uşilor se jucaseră de-a războiul, lăsînd în urmă şanţuri şi valuri); la scos moloz - nu din cantină; la şters pereţii, tavanele - nu ai cantinei. Ei, dacă ne-ar fi lăsat pe noi să lucrăm la cantină…

Fiindcă ne era foame, de plângeam; ne apuca râs cu sughiţ de plâns de atâta foame. Fericiţi cei care primeau pachete; cărora le veneau părinţii în vizită cu mâncare.

Eu n-aş avea dreptul să mă plâng: primesc două pachete pe trimestru şi uneori în fiecare trimestru îmi vin părinţii. Sunt însă băieţi, mai ales olteni, care nu primesc prin poştă decât scrisori, uneori îi cheamă la poartă vreun neam, vreun vecin, cu treabă la Sibiu, le dau câţiva lei, o pâine de ţest şi ceva slăninuţă de-a lor, oltenească, subţire, crestată - ţi se topeşte în gură de parfumată ce-i… Ardelenii, chiar cei săraci, primesc, la poartă, slană şi cârnaţi. În mare, ne împărţim pe grupuri: ardeleni, olteni şi nici-nici (unde intrăm noi, refugiaţii); sau pe sate de origine - sau doar pe prietenie: aşa funcţionează împărţitul. În grupul nostru sânt

doi băieţi care nu primesc niciodată nimic de-acasă, le facem noi parte: Mişu Velicoglu, de la noi, dar Stratulat…

Vorbesc de Stratulat, băiatul căruţaşului din Negureni, cu care pornise încotrova domnişoara Coban. Merseseră şi merseseră până într-un oraş mare, cu castel mare - băiatul nu-şi aduce aminte cum îi spune oraşului cu castel, o să-l întrebe pe taică-său, în vacanţa viitoare (îl tot întreabă, de doi ani) - acolo domnişoara Coban coborîse, să-şi cumpere ţigări - şi nu se mai arătase. O jumătate de zi şi noaptea întreagă o aşteptaseră, dar a doua zi trebuiseră să plece. Au dat peste front, s-au întors, a dat frontul peste ei, s-au învârtit o vreme, apoi, s-au tras iar încoace - acum au domiciliul în Hamba, un sat, încolo spre Buia noastră.

Aşa e cu prieteniile la internat: nu eşti prieten cu cineva doar pentru că acela împarte mâncarea cu tine; şi poţi fi prieten cu cineva care nu primeşte de la tine, e prea mândru, ca tot săracul. În nici un caz nu legi prietenie cu zgârciţii, cei care se bagă-n dulap şi mănâncă singuri. Aceia nu sunt oameni - chiar aşa le zicem: «Mă, tu nu eşti om!». Pe ei îi bate Dumnezeu, prin hoţii-de-dulapuri, elevi din clasele mari.

Noi avem unul care nu-i om, cu toate că nu are mâncare în dulap: un tăntălău gras, băiatul unui pădurar de pe lângă Agnita; ăsta nu primeşte nici prin poştă, nici la-poartă, însă în aproape fiecare zi cere (şi capătă, al dracului!) bilet de voie în oraş. Când se întoarce, arată şi mai stacojiu la obraz, şi mai unsuros, râgâie bine a usturoi ba, uneori, a băutură. El zice că se duce la soră-sa, elevă-în-gazdă - am aflat noi: şi soră-sa e la internat, dar îşi ţin mâncarea la o mătuşă, ca să nu şi-o împartă, zgârciţii! Însă Dumnezeu l-a bătut: l-a lăsat repetent, a rămas tot într-a-ntâia - din păcate, tot în dormitor cu noi: ne chinuie şi în somn cu usturoiul pe care-l mănâncă, în oraş, cu soră-sa.

2. SIGUR NE MUTĂM!

Ne mutăm. Si-gur. Într-o săptămână, cel mult două. Deşi unii spun că, pentru doar o 1lună - atâta a mai rămas din anul şcolar - ce rost are: vin examenele, chiar atunci să ne mutăm? Alţii spun că ne mutăm noi, elevii, întâi, apoi, dupăamiezile, ajutăm la transportarea lucrurilor Şcolii: mobilier, bibliotecă, ateliere cu camioanele. Totul e reparat dincolo, în afară de

încălzirea centrală - dar nu avem nevoie, e primăvară.

Acum gluma care circulă sună aşa:

- Ştii că ne mutăm la Şcoala noastră?

- Am auzit - ne mutăm cu totul, cu totul?

- Cu totul, cu totul - în afară de bucătar şi de Mitropolit.

Circulă gluma, dar costă: de la domelevi, o pereche de palme; de la pedagogi două perechi şi un avertisment; de la profesori, în afară de bătaie şi o predică lungă-lungă.

De bucătar, ca de bucătar (deşi nu-i adevărat: se mută şi el dincolo, nenorocitul!), dar să se rostească asemenea vorbe proaste, în plus, păcătoase, despre Înalt Prea Sfinţia Sa Mitropolitul Bălan, continuatorul în Scaun al Marelui Şaguna? Şi cine să spună aşa ceva: un elev al Şcolii Normale purtînd numele lui Şaguna?; un elev şi creştin şi ortodox?; şi unde: în chiar localul Teologiei, unde am fost primiţi cu dragoste creştinească de către fraţii mai mari, teologii, care ne cedaseră jumătate din sălile de clasă şi jumătate de cămin şi, la urma urmei, întreaga curte, unde noi urlăm şi alergăm, tulburînd cu fotbalul nostru cugetarea în reculgere a IPSS Mitropolitul Ardealului? Nu se făcea, era un mare păcat. Doar eram creştini. Ortodocşi.

Va fi fost oarecum greu, pentru noi, micii, de 10-11 ani, cu slujba la capelă, dimineaţa şi seara, dar eram noi şcoală bisericească? Eram. Cât ţinea capela: un sfert de ceas, nimica toată faţă de ceasurile şi zilele şi anii de rugăciune şi de post ai Părinţilor Bisericii; faţă de permanenta rugă în reculegere a Inalt Prea Sfinţitului - care numai la noi se gândeşte, doar pentru noi se roagă.

Aşa e, dar şi noi ne rugăm. Şi nu doar la capelă. Şi nu doar seara, înainte de culcare; şi nu doar înainte de cantină. Noi, cei mici, ne rugăm tot timpul: pentru Rege, pentru Mitropolit (pentru Patriarh, nu: ştiam că Ruşii îl unseseră), pentru părinţi, pentru… Şi ne mai rugăm pentru noi, pentru sufleţelul nostru.

Întâi şi-ntâi ne rugăm lui Dumnezeu pentru sufleţelul nostru, ca să nu mai fie el bătut. Că pe noi, cei mici, ne bat mai-marii: normal, şi noi, când o să fim mari o să-i batem pe mici. Dar ne bat supraveghetorii de meditaţie, domelevii; ne bat pedagogii; ne bat profesorii, chiar când ştim lecţia, chiar când sunt mulţumiţi, aşa îşi arată ei mulţumirea: cu câte o palmă, cu câte un ghiont. Cei mari spun că bătaia-i ruptă din rai - asta o spun acum, când sânt mari şi ne bat pe noi, cei mici, dar pe noi nimeni nu ne întreabă din ce-i ruptă. În al doilea rând, ne rugăm pentru

sufleţelul nostru chinuit tot timpul de foame. Să zicem: bătaia-i ruptă din rai - dar foamea? Noi nu vrem să ne face popi, nici călugări, de ce să to-ot postim? Şi dacă bătaia e, totuşi, suportabilă (cu condiţia să nu cazi între labele pedagogului-şef, Chişu - noi îi zicem în gând: Pişu - ăsta, pe cât e de scurt şi de urât, pe-atâta e de rău); dacă în dormitoare suntem câte cinci în două paturi alăturate - din cauza ruşilor care ne luaseră localul, dar ce vină aveau Ruşii la cantină? Furau ei, totul, de peste tot, dar nu şi din cantina noastră - unde nu mâncam pe degeaba, până şi noi, bursierii dădeam atâtea kilograme de făină, atâtea de slănină, atâtea de fasole, de ulei, de dracu mai ştie ce (tata cumpără din piaţă, din Sibiu, tot ce se cere, doar n-o să le cumpere din Buia şi să le mai şi care; ceilalţi părinţi trag căruţele pe stradela din spate, unde e magazia şi descarcă sacii cu făină, fasole, cartofi…). Şi-atunci de ce ne e mereu foame? Doar pentru că suntem în-creştere?

Tare ne mai rugăm lui Dumnezeu, în aşteptarea clopotului de cantină, ca măcar azi la prânz să ne săturăm. Şi nu: unora mai mici, le picură lacrimile în farfuria cu supă, atât de chioară e. Şi dacă intrarea în sala de mese e cu voioşie, ieşirea e înmormântare. Că nu recunoaştem, în porţia primită, alimentele aduse de părinţi - cum să recunoşti, de la cazan? Dar cum se făcea că nu recunoşteam, în mâncare, steluţele de grăsime? De ce, chiar dacă făina de grâu se amesteca, de ce pâinea mirosea totdeauna a gaz?; şi de ce parcă nu din grâu era făcută? Internat, internat, dar nici aşa… Ne-am mai rugat lui Dumnezeu şi când a fost cu Ajutorul American:

Astă toamnă am fost duşi la gară, pentru Ajutorul American - ne venise şi nouă rândul, Teologilor şi Normaliştilor. O dupăamiază întreagă am descărcat din vagoane, am încărcat în camioane lăzi şi saci. Ştiam că nu erau (în saci, în lăzi) haine, nici ghete din acelea frumos colorate, cu talpă de cauciuc şi el colorat; nici rechizite americane - din' acestea primiseră băieţii de la Orfelinat. Noi nu eram orfani, eram doar interni, primiserăm de la Americani alimente: orez, griş, zahăr, fulgi de ovăz - în saci; în lăzi: cutii cu lapte praf şi praf de ouă…

Nici unul dintre noi, descărcător-încărcătorii nu ştia ce gust are oul-praf; câţiva cunoşteam laptele-praf (eu gustasem, la Buia, nu-mi plăcuse - dar atunci era Buia şi vacanţă-acasă), însă nimeni nu crezuse că ovăzul se mănâncă; la noi, numai cailor li

se dă ovăz. Mai degrabă din curiozitate, nişte elevi mai mari au spart un sac, au gustat. Şi s-a răspândit ştirea: sunt buni fulgii de ovăz!; aşa, cruzi. Am spart şi noi un sac, am gustat, regustat: nu erau răi, chiar buni erau fulgii; ne-am umplut gurile, buzunarele şi am descărcat-încărcat cu avânt, gândindu-ne că or să fie şi mai buni când o să-i primim, la cantină, cu lapte, îndulciţi cu zahăr…

Teologii aşteptau camioanele în curte: ei au descărcat sacii şi lăzile si i-au dus în Aulă. Din curte se vedeau, pe ferestrele Aulei, sacii şi lăzile, frumos clădite, până spre tavan.

După ce am terminat cu căratul, am aşteptat. N-ar fi stricat ca, în aceeaşi seară, să primim câte o mână de fulgi de ovăz, aşa, cruzi, cu puţin zahăr - înţelegeam: nu era timp să-i fiarbă în lapte (care trebuia dizolvat, operaţie lungă). N-am primit aşa ceva, la cină. Nu-i nimic, n-au avut timp - dar mâine, la ceai, si-gur o să primim şi lapte! Poate şi altceva, pe lângă lapte - ce, ar strica o omletă americană?, fie ea şi din praf de ouă? Sau orez cu lapte; măcar griş cu lapte - doar cărasem sute şi sute de saci cu bunătăţi americane…

Nu s-a dormit în noaptea aceea. Nici la noi, nici la mari; nici Teologii nu dormeau, îi auzeam vorbind, pe galerie şi fumînd. Vorbeam şi noi: despre ce-o să mâncăm, începînd cu ceaiul de mâine. Chiar dacă n-o să primim porţii pe săturate, are să fie ceva bun, consistent - şi american.

Dimineaţa, la ceai, am primit ceai. Careva a întrebat: Unde-i laptele?, însă l-a întrebat pe elevul de serviciu: era el de serviciu, dar tot elev, nu ştia. Bucătăresele, nici ele: ştiau că Aula e plină de bunătăţi americane, dar ele pun la cazan ce le dă magazionerul. Domelevii i-au întrebat pe pedagogi: nu ştiau nici ei, erau şi ei abătuţi, mâncau tot mâncare de-a noastră, nu le-ar fi stricat şi lor altceva, ceva american…

Nici la prânz vreun semn. Nici la cină. Nici la ceaiul din dimineaţa următoare. În recreaţii făceam scara-hoţilor, pe rând, să vedem, de aproape, sacii, lăzile din Aulă. Ca şi cum din curte nu s-ar fi văzut - ba se vedeau bine de tot, dar mai bine vezi Ajutorul American din vârful scării-hoţilor. Oricum, nici un semn că ar fi scăzut grămezile.

Noi cei dintr-a doua l-am pus pe şeful clasei să-l întrebe pe diriginte, părintele Bojoc, de ce nu primim, la cantină, Ajutorul… Şeful - un limbric premiant şi extern (nici el nu înţelegea de ce-l dăduse tată-său, mare director de mare uzină, la Normală, şcoală

de băieţi săraci şi interni) a miorlăit că el nu-şi periclitează (aşa a zis, limbricul) postul de şef de clasă, pe o chestie internă, el fiind extern. Nici măcar nu l-am bătut, l-am lăsat în plata Domnului, de premiant nenorocit şi şef de clasă, extern, m-am ridicat eu şi am întrebat. Părintele nu s-a supărat, pe faţă, că vorbesc eu, un ne-şef, s-a apropiat, mi-a pus o mână pe creştet, cu cealaltă s-a ţinut de brâul de mătase vişinie. Şi mi-a spus, cu blândeţe creştinească: el nu ştie nimic, de unde să ştie un profesor de geografie, în plus, preot, dar o să-i facă întrebare Domnului Director… Când am simţit că părintele Bojoc a terminat de vorbit, am strâns pleoapele, mi-am scurtat gâtuI. Nu m-am înşelat: popa mi-a ars o palmă usturătoare după ceafă. Aşa. Aşa-i obiceiul. Din fericire, părintele nu dă tare-tare; nu dă atât de foarte-tare, ca "Ursul" de matematică (întâi te năuceşte cu un pumn în creştet, apoi te ia cu tăişul palmei peste gâtiţă); nu dă la palmă cu rigla cu şină de fier, ca Franţuzul, Môsieu Lapulancur (care ne urăşte, nu pentru că nu am învăţat, ci pentru că suntem murdari şi puţim - îi mai zicem şi Môsieu Tüpüţi); şi nu se compară Popicul Bojoc, la bătaie, cu Munteanu, "ţăranul" de română (îi zicem aşa, pentru că el ne zice:"Băi ţărane, cap-de-bou!"), de ăsta să te ferească Dumnezeu: din nimica te ia la bătaie - zice: "Ia vină-ncoace, băi ţărane, să te boxez!" - şi, după ce te boxează cu pumnii, te boxează cu picioarele, Ţăranul dracului!

Popicul Bojoc nu ne-a spus dacă a vorbit cu Directorul; noi nu l-am mai întrebat, cu glas, deşi la orele lui - destule: religie-geografie-dirigenţie - ne atârnam cu privirile şi cu sufletele de bărbuţa 1ui, doar-doar ne-o spune ceva de bine despre Ajutorul acela American.

Când ne-am întors din vacanţa de Crăciun - Aula goală. Dar tot închisă (consemnaţii de duminică am fi vrut măcar filmul cu Viaţa lui Isus dat de cei din Oastea Domnului). Nimic, în ea; şi închisă.

Din primăvară, am început să furăm cartofi din pivniţă: tăiem felii subţiri şi le lipim de sobele încinse. Dacă se apropie pericolul (pedagogii) le dezlipim şi le ascundem. Dacă nu putem să le coacem de tot, le mâncăm aşa, aproape sau de tot crude. Nu sunt buni cartofii cruzi. Dar nici prea răi. Îi mâncăm, visînd la orez cu lapte, la fulgi de ovăz - fie şi cruzi, Doamne, ce buni erau, în gară, aveau gust de alună, alţii jurau că de nucă, alţii găseau că, nucă ori alună, alună şi nucă, dar cu un ceva de scorţişoară…

După ce înfulecam cartofii cruzi, cu gândul la americani, ni se făcea rău: crampe, greţuri, vomă cu lacrimi - era însă un rău bun.

Mai rău, răul de ceapă verde - când suntem duşi la ferma Şcolii. Dacă am mânca-o cu pâine, treacă-meargă, însă porţia de pâine se topea, goală, de cum o primean. Unii mai cu experienţă - şi voinţă - se stăpâneau, nu mâncau decât o frunză-două de ceapă verde. Însă majoritatea nu avea experienţă, nici voinţă, majoritatea îşi varsa apoi, în patru labe, fierea - nu ştiu câtă fiere de la fiere şi câtă fierea cepei verzi.

După o asemenea vărsare de fiere, m-am hotărât să fug. Nu mai voiam şcoală din asta, cel puţin acasă, la Buia, o să am pâine la ceapă. Aşa că seara, pe drum spre internat, i-am zis lui Stratulat:

- Eu nu mai pot. Fug acasă - mi-e dor de casă.

Stratulat a zis că, dacă mi-e dor de casă, să mă duc - acasă…

Şi a râs. Când râde, Stratulat e şi mai hârcă. Încolo, aşa şi-aşa, învaţă bine, fără să tocească - doar e şi el basarabean - nu e premiant, iar ca forţă te şi miri de unde, că e slab ca un cui… Mai ales capul: are cap-de-mort; atât, că clipeşte. Nu i-am văzut pe ai lui, aşa le-o fi neamul, cu cap-de-mort. În afară de soră-sa mai mică, i-am văzut fotografia, ea e vie.

- Mâine, dacă ne duce iar la fermă, eu fug, i-am zis. Mă duc acasă. Vii cu mine? Acasă la mine?

- La Buia? Numai să ajungem… - a râs cap-de-Stratulat. Până la noi, la Hamba, merge: numai zece kilometri, dar de-acolo încă vreo douăzeci, şi numai prin păduri şi peste dealuri ca munţii…

- Ajungem noi, doar suntem sportivi!, am zis.

- Şi, dacă ajungem, cât socoteşti că rămânem? La tine, la Buia? Au ai tăi de mâncare şi pentru mine?

- Au!, l-am asigurat. Noi avem două salarii!

Aşa că a doua zi am fugit - agale: când coloana a luat-o la dreapta, să intre la fermă, noi am tras-o şi mai la dreapta, în tufişuri, să ne pişăm. După ce ne-am uşurat, am pornit-o încolo, spre Buia mea. Spre prânz, am ajuns la Hamba. Stratulat a zis că să trecem pe la ei, pe-acasă.

Am trecut. Stăteau într-o casă. Casă, nu bòcază. Casă întreagă, adică şi curtea în folosinţă. Casa mititică, două odăi, scunde, însă curate. Taică-său lipsea, era plecat în cărăuşie.

Acasă, mama lui şi sora, o fată destul de în vârstă, după obraz, deşi eu o ştiam mai mică şi mai frumoasă - o fi fost altă soră, n-am întrebat.

S-a bucurat maică-sa - ea era frumoasă. A plâns oleacă, de bucurie, apoi s-a speriat: plecasem de la şcoală, fără voie? Stratulat a minţit că ba cerusem voie, oricum, nu mai făceam clase, lucram la curăţat Scoala nouă şi pliveam la fermă. Mama s-a liniştit. Fata nu era nici neliniştită, nici altfel: stătea pe un scaun, la fereastră, dar cred că la noi se uita - cu ochiul din ceafă.

Mama lui Stratulat ne-a întrebat dacă ne e foame; şi dacă vrem malavancă. N-o fi ea ca la noi, în Basarabia, acum suntem în refugiu - şi m-a întrebat dacă mama făcea malavancă.

Cum de nu? Ştiam, nu numai cum se mănâncă, dar şi cum se face - fii atent: cerni făină de păpuşoi din cea mai bună, o amesteci într-un chersîn, cu un ulcior mare cu chişleac (cu tot cu smântână, însă dacă laptele-i prea slab, pui smântână din altă parte, dacă nu, pui unt), pui zahăr mult (dacă n-ai miere), pui vanilie, scorţişoară… După ce ai amestecat totul, pregăteşti tava: o încălzeşti, o ungi cu unt, verşi amestecul, nivelezi, ungi pe deasupra cu gălbenuş de ou - şi bagi la cuptor. Şi aştepţi…

Mama lui Stratulat a zis că aproape aşa o făcea şi ea, la Negureni, atât că nu punea scorţişoară; lor nu le place scorţişoara. Aşa că nici aici, la Hamba, n-a pus. Scorţişoară.

Ne-a dat nouă, băieţilor, câte o bucată. Fata era tot cu spatele spre noi.

Capul lui Stratulat s-a făcut de mai-mort. Şi cu dinţi albaştri, de mort, a început să mănânce. Eu ştiu că peste tot în mine, când gospodina îţi oferă ceva gătit-făcut de ea, rămâne - lângă tine: să-i spui; dacă tu întârzii cu spusul, te întreabă ea, aşa, în treacăt, cum ţi se pare, dacă i-a reuşit, ori, cum se teme ea… Tu îi spui - numai de bine. Singură mama lui Stratulat n-a aşteptat, a ieşit pe-afară. Însă eu am apucat să spun că e foarte bună malavanca ei, exact aşa o face şi mama!

Ştiu că m-am purtat ca un mare - în plus, refugiat: am spus că e bună. După ce am terminat, am băut două căni mari cu apă. Mama lui Stratulat se întorsese, aduna firimiturile, fata se uita iar încoace. Am mulţumit pentru masă, am pupat mâna mamei lui Stratulat, am vrut să dau mâna şi cu fata - s-a răsucit cu spatele, ba a ridicat din umeri, că ea nu dă mâna cu mine. Mi-am şters pe pantaloni mâna cu care nu putusem da mâna şi am spus că e

timpul să plecăm, mai avem drum lung.

Am ieşit în curte. Acolo, Stratulat a zis că el nu mai vine; să nu mă supăr, dar el se întoarce la Şcoală, chiar azi - dacă se grăbeşte, îi prinde pe băieţi la fermă. Am spus că nu mă supăr şi nu l-am întrebat de ce anume nu mai vine la noi, la Buia: nu ştiam, dar simţeam, doar şi eu sunt refugiat; şi eu, când văd că la noi acasă nu-i bine, rămân cu ai mei; chiar dacă nu-i în puterea mea să alung răul, nu plec undeva unde numai mie are să-mi fie bine. L-am rugat pe Stratulat să-mi arate drumul, atât.

Din poartă, m-am întors, s-o văd pe soră-sa. Am văzut-o: era cu spatele încoace. Însă când să mă desrăsucesc, a răsărit capul-de-mort în fereastră. Un cap de mai-mort decât al lui frate-său. Înfricoşător. Şi nu s-a făcut mai vesel când a scos limba la mine. Poate n-am văzut eu bine, din pricina sticlipirilor geamului, în soare, dar aşa mi s-a părut: că nu era limbă, ci os; un alt os, din altă parte, dar os, nu limbă de carne.

Stratulat m-a scos până la marginea satului. Ne-am dat mâna. Eu aş fi vrut să-l iau în braţe, să-l sărut pe capul de mort şi să-i spun… Ce? Aveam ce, dar tot n-ar fi slujit - apoi el mi-a făcut cu ochiul şi a râs - ca el, dar râs, era. Am pornit-o spre Buia, aproape alergînd. Apoi alergînd.

Îmi cobâlţâia apa în burtă, ca la cal. Alergam Şi-mi mişcam şi mai mult trupul, ca să cobâlţâie apa şi mai ca la cal, fiindcă trebuia să beau doar apă, să nu primesc malavanca; să fi făcut pe prostcrescutul, să spun cu glas adevărul: malavanca lor, în afară de făină, apă şi sare nu mi avea nimica; să fi spus că nu-mi place - s-ar fi supărat, dar le-ar fi rămas porţia mea şi capul de mort nu ar fi scos osul la mine, pe fereastră.

Am mers - acum la pas - şi am mers. Nu m-am rătăcit. Cât a fost lumină i-am întrebat de drum pe oamenii de pe câmp. Înainte de a-mi răspunde, mă întrebau ei câţi ani am şi de unde sunt şi dacă n-am fugit de-acas'. Ziua se mărise, dar tot m-a prins noaptea în pădure - pe-aci, pe undeva, trebuia să fie Stâna Directorului. Nu mi-a fost frică de întuneric, nici de pădure, nu mă dureau picioarele, nu-mi era foame, nici sete, ştiam doar că, dacă mă opresc, fie şi pentru o clipă, n-o să mă mai pot urni din loc.

Acasă am ajuns după miezul nopţii. Lumina stinsă. Am sărit peste portiţă, ca să nu bat - am bătut numai la uşă. Ca să nu fiu certat, am început să plâng de cum am auzit paşii mamei, venită să deschidă: că eu nu mai vreau la şcoala ceea, că murim de

foame la şcoala ceea, că aproape toţi elevii plecaseră la casele lor, de foame, ultimii fiind Stratulat şi cu mine.

Mama a aprins focul, a tăiat o găină, dar până la supă, am băgat în mine slănină şi dulceaţă, ouă-ochiuri şi zahăr tos, cu lingura. Ca un spart. A doua zi eram bolnav. Am crezut că de crăpelniţă. Mama a adus doctorul: da, şi o mică indigestie, dar mai grav: pneumonie.

O săptămână, două, trei, ca în sânul lui Avram. Toţi în jurul meu, îmi căutau în coarne. M-au vizitat Directorul, Doamna Directorului. De două ori pe zi aveam parte de Doamna Velicoglu, să-i spun ce mai face Mişu al ei - ce să facă, bine face, merge bine cu şcoala, ziceam şi numaidecât mă apucam să gem, ca să o silesc să plece. Ce să-i spun: că şi Mişu sufere de foame, chiar mai rău decât noi, cei cu pachete?; că şi Mişu al ei plânge, sub plapumă, de foame şi de dor de casă?,când ştiam că nici acasă Mişu nu mănâncă mai bine, ei sunt cinci pe un singur salar…

Cu boala amobţinut ce am vrut: promisiunea fermă, jurată, a tatei că, dela anul, trec la liceu.

Fiindcă s-a supărat cumplit mama pe popi:

- Nu numai că nu le dau copiilor ce-au primit, pentru ei, copiii, de la Americani, dar le iau de la gură ceea ce ne-am rupt noi de la gură, ca să dăm pentru cantină! Au ajuns să mănânce cartofi cruzi! Mă mir că n-au păscut iarbă!

Tata, gelos că mama îi uzurpase rolul de indignat de serviciu, încerca să spună că nu popii, ci bucătarii, magazionerii…

- Dar Ajutorul American cum a dispărut - din Aulă? (povestisem tot). Dar nu stăm noi în ajutorul Americanilor! Să ştiu că mănânc eu cartofi cruzi, dar pe băiat nu-l mai las la şcoala lor, popească, de hoţi cu barbă! Că, zău, îmi vine să trec la papistaşi! De n-aş şti că şi pe ei îi strâng comuniştii de gât, i-aş reclama la Bucureşti! Să afle toată ţara că popii dela Sibiu fură din mâncarea copiilor!

- Exagerezi…

- Ca să nu mai exagerez, îl mutăm pe băiat la Gheorghe Lazăr!

3. ULTIMA CLASĂ DE NORMALĂ ŞI MĂ MUT LA LICEU

Ne mutăm, azi-mâine. Poate săptămâna viitoare; în cel mai rău caz, în săptămâna de după săptămâna viitoare. Si-gur!

Ne mutăm, nu ne mutăm, puţin îmi pasă, eu mă mut de tot. La liceu, la Gheorghe Lazăr.

Tata s-a jurat. Aşa că mult a fost, puţin a rămas, mutarea în localul nou nu-i mutarea mea, chiar dacă o mai apuc.

Păcat, totuşi. Vreau să spun: păcat că nu-i pot lua pe câţiva dintre colegii de la Normală dincolo, la Gheorghe Lazăr. Nu ştiu care-i nivelul, dar sunt convins, nu-i mai înalt decât îl avem noi, prietenii mei şi cu mine. Nici unul dintre noi nu este premiant, dar cine nu ştie că noi suntem mai buni decât premianţii care, cu toţii sânt tocilari şi papă-lapte, nimeni dintre noi, prietenii, n-ar vrea să fie premiant, ca ei. Tocilari şi pârîcioşi. Dacă am putea să trecem, în grup, la liceu, să-i tragem acolo, un grup, să le arătăm, noi că şi la noi, la Normală, se face carte! Şi nu doar carte.

Păcat. Păcat că nu-i bună cantina, aici, la Normală. Fiindcă numai din cauza ei am fugit acasă şi am făcut şi pneumonie şi mama s-a speriat că fac oftică - şi i-a, zis tatei să mă mute urgent, adică de la anul, din clasa a treia. Cantina e tot aşa de proastă ca şi înainte de boala mea, ba mai proastă, fiindcă suntem în sezon-de-spanac şi ne omoară cu spanacul, nu mai suntem o Şcoală Normală, suntem un cârd de gâşte, ne căcăm mereu tot verde…

Mi se rupe inima de prietenii mei, care şi la anul or să fie aici, chiar dacă în localul nostru. Fiindcă dacă Şcoala nu se mută în noul local, cu Mitropolitul, se mută cu bucătarul; şi cu magazionerul. Şi, într-o şcoală, nu totdeauna director este Directorul, ci bucătarul; şi magazionerul - asta am auzit-o eu şi din gura unui pedagog.

I-aş lua, dincolo, la Gheorghe Lazăr, nu numai pe prietenii mei, colegi de clasă, l-aş lua şi pe Nicola dintr-a şaptea, care ne este domelev, de când Roşca nu mai este domelevul nostru. L-aş lua pe Roşca - dar de unde?

Pe când eu eram acasă, la-pat, au venit aici, noaptea, în dormitor, cei cu pălării şi revere ridicate; şi l-au ridicat. Au ridicat pe vreo zece de la noi, de la Normală, pe încă vreo zece teologi.

Siguranţa. Eu ştiu ce e Siguranţa, de la tata, colegii mei aud pentru întâia oară cuvântul. Adică l-au auzit în noaptea aceea.

Cică pălăriile au aprins luminile în dormitor şi trei dintre ele s-au năpustit asupra lui Roşca, l-au luat pe sus, aşa, dezbrăcat, l-au scos pe coridor şi când copiii, treziţi, au întrebat ce e, a patra pălărie a tras cu revolverul în geam şi a zis:

- Siguranţa!

Asta o spun unii, alţii spun că nu, pălăriile n-au aprins lumina, de asta s-au şi speriat copiii, fiindcă la patul domelevului Roşca era bătaie mare, pe întuneric - şi pe întuneric l-au ridicat; când, mai târziu, Pişu (aşa-i ziceam noi pedagogului-şef Chişu) a aprins lumina, Roşca nu mai era în patul lui şi Pişu a strigat la elevi să se culce i-me-di-at, că nu-i nimic, nu-i nimic, au fost arestaţi nişte bandiţi care intraseră să fure, iar geamul era spart de cu seară - aşa le-a spus Pişu copiilor să spună. De asta, acum, în patul lui Roşca stă Nicola.

Domelev Nicola e foarte simpatic, fiindcă e boxeur. Bun de tot. Simpatic şi pentru că spune mereu că el n-are să ocupe mult timp patul lui Roşca, Roşca o să se întoarcă, azi-mâine, a fost luat puţin pentru cercetări, dar după ce-o să fie cercetat, o să-i dea drumul, fiindcă Roşca nu-i un bandit (cum spun unii şi alţii), or să se întoarcă toţi băieţii normalişti şi teologi, fiindcă el, Nicola, îi cunoaşte bine pe toţi şi bagă mâna-n foc pentru ei, că nu sânt bandiţi (cum spun unii şi alţii).

Dacă aş avea eu puterea aia de să să ne mutăm în localul nou, fără bucătar şi magazioner nu m-aş mai gândi să mă mut la liceu. Numai din cauza lor, bucătari şi magazioneri, toate necazurile; fiindcă, uite şi la Orfelinat e ceva-ceva, ne-a spus un coleg orfan-de-la-Orfelinat, Aldea, că la ei e anchetă şi inventar la magazie şi tot de Ajutorul American se vorbeşte - adevărat, mâncarea, la cantină) a Orfelinatului, e bunişoară, să nu-l supere pe Dumnezeu şi destul de destulă, însă tot se face anchetă şi inventar şi umblă o vorbă (dar să nu spunem nimănui, fiindcă dacă se află şi-l dă afară din Orfelinat, unde se duce el, care-i din Nordul Ardealului?, acolo fuseseră lupte crâncene şi satul lor nici nu luai există, pe el şi pe încă o fată îi scoseseră din pământ soldaţii români după o săptămână, din colţul de pivniţă unde se ascunseseră), aşa că dacă noi suntem băieţi de încredere, el ne spune ce-a auzit, de la oamenii mari, de fac ancheta: că nu doar magazionerul şi bucătarul au furat; că ei au scos din magazie, de la Orfelinat, mai ales încălţăminte şi valuri de stofă din asta, cu dunguliţe albe şi verzi, din care li s-a făcut lor, la început,

uniforme-de-Orfelinat, dar hoţii ăştea mici sânt în legătură cu hoţi mari, din oraş, cu hoţi-mari-şi-cu-barbă, aşa ziceau făcătorii de inventar de anchetă…

Dacă aş avea eu puterea aia, să pun laba pe hoţii cu-barbă de la noi, de la Normală, să-i boxez eu pe ei, să-i dau eu afară cu şuturi în cur, de la magazie şi de la bucătărie, atunci ar fi bine de tot, la Normală. Uite, nu le-aş cere să ne dea înapoi Ajutorul American, dar să promită că nu mai fură din alimentele pe care le aduc părinţii noştri pentru cantină. Fiindcă de asta trebuie să plec eu, să mă mut la liceu: de foame. Dar cine, dintre colegi, mai are două salarii pentru doar trei guri - ca să-şi permită?

Şi era aşa de bine, atât de frumos, aici, la Normală - mai ales duminica, în învoire… Putem să ne ducem unde vrem noi, duminica după amiază - dacă nu suntem consemnaţi…

Eu mă duc întâi şi-ntâi în Piaţa-Veche; întâi şi-ntâi, mă opresc la domnul care repară stilouri. Mă uit, prin vitrină, la minunăţia stilourilor de vânzare sau reparate, care-şi aşteaptă stăpânul, cu etichetă. Acum, la mare modă sânt stilourile cu peniţă de sticlă. Am şi eu stilou cu peniţă de sticlă, mi l-a cumpărat tata, încă dintr-a-ntâia, merge bine, însă duminica, după ce mă uit bine-bine prin vitrină, intru în atelier, dau bună ziua - şi domnul îmi răspunde şi-mi zice pe nume, mă cunoaşte, de la el mi l-a cumpărat tata - şi spun că stiloul meu curge un pic… Şi domnul râde, îmi ia stiloul, îl desface, il spală, îl şterge cu cârpele lui şi, tot zâmbind, îl umple cu cerneală dintr-o sticlă mare, de un litru aproape şi pe care scrie: Pelikan. După aceea îl şterge, îl încearcă pe hârtie, mi-l întinde să-l încerc şi eu, apoi îl mai şterge o dată şi mi-l întind e, închis. Şi zice că acum e reparat, nu mai curge. Şi râde. Ştie el, ştiu şi eu de ce râde domnul dela stilouri: fiindcă, cerneala e Pelikan veritabilă, de dinainte de venirea Ruşilor; ştie el că, la prăvălie se găseşte numai cerneală din asta, “nouă”, apoasă şi care-şi schimbă culoarea după ce scrii cu ea; şi că alţii îşi fac singuri cerneală din creion chimic dizolvat - dar aceea nu-i bună pentru stilou, arde cauciucul pompei; râde, fiindcă ştie că eu pentru cerneala lui, Pelikan veritabilă, venisem: măcar o pompă…

De la stilouri mă duc la sifon. Sânt în piaţă doi vânzători de sifon, cu cărucioarele lor cu umbrelă şi roţile de făcut gaz şi baloane nichelate. Se vinde la ţap ori la halbă; numai-sifon sau cu-sirop; cel mai bun sifon e cel cu sirop de vişine: beau un ţap:

Şi, după ce îmi ţâşneşte dampful pe nări şi mă face să râgâi (pun, binecrescut, mâna la gură), mă duc la celălalt vânzător de sifon. De la care nu cumpăr sifon, cumpăr zahăr de cartofi. E cel mai bun zahăr de cartofi din tot Sibiul. Bomboane nu se găsesc, de când cu Ruşii, deşi toată lumea ştie că bomboanele de Sibiu erau, înainte cele mai vestite din ţară şi chiar din străinătate, că fabricile merg - dar nu pentru noi; numai pentru ruşi.

Aşa că noi mâncăm zahăr de cartofi.

Din piaţă pornim, în mici grupuri, pe Corso. Ne uităm la vitrinele magazinelor, trecem repejor prin dreptul restaurantelor (şi nu doar pentru că sunt pline de ruşi), ca să zăbovim la cinema. Ne cumpărăm bilete preţ-redus şi, până să vină timpul de intrare, mai dăm o raită pe Corso. Cel mai mult şi mai mult, pe Corso, ne uităm la fetele de la liceul Domniţa Ileana. Nici nu ne uităm la cele de la Normala de fete, ştim: fetele de la liceu sânt cele mai frumoase. Chiar dacă ele nici nu se uită la noi - care suntem şi normalişti şi mici. Fetele se plimbă pe Corso de braţ. Unele, cele mari, se plimbă şi cu băieţi - dar tot liceeni şi ei, n-am văzut un singur normalist, oricât ar fi el de frumos, să se plimbe pe Corso, cu fetele de la Domniţa Ileana. Aşa. Se uită la noi (adică la colegii noştri mari) fetele de la Normală; şi cele de la liceul Comercial. Şi cele de la Scoala de Gospodărie. Noi însă nu mai avem timp de fete, trebuie să ne grăbim, să intrăm la cinema - unde, cât ţine filmul, nu suntem nici normalişti, nici interni…

Dacă-i toamnă sau primăvară, în unele duminici mergem la meci. Noi ţinem cu Arsenalu1. Asta aşa, ca să se ştie. Dacă timpul e urât, mergem cu tramvaiul, dacă nu pe jos, e grozav Parcul Arinilor, pe care îl străbatem. La poarta stadionului, aşteptăm. Să vină din oraş vreun jucător, ori să iasă, dacă a venit mai demult şi noi să zicem aproape în cor, fiindcă aşa se zice:

- Bagă-mă, nene, şi pe mine…

Ardelenii nu zic nene, ei zic bade, însă la poarta stadionului, zicem: nene. Şi jucătorul ne face nouă semn din cap, face cu ochiul celor care rup biletele - şi noi ne repezim să intrăm.

Cel mai mare jucător din Sibiu (şi chiar din ţară) e Suciu, potarul. Suciu e mare-mare, ajunge cu capul în bara transversală, poartă o mustaţă frumoasă şi maioul cel frumos galben cu putinţă, pe care scrie, roşu: ARSENAL. Când avem meciuri, la noi, la Sibiu, Suciu, vine primul la stadion şi se încălzeşte în stânga porţii de intrare. Se încălzeşte un pic, şi numai ce ridică mâna;

şi face cu ochiul, în jur. Se duce spre poartă, iese pe poartă, aşa echipat şi intră iar - înconjurat de copii. Şi iar se mai încălzeşte şi iar ridică mâna - şi iar bagă copii.

Cibi e extremă dreaptă. Mic, crăcănat, chel, vorbeşte stricat româneşte, iar cu noi nu vorbeşte deloc. E bună extremă-dreaptă, Cibi: când o ia el pe extrema-dreaptă, se aud din centrul oraşului urletele spectatorilor; dacă suntem înăuntru, îl încurajăm şi noi; dacă încă n-am intrat, nu zicem nimic. Cibi nu bagă copii. Când intră pe poarta stadionului, copiii nici nu-i cer să-i bage. E bună extremă-dreaptă, Cibi, dar numai de la Arsenal Sibiu.

Kucera e cel mai bun bec. Joacă şi centru-half, dar parcă bec-drept e cel mai bun - poate chiar din Ardeal. Kucera e ceva mai înalt decât Suciu al nostru, însă mai slab - deşi foarte solid: când se încălzeşte, cu jambierele nelegate sub genunchi, îi vezi muşchii gemeni mai groşi decât coapsele noastre. Kucera bagă copii, dar numai o singură dată, când vine el pe stadion. Kucera e ceh, a fost cel mai bun bec-drept din Cehoslovacia, acum e cel mai bun de la noi, de la Arsenal.

Însă cel mai bun şi mai bun e Dobay. Cine nu-l ştie pe Dobay? Toată lumea. Noi cel mai bine. Dobay joacă la Oradea, în echipa de acolo, încă nu a jucat cu Arsenalul nostru; Arsenalul nostru nu-i încă în Divizia A. Dar îl ştim bine de tot pe Dobay: are un picior de aur. De asta poartă genunchieră înaltă: ca să nu se vadă cum sclipeşte aurul piciorului de aur. Şi, în plus, Dobay are piciorul ştampilat. Asta, de când România a jucat cu Spania şi Spania avea în poartă, o maimuţă. Trăgeau ai noştri, trăgeau: nimic, nici un gol - dacă portarul era maimuţă… Şi, uite, se dă un unşpemetri, pentru noi. Şi îl trage Dobay. Măi, şi când îi trage Dobay un şut de-al lui… Trage pe mijlocul porţii, Dobay - îl ia pe portar pe sus, îl bagă-n poartă pe portar şi rupe plasa! Şi omoară maimuţa (în spanioleşte, maimuţă se zice: Zamora). De tot, de tot! Şi-atunci, Federaţia ce face: îi interzice lui Dobay să mai tragă cu dreptul, cu piciorul acela de aur. Şi, ca să se ştie că piciorul acela nu mai are voie să tragă, i-l ştampilează. Da, domnule, i-au ştampilat lui Dobay piciorul de aur, cu o ştampilă specială, inventată pentru Dobay şi pe ea scrie că-i interzis să omori portarul chiar dacă-i o maimuţă pe care o cheamă Zamora!

Aşa e cu fotbalul: numai duminica.

La box însă mergem şi în timpul săptămânii, seara. Cu bilet-de-voie-special şi numai cine are bani de preţ-redus (în sala

Victoria nu ne bagă boxeurii cum ne bagă, pe stadion, fotbaliştii, mai ales Suciu, cel mai mare portar din România, boxeurii nu se încălzesc lângă uşa sălii - de asta). Ştim cu câte o lună înainte, cine-cu-cine, la box. Domelev Nicola ne duce la gale, el ne-a dus de pe când eram în clasa-ntâia şi el abia într-a şasea. Ziua, Victoria e cinema, de două ori pe săptămână, seara, se fac gale. Eu mă duc la toate. Fiindcă şi eu sunt boxeur. Când eram într-a-ntâia, i-am bătut pe toţi din clasa mea; după aceia pe toţi dintr-a doua; de când sunt într-a doua, am devenit campionul cursului inferior, i-am bătut şi pe cei dintr-a patra. O dată pe lună avem voie de la Director, să facem gală la şcoală: într-o sală de clasă, de obicei, în sala clasei întâia, e cea mai încăpătoare. Aşezăm băncile pe lângă pereţi, vin spectatorii, vin antrenorii, vin boxeurii. Arbitru: unul singur: Domelev Nicola.

Nu avem corzi la ring - nu contează, spectatorii îi împing înapoi, în ring, pe luptători; nu avem ghete de box (din cele frumoase, cu carâmb înalt şi cu şireturi lungi, atârnînd, buclate, ca panglicile), nu contează, boxăm desculţ, avem priză mal bună pe parchet (doar n-o să boxăm în bocanci!); nu avem mănuşi - nu avem, de unde mănuşi adevărate, pe timpurile astea? - dar avem fulare, avem căciuli: îţi învârteşte antrenorul în jurul pumnului un fular mai scurticel şi, după aceea, tu bagi mâna, astfel bandajată, într-o căciulă; şi închizi pumnul, ca să nu pierzi căciula. Câte două fulare şi câte două căciuli de fiecare boxeur. Nu-i periculos, pumnul, în asemenea mănuşi - cu condiţia să nu pierzi căciula, în încăierare şi să loveşti periculos: un prim avertisment, findcă la a doua abatere, eşti descalificat!

Şi boxăm. Pe categorii. Cântarul nostru e chiar Nicola: ne apucă de subţiori, ne ridică un pic şi anunţă greutatea exactă: atâtea kilograme şi atâtea sute de grame. Pe cei mari îi cântăreşte din ochi. E grozav, Domelev Nicola, cu cântarul lui. Şi mare boxeur: el are voie să se ducă, o dată pe săptămână, la antrenament, la Cazarmă, în Şcoala de Cavalerie. E singurul nemilitar care e primit, la Cavalerie, să se antreneze. Când boxează însă, la Victoria (l-am văzut de două ori, două victorii), e anunţat că apără culorile Clubului Sportiv al Şcolii Normale Andrei Şaguna. Spectatorii râd, ştiu ei că nu există nici un club al Normalei - dar noi normaliştii, nu râdem: dacă îl avem pe Nicola-cel-care-boxează-la-Victoria, e ca şi cum am avea Clubul acela.

Şi, la urma urmelor, îl avem. O dată pe lună, ce dracu' facem

noi, dacă nu gală de box? Iar cine face gale de box are şi Club. Chiar dacă Clubul nostru nu are nici ring, nici ghete, nici măcar două perechi de mănuşi; măcar o pereche: un boxeur ar avea o mănuşă adevărată pe o mână, pe cealaltă fularul-şi-căciula; celălalt boxeur ar avea cealaltă mănuşă… Dar n-avem. Că n-avem. De unde şi mănuşi de box, pe vremurile astea?

Dacă nu avem noi măcar o minge de fotbal, adevărată… N-am juca în curte, Doamne fereşte, ca să nu-l tulburăm din cugetare pe Înalt Prea Sfinţitul, însă când avem voie în oraş, ne-am duce cu mingea adevărată, încolo, pe şoseaua spre Alba Iulia, unde sânt şi terenuri adevărate, şi maidane. Dar nu avem. Când, la stadion, în timpul încălzirii jucătorilor, punem şi noi mâna pe minge şi îi dăm şi noi un şut, suntem fericiţi timp de o săptămână, de o lună. Au minge adevărată cei de la Gheorghe Lazăr - ne ducem uneori, la intematul lor şi ne uităm - dar şi ei au doar una (cârpită, nu prea rotundă, se sparge des), iar ei, Legheliştii, sânt şi mai mulţi care aşteaptă la o minge adevărată…

Când eram într-a-ntâia, un băiat dintr-a treia avea o minge de tenis pe care o băteam, în recreaţii, jos, în curtea internatului; numai că şi din curtea internatului se auzea la reşedinţa Înalt Prea Sfinţitului. A venit un popă tânăr şi ne-a certat smerit, ne-a zmuls urechile cu blândeţe creştinească şi ne-a confiscat mingea. Băiatul s-a rugat de el să i-o dea înapoi, că nu-i a lui, e a unui văr, promite că i-o dă vărului înapoi şi nu mai facem gălăgie şi praf. Popa tânăr i-a dat-o; şi n-am mai jucat.

Ne facem facem câte o minge din ziare vechi. Le cocoloşim, bine-bine, le legăm cu sfoară - o adevărată tehnică, să împleteşti, din sfoară, plasă în jurul ziarelor. Mingea asta e grozavă: sare! Nu ca o minge adevărată, dar nici nu se compară cu una de cârpă. Numai că săritul ei ţine cam un minut, iar după vreo cinci minute, batem mai mult plasa de sfoară, hârtia dinăuntru s-a rupt, s-a măcinat, a ieşit printre ochiuri. Nu-i nimic, în timpul orei următoare (dacă nu-i matematică, dacă nu-i română), facem alta. Pentru încă o jumătate de recreaţie.

Dacă aş avea eu puterea aia, să pun mâna pe bucătar şi pe magazioner, să le trag câte-un şut de-al lui Dobay, de să-i scot prin plasă, gata-morţi… Atunci aş rămâne la Normală, cu prietenii mei cei buni. Şi cu profesorii mei cei buni - fiindcă pe Munteanu, ţăranul-de-română, îl las aici, la Teologie, când ne mutăm dincolo, în Şcoala noastră. Şi pe cel de matematică.

Nu le-aş da şuturi de Dobay, ca bucătarului şi magazionerului; şuturi cum ne dă el, Munteanu de română, de ne ia pe sus şi ne azvârle în perete - şi pe degeaba, doar aşa, fiindcă e el mereu supărat de când a divorţat…

Pe popa Bojoc l-aş lua, dincolo. Bate şi el, dar nu tare. Om bun şi destul de bun profesor de geografie - iar mie îmi place grozav geografia: când popa Bojoc e în toane bune, mă scoate la tablă, mă leagă la ochi cu un fular, îmi pune creta în mână şi îmi zice să desenez Europa. Uneori, mi se întâmplă să încalec golful Leului peste golful Biscaya, să nu-mi iasă cizma Italiei cum trebuie - sau când mă întorc din Marea Neagră, să suprapun cele două fălci ale Mării Marmara - dar ia să-l văd eu pe cel care n-ar face asemena greşeli, cu ochii legaţi! Popa mă laudă şi-mi arde o palmuţă după ceafă, zicînd că eu geograf să mă fac, nu boxeur.

L-aş lua dincolo şi pe Micu, de muzică. Şi el bate - dar las', că şi noi, la cor… Nu prea suntem disciplinaţi… Micu ne ciupeşte cu bagheta, însă nu prea tare, deşi uneori i se rupe, bagheta ceea…

L-aş lua şi pe încuiatul de franceză, pe Môsieu Lapulancur Tüpüţi: la clasă e scârbos, mereu zice de noi că suntem murdari, că mirosim urât - de asta, când ne bate, nu ne atinge cu mâinile, foloseşte rigla… E un an-ti-pa-tic, Franţuzul, dar îl iau: fiindcă, aşa strâmbă-nas, cum e, vine la galele noastre de box, atunci nu se mai fereşte de noi şi de hainele noastre, strigă şi dă sfaturi şi se bucură şi se întristează pentru favoriţii lui - la box, eu sunt favoritul şi, după ce înving, îmi dă mâna - cu mâna lui!

Şi, nici o ezitare: o iau, dincolo, pe Pistilica, Doamna de Naturale. E cel mai bun om din lume, Doamna de Naturale. E atât de bun, încât, cu toate că ştie că-i zicem Pistilica, nu se supără ba chiar zice ea, despre ea, că Pistilica o să se supere, dacă data viitoare nu ştim ca pe apă lecţia la botanică sau la zologie. Şi apoi e singurul nostru profesor femeie. Chiar dacă Pistilica noastră nu ar fi cel mai bun om de pe pământ, tot am lua-o, dincolo, doar n-o s-o lăsăm aici, pe mâna Înalt Prea Sfinţiei Sale, Mitropolitul Ardealului. Care, se zice, nu are voie să iubească femeie, numai pe Domnul Dumnezeu trebuie să-l iubească. Şi noi îl iubim pe Domnul Dumnezeu, dar o iubim şi pe Pistilica. Aşa că o luăm cu noi, dincolo.

Vreau să spun: or s-o ia Normaliştii, fiindcă eu termin clasa asta - şi gata, la toamnă trec la liceu.

IV. BUIA

1. NICIO INDOIALĂ: MĂ MUT LA LICEU

Mă mut. La toamnă o să fiu tot la Sibiu, dar la liceu. La sfârşit de an şcolar, a venit tata să mă ia, cu care ocazie a trecut pe la Gheorghe Lazăr, să se intereseze de condiţii.

Nu mi-a spus nimic, acasă discută cu mama. Aud şi eu: intematul liceului e tot atât de scump oricum, în leii noi te înşeli mereu, deşi banii s-au schimbat de un an şi ar fi trebuit să ne obişnuim; când auzi preţurile, ţi se par mici, dar când bagi mâna în buzunar, constaţi că ai şi mai puţini bani decât preţul… Mama îl întoarce cu discuţia la internat:

- La liceu e tot atât de? Înseamnă că băiatul a pierdut doi ani de zile cu Normala! Si a şi murit de foame!

- Dacă aşa arată un mort de foame…, râde tata. Uită-te la e…

Îi aud mereu, de când sunt în vacanţă, cum mă arată, cum se îndeamnă unul pe altul să se uite la mine; aud şi de la alţii că m-am schimbat, că am crescut - dar toţi copii cresc! Şi mai vârtos, în vacanţă: mă îndoapă mama; tot la trei zile taie o găină mare - ţine atâta, fiindcă ei nici nu se mai prefac că o gustă, ei mănâncă altceva. Eu spun într-una: Asta-nu-se-face!- dar înfulec. Cu noduri: ştiu că şi lor le place şi supa şi piftia şi ciulamaua, însă totul, toate sânt numai pentru mine. Fiindcă eu cresc. Se spune că atunci când creşti, trebuie să mănânci bine. Eu credeam că creşti, fiindcă mănânci. Deşi nu se prea loveşte: eu începusem să mă întind la internat. Or fi avînd cei mari dreptate: copilul trebuie să mănânce, ca să umple golurile provocate de creştere. Mi le umplu şi eu. Cu noduri. Umplu golurile trupului cel de-afară, nu şi pe ale celuilalt, pe care numai eu îl simt ca un burete stors. Stiu: când mănânci în silă, te îngraşi, însă eu nu m-am îngrăşat, nu m-am întins pe lat, ci pe înalt în sus; şi pe înalt jos, judecînd după picioare; şi după mâini, când le ţin pe lângă trupul altuia, atârnînd ca spânzuraţii.

Se întâmplă ceva cu mine, de la o vreme. Încerc să nu arăt şi nu ştiu dacă izbutesc să ascund: plutesc în ceaţă. Nu cu capul în nori, am auzit ce-i aceea; eu cu ceaţa, nu cu norii. Îmi dau seama de ea, când ies - atunci, dacă nu mă sperii de cegăsesc afară, nici

plăcut nu-mi este. Parcă li-aş trezi din vis, din somn; nu somn, ci jumătate-jumătate - iar treaz, afară, îmi spun că mai bine rămâneam acolo, în somn, în cald. Înţeleg că numai părinţii înţeleg, eu, nu. Nu ştiu cât observă tata singur, cât îi explică mama (sau invers), dar ştiu, simt, că ei, simt ceva, altceva, însă mie nu-mi spun. Nu-i un secret - pe acelea mi le spun, ori nu se feresc atunci când şi le împărtăşesc - dar despre ceaţa mea, nimic. N-o fi ceaţa un adevărat secret. Adică politic.

Cele politice s-au înmulţit, aproape totul a devenit politic, chiar foarte. Înainte nu prea existau secrete - tata spune, acum: Ce secret să fi fost, înainte, faptul că noi ne refugiasem de răul Ruşilor?; că Ruşii ajunseră şi în Ardeal? - numai pe noi ne căutau, ca să ne repatrieze?; ce secret să fi fost că numai noi, refugiaţii, ne temeam de ruşi, Ardelenii n-aveau treabă, treabă ei aveau cu Ungurii; şi ce secret să fi fost că noi ziceam, noi ne auzeam când ziceam că Ruşii au adus, nu numai rusismul, ci mai ales comunismul - astea erau vorbe de-ale refujaţilor…

- Cum să fi fost secrete-politice acelea?, zice tata. Când ne priveau numai pe noi - aşa credeau Ardelenii. Acum ei cred că îi priveşte şi pe ei, dar tot nu acceptă că noi aveam dreptate, când le spuneam ce le spuneam. Şi nici acum, când le tot spun: Oameni buni, anul 1947, a fost an de răscruce, să băgăm de seamă…

Numai că tata a zis despre fiecare an, fiecare eveniment că e de-răscruce; de aceea nu-l vor fi luat în seamă oamenii-buni. Acum, de când simt pe pielea lor răutăţile Ruşilor, cred că ei le-au descoperit, de aceea le zic secrete-politice… Au prins Ardelenii să se uite bine în jur, înainte de a schimba câteva cuvinte cu un vecin, cu un cumnat, cu o soră; a început să li se strâmbe gura de şoşotit cu palma pavăză, nu li se mai opresc ochii din rostogolit, din cătat în laturi - de secret-politic.

N-am prins schimbarea oamenilor din sat, eram la şcoală, cu schimbările noastre, ale mele. Adevărat, în vacanţa de Crăciun, când comuniştii l-au dat jos şi pe Rege, tata a tăcut multe ceasuri, fumînd la gura sobei, iar când a deschis gura, a zis:

- Gata, s-a mântuit cu noi! Regele a fost ultima redută în faţa năvalei, de-acum nimeni, nimic nu mai stă în calea tătarilor de Ruşi!

Şi mama şi eu am fost mâhniţi de detronarea Regelui. Mihai era frumos în portrete şi atât de tânăr (mama îi zicea: Regişorul şi: Mihăiţă); tata nu vorbea de tinereţea-frumuseţea lui Mihăiţă,

numai de tron şi de simbol - despre astea vorbea cu oamenii şi zicea că e răspântie (de fapt, spunea: “ultima răspântie”).

L-am auzit şi eu când spunea oamenilor:

«Oameni buni, semnalul răspântiei a fost, pentru nerefugiaţi, anul ‘46, cel cu alegerile. Atunci măcar să fi deschis ochii oamenii politici în amândouă părţile: la comuniştii aduşi de Ruşi din Rusia, din Ungaria: uite-i cum înţeleg ei democraţia: tu îi baţi în alegeri, dar ei dau la ziar că ei te-au bătut!; să fi deschis ochii şi la Englezi şi Americani - care au închis ochii la ce făceau Ruşii în România, i-au închis atât de tare, de s-a văzut până în Buia!»

Mai zicea tata că dacă ar fi fost el om-politic, s-ar fi dus la Rege:

«Majestate, ţara e în pericol, fă apel la popor!»

Bine-bine, poporul nu i-ar fi putut bate pe milionul de Ruşi din armata de ocupaţie, dar istoria nu se face numai cu bătăi date altora, ci cu bătălii duse, chiar dacă eşti învins. Învins pe câmpul de bătaie, dar nu belit la Abator, unde te-ai prezentat singur - ca la cedarea Basarabiei, ca la cedarea Ardealului, ca la 23 august ‘44. Să fi arătat că suntem un popor, nu o cireadă! Asta să le fi arătat, în primul rând duşmanilor, în al doilea, prietenilor: Englezii şi Americanii ne-ar fi luat în serios, măcar n-ar fi dormit liniştiţi, zicîndu-şi că Românii ceia, dracu să-i ia, nu ştiu decât să se plângă de marile-puteri - în timp ce merg ba cu Hitler, până la Caspica, ba cu Stalin, până-n Tatra şi după aceea aşteaptă să fie răsplătiţi, că ei au fost imparţiali - ca Rumânul…

Am auzit ce le spunea tata oamenilor, însă nu aflam nimic nou: eu ştiu politică, nu ca Ardelenii - care, după ce nu ne-au luat în seamă, înainte, când încă nu era prea târziu, acum, după “răspântie”, s-au lăsat cuprinşi de secret, de frică, iar fiindcă pe undeva le-o fi ruşine de orbirea dinainte, de spaima de acum, se răzbună pe noi, refugiaţii, spunînd: Basarabenii grăiesc în gura mare secrete-politice, pentru că-s borşo-vici, îi scurmă la vorbă pe ei, oamenii de-loc, numai ca să-i baje la apă!

Zice tata, acum:

- Înainte, Ardeleanul îl aştepta pe Rus, să-i dea Ardealul. Când “liberatorul” n-a mai vrut să plece, Ardeleanul l-a simţit pe Rus ca doar ocupant străin, n-a priceput că, mai grav decât străinismul e comunismul. De asta zice: Ţâganii şi Ungurii şi Jidovii de la oraş, ei îs de vină! Însă dacă vinovatul nu-i ţâgan-ungur-ovreu, zice: Răgăţanu-ăla; oar’ Olteanu, oar’ Basarabeanu’

- totdeauna altul e de vină. Dar ia încearcă să te-atingi de Groza al lor…

- Mai zilele trecute am vorbit cu notăriţa despre el, l-am forfecat împreună pe “Pătru Bumbac de-o adus Gròza din Rusìa”…, zice mama. A fost şi ea de acord că Groza e o lichea, un vândut Ruşilor, un porc de câine… Dar, la urmă: Aşa e, dar îţi dai seama, doamnă dragă: Groza-i prim-ministru al ţării întregi! Prim-ministru, un ardelean de-al nostru - asta nu-i de uitat…

- Ei, dacă şi Regele ar fi fost ardelean de-al lor…, râde tata, apoi, brusc, se posomorăşte. Anul trecut, când l-au detronat, iar eu spun că, gata, ultima redută, că am trecut şi de ultima răspântie, ce-mi răspunde un ardelean: Aşè-i trube, că ne-o pus cote! Îi spun că nu Regele i-a pus cote, ci comuniştii în slujba Ruşilor, ca Pătru Groza al lor. Răspuns: Ba! Groza-i ardelean de-al nost’, el ţâne cu ţara, nu ca Rejele, care-i şî răgăţian şi niamţ!

Ai mei continuă să discute, în casă, acasă. Tata nu mai vorbeşte în sat, dintre buieni, numai cu Heinrich mai discută politică.

Eu aş asista, chiar participa, îmi place politica, mai ales cum o explică tata. Însă nu-mi mai vine. Nu pentru că nu m-ar mai interesa, ba da, însă, aproape fără să vreau, intru la loc, în ceaţa mea. Unde mi-e mereu somn. Sau poate că a încetat să mă intereseze politica - de aceea voi fi lăsat întâmplările din afară să treacă, fără să mă atingă - de pildă, cotele. Se vorbeşte, se vorbeşte în casă, despre nenorocirea cu cotele, aud şi prin sat, dar vorbele îmi trec pe lângă urechi.

Eu le am pe ale mele: mutarea în localul nou, plecarea de la Normală, în aşeptarea plecării la liceu. Să le fi pus la inimă cotele acela? Parcă da. Parcă şi nu.

Aş vrea să mă bucur de liceu. Şi nu pot. Ceva, ceaţa nu mă lasă, nu mă lasă. Mi-e ceaţă, mi-e somn dacă mă trezesc, ies şi mi-e frig, mi-e singur, mi-e ruşine să fiu văzut gol - am ieşit din haine şi din pantofi, am ieşit şi din propria-mi voce, parcă altcineva ar vorbi în locul meu, iar acela spune numai prostii, numai prostii şi nimeni nu-şi dă seama că nu eu le spun, fiindcă nu al meu este glasul - fiindcă nu sunt eu.

2. PÂNĂ LA LICEU, SĂ NE MUTĂM PE-AICI…

Ne mutăm. Într-un fel, ne-am mutat, de când tata doarme dincolo, ca să nu ne fure cineva uneltele, materialele. Plecăm din casa lui Tizu. Din păcate, nu pentru că s-ar fi întors stăpânii din Rusia, ci pentru că primarul a pus ochii pe ea - pentru el, nu pentru partid. Victor îi va fi spus tatei de planul primarului, el va fi avut ideea şi cu casa lui Engelmann.

Engelmann a avut mai multe case, la Buia. Cele mai faine. Acum, în una e postul de jandarmi, locuinţa şefului de post, iar în două camere şade bătrânul Engelmann cu fiica lui, o doamnă şi ea, în vârstă. Aici, lângă şcoală, Engelmann a avut altă casă, unde, cică erau şi prăvălii. Ce se va fi întâmplat înainte de venirea noastră în Buia nu ştiu, dar noi am găsit o ruină. Mai încoace, într-o încăpere oarecum reparată, s-a deschis o boltă. Mai era una, lângă popicărie, poate de aceea bolta lui Engelmann a devenit şi crâşmă; apoi numai crâşmă.

Clădirea este în formă de L; piciorul din curte are două odăi mari, pe o galerie. Acoperişul a fost reparat de curând, însă odăile nu au uşi, nici ferestre, podeaua a fost smulsă pe alocuri. Primăria dă ceva materiale, dacă chiriaşul se mulţumeşte cu atât: să facă el reparaţiile, intră în contul chiriei-la-stat.

Aşa că reparăm casa lui Engemlann. Heinrich, priceput la tâmplărie, face uşi, cercevele. Tata şi cu mine zidărim. Închidem galeria acolo unde face colţ cu a crâşmei, pentru ca beţivii să nu vină la noi, să se pişe pe pereţi, ca până atunci. De fapt, ridicăm două ziduri, între ele sa le o debara. Când o să facem şi un paravan-spalier, pe colţ, o să fim oarecum la adăpost şi de privirile celor veniţi la crâşmă.

Heinrich lucrează încet, ca un bolnav ce este. La căratul uşilor, cercevelelor - cu faetonul - ne ajută şi fetele, care rămân şi pentru curăţatul grădinii, pentru tencuieli. Mă înţeleg bine, dar evit să mă uit la ele, chiar când le vorbesc.

Am curăţat, am izolat chiar şi un colţ de pivniţă; lângă privata noastră (am făcut una şi pentru crâşmă), am ridicat şi un coteţ de găini; am lăsat loc şi de cocină - dacă părinţii or să fie în bani, să-şi ia porc.

Ne mutăm, seara, târziu, pe întuneric, cu faetonul. Mai multe transporturi, acum avem multe lucruri - deşi nu cele de la Buda. Îmi pare rău că plecăm de la Tizu, dar asta-i viaţa. Imi pare rău

de curtea mare, curată, de livadă, de pădurea apropiată. Şi de Iancu - nu de Puşa notarului, care nici urât nu se uita la mine, de parcă numai ea ar fi la liceu…

Ne-am mutat. Nu avem ochiuri la toate geamurile dar e vară, cald; nu avem uşă între cele două camere şi nici la debara, dar astea se fac, încet, încet, cum poate şi Heinrich - după ce că ni le face gratis… Heinrich zice că nu: în contul tâmplăriei, mama să le mediteze pe fete la română, tata la istorie-geografie - tot în româneşte. La un moment dat, Heinrich a zis că eu aş putea să le dau ore de franceză - am simţit că-mi iau foc obrajii, am bâiguit că nu ştiu atâta franceză - şi în acel moment, nu spuneam tot adevărul: dacă m-ar fi întrebat cineva, n-aş fi ştiut să conjug nici verbul aimer - cel mai uşor verb - la indicativ prezent.

Ziua lucrez la casă, iar seara ies cu domnişorii. Am fost primit. În cercul domnişorilor. Ca vârstă, sunt cel mai mic, dar ca înălţime - şi mai ales ca voce… Mi s-a schimbat, acum sunt aproape-bas, ai mei au zis că mi-o recunosc de departe, atunci când cântăm serenade. Aici, la Buia, cântăm serenade, nu doar sub ferestrele fetelor, ci oriunde găsim loc: pe pod, pe o bancă, la poarta vreunui băiat pe care-l aşteptăm. Aici, la Buia, cântă serenade şi fetele - tata se tot miră de asta, zice că serenada se cântă numai la fereastra fetei şi o cântă numai băieţii, mama zice că Ardelenii înţeleg prin serenadă adevărul: cântec-de-seară.

Suntem vreo cincisprezece domnişori în Buia; şeful nostru e Lena lui Ionel, elevă în ultima clasă la Comercial, în Blaj. Îl înlocuieşte pe frate-său, Victor, student la Comerţ, acum pe un şantier naţional, Salva-Vişeu îi spune. O ştiu pe Lena, de pe când nu eram în cercul domnişorilor: grăsulie şi veselìe şi îmi dă ţigări (le ia de la tată-său, care-i vânzător la cooperativă, bolta de lângă popicărie). E veselă, Lena chiar şi de când umblă îmbrăcată în negru; şi de când nu mai aduce ţigări pentru fumători. Adevărat, acum se stăpâneşte, când o gâdilă râsul ei nebun şi, la serenade, nu mai ţine sopranul, ci doar alto-ul: de când a fost ridicat tată-său, Ionel - cu cotele, a zis ceva şi l-au ridicat. A fost ridicat şi fratele lui Ionel, fostul primar, Aron (tatăl Mărioarei şi al lui Ronel) - tot cu cotele. Mărioara şi Ronel vin în fiecare seară cu noi, domnişorii, dar nu cântă serenade. Verişoara lor, Lena, chicoteşte că mai bine aşa, tot nu au voce. În afară de mine şi de fetele notarului, toţi ceilalţi domnişori sunt la-Blaj: la liceu, la comercial, la Normală; Victor, studentul, tot la Blaj a făcut

Comercialul.

Cântăm ce cântăm apoi Blăjenii discută despre ale lor: umblă un zvon că are să se desfiinţeze Blajul. Nu numai Episcopia şi Teologia, dar şi şcolile secundare. Blăjenii spun că nu numai ale lor: toate şcolile din ţară. Nimic precis, dar fum fără foc… Fuseseră multe arestări şi la Blaj, în luna mai, şi nu doar de legionari, cum se zicea; şi nu numai studenţi şi elevi, ci mulţi profesori, dintre care unii nu făcuseră politică, chiar un episcop… Şi cum se arestează mereu şi mereu şi pe sate… Uite, numai în grupul nostru avem trei arestaţi: tatăl Lenei, frate-său, Aron şi popa unit, Lincariu - tatăl lui Traian - dar în sat mai sunt şi alţi ridicaţi, vreo zece…

Eu ascult. Şi nu spun nimic. Ţin la Lena şi mă gândesc cu milă la taică-său - dar nu şi la unchiu-său, Aron. Cu toate că sunt bun prieten cu Mărioara şi cu Ronel. Dar ţin minte, fiindcă am fost de faţă şi am auzit cu urechile mele: a doua zi după ce ne-am întors de la Sighişoara, de la re-pa-tri-ere şi m-am dus cu tata la boltă să cumpărăm sare şi gaz, fostul primar, Aron, zisese, către ceilalţi oameni, dar tare, să auzim şi noi:

- Mai bine făcè de se-nturna la el, în Rusìa, nu să vie iar peste noi, aci-n Ardeal…

Frate-său, Ionel, îi zisese să nu grăiască cu păcat, însă Aron:

- D-apăi că dacă n-or putut Ruşî' să şi-l ieie, '1 trimetem, noi, Rumânii, de un'e-o vinit…

Tata, după ce a cumpărat şi a plătit, a zis, ţeapăn:

- Fiindcă vorbeşte vinarsul pe care l-ai băut, nu-ţi urez să ajungi în situaţia mea, de venetic în proprie ţară, însă când ţi-o veni şi dumitale rândul să te strângă comuniştii de coaie, să-ţi aduci aminte ce mi-ai spus, azi, aici!

Aşa că eu tac. Mă întreb doar dacă Aron, pe-acolo, pe unde-o fi închis, îşi aduce aminte, simte durerea de-o ştiu numai bărbaţii. Poate că da, poate că nu, vorba Odoamnei de la Centrul de la Sibiu.

Tac şi fumez - Lena m-a învăţat, îmi dă şi pentru-acasă. Eu însă fumez numai cu ei, cu băieţii, dar mai ales cu fetele, singur ce rost ar avea? Când mă întorc acasă de la serenade, mestec bine-bine frunze de lămâiţă, se zice că şterge mirosul, gustul de tutun - ţi-ai găsit cu mama, are nas de câine de vânătoare.

- Iar ai tras mahorcă, o aud, când intru tiptil în casă. Vorbim noi, mâine dimineaţă…

Ce să-i răspund? Tac, mă bag în aşternut şi sforăi fulgerător.

Dar nu dorm multă vreme. În urechi îmi stăruie serenadele pe care le-am cântat, poveştile pe care le-am auzit, glumele la care am, şi eu, participat, ca un adevărat domnişor.

Apoi încerc să-mi aduc aminte cum anume mirosea Puşa, în astă seară - faţă de aseară. Şi nu găsesc. Toate fetele au mirosul lor, unele mai aşa, altele mai altfel - numai Puşa nu miroase. Şi doar am făcut pe dracu-n patru, să rămân cât mai mult timp lângă ea. Ca s-o adulmec. Uneori mi se face ruşine - dar ce sunt eu: câine? Şi ce e ea?

3. NE MUTĂM, NE MUTĂM, PUŢINTICĂ RĂBDARE

Ne mutăm. Nu doar noi, refugiaţii, mutători de meserie, ci şi ei, ceilalţi. Nu ştim unde, cum, dar asta-i: suntem ca şi mutaţi.

Ai mei - mai ales tata - au un nou prilej să spună că ei ştiuseră, că ei prevăzuseră, că chiar vorbiseră de ultima-răspântie - dar asta-i soarta profeţilor: să profeţească în pustiu. Iar se supără tata pe ardeleni, că nu-l crezuseră când le spunea că răul adus de ruşi e nu atât rusismul, cât comunismul când le zicea să nu râdă de ruşi, că sunt înapoiaţi - aşa cum râdeau, în '44, de soldatul sovietic, rătăcit pe un drum lăturalnic, în căruţa lui ţigănească, târîtă de caii lui tătărăşti şi care întreba: «Gde Berlin?», că el acolo se duce, acolo are el o treabă, na Berlinu - fiindcă a ajuns! Şi mai dincolo de Berlin a ajuns, de-a înghiţit jumătate din Europa. Tot aşa înaintaseră, tăvălugiseră,"consolidaseră terenul" în ţările ocupate: azi se prefăcuseră că fac guvem de coaliţie cu democraţii, mâine se prefăcuseră că se înţeleg cu legionarii, ca să-i învingă (în alegeri!) pe liberali, pe ţărănişti, pe social-democraţi, poimâine îl arestaseră pe unul de-al lor, Pătrăşcanu, răspoimâine pe legionari după ce alungaseră din guvem pe toţi burjuii şi, de pe tron, pe Rege - calea era deschisă: naţionalizare, deblocare, epurare - pe ţărani i-au pus deocamdată la cote, dar mâine vine colhozul, închiderea bisericilor, ridicarea popilor, deportarea unei treimi din populaţie - ca la ei, în Rusia: o treime lucrează "afară", o treime înăuntru, în lagăre, iar ultima treime supraveghează, cu puşca, şi afara şi înăuntrul…

Fac ei, mama şi cu tata, pe supăraţii - că Ardelenii nu-i crezuseră - dar, de astă dată, şi ei au fost surprinşi: nu se aşteptau la

ultima “reformă” - a învătământului. Nu erau chiar atât de ştiutori: când nerefugiaţii îi întreabă cum are să fie - doar ei ştiu, din Basarabia ocupată de ruşi - ai mei răspund doar că, la ruşi, pedagogul (învăţător, profesor) nu mai are autoritate asupra elevului, elevul e încurajat, chiar obligat să-l critice, chiar denunţe la partid pe învăţător pentru orice. Oricum, spun ai mei, vom afla cu toţii cum va fi la noi, când se va publica legea - dar mai înainte, or să afle ei, de la Inspectorat, unde au şi fost convocaţi.

Până să se ducă învăţătorii la Inspectorat (mama zice: “Expectorat”), printre noi, Domnişorii, umblă un zvon neliniştitor: nu numai că or să se desfiinţeze o mulţime de licee, facultăţi, dar noi, încă elevi, o să fim trimişi cu forţa la şcolile lor, comuniste - şi, în plus, o să pierdem un an, doi… De ce să pierdem? - nimeni nu ştie, decât că clasele se vor numără altfel, după moda rusească şi atunci mulţi dintre noi vor fi retrogradaţi, lăsaţi repetenţi…

Pentru mine… salutare, Liceul Salutare, Normală! - fiindcă e şcoală bisericească, ţine de Mitropolie. Şi-atunci, unde mă duc? Cine ştie să aşteptăm legea, să aşteptăm lămuririle.

Lena zice, râzînd, că puţin îi pasă - se mărită. Cu cine? Găseşte ea cu cine, doar e fată simpatică şi în plus, nu mai e fiică de bandit: taică-său a fost liberat. Verişoară-sa, Mărioara, zice că, dacă-i pe-aşa, se mărită şi ea: şi taică-său, Aron, a ieşit. Dintre fete, numai Puşa, nu zice că se mărită: o fi lăsând pe soră-sa, Puia, înainte, ca mai mare.

S-a întors de pe şantier şi brigadierul-naţional Victor.

Umblă vorba în sat că l-au liberat pe tată, fiindcă fiul a fost mare-brigadier, pe şantier-naţional. Eu nu cred (nici ai mei), însă Victor prea face pe grozavul şi-şi bate gura, lăudîndu-se că, dacă se desfiintează facultatea lui de Comert, el trece la alta, la oricare - pe bază de diplomă de brigadier; mai zice că pe bază de brigadier, el poate intra şi la facultatea de diplomaţie! Nu ştiu ce-i aceea, dar nu cred.

Nici ai mei. Părinţii se duc la Sighişoara, la Inspectorat, la instructaj; şi la prelucrare.

- Înţeleg: instructaj, zice mama. Adică militărie, fiindcă, pentru Ruşi, războiul nu s-a terminat, comuniştii sânt mereu pe picior de război. Dar de ce să mă pre-lu-cre-ze? Adică să bage materia primă printr-o parte, să scoată, prin cealaltă, produsul finit? Asta am ajuns? Materie primă?

- Oţelul se face, nu numai din minereu, ci şi din fier vechi…

- Eu, fier-vechi?, se indignează mama. Dar sunt încă tânără, sunt un bun cadru didactic - fie şi specializat la clasa-ntâia - de ce să mă dea la topit? Ca să mă transforme în ce: în tractoristă?

- Mă tem că n-or să ne topească, să facă din noi altceva. Pe noi or să ne călească - după ce ne-ar decălì… - să facă, din noi tot învăţători de tip-nou, după reţeta din cartea de bucate a lui Ostrovski, *Kak zakalialsia stal'*. Or să înceapă zakaliania prin a ne obliga să. învăţăm limba rusă - cea mai lungă, cea mai roşie limbă… Ah, dacă am fi plecat, din Gusu, încolo, spre Apus…

- Oare din vina cui n-am plecat? - dar am hotărît: nu mai vorbim despre asta, doar n-o să ne trecem viaţa, întrebîndu-ne «Cine-i de vină?»… Nu e nimeni de vină, dar… «Ce-i de făcut?», vorba celeilalte cărţi de bucate?

- Văzînd şi făcînd, zice tata. Oricum, tu ai să fii favorizată: ruşi, sovietici, şi ei încep învăţământuI tot cu clasa-ntâia, tot cu Azbuchea…

- În ruseşte? Dar nu ştiu şi nu vreau să-nvăţ!

- Uiţi cartea de bucate a lui Lenin şi reţeta: “Nu poţi - te-ajutăm; nu ştii - te-nvăţăm; nu vrei: te-obligăm”? Fluierînd or să-nveţe ruseşte cu toţii, nu numai cadrele didactice. Tu ai noroc cu mine: o să-ţi dau meditaţii…

- Mersi! face mama, înţepată, apoi, îngrijorată: dar de la cine or să înveţe învăţătorii ruseşte ca să-i poată învăţa pe elevi?

- De la învăţătorii care ştiu ceva-ceva….

- Adică de la… de la tine! Să nu cumva să spui că ştii ruseşte! Ai mai spus, la Gusu, şi ştii ce-a ieşit!

- Am glumit, ce naiba, întîi să vedem ce-i cu legea.

Am văzut ce-i cu legea. Am văzut cu toţii, după ce s-au întors învăţătorii de la instructaj-prelucrare.

- Ne-o instructat dracu, pe toţi!, bombănea Directorul. Ne-o pre-lu-crat!

4. VARA LUI ‘48: NE MUTĂM ÎN ALTĂ LUME

Mă mut. Gata, nu mai e nimic de făcut: sunt prelucrat!

Nu doar eu. Nu numai noi, elevii. Reforma învăţământului ne-a instructat-prelucrat pe toţi: învăţători, elevi, profesori, stu-denţi - părinţi…

Pe unii, rău de tot. Pe alţii doar foarte rău.

Mama tace - oricum, vorbeşte mult mai puţin, ca de obicei. Poate fiindcă ea este cea-mai-favorizată de pre-lucrare; fiindcă nu vrea să recunoască cinstit că tata avusese dreptate când zisese că, oricum ar întoarce-o comuniştii, numărătoarea tot cu cifra 1 începe…

- … Dar când se pornesc, greu se mai opresc din numărat, adaugă el. Şi nici o nădejde că au să adoarmă prea curând, ca în zicală…

Eu bag de seamă, cu glas, că nu e chiar rea numărătoarea în continuare, după moda rusească: nu rişti să te încurci…

Mama dă din cap a încuviinţare prudentă, apoi ridică bărbia a întrebare: ce crede el, tata?

- Auziţi, oameni buni!, crede el, tata, plimbîndu-se cu mâinile la spate, cu tot cu pensulă (vopsim uşile, cercevelele - apoi, de când cu reforma învăţământului, tata nu mai poate vorbi în timp ce lucrează). Ca să arate lumii că şcoala lor, săvietică, e cea mai balşaia, cea mai şirokaia - precum rodina - Ruşii numără clasele ca kilometrii spre Berlin, de la zero la cât o fi… Asta înseamnă că mucea care termină a şaptea primară trece într-a opta! Dar, domnule, când zici: clasa a opta, zici: bacalaureat!; zici: capăt de linie pentru secundar, pentru Şcoala Normală, pentru…

- Pe vremea noastră, capăt de linie era a şasea, zice mama.

- Pe vremea noastră! Am fost prima serie, dar de-atunci s-a normalizat şi învăţământul - auziţi, oameni buni: clasa a noua! Cum adică, a noua, ce-i asta: a noua? Şi a zecea! Şi a…

- Acum, ultima clasă de liceu are să fie a unsprezecea, zic. Când o să trec la Universitate, o să intru într-a douăsprezecea; dacă fac Literele, termin într-a… cincisprezecea, însă dacă merg la Medicină, atunci… Şaisprezece, şapteprezece…

- Nu mai număra atâta, mă doare capul, zice mama.

- Lasă-I să numere, tot nu iese la socoteală: dacă o să mai existe învăţământ superior…

- O să existe, aşa am auzit, zic. Până atunci, sunt fa-vo-ri-zat! Din clasa a doua sar tocmai într-a şaptea - sunt elev într-a şaptea!

- A şaptea, dar la Şeica Mare!, pufneşte tata. Dacă-i pe-aşa, rămâi s-o faci la Buia, ca să nu mai plătim intemat, cantină…

- Internat-cantină - la Seica Mare?, zic. Dar Şeica-i un sat, ca Buia, atât că are gară…

- E reşedinţă de plasă, a avut şi gimnaziu, acum îi zice: ciclu doi. Acolo o să-nveţi tu carte: la cicludoiul Şeicii! Mama lor de reformatori, cum au stricat ei învăţământul, pocnind din degete!

- Si dacă nu-i chiar totul rău în reforma lor?, întreabă mama, însă văzînd încruntarea tatei, o drege: Poate că n-o să se aplice, întocmai…

Degeaba: tata a luat foc, gesticulează cu pensula, pistruiază de vopsea maron pereţii şi podeaua. De astă dată, mama nu scoate un cuvinţel, vânează stropii cu o cârpă umedă.

Eu am ieşit din vorbă, deşi am rămas în casă. Nu-mi prea pasă. Aş vrea să fiu în rând cu lumea, dar nu pot participa la îngrijorare, la indignare. Apoi chiar sunt un favorizat: trec într-a şaptea, dar nu pierd nici un an. Nu ştiu de ce numai eu, de ce numai noi, care am terminat a doua de secundar: cei care au absolvit a treia, tot într-a şaptea vin, cică aşa sună legea. De ce sună aşa? Fiindcă-i rusească: nu se explică, se aplică! Aşadar, cei dintr-a treia de secundar, după ce că sunt retrogradaţi la ciclul-doi, sunt în plus lăsaţi repetenţi! Umblă vorba că şi anume clase a patra vor continua… cu a şaptea, aşa, ca să ne alinieze, grupeze… Asta nu e singur, mai sigur e că şcolile dela Blaj au fost desfiinţate, a scris şi la ziar. Dar nu a scris de ce: fiindcă erau catolice.

Povestesc ai mei că la Sighişoara, la instructaj, prelucrătorii au spus că Blajul a fost, de totdeauna, un cuib-de-bandiţi-mistici, o fabrică-de-întuneric, o închisoare-a-sufletului-omenesc. Zice tata că ce bine-i să fii basarabean şi ortodox, pe timpurile astea şi nu catolic ardelean, ca “tovarăşul” care-i prelucra - îl cunoşteau Ardelenii: făcuse liceul la Blaj, teologia la Viena, călugăria la Roma, dracu ştie ce i se întâmplase, de se-ntorsese pe dos, ca o mănuşă, de scuipa-pe-trecut, instructa-prelucra şi ameninţa cu mânia-poporulu’-’ncitor…

- Mama lui de iezuit, azi-mâine o să-l vedem mitropolit ortodox, zice tata, iar mama:

- Nu-i bun de mitropolit, că-i spân… - şi tata:

- Nici o grijă, îi pune partidul barbă…

Tata profeţeşte, în continuare, aghezmuind cu pensula de vopsea. Zice că dacă au desfiinţat Şcoala Blajului, azi-mâine - or să desfiinţeze şi Biserica Unită, cine să-i împiedice, ba chiar o să le sară în ajutor Sfânta Biserică Ortodoxă, crezînd că astfel are să întoarcă la turmă oiţele rătăcite la 1700… Mai zice tata ce-a mai

zis, că vrem, nu vrem, greco-catolicii ardeleni ne-au învăţat carte - din păcate nu şi pe noi, Basarabenii, căzuţi sub Ruşi. Ne ţine tata, pentru a nu ştiu câta oară, conferinţă cu Şcoala Ardeleană şi zice că, de n-ar fi fost papistaşii Maior, Micu, Şincai, şi în ziua de azi ar fi moţăit Românul la umbră turcească, neînstare să se apere măcar de muştele care-i intrau în gură; ar fi pirotit şi-acum pe ceardac, pufăind din narghilè şi horpăind, în somn, din cahfè…

- Ştie Rusul unde să lovească: la cap! Ia-i poporului şcoala - mărşăluieşte singur, înapoi, în peşteră! Ia-i poporului cartea în limba lui - nu mai ai nevoie de nagaică, de ciomag, de puşcă!, l-ai terminat, l-ai pus la pământ, nici măcar în patru labe, ci pe burtă… Când mă gândesc că nepoţii mei or să fie nişte analfabetizaţi…

- Ca de obicei, exagerezi, zice mama - ca de obicei.

Chiar dacă nu exagerează, puţin îmi pasă.

De unde o să aibă tata nepoţi, dacă eu nu fac copii - cu cine? Puşa trage cu ochii ei albaştri numai spre brigadierul-naţional, tot timpul se înalţă pe vârfuri şi-şi lungeşte gâtuI la Victor - asta mică, Puşa. Gina? Ar fi bunicică, are nişte ochi negri-negri… Şi cum arde, când o ţii de mână… Şi ce ţâţici are, în faţă, pe piept şi ce sâni are, pe la mijloc, când o vezi din spate - altfel le zice, dar Gina are, sigur, sfârcuri şi la buculiţe, ai zice că fata asta nu merge cum se merge, ai zice că fata asta ronţăie, rumegă, mestecă şi vine la tine chiar când se îndepărtează şi tu te uiţi în urma ei şi vezi ce piepţi are ea, tot doi, mai jos de cordon şi cu, sigur, sfârculeţe… Numai că o fi ea, Gina, mai scundă decât mine, însă e mult mai… cum ar zice tata: coaptă. Parcă eu nu ştiu că Gina e coaptă?, doar am miros bun, ştiu când ceva e copt. Pentru mine, de-acum, Gina e cam prea, nu ne potrivim. Lena? Lena e şi ea coaptă, se şi mărită - dar nu cu mine. Cu Mărioara să fac ceva copii? E prea… nu ştiu cum şi are gura mare.

Găsesc eu, la Şeica, la mixt, fete mai frumoase decât sclifosita notarului că, dacă te uiţi bine la ea, vezi ce gură prea mare are şi prea roşie, fiindcă prea îşi muşcă buzele şi şi le îmbălează cu limba, când se alintă pe lângă Victor-brigadierul; şi, dacă te uiţi cu atenţie, bagi de seamă că ochii i-s din cale-afară de mari şi de albaştri, e o holbată, Puşa, te şi temi să nu-i iasă din cap ochii, ca la melc, atunci când se zgâieşte numai la Victor; şi nu trebuie să te uiţi bine-bine, ca să vezi că e mică - eu, dacă vreau, mă uit drept în creştetul ei. O piticoasă, o guroasă, o holbată; în plus, nu

miroase a om - singurul lucru care miroase la ea: rochiile; a fier de călcat. De parcă ar fi o rochie cu gură. Şi cu ochi destul de albaştri.

Eu, dac-aş vrea şi aş vrea, m-aş avea bine cu fata lui Heinrich. Cu oricare dintre ele. Alea, da, fete, voi fi crescut eu ca un nebun, dar ele sunt, în continuare, mai înalte. Ţâţicile-s încă mici, numai sfârcurile de ele - dar lasă, or să crească. Şi nu se holbează la Victor, ca zgâita notarului, se uită la mine, ca ele: pe furiş se uită. Şi eu, tot pe furiş, iar când se întâmplă să ni se bată cap în cap privirile, pufnim şi întoarcem capetele în altă parte şi ne vine să scuipăm de trei ori, ca atunci când chiar te ciocneşti cap în cap cu cineva şi nu vrei să faci bube-dulci. Ele, da: miros bine, a fată. Aşa, nu ştiu cum să spun, dar spun că chiar dacă ţii ochii închişi, vezi, ştii că, la doi-trei-cinci paşi e un om, o fată. Când, din greşeală, ni se ating mâinile, suntem curentaţi. Aşa simt eu, am simţit că şi dincolo se simte aşa: de parcă ne-ar fi nu ştiu cum să spun.

Dacă aş vrea şi aş vrea, uite ce-aş face: seara, după ce mă spăl bine-bine şi mă îmbrac curat, mă duc la Heinrich. Îi cer voie să-i dea voie. Să iasă în sat, să ne plimbăm. Sunt convins: i-ar da.

Asta-i, că sunt două. Şi nu ştiu care dintre ele e Karin şi care-i Ingrid. Sau Inge. Nu le-am zis niciodată pe nume, ca să nu mă încurc - în capul meu, cele două prenume sunt ori prenume şi nume, ori prenume dublu. În vacanţa asta n-am scos aproape nici un cuvânt, necum să le spun pe nume, deşi am lucrat împreună, atâtea zile, aici, la noi.

Dar chiar dacă aş şti cum o cheamă pe una, cum pe alta - pe care o aleg? Nu seamănă între ele, nu sânt gemene, dar îmi plac. Şi mai tare mi-ar plăcea una care să semene, într-o privinţă, cu Karin, în altă privinţă, cu Inge : (sau cu Ingrid). Dar nu ştiu care-i una, care-i alta şi ce anume îmi place mai mult la una, ce, mai mult, la cealaltă.

Noaptea, târziu, când mă întorc de pe la serenade, îmi zic: Ce-ar fi să trec prin faţa casei lui Heinrich? Care dintre fete o fi la fereastră aceea să fie!

Dar dacă una e la fereastră, alta la portiţă?

Nu, mai bine îmi văd de drum, spre casă.

În aşternut, cu ochii deschişi în întuneric, nu sunt obligat să aleg, silit să mă hotărăsc numai pentru una. Fiindcă atunci chiar este una singură: fata lui Heinrich.

5. LA TOAMNĂ MĂ MUT LA ŞEICA

Ne mutăm la Şeica Mare, la cicludoi, asta-i viaţa - până atunci, profit de vacanţă.

Am terminat cu roboteala la casa lui Engelmann, aşa că şi ziua umblu. Iar seara e altă zi, cu serenadele.

Prietenii mei, de, cînd sunt domnişor, sunt cu toţii binişor mai mari decât mine, începînd cu Lena lui Ionel, cea mai bună adevărată prietenă a mea; continuînd cu fratele-său, Victor-studentul-brigadierul; apoi cu verii lor, Mărioara şi Ronel; apoi cu Luc şi Emil, contabili la cooperativă. La orice oră mă pot duce la ei, la birou: bat în uşă, intru, dau bună-ziua; vorbim, spunem bancuri, fumăm. Adevărul fiind că, în biroul cooperativei numai eu fumez, ei nu. Emil e un flăcău zdravăn şi ficior fain, gata să râdă la cea mai neînsemnată adiere de glumă şi umblă încălţat cu cizme, chiar şi acum vara. Luc e mititel, sfrijiţel, cu părul numai inel' - şi nemaipomenit de comic: te îmbolnăveşti de râs, când îl imită el pe Chaplin; şi pe Stan (pe Bran nu, că-i gras), iar când e în toane bune îi imită pe Chaplin şi pe Stan, de-ai zice că-i unul şi acelaşi. I-a văzut la film, la Sibiu, când a făcut şcoala de contabili. Nici el nu fumează. La şcoala aceea tata l-a îndemnat pe Luc să meargă. Şi pe Emil, tot tata - încă înainte de reformă, constatînd câte elemente-bune sânt condamnate să rămână la coada-oii, doar pentru că nu se găseşte careva, un învăţător basarabean, să discute, să se certe cu părintele ardelean să-şi deie copilul mai departe, la şcoală.

Acum, că se anunţase reforma învăţământului, tata îşi înteţise sfaturile, insistenţele, prin sat: dacă reforma era o pacoste pentru unii, putea fi bună pentru alţii, pentru acele elemente-bune care, după ce terminaseră clasa a şaptea în sat, din… obişnuinţă, se opriseră, nu se duseseră mai departe, cu şcoala. De ce, acum, că lucrurile se anunţau rele, ei, rămaşii, să nu meargă întâi la cicludoiul de la Seica, acolo să se reobişnuiască cu şcoala, apoi să continue - la Sibiu, la Sighişoara, chiar la Bucureşti (dar nu la Blaj, cu Blajul se terminase).

Şi uite-aşa: tata, deşi continuă să tune şi să fulgere împotriva reformei ("campania de analfabetizare", zice el), profită de ea: dă meditaţii la vreo cinci băieţi şi fete, ai căror părinţi fuseseră bine speriaţi de tata, cu colhozul. Vine la meditaţii chiar şi

Mărioara lui Ionel: ea a terminat trei clase de liceu, la Blaj, dar tată-său a insistat să o primească (după ce i-a cerut iertare pentru ce zisese în 45, cînd ne întorsesem de la “repatriere” şi tot în boltă, de faţă cu oamenii), zicînd că clasele, la Blaj ale Mărioarei, le trecuse el, cu desagi şi cu damigene…

Aşa că vine la meditaţii şi Mărioara. Şi se plic-ti-seeeeşte, Mărioara la meditaţii, la masa de pe galeria noastră de la Engelmann. Poate din pricină ca e vară şi e cald - deşi pentru ceilalţi nu e. Mă rog, aşa e Mărioara: frumoasă. O ştiu de mult, de cînd am venit în Buia, eu eram într-a treia, ea într-a patra - dar ne jucam amândoi, nu făcea pe nebuna, ca Puşa notarului. Uite, chiar aici, dedesubt, în pivniţele părăsite ale lui Engelmann; aproape în fiecare recreaţie mare ne jucam pe-aici, de-a ascunselea. Un fel de a vorbi, noi doi ne ascundeam de-a împreună. Şi ne pupam, doamne, cum ne mai pupam, aproape peste tot. Pe atunci şi ea era copilă şi de-la-ţară şi umbla fără chiloţi, aşa că oricând îi vedeam puţica ei cea dulce şi roşioară, puneam şi mâna şi nasul şi limba. Însă de cînd s-a făcut elevă de liceu, nu i se mai vede - şi ce frumoasă i s-o fi făcut puţica minunată şi îmbujorată… Cînd eram copii, nu ştiam ce-i ruşinea - acum însă ştim şi numai gândul că aş putea să-i zic Mărioarei, ca în copilăria noastră: «Mărioară! Dă să ţi-o văd!» mă omoară - de ruşine…

Aşa că mă uit, în mare-trecăt la Mărioara, cum şade ea pe scaun, la masa din galerie, cu obrazul rezemat în pumn şi cu ochii ei cei frumoşi tulburaţi de plic-ti-seală; şi, desigur, de căldura verii; probabil şi de căldura ei internă, cum se zice, fiindcă s-a dezvoltat binişor, are ţâţe adevărate şi restul adevărat, dar nu se mai vede, ca pe timpuri, când eram copii şi i-o vedeam.

Mai am un prieten - el vine - de două ori pe zi la meditaţii, e un “caz special”, cum zice tata: Ilă.

Ai lui şi lumea din sat îl strigă: Ilă (de la Mihăilă), însă pentru că tata i se adresează ca la şcoală: Mihai, Ilă a început şi nouă să ne ceară să-i spunem aşa, fiindcă e mai ca-la-şcoală: Mihai. Îi spunem - şi-atunci Ilă e foarte mulţumit; când îi mai scapă cuiva câte un: Ilă, Mihai se posomorăşte pe dată, i se îngroaşă fruntea, buza de jos îi atârnă, tremurînd, ditamai ciobănoiul gata să dea în plâns.

Îl ştiu pe Ilă de pe când stăteam la Tizu: dacă o luam în sus, prin livadă, săream gardul spre pădure şi treceam de tufişurile de liliac şi de rugii de mure, dădeam într-o păşune. În vârful dealu-

lui. Acolo îşi păşteau oile ai lui Nonu. Are multe oi, Nonu şi Ilă e cioban-la-uăi, cum se pronunţă oile pe-aici. Terminase demult a şaptea, avea spre şaptesprezece ani şi făcea ce făceau mai toţi băieţii din Buia: erau-la-uăi.

Mă duceau destul de des la Ilă, sus, pe deal. Îl auzeam din curte de la noi, de la Tizu, când striga la oi, la câini - sau cânta.

În Buia, feciorii cântă seara, după asfinţitul soarelui, când se întorc de la câmp ei zic "de la moşie", tata râde şi acum de "moşia" lor de un iugăr, hai două, însă mama zice că moşie însemnează nu mare-proprietate, ca în Regat, ci pământ-moştenit-de-la-moşi-strămoşi), cu carul. Încărcat sau gol, carul, Buienii şed tolăniţi în car şi cântă. Numai doine. Cântă Buianul o strofă, ori numai un viers - şi îndeamnă vitele. Vitele n-au nevoie de îndemn, dar aşa-i cântecul, când Buianul zice: «Cea, nè, că mândra-i grè!», nu chiar zice cuvinte, vorbe, asta-i partea zisă din muzică, din doină. Aşa că vitele, învăţate, n-o iau cè, mândra aceea n-o fi chiar rè - dar asta-i doina, la Buia.

Cântă nemaipomenit de frumos Buienii, seara; devreme, imediat după asfinţit, cu carul; mai târziu, spre miezul nopţii, când se întorc de la crâşmă; ori de la drăguţe - atunci merg pe picioarele lor, nici picior de vită pe uliţă, dar Buianul, după fiecare vers, după fiecare strofă: «Cea, nè, că mândra-i grè!» Dacă le asculţi paşii - doar că nu le scârţâie carul: mersul lor e de car. Şi ce dacă nu sunt, acum, vite - numai acum nu sunt vitele…

Mama şi cu mine, chiar dacă uneori eram pe punctul de a adormi - ori ne trezeam din primul somn - ieşeam la fereastră; uneori, vara, chiar în curte ieşeam. Şi ascultam.

Venea Buianul cu doina lui, de depaaarte, 'departe, de mult mai departe decât crâşma aceea; cel mai aproape, din alt sat venea… Şi străbătea Buia povestind, cu doina, mai puţin cu cuvintele învăţate de la cei care le învăţaseră şi ei; nici cu melodia, pe care o mai dregeau, pe ici, pe colo, povesteau ei - ci mai ales cu felul în care îndemnau vitele, ritmic - care erau sau nu, în acel moment, nu conta. Ştiai, după Cea-nè, dacă mândra i-o fo', în ia' sară, rè; ori nu prè; ori bună de tot, ăăăăi, da ce bun' o fo' mândra mè. Ori din contra. Ştiai, după doină, după cea-ne-uri, aproape totul despre cântător, chiar dacă, uneori, nici nu ştiai cine-i.

Cel mai frumos şi mai frumos, din Buia, cântă Candit al lui Munteanu. El e vătaful ficiorilor din sat, a făcut demult armata,

nu s-a-nsurat, cu toate că umblă după el fetele din şapte sate împrejur. Ce să mai vorbim de vădane; chiar şi de muieri măritate.

Ficior-fain, Candit, la horă joacă Învârtita cu două şi Purtata cu patru - nimeni nu are nimic de zis. Iar dacă se găseşte careva să zică ceva, se face pustiu în jurul lui Candit, înainte ca el însuşi să fi auzit zisul. Atunci vine partea a doua (şi ultima) a horei: Candit scoate cuţitul şi-ţi pune maţele-n palme, una-două! Poate şi de asta e încă neînsurat. Fetele mor după el, nevestele leşină, văduvele, ce să mai vorbim - dar când e de dus la biserică, pentru cununie (acum vorbesc numai de fete), părinţii, neamurile se încontrează: o fi el ficior-fain, Canditul Munteanului, dar cam prea zăltat; şi nu se omoară de loc cu munca, lustruise, de cât rezemase, mai toate portiţele din Buia (şi nu numai), umbla vorba că un copil din cinci ar fi ai lui, iar pentru nimica toată, o vorbă în doi peri, o privire mai nu ştiu cum, Candit scotea cuţitul din cizmă. Degeaba îl băteau unii, în ceată, de-l lăsau mai-mort; degeaba îl mai luau jăndarii şi băteau la el ca la hoţii de cai; degeaba făcuse şi închisoare - tot pentru bătaie. Încăierările la horă - din astea întâlneşti în toate satele, însă în Buia, Candit nu lasă nici o nuntă ne-stricată, nici o mireasă nefurată. Cât de urâtă ar fi fost, chiar schiloadă (şi acelea sânt fiinţe ale lui Dumnezeu, vorba mamei) - era ea mireasă? Era. Atunci era şi de-furat: Candit o lua de pe treptele bisericii, o zmulgea din faţa altarului, înainte de cununie; sau după, când mirii se îndreptau, cu alai, spre casa naşilor (aşa-i obiceiul la Buia) - oricând, oricum, Candit făcea el ce făcea, dar mireasa tot o fura.

O dădea înapoi, a doua zi (uneori cu plânsete, mireasa nu mai voia la mire), dar se chema că aceea fusese furată. Am auzit-o pe mama spunându-i tatei că ei i se pare că fetele din Buia se mărită, mai puţin pentru măritiş, mai puţin de dragoste pentru cutare flăcău, cât din dorinţă de a fi furute de Candit…

În zilele de lucru, când nu-i nici horă, nici nuntă - deci nici bătaie - pe lumină, deci, Candit e de nevăzut: doarme - se zice: Doarme Candit, de pute pământul sub el; de cum se înnoptează, cum o porneşte, pe la garduri, pe la portiţe, după un popas la crâşmă (cu o încăierare pe săptămână), se întoarce acasă, cântînd.

Nu ştiu de ce atâtă jale în doinele lui Candit, însă când îl auzeai cântînd, dacă nu ştiai cine-i el şi ce le face el fetelor, mireselor, nevestelor, vădanelor - credeai că-i şchiop şi ciung, lepădat pe pragul bisericii, unde toată lumea-l bate - şi numai în cap,

săracul - vai de steaua lui, de om făr' de noroc…

Ilă nu se compară cu Candit, însă şi el cântă. Ilă e singurul Buian care cântă şi ziua. Oamenii cam râd de el, însă Ilă zice:

- Òminii-s proşt', ciobanu' cântă când îi vine lui şi când are vrieme, nu când n-are. Io vrieme am zua: cân' şed în bâtă, mă uit, aşè,-n zare şi cujet. Şi din ce cujet, din aia mi-i mai jele…

Aşa îl ştiu pe Ilă: cugetător, pe vârful dealului - şi jălalnic.

Când urcam la el, vorbeam de una, de alta, îi arătam jucăriile mele, îi povesteam de la noi, de la Mana, îi spuneam cărţi… Într-o zi m-am supărat, mi-am luat jucăriile şi i-am spus că, dacă nu-i place cum povestesc eu cărţile, n-are decât să le citească el, cu ochii lui. Dar Ilă m-a rugat să nu plec, că i-i urât singur; că i-i jele. Şi mi-a spus că lui îi plăcea să cetească, la işcolă, dar de când e la oi, n-are nici cărţi - şi chiar de-ar avea… Că se teme că a uitat literele, de-atâtă oaie… S-a ridicat, a aruncat cojocul şi a început să dea cu bâta în pămînt. De ciudă. De soarte. Că el era cel mai bun din clasă la artimetică şi ce-i plăcea lui să cetească din cărţi, dar soartea l-a trimes la oi, de-a uitat literele şi nu mai ştie cât fac şepte-ori-opt… Am zis că îi dau eu cărţi. Şi i-am adus **Ion** de Rebreanu. Când l-am revăzut, Ilă era trist; îi era jele; nu-i plăcuse cartea, prea era ca la noi, în Buia. I-am adus alta, **Cavalerii Teutoni** de Sienkiewicz - nu i-a plăcut: prea era ca in altă-parte; i-am adus **Poveştile** lui Creangă - le ştia, de la şcoală, nu-i plăceau, prea erau moldoveneşti; i-am adus **Poezii** de Alecsandri - şi pe astea le ştia, de la şcoală, altceva nu aveam? Altceva, ce? Nu ştia ce, dar altceva, altceva.

I-am zis să vină la noi, să aleagă singur. Asta, da. A venit, într-o seară, în straie curate, cu, în braţe, un caş, învelit într-un chindeu şi cu o glajă de vinars. Că aşa-i obiceiul, la noi, la Buia.

N-a schimbat nici un cuvânt cu mine, a vorbit numai cu părinţii, mai mult cu tata, bînd vinars, ca oamenii. Când a plecat, tata l-a asigurat că, lasă, vorbeşte el cu Nonu.

A vorbit tata cu Nonu, a re-vorbit. Degeaba. Că nu-l poate da pe Ilă mai departe; că numai pe el îl are ficior-la-uăi, şi-apăi, -i cam târziu, azi-mâine-i de armată, nu-i stă mintea la carte. Si cu ce să-l ţie la işcòlă? Domnii cred că dacă Buianul are câteva sute de oi e bogat - o fi bogat în oi, dar işcòla se plăteşte în lei…

- Vinzi câteva oi şi uite leii!, a zîmbit tata.

- Să-mi vânz oile?, s-a speriat Nonu. Io, cu mâna mè,' oile mele?

- Când vrei să cumperi cuie, bocanci, vinzi oi, ca să ai bani…

- Ba!, a zis Nonu. Vindem caş, brânză, lână, miei - dar numai berbecuţi. Si numai de-i ceva de mare trebuinţă, pentru casă. Işcòla lu Ilă nu-i de mare trebuinţă, pentru casă…

- De acord cu dumneata!, s-a supărat tata. Ca să stai la curu oii şi să fluieri la câini, nu-i mare trebuinţă de işcoală! Poţi să fii şi analfabet ca dumneata, fiindcă numai un analfabet nu pricepe că băiatul lui a fost un foarte bun element şi-i păcat de Dumnezeu să-l ţină la oi!

- O hi păcat, a zis Nonu, da ce să facem, asta-i soartea.

Asta fiind surtea, doinele cântate de Ilă, ziua, pe soare, nu mai erau doar jălalnice; şi parcă nu mai erau doine, ci bocete..

Noroc cu reforma învăţămîntului. Tata s-a dus iar la Nonu şi l-a speriat cu colhozul. I-a zis că, dacă nu-l lasă pe Ilă să meargă mai departe, la şcoală, să inveţe o meserie, ceva, o să ajungă cioban-la colhoz! Nonu a râs, a zis că ce-i de ruşine să fii cioban, şi la colhoz - dar în aceeaşi seară, destul de târziu, a venit la noi, cu un caş, cu o glajă de vinars şi, spre miezul nopţii, a bătut palma cu tata: dacă băiatul răuşeşte, la Şeica, el pentru meditaţii, îi dă tatei cinci oi - le paşte el, în turma lui, până vine colhozul, peste toţi.

Aşa că Ilă iese cu oile, de cu noapte: când bate turnul saşilor de opt, urcă din sat Nuţa, soră-sa (a fost colegă cu mine), să aibă grijă până se întoarce frate-său de la meditaţii. Eu nu am ce face pe-acasă, Marioară e acoperită şi adormită, aşa că o ajut pe Nuţa, la oi. Râde fata asta tot timpul şi arde ca focul. O ajut bine de tot la oi.

Doar cu ea să fac ceva copii. Să-i zic: Hai, Nuţo, să facem şi noi neşte copii! - dar nu apuc să spun, totdeauna am gura ocupată.

6. ÎNCĂ ÎN VACANŢĂ

Nu mai am loc în casă (acasă, la Engelmann): meditaţii şi dimineaţa şi după- amiaza. Apoi mama a instalat un război de ţesut în odaia-a-doua cea care ar fi trebuit să mă primească şi pe mine în ea, fiindcă, dacă plouă sau bate vântul, meditaţiile se mută: de pe galerie în odaia-mare.

Şi în plus (mai bine zis: în minus!), în unele seri în care nu ies cu domnişorii mei, când mai vorbim şi noi între noi, ori să

tăcem împreună, în familie, uite-l pe greţosul de Bici! Cu şahul lui împuţit!

Aşa i se zice în sat: al lui Bici. Dracu ştie cum l-o fi chemînd cu adevărat şi nu mă interesează. Greţosul ăsta, cu cutia de şah după el şi cu şleapcă rusească e un fel de văr de-al lui Heinrich - el zice despre văru-său - că e un fel de Sas…

Un fel-de, dar destul de sas, ca să fi fost şi el deportat în Rusia.

Uite-l, acum, întors. Dracu ştie de ce - deşi mai ştim noi câte ceva: sânt, în Buia, doi saşi mari şi laţi întorşi de la Donbas: Heinrich - care tot moare de piept şi nu mai isprăveşte, săracul - şi văru-său, putoarea de Bici - ăsta pretinde că tot pentru motive de boală a fost lăsat să se întoarcă, dar ce boală, că e zdravăn ca un ghivol, are ceafă de taur, revărsată peste guler, bot de guzgan şi ochi mici, de porc!; şi în plus, bea ca un butoi fără fund; şi şi mai în plus, ne bate la cap şi la urechi şi peste tot cu vizitele lui şi cu şahul lui!

Bici ăsta îmi aduce aminte de şeful de post de la noi, de la Mana. Cu acela ar trebui să fie Bici văr, nu cu Heinrich! Chiar frate - întru porcìe. Ca şi pe acela mama nu-l poate suferi şi îl nesufere din adâncul inimii ei de femeie şi învăţătoare basarabeancă: un pahar cu apă nu i-ar da. Când îl vede arătîndu-se, pe galerie, îl în treabă, iute: .

- Pe cine cauţi dumneata? - aaa, eşti un client al crâşmei, ai venit să te uşurezi pe pereţi - nu vezi că acum sînt pereţi de casă de locuit?

Săsălăul de Bici se râde, crede că mama glumeşte, zice de fiecare dată:

- Hă-hă-hă, da comică mai sânteţi, dòmnă dragă…

- Eu nu-s draga dumitale!, i-o taie mama. Şi nu-ţi permit să zici de mine că sunt comică - eu sunt tragică, domnule, care-i fi!

De obicei, prin punctul acesta intervine tata. Mama se îndepăr-tează, boscorodind şi bătînd, vizibil, aerul cu palma, în faţă nasului; că adică pute…

- Nu-l mai repezi atâta şi nu-l mai umili şi tu, zice tata, luîndu-i apărarea lui Bici. Gândeşte-te că a trecut şi el prin ce-am trecut eu, a tras în acelaşi jug. Cu cine să vorbesc despre lagăr, despre Rusia?

- Cu văru-său, Heinrich!, zice mama.

- Da, dar Heinrich e bolnav…

- Bolnav! Adică nu bea, ca beţivanul ăsta nenorocit! E prima oară când văd un neamţ beţiv - şi de ce, mă rog ţie, trebuie neapărat să vorbeşti cu cineva despre lagăr şi despre Rusia? Ai amintiri atât de plăcute?

- Tocmai, că sânt neplăcute. Şi, decât să-mi vină în vise şi să mă chinuie, mai bine le îmblânzesc la trezie, vorbind despre ele, vorbindu-le. Aşa, las abur, ca la locomotivă, supapa de siguranţă. Mă uşurează.

- Te-o fi uşurînd pe tine, dar pe mine mă încarcă! Şi cum n-am supapă de siguranţă, într-o bună zi, o să explodez! Şi-o să vă trimit pe-amândoi, să vă jucaţi pe islaz - cu lagărul vostru, din Rusia! Că toată ziua mi se vâră-n ochi, că-mi ocupă spaţiul-vital, pe galerie - treacă-meargă, îmi spun că e un client al crâşmei, rătăcit… Dar te antrenează şi pe tine la băutură! Şi asta nu mai admit! De cînd cu şlepcosul ăsta, ai început să te cinsteşti peste măsură! Şi miroşi urât, băutură proastă!

- Bem şi noi ce găsim, se hlizeşte tata, bucuros că a găsit de ce să se agaţe. Şi doar câte un strop, cât să ne aducem aminte de ale noastre. E ca şi cum am fi fost colegi de baracă…

- Ei, uite, eu nu mă simt deloc obligată să-l cultiv, să-l suport pe un oarecare coleg de baracă de-al tău - altul n-ai găsit? Chiar pe… Pe… Deocamdată zic: antipaticul ăsta?

- În plus, zic eu, care abia mă stăpânisem, în plus, a fost brigadier acolo, în minele de cărbuni.

- De asta l-au lăsat Ruşii să plece: şi-a făcut datoria de brigadier al ruşilor!

- Asta o ştii de la Heinrich, zice tata. Heinrich nu minte, dar nici cestălalt nu ascunde. Da, a fost brigadier, dar nu unul rău - vreau să spun: bun, pentru ruşi. Dacă ar fi fost aşa, nu i-ar fi dat drumul, Ruşii au nevoie de astfel de elemente dacă-i adevărat…

- Cum să nu fie adevărat, dacă spune Heinrich?!, se supără mama.

- Şi fetele lui, adaug eu şi roşesc, fulgerător.

- Fetele au auzit ce spunea taică-său!, face tata. O fi fost adevărat, atunci, în ‘45, când a fost deportat Heinrich, dar el s-a întors în acelaşi an de atunci au mai trecut trei, de ce să nu admintem că omul se mai şi schimbă…

- Uită-te la el, zic eu, mânios din pricina fetelor, că n-au fost crezute. S-a schimbat! În ce? Din ce ?

Mama bate din palme. Mă pupă zgomotos.

- S-a schimbat din câine în porc!, zice ea. Ca un câine s-a purtat cu Saşii lui, în Rusia - de asta a venit de-acolo gras ca un porc! Oare de unde va fi avut un deportat sas de mâncare, în Rusia, când şi Ruşii liberi, vai de steaua lor, ce foame or fi făcînd! De unde! Din porţia celorlalţi Saşi! Din mîncarea şi din viaţa semenilor lui, porcul!

- Când careva din deportaţi nu-şi putea face norma la scos cărbune, Bici îl băga la carceră! Şi-i tăia porţia! Şi-o înfuleca el, porcul! Der Schwein! - ştiu de la fete, ele mi-au spus totul, totul.

- Dacă numai atâta ar fi făcut, herr… Schwein - dar îi şi bătea, bestia! Pe-ai lui! Gardienii ruşi nu-i băteau pe saşi, dar Sasul ăsta nenorocit… Ştii foarte că a omorît oameni în bătaie, acest tâlhar de drumul mare, acest criminal! Şi tu dai mâna cu el! Joci şah cu el! Când ştii bine că a ucis cu mânile lui o fată din Slimnic, după ce mai întâi…

- Măi, voi vorbiţi cam în neştire, vă aprindeţi singuri… Voi n-aţi fost în lagăr, la Ruşi, ca să ştiţi că… Ce să mai vorbim, acolo omul devine neom şi nu numai cei răi, de-acasă. În condiţii nenormale, omul se a-normalizează, nu poţi să-l condamni.

- Cum nu pot să-l condamn ?', strigă mama. A ucis ori n-a ucis?

- L-am întrebat şi eu de-de-de…

- Ţi-a şi spus adevărul!

- A zis că, da, se simte vinovat de moartea ei, dar nu el cu mâna lui a omorît-o, el a băgat-o la carceră şi acolo…

- Săracul de el, porcul de câine! Se simte vinovat, numai pentru că a băgat-o la carceră ca şi cum n-ar fi o legătură între carceră şi moarte! Să auzi şi să nu crezi: se simte, nesimţitul! Dacă nu simte din atitudinea, din vorbele mele că aici e nedorit… Uite ce e: Dacă pe tine te mănâncă amintirile din lagăr, din Rusia, te poftesc să ţi le scarpeni la şlepcos acasă - dar să nu mi te-ntorci băut, că… Auzi! Amintiri de lagăr, de război dar am eu războiul meu!

Are, într-adevăr: l-a declarat, aşa zice. Face şi ea ce face toată lumea pe timpurile astea, nenorocite: ţese ea, la război. Nu bumbac şi nu in şi nu cânepă - pentru cămăşi, cearceafuri, ştergare, din astea a făcut, la Tizu; acum ţese lână-n lână - de haine. Pentru noi, bărbaţii, dar şi pentru ea: uite, paltonul vechi s-a cam… Şi nici n-o mai încape.

A cumpărat lână bună, ţigaie; a tors-o, a vopsit-o şi a decla-

rat-războiul: urzeala e neagră (coajă de arin), băteala maronie (coajă de nucă, verde), acum ţese; în patru iţe, ca să iasă în-brad. Pentru noi, bărbaţii, câte un costum; iar dacă rămâne de la noi şi de la paltonul ei, atunci şi o fustă groasă, de iarnă, pentru la-clasă.

Vine în vizită doamna Velicoglu: ca să se mire cât de pricepută e mama - de astă dată la lână-n lână, în patru iţe; şi să dea târcoale, cu vorba, poate-poate mama are să zică: Bine, ţes şi pentru voi. A mai ţesut, la Tizu: băteală de bumbac, urzeală de cânepă, însă doamna Vilecoglu a fost taaare dezamăgită - chiar aşa a zis:

- Vai, scumpo, dar sunt taaare dezamăgită: era vorba de in, ce fac eu cu asta, de cânepă: zgârie…

Atunci mama a înghiţit în sec. Nu a scos un cuvânt: s-a ridicat, şi-a luat un caiet de Monografie şi a plecat, lăsîndu-ne singuri. Iar eu ştiam că nu fusese vorba de in, vorba fusese de cânepă-cânepă, pentru Mişu; însă mama a zis: bietul Mişu, e prea aspră cămaşa din nUmai cânepă - şi i-a pus băteală de bumbac; de la noi, ca şi urzeală. Cu toate astea, nu ştiu de ce nu m-am supărat foarte tare pe doamna Velicoglu că o supărase pe mama.

Ba ştiu: fiindcă doamna Velicoglu e frumoasă. O ştiam de când venisem la Buia, pe atunci era şi grăsulie şi elegantă, de te întrebai cum de se rătăcise doamna asta de-Bucureşti cel puţin, prin noroaiele şi printre oile Buii? Însă de atunci au trecut, iată, unu, doi, trei, patru ani, doamna Velicoglu a avut vreme să slăbească, slăbească, de să rămână doar cu ochii - ochii doamnei Velicoglu - iar toaletele ei să se învechească, să se decoloreze, să se zdrenţuiască. Şi cum ea nu ştie să coasă, nu are dexteritate…

- Dar eu n-am nici o dexteritate, scumpo, zicea ea, când mama îi sugera să pună pe ac şi aţă, să repare hainele - măcar ale ei, care-i o doamnă, dacă n-o deranjează halul în care umblă copiii. La noi, la Silistra…

Doamna Velicoglu nu e de-Bucureşti, e de-Silistra. Ştiu geografie şi ştiu că Silistra e un târg din Cadrilater, cam tot atât de puchinos ca şi Orheiul nostru, atât că e frumos aşezat pe malul Dunării. Şi ei sânt refugiaţi, dar nu au cunoscut pădurile, nici Sincera Alianţă de la Sighişoara, Cadrilaterul lor a fost ocupat de bulgari, nu de Ruşi, iar Bulgarii au făcut invers decât Ruşii: i-au alungat pe toţi Românii din Cadrilater, nici gând să-i repatrifeze în Bulgaria lor pe cei fugiţi. Cu toate astea, ei o duc mult mai greu decât noi: au un singur salariu şi acela nesigur - uite, domnul

Velicoglu care, la el, la Silistra fusese în import-export şi avusese o casă ca un vis («Ca un vis, ca în O mie şi una de nopţi», zicea doamna), la Buia a lucrat întâi la percepţie, dar acum e la Oraca aşa-i spune la o chestie cu vite pentru abator câştigă puţin, lipseşte cu săptămânile, iar acasă, ai lui îl aşteaptă fără să mişte un deget. Bine, soacră-sa e bătrână, dar nevastă-sa? Ar fi putut să intre la Telefoane - a zis că dacă s-ar afla la Silistra că ea a ajuns domnişoara-de-a-telefoane…; ar fi putut să fie suplinitoare, deocamdată, la grădiniţă - a zis că n-are dexteritate şi dacă se află, la Silistra?

- Dexteritatea se câştigă - scumpo, îi zicea mama. Uite, nu-i nici o filozofie, ai văzut cum fac eu, continuă…

Doamna Velicoglu ar fi vrut ca mama să continue; fiindcă ea nu avea aţă; nici ace; şi, mai ales nu avea degetar, trebuie să fie te-ri-bil, când te înţepi cu acul! Mama îi punea în palme altă aţă, alte ace, încă un degetar, însă doamna Velicoglu rămânea cu lucrurile în mână şi se uita la ele ca la nişte gângănii veninoase, ca la o floare cu dinţi.

- Nu te supăra, scumpo, îi zicea mama, dar ajutorul e una - te ajut oricând ai nevoie şi cu ce am şi eu - şi alta-i slugăreala. Ştiu că ai avut slugi la Silistra, că îţi făceai rochiile la Madam Şarlota, că, acolo, n-ai fost obligată să coşi măcar un nasture… Din nefericire, pentru toţi, nu mai eşti la Silistra, eşti la Buia…

Eu înţelegeam tot ce spunea mama; chiar ce nu spunea; şi nu doar pentru că e mama mea. însă doamna Velicoglu nu înţelegea - eu cred că nu voia, în felul ei, să înţeleagă. Nu răspundea la întrebările, la îndemnurile mamei. Şi, la dreptul vorbind, nici nu se plângea că fusese ce fusese uite ce ajunsese, ea spunea doar cum era la ei, la Silistra.

Acum mama ţese lână-n lână şi doamna Velicoglu ar dori să ţese şi pentru ei - dar lână-n lână, ca să nu fie dezamagită. Mama însă, pentru că, după obicei, doamna Velicoglu nu spune, limpede, cu cuvinte, ce vrea, se preface că nu pricepe.

M-aş băga în vorbă. Nu: în treabă, însă războiul e pus pentru lână-n-lână. Dacă ar fi cu, măcar bumbac - deşi cel mai bine ar fi borangic (însă mama nu a ţesut niciodată aşa ceva). Da, borangicul ar fi bun…

Atunci, când cu “cânepa” şi cu supărarea mută a mamei, eu eram în pat, cu pneumonia. Tata era la şcoală şi cum şi mama plecase în sat cu Monografia ei, crezusem că şi doamna Velicoglu

are să se ducă în treaba ei - mai ales că o supărase pe mama.

A şi plecat - după obiceiul ei, fără un cuvânt. Cred că nici n-a ajuns la poartă şi s-a întors. Am întrebat-o, frumos, dacă uitase ceva. Nu mi-a răspuns. După un timp - în care a privit în jur, a dat cu ochii de mine. De parcă acum mă vedea întâia oară (cu toate că, la venire, mă întrebase de Mişu al ei, ce-o fi făcînd Mişu, la internat, la Normală), a venit repede la mine, s-a aşezat pe marginea patului, mi-a pus mâna pe frunte, a zis că am febră (nu aveam); a zis că, vai, dar cum mai slăbisem (mă îngrăşasem); apoi m-a întrebat dacă fumez.

N-am ştiut ce să răspund - şi n-am răspuns. Ea a zis că ce păcat, ce păcat, fiindcă ea îşi uitase ţigările acasă - şi iar m-a întrebat dacă fumez. De data aceea i-am răspuns că nu, sunt prea mic, dar dacă vrea Naţionale de-ale tatei, trebuie să fie sus, pe bufet, aici, la capul patul ui meu. Ea şi-a lăsat poşeta pe masă şi a început să caute, pe bufet, cu mâinile întinse. Ajungea, însă nu destul. Iar eu, culcat nu puteaù vedea unde anume, pe bufet sânt ţigările de rezervă ale tatei. Şi nici nu puteam. să-i spun să urce pe un scaun. Aşa, pentru că l-ar fi pus, scaunul, chiar lângă capul meu.

Ea însă nu a găsit soluţia cu scaunul, a găsit-o pe cea cu patul meu. Fără vorbă şi fără să se descalţe, a urcat cu pantofii ei deşelaţi, murdari, pe marginea patului. M-am retras, cu tot cu pernă, spre perete. Ei însă nu-i ajungea nici înălţimea patului. Dacă ar fi urcat cu amândouă picioarele pe tăblie… Dar a înălţat numai un picior.

M-am răsucit pe burtă, cu fruntea la perete, ca să nu privesc. Şi n-am privit, jur. Deloc, deloc. M-am întors pe spate, numai după ce am simţit, după zdruncinăturile patului, că ea coborîse. Chiar coborîse, acum, din nou, nu era decât rochia - aşa cum era, însă rochie. Atunci, cum de văzusem eu tot-tot-tot, chiar mai mult decât tot-tot, fiindcă nu era bine; fiindcă era rău; fiindcă era, de m-a podidit plânsul, de jale?

Ea însă nu a băgat de seamă, era ocupată cu ţigara. Aprinsese şi trăgea din ea, cu ochii închişi. Cu pleoapele coborîte, ochii doamnei Velicoglu sunt şi mai mari şi mai frumoşi; şi mai trişti - tristeţea ei, de doamnă de-Bucureşti, care se crede încă la Silistra, cu toate că aici, la Buia, fumează Naţionale de-ale tatei - şi n-are. Ba are, dar e ca şi cum n-ar avea. Ba, mai bine ar fi de n-ar avea deloc-deloc, ar fi mai cinstit, mi-aş zice că suntem încolo, sus, în

livadă, sau în pădurea dinspre păşunea lui Nonu şi, după un tufiş, ne-am juca de-a arătatul. Ochii ei, prin pleoapele străvezii şi albăstrii…, când trage din ţigară, când trage fumul în piept, când, după mult timp, dă fumul afară - ai zice că nu mai fumase de la Silistra.

Imediat după plecarea ei, cotrobăisem prin lucrurile mamei şi luasem ceva şi ascunsesem bine, în şură, în fân. Mama nu şi-a dat seama, cât am mai rămas acasă, cu pneumonia, abia în vacanţă auzisem mirarea şi ciuda ei că îi dispăruseră; şi că asta era a-nor-mal, însă nici eu nu avusesem ocazia. Să i-i dau. Ca să nu mai umble, aşa - aşa, adică nici ca ţărăncile, cu-fără-deloc, nici ca doamnele, cu adevăraţi - şi, dacă se poate, de mătase. Aşa că i-am luat din fân şi i-am pus în alt geamantan - i-a găsit mama şi s-a tot întrebat singură când îi pusese ea acolo unde nu era locu1 lor?

Anul trecut, după pneumonie, cum m-am întors la Sibiu, la internat, cum l-am luat la bătaie pe Mişu al ei. Aşa. Fiindcă îl ştiam eu pe Mişu al ei, doar cu el în pat dormeam: are pleoapele străvezii, albăstrli, îi vezi ochii ei prin ei. L-am rupt în bătaie pe Mişu al ei, la internat. Anul trecut, după pneumonie.

De ce spun; anul trecut? Fuga de la şcoală, pneumonia, “cânepa”, apoi mătasea, au fost anul ăsta, în mai. Adevărat, la Tizu, dar abia acum trei luni, iar mătasea am pus-o la loc atunci când ne-am mutat dincoace, la Engelmann. De ce mi se pare că a trecut atâta vreme? Poate că a chiar trecut, însă calendarul oamenilor mari s-a oprit; ori al meu s-a prea grăbit.

Nu mai e atât de foarte-frumoasă. Iar povestea cu văzutul nu-i adevărată, eu am inventat-o. Aşa, pentru că eram bomav şi mă plictiseam, în pat şi atunci mi-am zis, ia să o luăm noi şi să o urcăm, nu pe un scaun, e prea scund; ci pe patul meu; ci pe tăblie - însă nu cu amândouă, numai cu unul singur: ca să se vadă.

Acum vorbeşte cu mama - despre lână-n-lână, despre ce bine i-ar prinde şi lui Mişu, măcar de-o pereche de pantaloni de iarnă. Acum fumează ţigară de la ţigară, dînd târcoale războiului de ţesut. Mama se preface că o ascultă, însă dă mai tare ca de obicei din vătale, nu cred că o aude, cu toate că încuviinţează mereu din cap.

Dacă ar sta locului şi undeva, măcar în dreapta sau în stânga mamei, m-aş aranja eu să pierd ceva pe jos. Cu oglinda-pe-bombeu nici vorbă - în primul rând că n-am făcut-o niciodată, apoi:

cu mama de faţă? Şi chiar dacă nu ar fi mama de fată - nu se face.

Nu, n-a fost nimic, n-am văzut nimic, pe Mişu îl chelfănesc de cum pun laba pe el, doar aşa pentru că e an-ti-pa-tic. Şi pentru că nu se apără. Şi, cu toate că ştie ce-l aşteaptă, nu fuge. Mişu e şi antipatic şi copil. De asta.

Oricum, dacă mama termină lână-n-lână, bine-ar fi să pună de borangic. Măcar de bumbac. Când ar lipsi ea de acasă, aş ţese eu - de cât ar fi nevoie, nu de mai mult de un metru. I l-aş da, metrul, ca să aibă şi ea, dacă nu chiar ca la Bucureşti, atunci ca o doamnă de la Silistra în refugiu la Buia. I-aş da metrul de pânză şi i-aş spune, ce? Că e, pentru? Dar ea nu ştie să croiască, nici să coasă, nu are nici o dexteritate. Să i-i cos eu? Aş putea, dar cum i-i dau, cusuţi? Ce-i spun, când i-i dau? Că, aşa, ca să aibă şi ea, ca lumea? Dar dacă ea nici nu ştie că nu are ca-lumea?; dacă o fi crezînd că aşa e când eşti în refugiu şi nu ai nici o dexteritate? Şi dacă nu are nevoie - nu voi fi văzut eu bine ce am văzut când m-am întors' cu faţa-n jos, cu fruntea rezemată în perete…

Începe să luă plic-ti-seas-că. Fiindcă nu mai am nici un chef să-l bat pe Mişu. M-a întrebat Puia notarului, ieri, ce Dumnezeu am eu cu Mişu, care-i copil încă, eu, care umblu cu fetele şi fumez?; eu care, într-un fel, îi sunt cumnat - aşa a spus Puia, ieri. Însă eu:

- Umblu cu fetele, dar nu cu Puşa. Cu Puşa nu mai vreau, nu mai insist. Am tot insistat atâţia ani, dar, vorba ceea, insistare cu sila nu se poate…

- Bine faci!, a zis Puia, aseară, aranjîndu-mi gulerul cămăşii. Fie vorba între noi. Puşa nici nu merită să ţii tu la ea - să insişti… E şi prea mică pentru tine, uite, eşti mai înalt chiar decât mine!

Aşa că am terminat-o şi cu Puşa. Nu mai insist. A fost ce-a fost, când eram copil de tot, atunci, da, mă jucam cu Iancu de-a-mbIătitul, numai şi numai pentru vioriul ei. Dar acum am terminat-o - şi cu vioriul şi cu fostul-roz şi cu fostul-întreg. Treaba lor, eu nu mai insist.

Mai bine aşa: când mă întorc acasă, târziu, spre miezul nopţii, de la serenade, îmi place să-mi spun că, dacă aş vrea, aş face un ocol, ca să trec prin faţa casei lui Heinrich. Drumul n-ar fi lung şi, după atâta cântat şi râs şi fumat şi vorbit, n-ar fi rău să stăm, aşa alături, pe bancă şi să tăcem. Pe banca lor, de la poartă. Aş ţine-o de mână, atât. Şi uneori, i-aş lua o mână şi mi-aş mângâia obrazul cu ea mai ales ochii, pleoapele. Apoi ne-am ridica,

ne-am plimba, un pic încolo, un pic încoace, numai prin dreptul casei lor. De mână. Pentru că cel mai bine şi mai bine, în viaţă, e să ştii să te plimbi, frumos, de mână, chiar pe sub ferestrele părinţilor ei, cu cineva care nu poartă deloc. E mai frumos. Cel mai bine, în viaţă, e să i-o ştii de mică, de sus, din livada lui Tizu şi din pădure. Ne ştim de mici, i-o ştiu - şi e ca şi cum ar fi a mea; nici de ruşine, nici de ciudă, nici cu probleme de furat de la mama, ori de ţesut ori de croit-cusut. Când te plimbi, frumos, de mână, nici nu te gândeşti tare la ea, decât atât cât te gândeşti la tine - adică deloc. Adică te gândeşti la ea şi îţi zici că nu te gândeşti, fiindcă o ştii ca pe a ta; fiindcă e a ta.

Cel mai bine, pe lume, după ce ai început să fumezi şi să umbli pe la serenade, cu domnişorii, e să ştii că, dacă vrei, nu te duci direct acasă, faci un ocol prin faţa casei lui Heinrich.

Să ne ţinem de mână şi să tăcem. Mai ales că ea nu-i atât de prea-mică faţă de mine, ca Puşa. Şi nu-i atât de cu-dar-fără. Ea e ea - şi, în plus, miroase bine, a fata lui Heinrich.

V. SEICA MARE

1. IRINUCA ARDELEANĂ

Suntem mari elevi, mari, la marele cicludoi de la Şeica Mare, judeţul Târnava - şi ea - Mare. Păi, când ieşim noi, elevii mari, pe Uliţa Mare, vreau să spun: Corso, toată lumea se…

Se, pe dracu! N-au nici Corso, nici lume, n-au nimic; ca sat, o fi ea, Şeica, destul de Mare (deşi cea Mică, peste deal, e mai mare decât Marea, atât, că n-are gară), însă pentru noi, elevii dintr-a şaptea, absolvenţi de două-trei clase de liceu din cu adevărat marile oraşe ale Ardealului de Sud, Şeica, aşa, Mare cum se laudă, pe hartă, nu-i decât un cătun cu gară, aşa-i zic ei haltei: Gară - ca să nu mărturisescă cinstit că singura lor distracţie e halta: te pregăteşti, din ajun, pentru haltă (treacă de la mine: gară); de dimineaţă, îţi calci hainele, ţi le perii, îţi cremuieşti ghetele - pentru gară; te bărbiereşti, dacă ai ce, te speli bine bine, peste tot, te dai cu parfum - pentru gară; cu inima ticăind, bubuind, curmat de haine, cu labele picioarelor martirizate de pantofii prea nepurtaţi - dar cuviincios şi elegant şi ţeapăn, o iei - spre gară; singur ori în grup, în perechi (fetele, de braţetă) - la gară; şi uite, vine un tren dinspre Copşa şi pleacă spre Sibiu (dacă opreşte!) - mare distracţie, mare, la gară, la tren: te uiţi la cei care urcă, te holbezi la cei care coboară, ţi se lipesc ochii de curu-trenului şi, într-un târziu, te întorci acasă, mulţumit de distracţie şi obosit, abia aşteptînd ieşirea următoare.

Eu nu mă duc la halta numită gară: fumul de cărbune îmi aduce aminte de refugiu - şi nu-mi place. Abia m-am obişnuit pe-aici, pe unde am ajuns. Trec peste şină de două ori pe săptămână: sâmbăta după amiază, când ne ducem acasă, la Buia, în grup şi duminica seara, când ne întoarcem; la marele cicludoi din Şeica Mare, Târnava la fel. Rar de tot rămânem şi duminicile: doar când timpul e prea urât, ca să mergem pe jos, atât de urât, încât nu vin nici oamenii de pe la noi la târguI de sâmbăta, ca să ne ia în căruţă. Atunci ne adunăm la gazda câte unuia, fumăm, bem, ne mai şi batem şi, după ce ne împăcăm, ne întoarcem fiecare la gazda cui, ne are; şi aşteptăm şcoala de luni.

Stau în gazdă cu Ilă - pardon: Mihai. La o doamnă… Încă

din Buia bătrânul Nonu zisese că să n-avem bai, că are el, pentru noi, gazdă faină, în Şeica - o doamnă-de-Bucureşti; şi că a şi vorbit cu ea - tot e singură şi i-i urât, apoi nu-i strică un ban, un caş, un sac cu crumpene, un dărab de slană. Aşa că ne-a dus Nonu, cu căruţa. Peste sacii cu cartofi, cu făină de porumb, ne-am pus plapomele, cearceafurile, pernele şi cuferele. Am ajuns în Şeica, am urcat pe o uliţă priporoasă, am coborît într-o râpă, am ieşit din râpă - dar nu de tot: pe la mijloc, Nonu a oprit în faţa unei porţi. Ne-a zis să coborîm, dar să nu intrăm. A intrat el singur.

În dreapta porţii: casa - faină, cu obloane albastre; în stânga se vedea un fel de boacăză. Nonu s-a întors, a deschis poarta mare, a băgat căruţa în curte. Am început să descărcăm. Mihai şi cu mine am pornit, cu cuferele, spre uşa casei, dar un glas ne-a strigat că nu acolo; că dincoace. O băbuţă din uşa boacazei ne făcea semne. Nonu a zis că ea e doamna şi că să-i pupăm mâna. Şi că acolo să ducem cuferele; că acolo-i. În timp ce bătrânul ducea sacii cu cartofi în pivniţă doamna - ne-a spus să luăm coşul de saltea şi să-l umplem cu paie, de la şira din fundul curţii. Le-am umplut, am făcut două saltele dolofane şi ne-am întors. Însă doamna a zis că ea a zis de-un singur coş; să ducem o saltea la şiră, s-o golim, că a vorbit cu fată-sa numai de-o saltea, ne-ajunge una, ziua trebuie să se închidă.

M-am uitat la Mihai, el s-a uitat la mine exact aşa cum trebuie să mă fi uitat eu la el. A aruncat salteaua lui pe jos, s-a dus la tată-său - şi a început cearta. Mihai zicea de făcutul-de-ruşine, Nonu ridica din umeri: ce ruşine să fie? Mihai a zis că, decât aşa, mai bine la oi, în Buia. Şi tată-său a zis că nu-i bai de-aia: că nu el, Nonu, o vrut işcolă.

Nu ştiam despre ce putea fi vorba, dar i-am spus lui Mihai că, lasă, ne descurcăm noi. Nonu m-a lăudat: uite, adevăratul domn: nu se sparie de viaţă şi nu face pe domnosu, de cum şi-a lăsat acasă cioarecii şi opincile şi-o pus pe el straie domneşti - ca Ilă…

Apucasem să spun că ne descurcăm, nu mai puteam da înapoi, nici când am aflat că o să stăm, nu în casă, ci în boacază; nici când ne-a spus doamna că o să dormim amândoi în acelaşi pat adică în lădoi; nici când am ştiut că o să stăm toţi trei în aceeaşi odaie - numai una se încălzeşte.

Bătrânul Nonu a plecat înapoi, spre Buia: se grăbea, să nu-l

prindă noaptea pe drum; noi nu ne grăbeam, am rămas.

Cu doamna. Simpatică. Vorbeşte iute-iute, altfel decât pe-aici, prin Ardeal. E de loc din Şeica, dar a stat patruzeci de ani la Bucureşti, “în servici”, zice ea. A adunat bani, şi-a ridicat casă faină, stă în ea fata şi cu ginerele, de are servici fain, la Capşa, la negru-de-fum.

Când a ieşit, pentru nu ştiu ce, Mihai a făcut:

- Ce servici o avut, la Bucureşti? O fo’ slugă la domni, nu-n servici!

- La Bucureşti, la slugă, îi spune servitor, am zis.

- Dòr aşè, a acceptat Ilă.

Când să ne culcăm, doamna a zis:

- În seara asta merge şi-aşa, fără rugăciune, dar să ştiţi: la mine-n casă se zice rugăciunea şi înainte şi după masă; şi la culcare şi la deşteptare. Iar miercurea şi vinerea - post…

Mihai a zis că nu-i bai de-aia, că doar creştini suntem. Ca să zic şi eu ceva, i-am spus că făcusem doi ani la normala de la Sibiu, şcoală bisericească - dar, am mai adăugat că, chiar acolo, nu se respecta postul..

Abia am aşteptat sâmbăta, ca să mă întorc acasă şi să le spun părinţilor cum era faimoasa gazdă găsită de Nonu: doamna-de-Bucureşti. Când a auzit mama că dorm cu Mihai în lădoi, a sărit ca arsă. Dar n-a mai sărit când i-am spus că şi baba doarme cu noi - nu tot în lădoi, ci în patul ei, dincolo de masă. A deschis gura, a început să bată din pleoape…

- Fiindcă nu m-ai ascultat!, l-a luat la refec pe tata. Trebuia să te duci tu, tu să cauţi gazdă! Şi numai pentru băiatul nostru! Chiar dacă mai stă cu altul - dar nu în acelaşi pat, pentru Dumnezeu! Şi încă într-un lădoi… Băiatul mamii, băiat… - m-a îmbrăţişat şi m-a udat de lacrimi.

Tata era grozav de încurcat. Crezuse că Nonu… Dar acum ce să facă, era prea târziu pentru săptămâna asta, o să vină sâmbăta viitoare la Şeica, să caute altă gazdă.

A venit. A căutat şi sâmbătă şi duminică - a mas peste noapte la un coleg de-al lui de Normală, acum profesor al meu de muzică şi sport, Cojocaru. N-a găsit. Ce-a găsit era prea scump - mai scump ca la Sibiul.

- Deci, o să stau, în continuare, cu Ilă, în lădoi, cu baba-n odaie.

- Deocamdată… Te mai interesezi tu, l-am rugat şi pe

Cojocaru, o să mai vin eu, când s-o putea… Înțelege, de-acum ești mare…

- Cum să nu-nțeleg? În lădoi, pe lățime, cu IIă, mai merge, dar pe lungime, nu prea - sunt mare…

Tata a râs, m-a lăudat că am umor și s-a întors acasă, la Buia.

La urma urmei, merge și-așa - deocamdată… Oricum, ziua suntem la școală, noaptea atât de obosiți, încât - pe lățime - ne încape lădoiul; doamna (așa îi spun eu, Mihai i se adresează cu: Mamă…) e simpatică, ne povestește de la București, a început să se laude prin vecini cu băieții ei care-s tare cuminți și citesc întruna, întruna.

Adevărat: acasă suntem cuminți și citim, citim, într-una până când baba ne zice să stingem lampa, că gazul e scump.

2. O DISCUȚIE POLITICA ȘI UN FURT: DE CĂRȚI

Mihai, coleg al meu de babă și lădoi, roade cartea. Așa se zice, așa spune el: «O rod, ceara ei de carte!». Un fel de a vorbi, în afară de cartea de rusă (venită, încolo, spre Crăciun), nu are vreo carte-carte. Doar maculatoare. Mihai citește maculatorul-de-clasă, meșterit de el, din hârtie de ambalaj tăiată și cusută; repetă, cu glas, ochi închiși, nas îmbrobonat de sudoare, pielea frunții îngroșată de efort; după ce roade un pic cartea din acela, transcrie în celălalt, în caietul-de-curat - tot din hârtie de ambalaj, dar cusut mai îngrijit cu lână colorată.

Coleg al colegului meu, nici eu nu am cărți - dacă nici profesorii nu au… Învăț și eu de pe maculator (adevărat: al meu e de-librărie, din rezervele mamei - și care provoacă lupta de clasă dinspre colegul meu, Ilă), însă eu citesc și cărți-cărți, nu chiar de școală, dar adevărate…

Ilă-Mihai roade ce roade maculatoarele, deschide ochii, și-i mută în direcția mea și zice:

- Tu iar cetești, mă… - gelozie, reproș, îndemn (să nu mai cetesc). Mai bine-nvață, că iar ne-ascultă și iar, zâci că nu știu ce, că n-ai manuale…

Ilă apasă pe cuvântul: manuale. Aproape m-am obișnuit cu lupta de clasă pe care mi-o poartă; nu-i dă pace, nu se tocește, din contra, cum, zice Marele Stalin: din ce crește, se belește… Îi zic:

declasă, fiindcă de la clasă se trage: acolo am spus, în câteva rânduri, că nu avem rnanuale; nu ca scuză Ă că nu aş fi ştiut lecţia, nici ca reproş la adresa profesorului, ci aşa, ca să fie spus, să se ştie că n-am uitat, că n-am trecut peste, măcar eu. Însă IIă-Mihai, care, de aici, de la Şeica, se uită mereu îndărăt, spre Buia, temându-se că o să fie întors la oi, cum i se pare că eu zic ceva politic, cum mă înghionteşte (dacă-i sunt alături), cum mă dăscăleşte - între patru ochi:

- U'te ce-i: io-s băiat de ţăran-sărac, nu vreau să mă bage la ghiaburi şî la reacţionari!

Întâia oar l-am întrebat, nedumerit, râzînd:

- Cine vrea să te bage la… ghiaburi - eu? Dar ce, eu sunt de la partid?

- Ce ştiu io, da' dacă-ţi baţi gura-ntr-una cu tot felul de vorbe politice şi află ăi de la partid că şedem amândoi în gazdă? Şi că sântem pretini - nu mă bagi la apă?

De acea dată lăsasem lucrurile încurcate: îmi spusesem că n-am înţeles eu ceea ce înţelesese el din politică. Că se declarase fiu de ţăran-sărac treaba lui, minciuna lui, dar cum de-i trecuse prin cap, că prietenia cu mine i-ar strica dosarul? Că îi era frică de ghiaburie - frica lui, frica ţăranilor, pe care eu, băiat de funcţionari n-o aveam - dar nu eram eu cel care să-şi bată joc de acea frică; aşa mă cunoştea el pe mine?

Însă într-o zi, când ne întorceam la gazdă, să prânzim, Ilă mi-a zis, asudat şi găfâind:

- Io cu tine-n gazdă nu mai şed! Iar ai zîs de ma-nu-a-le! Pe tine te doare-n cur, de păţeşti ceva, că te-ai dedat cu păţitul - eşti refujat şi tot nu mai ai ce cherde - da' io? Io-s ardilean! Io provin din ţărani-saraci! Io vreau să fac carte, să beneficez! De tăte avantajele rejimului…

Aş fi vrut să-i spun vreo două Ardeleanului ţăran-sărac, însă dacă se speriase de cuvântul: manuale, cum are să reacţioneze dacă o să-i spun, verde, în faţă, ce cred despre avantajele-rejimului? Şi, la urma urmei, de ce să-i fac rău prietenului meu, Ilă? Am spus doar:

- Bine, îmi caut alta gazdă - dar tu îi spui babei că plec!

Însă, la gazdă, el n-a deschis gura. Pe sub masă, i-am ars un şut în genunci şi l-am somat să spună. Abia după al doilea şut a început să îngaime, cu gura plină şi prefăcîndu-se că se îneacă - că eu mi-am găsit altă gazdă, mai bună, aşa că mă mut… M-am

ridicat, am luat fundul de lemn cu mămăliga fierbinte:

- De ce minţi? Spune-i adevărul, că-ţi iau mulajul, la cald!

Mai înecîndu-se, mai codindu-se, a spus că eu, la şcoală, tot mereu zic de manuale; că n-avem manuale…

- Şi ce dacă zice, nu-i adevărat?, s-a mirat bătrâna.

- O fi, dar de ce să-l zică el, care şede cu mine şi tòtă lumea ştie că sântem pretini! Că io-am vinit să fac işcòlă, nu politică!

- Bine, fă tu işcoală, nu politică, am zis. O să-mi caut altă gazdă, la noapte dorm la Iosif.

- La ţâganu-ăla, borît?, s-a mirat Ilă.

- Lui nu i-i frică de ce-a zice lumea, fiindcă prietenul lui a constatat că nu avem ma-nu-a-le, am spus.

- Cum să-i hie frică, dacă-i ţâgan!, a rânjit Ilă.

Am înghiţit nodurile mămăligii şi ale cuvintelor tăcute, iar după-amiază, la şcoală, i-am spus lui Iosif că în seara aceea eram liber, puteam să vin la el - unde mă tot chemase.

Iosif e cel mai înalt din clasă, va fi avînd vreo şaptesprezece ani, dacă nu mai mulţi. Are cap de cal şi polipi - altfel, simpatic-foc, ştie o mulţime de bancuri politice, dar trebuie să ai urechea formată - ca să înţelegi ce fonfăie. Inteligent-spirt, dar puturos ce nu s-a văzut, nu-i arde de şcoală, vine doar pentru că aşa l-a rugat maică-sa… Iosif e Ţigan de Mătase, auzisem de aşa ceva, dar încă nu văzusem. Aici, la Şeica, atunci când am auzit de la colegi că Iosif e Ţigan de Mătase, deşi sunt băiat mare, care se bărbiereşte, iar la cor bas profund, m-am întrebat: Dar de ce nu-i îmbrăcat în mătase? Am aflat mai târziu că aşa li se spune Ţiganilor care făceau neguţătorie, ajungînd până la Lipsca şi Breslau şi Lübeck - şi mi-am zis că or fi fost negustori de mătase.

În acea seară aveam să aflu că părinţii lui Iosif - ca şi bunicii, străbunicii - duceau, încolo, ceară şi miere de albine, aduceau încoace, mai cu seamă porţelanuri - porţolan, ziceau ei. Li se zice: de-Mătase, fiindcă nu umblă în zdrenţe, ca ceilalţi ţigani, ci îmbrăcatţ ca lumea; şi pentru că erau bogaţi - cei mai bogaţi din Şeica Mare. Însă, de când cu comuniştii, gata, negoţul - şi încă peste hotare! Drept, alte necazuri n-au avut: nu le-au luat nici casele, nici maşina, nici camionul, au fost trecuţi la categoria: Romi şi cum comuniştii spun că toţi Romii au fost persecutaţi pe timpul burghejilor…

Am fost primit în casa lui Iosif ca un prinţ, aşa mi-a zis, de la început, mama lui Iosif: Prinţ. La început, m-am simţit jenat:

mă uitam la hainele pe care le purtam: "costumul" din lână vopsită de mama, ţesută de mama, croit-cusut de mama, aşa cum se pricepuse, ca pentru întâia oară; mă uitam la bocancii cu talpă de lemn - adevărat: talpă "flexibilă" (tăiată şi prinsă în balamale de piele), care nu omora piciorul, la mers… Numai a prinţ nu arătam - însă când am auzit-o spunîndu-i lui Iosif: Kronprinz, m-am liniştit. Aşa că am petrecut bine în casa-regală - bărbatului i se adresa cu: Majestät, altfel îi zicea: Kaisărică.

A doua zi, Mihai mă aşteapta pe scările şcolii. Că are el să-mi spuie ceva, dar să nu ne audă careva. M-a dus la closet, acolo mi-a spus că el s-a gândit; toată noaptea s-a gândit. Şi că nu-i bine să-mi caut altă gazdă: ce-or să zică oamenii din Buia? Şi aici, la şcoală: că ne-am certat - dar de ce ne-am certat, or să ne întrebe şi or să afle că ne-am certat pe ceva po-li-tic. Şi intrăm amândoi la apă. Că, uite, lui îi pare rău de ce-a zis ieri şi că, timp de o lună, taie numai el lemne şi aduce numai el apă - numai să nu. plec. Dar să nu mai zic de ma-nu-a-le…

Am ridicat din umeri, am dat din cap. Că, da. Unde dracu să mă fi dus, la altă gazdă ? Avusesem de gând să strecor o întrebare lui Iosif, însă când am văzut ce casă mare şi frumoasă şi bogat mobilată şi peste tot numai porţolanuri, am înţeles că, pe de o parte, nu aveau ei nevoie să ia elevi în gazdă, ca să mai câştige un ban - pe de alta, că nu avea ce căuta un străin printre porţolanurile lor.

Şi am rămas. Cu baba în odaie, cu Ilă în lădoi.

Ilă roade cartea. Din vreme în vreme, se duce în cealaltă odaie, unde se află lavoarul, îl aud spălîndu-se cu apă multă. Îl doare capul. Îl doare, dar nu se lasă: o roade, ceara ei de carte!

- Tu iar ceteşti, mă, îmi zice el, ritmic. Mai bine-nvaţă, că ne-ascultă mâne şi iar zâci că nu ştiu ce, cu manualele…

Nu-i răspund, îi arăt cartea pe care o citesc, din ochi îl întreb dacă o vrea. Mihai ia cartea, o răsfoieşte, mi-o restituie, oftînd:

- Întâi, să-nvăţ, că iar ne-ascultă, mâne - şi n-avem… cărţi…

Ba cărţi eu am, manuale nu am; Mihai nu are cărţi, iar de manuale nu zice nimic, de manuale numai alţii zic…

Cărţi am, slavă Domnului, vreo douăzeci, aici (mi-am pus lucrurile într-un sac, în cufăr: cărţile), vreo patruzeci-cincizeci, am dus la Buia, în, de atunci, fiecare sâmbătă, ca la încă o sută mai sunt în cei doi saci de la Iosif, în garaj…

Într-o zi, după ora de română, domnişoara mi-a zis s-o

urmez. Am urcat la etaj, ea a descuiat o uşă pe care nu scria nimic, dar scrisese: rămăseseră găurile cuielor şi dreptunghiul de vopsea mai întunecată - am intrat, dornnişoara a încuiat pe dinăuntru, a pus catalogul în picioare, lângă uşa, a arătat stivele de cărţi scoase din rafturi, aşezate pe podea:

- Noi doi avem o treabă, a zis şi a zâmbit, s-a arătat cu degetul pe sine, apoi pe mine. Noi doi trebuie să rezolvăm problema bibliotecii…

- Cum?, am întrebat, grăbit. Pe autori, pe teme, pe limbi? Facem şi catalog? Pot face şi fişe, am mai ajutat, la Sibiu. Şi la legat cărţile rupte - asta-i toată biblioteca? La noi, la Sibiu…

- Asta-i toată biblioteca, a spus domnişoara de română. Nimica toată faţă de a voastră, de la Sibiu, însă noi pe asta trebuie s-o rezolvăm.

- O rezolvăm! Vă rog să-mi spuneţi ce trebuie să fac.

- S-o arzi. S-o ardem - asta-i treaba, problema de rezolvat.

Am rămas încremenit. După un timp, după mult timp, domnişoara:

- Ordin de la partid, după lista asta… - şi a arătat nişte hârtii prinse între ele cu un bold.

Am dat să ies: uşa încuiată, cheia la domnişoara. Am început să bâigui că mi-e rău, mă doare capul, că trebuie să ies… Domnişoara se prefăcea că nu mă aude, stătea cu spatele spre mine. După un timp, a zis:

- Speram că pot avea încredere în cel mai bun elev al meu. Speram că am de-a face cu un bărbat - m-am înşelat…

- Da, domnişoară, nu sunt elev bun şi nici nu… Nu pot!

- Nici eu nu pot, singură!, s-a răstit domnişoara. Tocmai de aceea am făcut apel la tine, cel mai bun elev al meu…

- Ca să arzi cărţi nu-i nevoie să fii bun elev la română.

- Dar ca să nu le arzi?, m-a întrerupt domnişoara, s-a apropiat şi m-a strâns tare, tare, de braţ.

A-ha. Aşa, da. Rezolvarea problemei ne-a luat vreo patru zile (adică nopţi), însă pregătirea, o săptămână încheiată. În pauza următoare, i-am spus, în şoaptă, că singur nu voi putea, că am nevoie de un ajutor direct şi de încă unul, indirect, primul să mă ajute la cărat, ştiind ce facem noi; al doilea să nu ştie, dar să facă pe gazda cărţilor. Pentru direct, mă gândisem la Virgil din Şeica Mică - n-o fi el strălucit ca elev, dar de încredere, mai ales că avea un frate arestat. Pentru gazdă, mă gândisem la Iosif…

Domnişoara a fost de acord.

Am aşteptat întâi sâmbăta - şi lunea: Virgil a adus de la ei, de la Şeica Mică, o sanie şi saci. Chiar de luni seara, după ce am vorbit cu Iosif să ne aştepte, m-am dus cu Virgil la şcoală, târziu, spre miezul nopţii. În curte am rezemat sania de perete, ca o scară, am urcat, am intrat pe geamul lăsat întredeschis şi, la lumina zăpezii de afară, am umplut sacii, în ordinea pe care mi-o indicase domnişoara, de cu ziuă. Trei saci pe transport. Ocoleam tot satul, ca să ajungem unde trebuia, fără să atragem atenţia. Din fericire, domnişoara locuia în apropiere de Iosif, când se întâmpla să avem saci "amestecaţi", ne era uşor să lăsăm la domnişoara ce era de lăsat, ce nu, să descărcăm în lada camion ului din garajul lui Iosif. Domnişoara ştia ce ştia, dar Iosif ştia, de la mine, că prietenul nostru Virgil îşi aduce biblioteca de acasă, însă cum, la actuala gazdă, nu are loc, le lasă la Iosif… Bineînţeles, Iosif nu credea o iotă, dar nu întreba. Când veneam cu cărţile, aruncam în geam cu un bulgăre de zăpadă, el ieşea numaidecât, ne ajuta, ne întreba dacă mai venim cu un transport; dacă era singurul din acea noapte, ne punea în mână câte o felie de pâine cu ceva şi ne întindea o glajă, din care să tragem un gât, să ne încălzim.

După ce am făcut şi ultimul transport, nu ne-am dus la gazdele noastre, să ne culcăm, obosiţi de atâtă… carte. Ne-am întors la şcoală, am urcat iar şi am coborît cu ziare vechi, pregătite de domnişoara. Le-am ars, după aceea am adunat cenuşa mare - lăsînd să se vadă locul "rugului" - pe care am dus-o într-un sac şi am aruncat-o în râpa de lângă baba mea.

Cărţi am: de autori români şi străini, romane şi poezie şi istorie şi călătorii şi chiar sfaturi practice: tot ce n-a ales domnişoara pentru ea. Cât timp cărasem la ele, nu mă gândisem la nimic rău şi am fost surprins că domnişoara mă bănuise că o bănuiesc de… Mi-a zis:

- Să nu-ţi închipui că… Am vrut să spun că poţi să vii şi să-ţi alegi ce vrei - din ce-ai lăsat la mine. Dar numai tu, deocamdată, până se aşează lucrurile - înţelegi? Nu sunt cărţile mele, sunt ale şcolii, ale noastre - înţelegi? însă, până trec Tătarii - nu ştiu dacă înţelegi…

I-am răspuns că înţeleg, şi tata vorbeşte de Tătari. Şi i-am mai spus că, deocamdată, să le citesc pe cele de la mine… .

- Tu iar ceteşti, mă…, îmi zice Mihai, ritmic.

3. DE CE RUSIA-I ŢARĂ MARE?

Mihai-Ilă, deşi cel mai bătrân din clasă şi printre înalţi, s-a aşezat într-o bancă-ntâia: ca să audă bine şi să scrie pe maculator tot-tot. Ar fi vrut să stăm alături - ca să-l ajut, zicea el - însă eu am ales un loc în fundul clasei: mi-am zis că n-o să am nevoie să aud ce spun profesorii, eu veneam de la Sibiu, nu chiar de la Gheorghe Lazăr, dar ce să învăţ eu, nou, la Şeica? Şi de la cine: de la profesori care nu erau profesori (cu două excepţii: domnişoarele de română şi de… lucru manual), ci învăţători, ca tata, ca mama?, ba chiar foşti' colegi de Normală: doamna Vladimiroviceanu, dirigintă şi "profesoară" de fizică-chimie; domnul Verdeş, la istorie-geografie şi domnul Cojocaru, de sport' şi de muzică? La matematici îl avem pe Anghelina - care-i şi director - însă, deşi ardelean, tot învăţător… Bine-bine, profesorii adevăraţi lipsesc şi de la oraşe: arestaţi, epuraţi sau doar înfricoşaţi, dar aici, la Şeica, unde am ajuns, ce să învăţ de la nişte învăţători?

Sigur că ştiam de la ai mei că învăţătorii basarabeni sânt foarte-buni - cunoşteam şi motivul: dacă, după 1918, perceptorii, jandarmii, funcţionarii pe care ni-i trimisese Regatul erau coada cozii şi pedepsiţii, în învăţământ cu totul altfel se petrecuseră lucrurile: se înfiinţaseră o mulţime de şcoli noi, licee, Normale, Universitatea, la care veniseră, de dincolo de Prut, numai profesori foarte buni; basarabeni erau puţini, dar câţi erau, toţi unul şi unul; făcuseră totul, de la început, din nimic - sub Ruşi nu aveam şcoale de nici un fel, în limba noastră - şi de aceea făcuseră bine - aşa am auzit în casă. Şi nu i-am auzit niciodată pe ai mei vorbind despre vreun profesor de-al lor care să fi fost măcar mediocru. Poate şi din pricină că elevii, mai ales nornlaliştii, veneau, cu toţii, de la ţară, din familii de semianalfabeţi, aşa că tot ce aflau la oraş, la şcoală era şi nou şi minunat - de aceea şi profesorii le păreau coborîţi cu hârzobul din cer. Însă aici, în refugiu, s-a văzut că nu era doar o impresie: învăţătorii basarabeni erau foarte bune pregătiţi. Adevărat, Anghelina, de matematici e şi el foarte-foarte bun - deşi învăţător; deşi ardelean - o fi el o excepţie…

De aceea mă aşezasem în fundul clasei. Ca să omor timpul. Şi, ca să nu-l pierd cu totul, să citesc. Romane.

În curând, aveam să bag romanele la loc, în pupitru: învăţătorii unşi peste noapte profesori, la Şeica, sânt mai buni profesori decât profesorii mei de la Sibiu. Ştiu să predea astfel,

încât, oricât de rău-element ai fi, înţelegi. Fără să zbiere, să bată, ca la Sibiu - şi nu doar pentru că reforma interzisese bătaia; fără să se arate exasperaţi de halul-de-viţel-la-poartă-nouă al elevului - ca marii mei profesori de la Şaguna. Aceia nu ajungeau nici până la glezna învăţătorilor de la Şeica - poate doamna de naturale, Pistilica, ea era atât de altfel, ca profesor şi ca om, de parcă ar fi fost învăţătoare; şi basarabeneancă.

Când am înţeles asta, mi-am spus: Mi se pare mie, pentru că nu avem manuaIe. Dacă am avea, şi învăţătorii ar face ca profesorii de la Sibiu: datoria-la-clasă, adică ne-ar spune să ne facem datoria-acasă: să citim, mai departe, din manual. Însă cum nu avem, ei sânt obligaţi să înveţe, acasă, lecţia de predat. Sau poate că nu: şi mama şi tata se pregătesc, din ajun - de totdeauna; chiar şi mama care, la a-ntâia, face acelaşi lucru de douăzeci de ani, deşi a-ntâia a avut totdeauna manual - abecedar.

Noi nu avem manuale. Toate cele “vechi” au fost, nu doar retrase, ci şi arse - ca “burgheze”, “dăunătoare”; şi cele de fizică, de botanică, de chimie, de matematici - chiar şi culegerile de probleme; toate, totul a devenit vechi, burghez, reacţionar, duşmănos; totul, toate trebuia făcut din-nou; după noi-metode - metoda cea mai înaintată din lume: sovietică. Aşa că, până să primim noile manuale, trebuie să fim atenţi la predare, să luăm notiţe cât mai amănunţite - în special la noile materii: chimie, geometrie, algebră; şi la cea-mai-nouă dintre toate: limba rusă.

Pe care ne-o predă domnul Vladimiroviceanu, soţul dirigintei. Un moşulică băbos şi ticăit - aşa ni s-a arătat de la prima oră; şi, în plus (mai bine zis: în minus) semănînd ca două picaturi de apă cu Lenin: aceeaşi ţăcălie, aceeaşi chelie, aceiaşi ochi tătărăşti… Şi tot în minus: soţul doamnei noastre - ce va fi găsit o femeie atât de frumoasă, de bună - şi mai ales, atât de tânără - la moşulică-de rusă, care trebuie să fi fost un moşulică-de-rusă din frageda tinereţe? Eu îi ştiu, de-acasă. Nu-i ţin minte de pe când îi vizitam la Isacova, ne vizitau ei, la Mana, ci abia din refugiu: am venit încoace în acelaşi vagon, la Sibiu, la Centru, am stat în camere învecinate. Şi pe tren şi la Centru, moşulică se purta de parcă ar fi fost un geamantan, un balot: nu vorbea cu nimeni, nu răspundea la întrebări, citea tot timpul, iar când nu citea, moţăia - şi nu sforăia: el fluieră, şuieră, ţiuie când doarme.

Am auzit în casă: doamna are cu şase ani mai mult decât mama, însă bărbatu-său cu cel puţin douăzeci de ani mai mult

decât doamna. Mai ştiu că umblase pe la o mulţime de universităţi ruseşti, nemţeşti, franţuzeşti, italieneşti - ba chiar şi la una din India - însă nu terminase nici una, deci nu avea diplomă. Deci, nu funcţionase în învăţământ, nici măcar ca suplinitor pe la vreo primară. Acasă, în Basarabia, nu avea nevoie, era bogat, avea case, vii, cai de curse - dar nu de astea se ocupa: ori stătea în casă şi citea, ori pleca în lume - pe câte un an, doi, cinci, după care se întorcea acasă, ca să citească. Acum însă, în refugiu… Apoi cine să predea limba rusă - la Şeica Mare? Nu existau profesori de aşa ceva, iar învăţătorii care ştiau ruseşte nu voiau să se bage. Aşa că fusese uns profesor de rusă moşulică.

De la prima oră l-am nesuferit - chiar eu, care-l ştiam şi ştiam că nu e omul Ruşilor, însă ceilalţi, Ardelenii… După ce că Ruşii ne ocupau, ne furau totul, ne stricau obiceiurile şi şcolile, ne puneau cote şi ne băgau la puşcărie, acum ne obligau să le învăţăm şi limba? Şi, în plus, e bătrân şi urât - şi când te gândeşti că e bărbatul doamnei noastre…

Întâia oară, doamna ni l-a adus. De braţ. L-a ajutat să urce la catedră, apoi ni s-a adresat:

- Copii, iată profesorul vostru de limbă rusă… - a vrut să adauge ceva, mai degrabă să ne roage (îşi împreunase mâinile), dar a zis: Sunt convinsă: înţelegeţi, sunteţi adulţi…

Şi a plecat doamna. Şi ne-a lăsat cu el - care ce-a făcut?

Şi-a luat caietul cu care venise, a coborît de la catedră şi, târş-târş, s-a îndreptat spre uşă. De pe la mijlocul drumului, ne-a făcut cu ochiul şi a ridicat un deget în aer, dar fără să scoată vreun cuvânt. A ieşit în coridor, a închis bine uşa după el… Noi, crezînd că a plecat de tot, am început veselia şi hărmălaia de recreaţie-supliment. Însă uşa s-a deschis numaidecât, moşulică a întrat, s-a îndreptat spre catedră, călcînd mărunţel şi târşâit, a depus caietul, apoi a spus înspre noi:

- Zdravstvuite! - şi a aşteptat.

Am aşteptat şi noi, să vedeam ce urmează. A urmat coborîrea lui de la catedră, ieşirea, intrarea la loc, urcarea şi:

- Zdravstvuite!

Am numărat: de cinci ori a făcut asta. Nu eram singurul care ştia ce înseamnă cuvântul, însă nimeni nu pricepea de ce tot iese, tot intră; apoi, la început de tot, o salutasem pe doamna noastră, deci şi pe el…

După a cincea oară, s-a supărat moşulică. Şi a început să

bodogănească, în ruseşte. Întâi, părea că se miră; apoi că ne ceartă; apoi că ne roagă, ne imploră să facem ceva, dar nu înţelegeam ce. Din clasă au izbucnit primele chicote. Moşul s-a încruntat, s-a strâmbat, era supărat rău, noi tot nu înţelegeam ce spune, ce vrea de la noi. Până când Iosif a zis:

- Da' dom' pro'sor, 'mnevòstră rumâneşte nu ştiţ'?

- Eeeeu?, s-a uimit-supărat el. Cum îţi permiţi, domnule…? - însă iarăşi nu s-a înţeles ce spune, desi româneste vorbea.

În cele din urmă, am priceput ce voia: să-i răspundem, tot în ruseşte, la salut - e foarte simplu, ne-a asigurat el, se răspunde tot: zdravstvuite! - dar cu altă intonaţie…

N-am ajuns până la intonaţie: întreaga primă oră de rusă a fost închinată ieşirilor şi intrărilor lui din clasă; salutului, răspunsului nostru. Degeaba: limbile noastre, româneşti, se poticneau iremediabil în cocoloşul de patru consoane: v-s-t-v. Degeaba ne-a luat pe fiecare şi, de la jumătate de metru, suflîndu-ne în nas miros de tutun, arătîndu-ne măsele roase până la gingie, a încercat să ne arate cum să articulăm corect; în afară de o fată şi de mine, ceilalţi rosteau, fie: zdrastite, fie: zdraztvî-stvî… stevite! Ne-a mâncat şi pauza, tot intrînd, tot ieşind, bodogănindu-ne, ameniţîndu-ne:

- Dacă voi, dieti, limba lu' Lieni' sî Stali' sî vrieţ sî-nvaţaţ' nu vrieţ'… - nu mai spunea ce-o să păţim, nu era nevoie, ştiam.

Va fi fost el, moşul, o gumă, dar nu era de glumă cu el: şi aşa, pentru nimica toată, te bagă ăştia la puşcărie, dar pentru refuz de a învăţa rusa… După ce s-au speriat unii pe alţii, colegii au găsit bună propunerea lui Iosif:

- I-o luăm înainte cu pâra: până să ne pârască el nu ştiu unde, de să ne ridice, îl pârîm noi Directorului! Zicem că… găsesc eu…

Am intervenit, promiţînd că, de vorbit, vorbesc eu, dar nu cu Directorul, ci cu doanma dirigintă. Am pornit s-o caut, întrebîndu-mă ce anume să-i spun din ceea ce nu ştiam nici eu, limpede. Însă, pe coridor, mi-a venit ea în întâmpinare. Să fi ascultat la uşa? Nu cred, însă îşi cunoştea bine soţul. M-a luat de braţ şi mi-a spus, ca la un om mare, aşa, în treacăt, că Domnul are, azi, o migrenă cumplită - de asta; dar, la ora viitoare, Domnul n-o să aibă migrenă… M-a întrebat dacă înţeleg. Am răspuns: da.

Într-adevăr, în ora următoare n-am mai fost puşi să-l zdravstvuim; a fost o foarte plăcută oră de caligrafie, am învăţat literele.

Domnul Doamnei nu scrie, pe tablă, litere, ci le desenează;

mânuieşte creta ca pe o peniţă: în urcuş, trăsătură subţire; îngroşată, în coborîre - şi ce frumos rotunde sânt rotundurile lui! Dacă nu ne mai opunem limbii lui Lenin şi Stalin, apoi numai pentru că e caligrafiată de moşulică.

Învăţăm alfabetul, învăţăm cuvinte. Le învăţăm uşor, pentru că sunt uşure desenate. Mai greu cu pronunţia, dar ne străduim să deznodăm gogoloaiele de consoane, să nu intervertim silabele. Dacă toate cuvintele lor ar fi ca papaşa, ar fi uşoară limba rusă, mai ales că lui, profesorului, îi spunem: Papaşa… Învăţăm mai întâi cuvintele-de-ruşine:. kak şi pişite - pe care le repetăm şi în recreaţii, şi în afară şcolii, însă nu facem praf pe nimeni, toţi elevii învaţă limba lu' Lieni' şî Stali'… După vreo două săptămâni, suntem binişor înaintaţi, chiar dacă tot nu avem manuale, învăţăm de la tablă. Ba chiar am început să ţinem la Papaşa, nu neapărat pentru ruskii iazîk, ci pentru că el raskazeşte nemaipomenit de frumos:

Scrie ce scrie, pe tablă, apoi începe să dea mărunt-măruntel din cap; îl auzim râzînd, ronţăind şoriceşte, mărunt-mărunt. Din râs, trece la blodogăneală, însă, fără veste, alunecă în povestit:

Cum a fost când s-a dus el întâia oară în Tibet?, ştim noi, dieti, unde-i Tibetul? Ştim, nu ştim, el ne arată: şterge, de pe tablă, fulgerător, cuvintele artistic desenate şi desenează fulgerător harta Asiei; pune o cruce pe Tibet. Acolo, în Tibet, la o mănăstire - ştiţi voi, dieti, că şi Tibetanii au mănăstiri? - şterge harta, desenează nişte case în terase. Şi cântă călugării ceia nişte cânticele - ştiţi, dieti, cum cântă călugării cânticelele? Vnemanie! - Papaşa cel mititel şi sfrijiţel şi pricăjiţel începe să scoată de nu ştiu unde o voce de bas, uite-aşa de groasă - mult mai groasă şi decât basul rusesc, cel de catedrală…La început, fetele au chicotit, chiar şi câţiva băieţi: nu era cântec, ci un fel de răget, întâi îndepărtat şi atât de profund, încât îi vedeai vibraţiile, ca la ora de fizică. Papaşa îşi scurtase gâtuI, îşi proptise ţăcălia în piept, închisese ochii: din gura rotunjită vedeam cum iese, cum curge un şuvoi, un fluviu, o apă mare… Dar o fată s-a apucat să bată din palme şi să zică: Bravo! Bis!! Papaşa s-a oprit, s-a supărat, s-a bucurat la loc, a scuturat din cap, a dus degetul la gură:

- Şşşşt, dieti, tiho! Dieti, noi la şcoală venim, ca să limba rusă învăţăm… - a şters de pe tablă casele-terasele, a refăcut coloana de cuvinte. Dar ştim noi - dieti - cum a fost cu duelul dintre Puşkin şi Dantès?

Auzisem noi ceva, dar Papaşa ne-a intonat (are dreptate: spune poeziile ruseşti, cântîndu-le) din “Evghenii Oneghin” - n-am aflat cum fusese cu duelul, dar era frumos. S-a întors la tablă, a mai desenat ceva cuvinte, apoi: ştim noi, dieti, cum dansează Scoţienii? Vnemanie! - a desenat Insulele Britanice, i-a pus Scoţiei cruce cu creta, cu glasul ne-a zis un cânticel scoţian, iar cu picioarele, cu ochii, dar mai ales cu mâinile care parcă ridicau nişte poale, ne-a dansat Scoţianul. Apoi, într-o zi:

- Ştiţi voi, deti, cum Avidiu dipartat a fost iel?

Nu auzisem de Avidiu. Am aflat când i-a scris numele, însă eu ştiam că Ovidiu fusese surghiunit, se mai zice: exilat, deportaţi sânt numai Basarabenii şi nu se rosteşte cuvântul: e nejust… Am înţeles că Papaşa e un basarabean grozav: exagerînd accentul rusesc, nu numai că a zis cuvântul “nejust”, dar a făcut două din el: deportare şi depărtare; am mai înţeles că latina e aproape mai bună, mai bogată pentru noi, Românii, decât pentru latini - când o rusifică Papaşa: Avidiu dipartat a fost, din ukazul ţarului Avgust - vnemanie: ţar vine de la Cezar, rostit: Ţezar, Ţţţ’ aar - şi Ruşii l-au luat pe iel; Niemţî rostit: Kezar - aşa ieşit Kaiserul lor… - pentru că Avidiu o cărticică a scris, Ars amandi, în latineşte, dar româneşte mult mai frumos vine: o fi ea, iubirea, artă, dar mai vârtos, ardere! Dar şi mai ardere ieste arta, dieti! Videţ ci limbî minănatî limba noastră, ramâna, ia ieste? - dar ne-a scandat, în latineşte, din Triste.

- În dipartare, la Tomis - Canstanţa de azi, Avidiu Tristili şi Tamitanili scris iel…- Tamitanili, vras’dzîcă: Canstăţenili…

Am ridicat mână, să spun ce ştiam: a Tomis, Ovidiu scrisese Tristele şi Ponticele, dar Papaşa nu m-a luat în seamă, ne-a încredinţat, în şoaptă:

- Sicriet: Avidiu limba noastră învăţat, în dipartare, la Tomis - nu chiar a noastră, de azi, dar Geţii strămoşii noştri sunt! Avidiu învaţat şi scris în getă, Tamitanili - ci pacat, dieti: tot-tot-tot, pierdut, aşa v-aş fi intanat, din Avidiu, în getă, Tamitanili…

Însă peste o săptămână, Papaşa ne-a intonat din Ovidiu, în getă… Suna frumos şi necunoscut-cunoscut. Degeaba ştiam, de la şcoală, de la mama, că Geţii-sau-Dacii ne lăsaseră doar vreo sută de cuvinte, de unde scotea Papaşa restul? Apoi el spusese că Tomitanele se pierduseră - să le fi găsit el, de-alaltăieri? - suna frumos şi adevărat, ca Arsamandi la Români.

În altă zi, n-am apucat să-i răspundem la salut, că Papaşa:

- Ştiţi voi, dieti, cum la maschee, la biserica musulmană, clopotele sânt trase, iele? Adica la Turci, bre! - şi a pornit-o cu râsul lui şoricesc.

Eu aş fi spus că Turcii nu au clopote la moschee, dar n-am avut timp: Papaşa adus mâinile pâlnie la gură… Aşa am crezut noi, că la gură le duce, mâinile, însă el şi-a astupat cu ele urechile lui şi ni le-a spart pe ale noastre cu un hăulit subţire, gâjâit gros în acelaşi timp. S-a răsucit spre tablă, noi am început să râdem, fiindcă Papaşa păstrase creta în mână şi se făinìse, hăulind, pe un obraz - când el ne-a cerut şi tiho şi vnemanie, a şters caligrafia rusească şi a desenat ceva. Desen era, o pornise cu creta din dreapta spre stânga. O fată a întrebat ce reprezintă. Papaşa s-a bucurat de întrebare, a spasibit-o pe fată, apoi:

- Ci disien riprizinta? Iel, asta riprizinta… - cu cretă cu tot şi-a astupat urechile şi ne-a ars o hăulitură, de ne-am vârît sub bănci, cu urechile (noastre) îndurerate. Şi insimniază: Dumnizieu mari iesti Iel. În arăbeşte, Dumnizieu se chiamă Alah…

- Când l-aţi cântat, nu i-aţi zis Alah, dom' pro'sor!, a băgat de seamă Iosif. În cântec aţi zis de unu', Olah - oar' tot ăla-i?

Papaşa nu mai putea de bucurie. L-a lăudat pe Iosif pentru… ureche muzicală. Dar nu atât de muzicală, fiindcă el spusese adineauri: Alah akbar!, însă cum el învăţase arăbeşte în Persia, pronunţase persieneşte arăbeasca. Apoi a făcut alt desen, ni l-a hăulit şi pe acela - ceva tot cu Alah, dar nu akbar, încă n-a apucat să ni-l şi traducă: s-a deschis uşa clasei, a intrat Doamna.

Care n-a zis decât (după ce s-a uitat scurt, dar apăsat la bărbatu-său) că îşi cere iertare, trecea pe coridor şi…

Am uitat că rusa e limba ocupantului, abia aşteptăm orele de limba lui Lenin şi Stalin, ca să auzim poveşti minunate, cu astronomie şi călătorie; poezii de un Persan, Firdusi (în persană) şi, în româneşte, de Ion Barbu (de care aud pentru întâia oară: la Sibiu, Boxeurul de Munteanu ne boxa, ţăranul, nu avea timp de poezie); bocete din Oltenia (pe care Papaşa ni le boceşte), dansuri din Sumatra (sau Java) - pe care ni le dansează. Ne zice, în japoneză, poezii scurte-scurte, apoi uită să se mai oprească din greceşte (greaca-veche, elina, fiindcă din ceastălaltă, de azi, ne spune doar poezii scurte); în franţuzeşte, din Villon (de care ştiam, de la Sibiu) şi în nemţeşte, de Rilke (de care nu auzisem); ne mai arde câte o hăulitură în arăbeşte (cu accent persienesc), apoi ne povesteşte obiceiurile de înmormântare la Pigmei…

Când intră în clasă, Papaşa nu e nici caraghios, nici minunat - doar fioros: după ce ne salută, iar noi răcnim în cor: “Zdrasti’!”, pregătindu-şi cretele, începe să dondăne, să bombăne. Noi credem că se pregăteşte să ne cânte un cânticel (aşa - le spune el poeziilor scurte), însă nu cântă. Vorbeşte. Ne bodogăneşte, ne ceartă, ne ameninţă:

- Cini limba lu’ Lieni’ şi Stali’, iel nu-nvaţî…- acum ne chiar spune ce-o să păţească acela, iel: Viitor în viaţî n-ar’ să aibe!

Trece la caligrafie, de acolo, la alchimie, ne mai zice un cânticel, o călătorie - apoi, brusc, începe să se tânguie, boţit:

- Da’ di ci voi, dieti, limbarusî sî-nvaţaţ’ nu vrieţ’?

Nu ascultase pe niciunul dintre noi, nimeni nu neştiuse lecţia, nici vorbă de refuz de a o învăţa - însă ăsta-i Papaşa. Care îşi împreunează mâinile şi ne roagă, se roagă:

- Da-nvaţaţ’, dieti, limbarusî, fin’cî Rusìa ţarî mari ieste ia şî tovarăşul Stali’ popî sî sî facî o vrut iel!

Numai întâia oară am râs, auzind rugăciunea-argument. Însă nici atunci n-am avut timp să ne desăvârşim râsul, fie şi în gând: Papaşa ne-a rascazit cum băietu’ Djugaşvilli s-a înscris la Seminar, la Tiflis; cum Tiflis ori Tbilisi este capitala Georgiei, adică a Iviriei, adică a Gruziei; cum Gruzia se află aici, în Kavkazia (ne-a desenat, din trei mişcări, marea Neagră, marea Caspică, între ele Caucazia, cu o cruce pe Gruzia); cum Gruzinii sunt rasă veche, cu toţii ortodocşi - în afară de musulmani; ortodocşi ca noi, Românii, care am avut un mare Gruzin, adică ivirean, pe Antim Ivireanul, care ne-a tradus din greceşte o mulţime de cărţi bisericeşti şi era un mare orator (drept care Papaşa ne-a tras o predică, de la amvonul catedrei) şi ar putea fi un fel de strămoş al băietului Djugaşvilli, ivirean şi el şi care cântă bine de tot, băietu - şi ne cântă el, Papaşa, întrerupându-se cât să spună că ce păcat, ce păcat că nu poate cânta el pe mai multe voci, dar sare de la una la alta, încât, de nu l-ai vedea pe el, singur, ai crede că la catedră sânt cel puţin trei papaşi - gruzini…

- Ş-atuncia!, ridică el un deget. Ş-atuncia, dacă muzâca liturghică gruzină atâta de frumoasă ia ieste; ş-atuncia, dacă băietu’ Djugaşvilli, cu băieţii de la Siminar, cântat o aşa di frumoasă muzâcă, cum di voi, dieti, limbarusî sî-nvăţaţ’ nu vrieţ’? Când Rusìa ţari mari ieste ia şî popî sî sî faci tovarăşu Stali’ o vrut iel?

4. SE POATE CĂPĂTA RÂIE ŞI DE LA O IRINUCĂ FĂRĂ CAPRE.

- Nu vreau şi nu vreau! Mi-e ruşine!

- Închizi ochii şi-ţi trece ruşinea, zice mama.

- N-are de ce să-ţi fie, zice tata. Oricui i se poate întâmpla…

- Îi priveşte pe oricui - cum mă mai întorc la şcoală? Cum dau ochii cu colegii, cu profesori?

- …cu fetele - şi dacă ai luat-o de la o fată?

- Te rog!, îl opreşte mama. Şi tu freacă, până la sânge! Te doare - mai bine să te doară, acum, decât să te mănânce…

- Nu mă doare, mi-e ru-şi-neeee! - plâng, plâng în hohote, plâng cum n-am niciodată. Şi doar ne spălam, de câte două-trei ori pe zi, cum, de unde am luat-o?

- De la babă!, râde tata.

- Ea a zis că noi i-am dat-o… De unde…?

- Oricum, nu de la noi - freacă, freacă, dacă vrei ca în zece zile să fii curat-luminat, ca aurul strecurat…

- … cum maică-ta te-a lăsat, continuă tata descântecul. S-o fi doftoricind şi baba?

- Nu ştiu şi nu mă interesează! Nu mă mai întorc la babă! Nu mai vreau la Şeica, uite ce mi-a făcut Şeica voastră!

- Nu-i a noastră şi-ai să te întorci la şcoală, după ce te vindeci! Iar tu…- se întoarce spre tata ai să-i faci o vizită gazdei…

- S-o iau şi eu? se hlizeşte tata. Ce să mă mai ostenesc cu drumul, mi-o împrumută băiatul…

- N-auzi cum îşi bate joc de mi-neee?, bocesc şi pârăsc. În loc să mă încurajeze, ca un părinte…

- Dar acum ce facem, nu te încurajăm? N-oi fi vrând să te pup, ca mulţămită pentru ce ne-ai adus în casă… - dar, numaidecât, mama mă chiar sărută, aşa ud cum sunt. Iar tu te duci la Şeica, te asiguri că şi baba se tratează, altfel nu- lmai dăm pe băiat… Dar ce faci, te scarpini?

- Nu ştiu de ce… - tata îşi ascunde mânile la spate. Nimic…

- Cum, nimic? Arată mâinile! Nu aşa - cu dosul în sus! Desfă degetele! Parcă nu… Dezbracă-te, jos cămaşa! Ridică braţele - mai sus, întoarce-te spre fereastră… Parcă nu… Jos pantalonii!

- Asta, nu!, strigă tata. Dacă n-am la mâini, n-am nici acolo.

- De la mine o ai, zic eu. V-am umplut şi pe vo-o-ooo'!

- Ia nu mai boci! Nu ţi-e ruşine? Coşcogea găliganul, cu

musteaţă sub nas - şi plânge ca un…

- Cum să nu plâng, dacă mi-i ruşine? Că i-am dat-o şi tatii…

- Nu i-ai dat nimic, m-am uitat, n-are. Şi chiar dacă a căpătat-o, avem leşie destulă, alifie destulă…

- Ajunge pentru trei persoane?, face tata. Şi tu te scarpini - vină la fereastră… Mâinile! Nu aşa, invers! Desfă degetele…

- Unde merge mia, merge şi suta, râde mama.

O să ne distrăm grozav, în familie. În zece zile…

- Numai zece?, fac eu. Nu trece în zece zile - dacă aş sta acasă până la vacanţa de. Crăciun?

- Nici vorbă! Cum te cureţi, cum te întorci la şcoală!

- Tot la babă? Tot în lădoi, cu Ilă?

- La babă, la moş - te duci! Ce să faci acasă, când toţi elevii sânt la şcoală?

- Citesc.

- N-ai nevoie să rămâi acasă, ca să citeşti - crezi că nu ştim ce faci tu în timpul orelor? Mai ales de rusă?

- Dar ce fac?, mă apăr eu. Învăţ cu drag limba lui Ilici! Ştiţi de ce învăţ limba? Fiindcă Rusia-i ţară mare şi tovarăşul Sta'…

- Ne-ai mai spus, râde mama. Bietul VIadimirovici…

- Bietul? face tata. N-are practică pedagogică, dar e-n stare să te-mpingă să-ţi ucizi mama! Ştie zece limbi, niciuna ca lumea, doar ruseşte…

- Exagerezi! Şi ce, strică să înveţi o limbă străină?

- Dacă nu strică, tu de ce n-o înveţi?, zic.

- Eu sunt bătrână, dragu-mamii, nu mai pot asimila. Şi nici nu-l am profesor pe… Papaşa, cum îi ziceţi voi, ca să mi-o cânte, să mi-o descânte - cum ziceai că zice, face?

Li-l zic, li-l fac pe Papaşa - din ciubărul cu leşie. Ai mei râd, de se prăpădesc - din când în când, mama ne opreşte, zicând că nu se face să râdem de un basarabean de-al nostru şi prieten. Am stropit în jur şi mama nu se supără, şterge cu o cârpă.

Obosit, mă las la loc, în ciubăr. Şi iar mă apucă jalea - de mine, de ruşinea din mine. Mama mă ogoieşte, mă asigură că lasă, trece şi asta - acum să mă ridic din ciubăr.

- Sin-gur? întreb, nefericit.

- Doar n-ai fi vrând să te iau în braţe!, face
mama. Te-aş lua, ca altădată, dar acum eşti greu, dragu-mamii, acum eşti mare…

- Numai trupul e mare, zic.

5. ÎN VIZITĂ. CASA BASARABEANULUI: GARA

Cu o zi înainte de vacanţa de Crăciun (nu se mai spune: de Crăciun, ci: de-Iarnă; l-au ocupat Ruşii şi pe Moş Crăciun, l-au botezat: Moş Gerilă - chiar şi bradul de Crăciun se cheamă Pom de Iarnă, de parcă ar mai fi unul, de Vară…) - deci, cu o zi înainte de vacanţă, într-o pauză, sunt chemat la Cancelarie.

Îngrijorat, mă duc, de parcă aş veni: să se fi descoperit modul în care "epurasem" noi cărţile şcolii? Să fi dat altuia, altora râia - cui? Dar în Cancelarie, trăncănind vesel cu profesorii: părinţii. Observ, lângă cuier, geamantanul nostru cel mare.

Peste jumătate de ceas, suntem în tren - mergem în vizită, la prieteni. Am primit învoire pentru ce-a mai rămas din azi şi pentru mâine; ai mei, pentru două zile încheiate - este pentru întâia oară, aici, în refugiu, când ne ducem în vizită.

- Îi cunoşti, zice tata. Am cosit împreună la ţăranul-român-transilvan: Balteş. Ne-au invitat să vedem cum s-au aranjat…

Bucuria celor două zile supliment de vacanţă se întunecă: Balteş ca Balteş, un domn, acolo; doamna Balteş face nişte borşuri, de-ţi înghiţi lingura dar ce-i de făcut cu Urâta, scârba cu sclifoseli şi ţâţe cu polipi?

Părinţii nu observă îmbotoşarea mea, vorbesc, vorbesc între ei, cu veselie de călătorie, cu ceilalţi călători, prelungesc discuţiile cu controlorii, despre legătura de la Copşa, despre întârzieri (au început să întârzie trenurile, de când cu partizanii). Sunt atât de fericiţi, încât ai zice că pentru întâia oară merg cu trenul, aşa că îmi sug botul, să nu vadă că eu nu vreau tren, nu vreau vizită din asta, la Urâta lui Balteş - ce să caut eu, într-o vacanţă, printre adulţi şi învăţători şi basarabeni? - le cunosc pe de rost şi gândurile, nu doar cuvintele.

Mama şi-a pus taiorul cel frumos, verde întunecat cu stropi aurii; de cum am urcat în vagon, s-a descălţat de bocanci, de ciorapii de bumbac, de şosetele de lână; şi-a pus ciorapi de mătase şi pantofi, am făcut paravan noi, bărbaţii - l-aş fi putut face singur, am crescut ceva de speriat şi nu numai pe înălţime. Şi se rujează mereu, mama; şi vorbeşte… Vorbeşte…

Apoi iar scoate din poşetă pudriera cu oglindă şi rujul de buze. Poşeta se vede: lacul a crăpat, pe alocuri a căzut, în solzi, iar pe la colţuri, burduful s-a chiar găurit. Însă oglinda pudrierei

nu se vede. O vede numai mama, numai ea se mai oglindeşte în oglinda care nu mai există: s-a spart demult, însă mama a păstrat-o, aşa crăpată, înstelată; undeva, cândva (poate la Sighişoara), cioburile s-au desprins de tot, din ramă, au căzut, s-au pierdut; în locul ei a pus, tăiată rotund, o fotografie de-a ei, de dinainte de Cedare. Aşa că se chiar vede, când se priveşte în oglinda pudrierei, în ea se pudrează, se rujează, îşi potriveşte părul, îndreaptă o sprânceană, aranjează gulerul bluzei, restabileşte poziţia broşei cu “diamante”… După ce pune la loc, în poşetă pudriera şi rujul, mama lasă să treacă timp - în care se uită pe geam, ori în gol, gândindu-se - apoi redeschide poşeta, caută îndelung, scoate întâi creionul, abia apoi carnetul de însemnări (nu unul din caietele de Monografie); îi dă coperta peste cap, mai dă o pagină, două… Citeşte, corectează, adaugă, trece la altă pagină - până ajunge la cea cu oglinda: o fostă oglinjoară cu două feţe, de buzunar, cumpărată de la cooperativă, a dezlipit foile de siclă, a păstrat numai una, ca să nu să se observe între filele carnetului. Când ajunge acolo, înalţă un pic filele răsfoite şi le ţine aşa, ca un paravan: să nu se vadă. Şi nu se vede, decât dacă vezi ce contine carnetul, altfel îţi spui că doamna aceea frumoasă, elegantă îşi consultă carnetul şi însemnează câte ceva. În sfârşit, pune în poşetă carnetul, creionul, pocneşte încuietoarea şi, în timp ce priveşte, pe fereastra vagonului, corectează cu adevărat ce e de corectat: rujul, la colţurile gurii, apoi gulerul, broşa…

E atât de frumoasă mama mea - şi de elegantă… Deşi acum, că are capul descoperit, i se văd firele de păr alb, multe - încă nu are patruzeci de ani, la anul, în vară, o să-i împlinească, dar cam jumătate din fire: albe. Acasă, în casă, la clasă, nu se observă, poartă broboadă, apoi nu e destulă lumină. Si cum e blondă, nu se vede - n-am văzut eu, până acum.

Părul tatei e alb-alb. Aşa ne-a venit la Mana, din lagărul de la Slobozia-Ialomiţa, de n-am ştiut cine-i. Cu părul alb-argint, cu pielea obrazului măslinie, tata sare în ochi - aşa spună mama. Sare şi mai tare vara, când obrazul i se face aproape negru, iar ochii, albaştri-verzìi se decolorează (mama zice că ies la spălat). Înainte de Cedare, tata purtase mustaţă scurtă, în trapez. Din lagăr ne-a venit fără şi am auzit-o pe mama:

- Las-o să crească, fără mustaţă arăţi ca în pielea goală…

Tata a lăsat-o. Însă aici, în Ardeal, după ce au venit comuniştii, a tăiat colţurile trapezului. Când vreun coleg îi atrăgea

atenţia: nu-i conzult să umble cu musteaţă de-a lui Hitler, tata ridica din umeri, zicînd că nu în mustaţă şade răul; nici binele.

N-o fi şezînd. De vreo trei ori în ultimii ani, tata a ras-o. Să vadă cum e făr-de, zicea el. Nu ştiu ce vedea el, în oglindă, ştiu ce vedea mama şi îi spunea, eu însă altceva, altfel, dar n-am spus niciodată. Ce să-i spun: că arată mai tânăr, cu mustaţă, fie şi albă? Că mustaţa îl face mai vesel, mai sigur de sine - şi chiar mai ştiutor de istorie? Aş fi putut să-i spun, dar n-am vrut, chiar atunci când eram un copil, adică prost cu sine, crud cu alţii. Las' să creadă că e doar uşor caraghios: în pielea goală; să nu ştie că noi ştim: fără mustaţă se vede bine de tot gura de trompetist la pensie: nu doar tristeţe, nu doar bătrâneţe (la nici patruzeci de ani, cu doar şase luni mai mare decât mama), ci neajutorare, neputinţă. Când eşti ca noi, Basarabenii, dacă vrei să o duci înainte, fără să dai în genunchi, în bot, în patru labe, nu-i destul să ai curaj şi umor, trebuie să-ţi ascunzi, îndărătul mustăţii, îngrijorările, nesiguranţele, spaimele. Să umble fără mustaţă oamenii care nu au probleme - problema lor, noi trebuie să ne încurajăm singuri, să ne apărăm cu scutul mustăţii.

Şi să arătăm chiar veseli, chiar fericiţi; chiar eleganţi, în tren:

Uite, mama: încă de pe scara vagonului, la urcare, şi-a dezbrăcat "mantoul". Aici, în vagon, l-a împăturit pe lung, cu căptuşeala în afară, aşa l-a atârnat în cuierul de la cap. Mantoul e croit şi cusut de ea, din stofă de lână toarsă, vopsită, ţesută de ea, la război, astă vară, căptuşeala însă e de la cel vechi, rămas strâmt. Căptuşeala fostului, palton e unul dintre cele mai frumos-bune lucruri din casa noastră: mătăsoasă, răcoroasă, cu ape şi consistentă, să-ţi tot mângâi obrazul de ea, adulmecînd-o; numai ea se vede, în cârligul de sub plasa de bagaje, numai pe ea o tot aranjează mama, de ea îşi reazemă tâmpla. Şi cum se mai asortează cu taiorul (şi el cam strâmticel, însă mama e în stare să-şi ţină respiraţia cinci ore, până ajungem la destinaţie): verde adânc, verde spre negru, adânc...

Uite-l pe tata: şi el binedispus, elegant în felul lui: e îmbrăcat cu "eternica", aşa a fost botezată tunica lui cvasimilitară, din "raicord" kaki, fost auriu; cu patru buzunare mari, aplicate; cu nasturi din nojiţă împletită. Şi-a făcut-o, de comandă, la Orhei, demult, înainte de război - i-o ştiu din fotografiile de atunci. În timpul războiului a scăpat ca prin minune: n-au găsit-o Ruşii, în beciul lui Moş Iacob, atunci când s-au retras peste Mana şi noi am fugit

în pădure; a scăpat eternica şi mai târziu: de fiecare dată cu paraşutiştii dezbrăcaţi în curtea lui Moş Iacob, mama ieşea pe calidor şi cu ea pe braţ, dar… n-a dat-o şi bine a făcut, i-a dus-o tatei, la vorbitor, în lagăr la Slobozia… În caseta de lemn sculptat avem patru fotografii, cu tata, de acolo. Şi acolo, în lagăr, era elegant - să-i vezi pe ofiţerii ruşi, toţi mari-în-grad (nu se vede, nu mai au epoleţi şi eghileţi, dar li-l ghiceşti, după cum şi cât îi gâtuie uniformele lor sugrumătoare); să-l vezi pe aviatorul englez (nici la el nu se vede gradul: e în cămaşă cu mânecă scurtă şi cu ochelari rotunzi); să-i vezi pe americani - şi ei în cămaşă, dar cu bonete pe cap (uite că nu i-a dus pe toţi la marile-hoteluri, de să le dea şi dame)… Mai bine că nu se văd, pe fotografii, gradele prizonierilor: de fel ul lui, tata e sergent TR, însă îl băgaseră printre maiori şi colonei şi ce-or fi fost Aliaţii ceilalţi - fiindcă tata era un-caz. Se vede şi într-o poză cu un mare-grad rus: cu toate că Rusul şade pe scaun, picior peste picior şi-şi arată lustrul cizmelor din piele adevărată, parcă tot tata e mai impozant, deşi stă în picioare, în “uniforma” lui corcită: eternică, pantaloni negri, de călărie (şi ei, duşi de mama) şi încălţat cu cizme sovietice, cu carâmbii din pânză… În altă fotografie, unde pozează nouă prizonieri, cu toţii în civil (în afară de Iugoslavul lui Tito, cu bonetă rusească), dintre toţi civilii, tata e cel mai… Nu că e tata, dar ăsta-i adevărul, el arată cel mai bine: poate pentru că el e singurul Român printre atâţia Aliaţi-contra-noastră. Însă, dacă te uiţi bine-bine la toate fotografiile, parcă tata e cel mai trist dintre przonieri: tot din pricină că e singurul român prizonier la români; chiar dacă poartă mustaţă.

Aici, în tren, tata e îmbrăcat cu aceeaşi eternică; cu aceiaşi pantaloni negri, de călărie, cu bazoane. Însă, aici, nu poartă cizme sovietice, din pânză şi cu talpă de carton (doar le-am pipăit, chiar încălţat şi eu după ce ni s-a întors din lagăr). Aici e încălţat cu cizme adevărate româneşti, din piele veritabilă, cu talpă-de-talpă, sănătoasă, făcute de comandă, la Buia, la cel mai vestit cizmar, Atila Szanto, un unchi de-al lui Bela.

Sunt tare eleganţi, ai mei… Tata îşi mereu potriveşte nodul cravatei şi, cu un gest devenit tic, încearcă să-şi netezească acel colţ al buzunarului stânga-sus al eternicei (aşa îl ştiu din pozele de dinainte de razboi, capacul şi oricât s-a străduit mama să-l îndrepte cu fierul de călcat, aşa a rămas), mama se rujează, se oglindeşte în carnet, tata nu are stare, se ridică, se fâţâie pe

culoar, intră, iese din compartiment: ca să i se vadă cizmele, să i se audă scârţâitul cizmelor din piele-piele, mama tot cu carnetul de însemnări, privindu-se, făcîndu-şi de lucru la mantoul atârnat alături, cel numai căptuşeală…

Eu nu mă uit la mine. Sunt îmbrăcat ca mai toţi băieţii de vârsta mea. Bine că n-am nici un petic pe nicăiri - asta ar mai lipsi, costumul e nou-nouţ, mi l-a făcut mama din materialul din care-i şi mantoul ei: pantaloni bufanţi, tunică oarecum ca a tatei, atât că nasturii sânt din alamă - de la paltonul meu de copil, cel cu care am venit în refugiu. Frumoşi, nasturii: sclipesc, de-ţi iau ochii (îi frec regulat cu praf de cretă), se vede bine ancora în interiorul coroniţei de frunze de stejar, cu ghinde… În picioare, ca mai toţi de vârsta mea - chiar fete - bocanci cu talpă de lemn. Pe cap, căciulă ţuguiată, ca la Buia. Şi, ca pe la Buia, nebrumărie, în Ardeal nu cresc miei cu blăniţă brumărie, când vezi pe cineva cu brumărie, poţi fi sigur că-i basarabean. Eu: chiar fără cuşmă de-a noastră şi cu bocanci de-ai lor, ardeleneşti, cu talpă de lemn.

Eleganţi nevoie-mare, coborîm în gara Rupea. Aşa-i zice, însă eu ştiu de pe hartă: Rupea e la trei-patru kilometri, gara-i gară, cu magazii, depozite, fabrici de cherestea - şi vreo zece case de oameni. E tristă Rupea-Gară, însă gara-gară-i faină. Chiar dacă nu are restaurant, nici măcar un bufet.

Aleargă în întâmpinarea noastră, pe peron, Balteşii. Ne îmbrăţişăm, ne sărutăm pe obraji, ne dăm palme peste spinare, iar ne pupăm - şi vorbim, vorbim… Adică ei, cei mari. Şi domnul Balteş poartă mustaţă, doar şi el e basarabean.

Cu toate că au năimit un om cu sania, mai zăbovim oleacă, prin gară. Aşa. I-au zis omului să nu dezvelească de pături, caii, să ne aştepte la bufetul fabricii de parchet, că venim şi noi, în cinci minute.

Au trecut cincizeci de minute şi tot nu plecăm spre Fântâna (aşa se cheamă satul unde s-au, nu doar aranjat, ci aproape-stabilit, fiindcă adună bani să-şi cumpere casa în care locuiesc), sau măcar să ne ducem şi noi la bufet, pentru un ceai, chiar un vin-fiert. Întreb politicos şi în trecăt, când plecăm, doamna Balteş mă pupă şi mă asigură că uite-acum-în-cinci-minute, în cam un ceas suntem la ei, la Fântâna şi, la ei, la Fântâna, ne aşteaptă tot felul de bunătăţi - îmi mai aduc eu aminte ce borşuri făcea, la Gusu?, ei bine, la ei, la Fântâna, îi ies şi mai şi. Domnul Balteş mă bate zdravăn pe umăr şi-mi zice că uite-acum-în-cinci-minute plecăm,

o să văd şi eu - care, de-acum, sunt mare - ce sat a-par-te e Fântâna lor şi ce ţară a-par-te e Ţara Oltului, a lor.

Dar nu plecăm - încă. Întâi pentru că mama trebuie să-şi schimbe ciorapii de mătase şi pantofii de-tren cu ciorapi de bumbac şi şosete şi bocanci - n-o fi drunul până la Fântâna, lung, dar e drum-de-iarnă. Aşa că intrăm cu toţii în sala de aşteptare. Facem noi, patru, paravan pentru mama şi îl facem conştiincios, cu toate că nu-i nimeni, nici în sală, nici pe peron, trenul următor Dumnezeu ştie când vine.

Dacă mai vine de când cu partizanii..

Mama s-a schimbat. Demult, dar nu ne urnim. Femeile vorbesc în de ele despre Monografii - o să vadă mama ce te-za-ur, în general, Ţara Oltului, în special, Fântâna lor (mama verifică, în poşetă, caietele curate, puse acolo, pentru orice eventualitate - de Monografie); bărbaţii discută despre posturi şi catedre - acum e prea târziu, însă mâine dimineaţă or s-o pornească prin Ţara Oltului, la colegi, să se intereseze de două-posturi şi pentru ai mei - desigur, n-or să găsească dintr-un foc şi la mijloc de an şcolar două posturi în acelaşi sat, dar vor afla care sunt mişcările-în-perspectivă, ca să ştie ce, unde solicită, la Secţia de Învăţământ (aşa-i spune acum Expectoratului…) - ce bine-ar fi să vină şi ai mei, aici, în Ţara Oltului - ştim noi cum spun oamenii de-aici? Spun - spune Balteş, imitându-i:

«Păn-aci-i republìcă - de-aci-ncoci' îi Ţara nòstă, a Oltului!» Aşa o fi, însă mie mi-e frig la picioare. Şi mi-e foame. Şi somn. Dar nu mai spun nimic - o să plecăm, uite-acum-în-cinci-minute. Până să trecă cincile, bărbaţii se plimbă pe peron, fumînd, vorbind de posturi şi de partizani; femeile ies şi ele din sala de aşteptare, se plimbă de braţ, pe peron; când se întâlnesc cu bărbaţii, se opresc, discută, în patru, despre posturi, monografii, partizani, se despart, uneori continuă peronul în altfel de perechi, doamna Balteş cu tata, mama cu domnul Balteş. Ei au ce-şi spune. Eu nu.

Mai ies pe peron, dar nu am loc în perechi: nu mai sunt copil, ca să mă ţin ca un căţeluş după ai mei. Aşa că mă plimb singur, intru în sala de aşteptare - e parcă mai frig înăuntru decât afară, în plus, pute - însă cum avem bagaje…

Balteşii sunt agitaţi, veseli, eleganţi, de parcă ei ar fi venit în vizită la noi. Doamna, deşi altfel făcută decât mama (e mai înaltă, mai subţire şi brună), parcă i-ar fi soră: şi ea are “probleme cu dinţii” şi ea este specialistă-la-clasa-ntâia şi pe ea o preocupă

Monografia. Asemănarea se preface în aproape confuzie când le priveşti: doamna Balteş poartă şi ea "mantou" ca al mamei - atât că maronul de coajă de nucă verde al ei arată ceva mai deschis; negrul de coajă de arin, o idee mai întunecat (nu vor fi ţinut legătura, prin scrisori, cum trebuie, nu-şi vor fi comunicat, exact, reţetele de vopsea, ori altele fuseseră nucile, arinii alţii…); apoi mantoul doamnei Balteş, pe dinăuntru, e negru - aşa va fi fost căptuşeala paltonului vechi. Încolo, şi al ei, mantoul, arată ca al mamei: mai degrabă manta… Bărbaţii nu se aseamănă la îmbrăcăminte, însă la vorbă… Când îşi iau unul altuia vorba din gură, parcă ar continua cel întrerupt şi dacă nu ar fi deosebirile de timbru, ai crede că tata vorbeşte, vorbeşte; sau vorbeşte tot timpul Balteş - ca tata…

Şi tot nu ne urnim. Iar eu n-am cu cine mă plimba, în pereche. Oricum, Balteşii nu au băiat, o au pe Urâta - ce bine că a rămas la Cluj, pe toată vacanţa, cu logodnicul, or să vină amândoi la Fântâna după Anul Nou, să se căsătorească, am fost şi noi invitaţi, de cum am coborât din tren, însă tata a apucat să spună că, din păcate, trebuie să ne întoarcem la Buia, fiindcă ne mutăm în altă casă. Nu cred că tata s-a gândit la mine când a minţit, dar bine a făcut.

Mă plimb singur, rămân singur în sala de aşteptare, fără părere de rău; dacă Urâta n-ar fi rămas la Cluj şi ar fi venit şi ea să ne întâmpine, la gară, ce-am fi discutat noi, în gară? Adevărat, nu m-ar fi văzut nimeni plimbându-mă prin gară cu o urâtă ca ea - dar eu? Nu m-aş fi văzut pe mine, străduindu-mă să nu mă uit la ea, străduindu-mă să n-o aud când îmi spune că sunt copil, că chestii-socoteli - o ştiu eu bine, da la Gusu…

Femeile şi-au arătat ceva din poşete, acolo, pe peron, însă crezând că în sala de aşteptare e mai cald pentru mâinile lor dezmănuşate, vin încoace. Doamna Balteş îi arată mamei fotografii. Cu Irina - acum îi aflu numele, la Gusu, maică-sa îi zicea: Păpuşa, taică-său: Dragatatii); şi cu băiatul-defamilie-bună cu care se logodeşte; cu care o să se căsătorească.

Doamna Balteş mă îndeamnă să mă apropii, să privesc şi eu. Mă apropii, privesc fotografiile. Trei numai cu ea, portrete, două cu ei, "tinerii Insurăţei", le zice doamna Balteş, punînd pozele în poşetă, luând-o pe mama de braţ, ieşind pe peron. Pe peron m-aş plimba şi eu cu persoana din fotografii; chiar în Gară, la Şeica; m-aş plimba cu ea şi pe Corso, la Sibiu, i-aş face praf pe toţi cole-

gii şi mai ales pe ne-colegi!

Am fost atent şi la colţurile fotografiilor, n-am văzut urmă de pioneză ori de cuişor: nu erau smulse de la panourile din holul vreunui cinematograf. Şi nu sunt fotografii-de-fabrică aşa le zicem noi - ci de-atelier, adică artistice, cu : artiste - de unde va fi avînd doamna Balteş din astea şi cine va fi artista? Doar n-o fi Urâta lui Balteş!.

Ştiu că la fotografiile-artistice, fotografii retuşează din greu, asudă pe ele, însă mai ştiu că, oricât de artist, fotograful, nu poate face dintr-o urâtă ca Urâta de la Gusu, o artistă; cel mult o face să nu semene cu nimeni de pe lumea asta mare. Or, Urâ…, adică Irina seamănă cu mamă-sa, când ea era tânără. N-o cunosc pe doamna Balteş, de pe când era domnişoara Nuştiucum, nu i-am văzut fotografii de la vârsta fiică-si, dar ştiu: poţi spune cum a fost, de fată, o femeie, dacă vezi fotografia, feti-si; şi poţi, dacă te străduieşti, să vezi, într-o domnişoară pe cea care va fi ea, ca doamnă. Eu mai pot ceva: să văd cu care dintre părinţi seamănă un copil - fără să-i ştiu părinţii - zic, de pildă, despre o fată, că seamănă cu taică-său, despre un băiat că e leit maică-sa - de obicei, în cruce se întâmplă asta. Dar nu în cazul Balteşilor..

Stau - plimbându-mă - şi mă întreb: cum să cred că dintr-o broască râioasă, buburoasă, cu polipi, plină de ţâţe şi de ţâfne - ca Urâta de la Gusu - poate să iasă o minunea-lumii? Am văzut, la Sibiu, un film american de desene animate cu o broască broscoasă care-şi lepăda pielea, ca pe o haină si se întruchipează zâna-zânelor. Însă atunci era film şi, în plus, desen animat - dar în viaţă? Uite ce se poate şi în viaţă: ca în film. Şi, dacă stau şi mă plimb, gândindu-mă, ajung la concluzia: fata asta, Irina, în viaţă e şi mai frumoasă decât în fotografii - fotografii ăştia, artistici, atâta umblă pe la chipul omului, că sug toată viaţa din retuşat.

Desigur, acum e şi mai mare ca mine decât era la Gusu - aşa-i cu vârstele, timpul nu-i acelaşi pentru toţi, e foarte relativ (ne-a spus papaşa de rusă). Atât de mai-mare, încât, acum se logodeşte, după Anul Nou are să se mărite cu băiatul-de-familie-bună. L-am văzut şi pe el: un cârnat cu ochi, cum i-ar zice Iosif şi bine i-a făcut fotograful artistic că atâta l-a retuşat, încât l-a strâmbat (de cât l-a îndreptat)! Sunt convins: şi fotografului i-a plăcut Irina şi ce şi-a zis: Ia să-i fac eu figura ăstuia care-i cu ea! Şi i-a făcut-o! Eu ştiu, simt: aşa cum Irina e şi mai frumoasă, în viaţă, băiatul-cârnatul e şi mai nasol în realitate - bag mâna-n foc,

mă pricep la oameni şi la fotografii.

Logodită, măritată - dar ce, nu m-aş putea plimba şi eu cu o măritată? Aici, pe peron, de-o pildă? Doar sunt copil încă, ar crede ea, nu-i pot face copii. Ne-am plimba şi noi, ca nişte basarabeni, prin gară, am vorbi despre ale noastre - aici, în Rupea-Gară, sau oriunde, în altă gară, de pe cuprinsul României, chiar al lumii, atâta timp cât nu suntem la casa noastră, din Basarabia noastră, ne gărìm şi noi, prin gări.

N-are gara (Rupea) restaurant? Nici bufet? Ei şi?

Basarabeanul nu se descurajează, doar el se hrăneşte nu numai cu pâine pământească. Apoi, oricât de haltă ar fi o gară, dar tot are ea o bancă, lângă care să şadă, pe colţul valizei, ca la el acasă şi să vorbească despre acasa de acasă, Basarabeanul. Iar dacă nu-i nici bancă - sau este, dar e ocupată de nebasarabeni - ei şi? Basarabenii ştiu să se bucure de nerepatriere în ţara Rusului şi de-a-n picioarelea: rezemat de un perete, de un stâlp - asta când e urât afară şi nu te poţi plimba decât pe peron, zicându-ţi că mergi, din bucăţi şi nu chiar direct, spre casă; însă când e primăvară-vară-toamnă, e-he-he! E-he-he, nu găseşti un mai aprig iubitor de sân al naturii decât Basarabeanul; greu să afli, pe întreg cuprinsul Republicii Populare Române, prin haltele chefereului patriei socialiste, umbra vreunei stive de traverse neocupată de basarabeni; umbra vreunui copăcel, fără Basarabeanul ei; iarba-verde de taluz de cale ferată pe care să nu benchetuiască (pe iarbă), din jurnal, Basarabeanul de serviciu.

Nu e primăvară-vară-toamnă, e iarnă-în-sala-de-aşteptare - ei şi? E-he-he!, nu mi-e frig (să vezi ce frig e la Komsomolsk!); nici foame (să vezi foame, la Îndestulaţi, judeţul Orheil). Mă plimb, mă mişc, îmi mişc picioarele, umerii, mâinile în buzunare - «aşa se mişcă memoria!»; zice tata că aşa făcea el în Siberia. Şi, ca şi tata, nu-mi mişc memoria-din-urmă, amintirile, ci memoria-din-faţă. N-o fi corect, dar pentru noi, Basarabenii, adevărat:

- E-he-he!, face uneori tata. Când îmi aduc eu aminte, ce-o să fie când ne întoarcem la noi, acasă, în Basarabia…

Mama e foarte severă cu gramatica, dar şi pe ea am auzit-o vorbind aşa - nu-i şi ea basarabeancă? Noi, Basarabenii, nu trăim doar cu pâine, iar când nu avem ce mânca, ne hrănim cu cuvânt, facem din viitor şi optativ un atât de grozav imperfect («Cel mai perfect timp: imperfectul, domnule!», zice tata), încât devine mai-mult-ca-foarte-perfect.

Sunt basarabean. Deci, şăd în gară. Şi zic:

- E-he-he! Când îmi aduc eu aminte ce-o să fie când Irina Balteş cobora ea din tren, aici, în gară… Să stăteam de vorbă, să ne plimbam - să ne chiar pupam pe gură… Să coborà ea din tren, atât, ne descurcam noi, doar eram într-o gară, şi vorba cântecului:

"Azi Ţara ta e casa mea"…

VI. ÎN GARĂ

1. SĂ NU PLÂNGI

Să nu plângi, că dracu te ia - dacă plângi! Bine, nu. Nu mai. Îmi aranrjez capela, cu care prilej îmi şterg, şters, ochii. Nu plâng, dar să fie. E bună capela şi pentru asta - de aceea se leagă mereu de ea - ca viţelul la poartă, cel de azi:

- Umbli, de să le dea drumu', da' tu umbli cu capelă nemţească! Hiclăristă! Faşistă!

Nu i-am răspuns nici animalului de azi - ce să-i fi co-mu-ni-cat unuia ca el, care gândeşte cu uniforma, vorbeşte prin epoleţi: că umblatul meu, ca să le dea drumul alor mei, nu are legătură cu umbletul? Şi nici cu Nemţii? Să-i spun că mi-am cumpărat capela de la cooperativa din sat, ca atâţia alţii, fiindcă e o şapcă bună, practică, nu pentru că ar fi kapelă? -hiclăristă, cum rage epoletatul? N-am zis nimic, mă podidise plânsul, nu voiam să bocesc în faţa lui, vaca încizmată.

Aşa că nici azi, vreun semn. Şi azi, ca de atâtea, atâtea ori, nimic. De asta e bună capela; aprind o ţigară, las fumul să-mi bată în ochi, îmi aranjez cozorocul şi lumea crede că e de la fum, nu de la altceva.

Fumez cu fum în ochi şi aştept trenul. Când o să vină - dacă mai vine - o să mă ducă acasă, acolo o să-mi dau drumul în voie, fără teamă că mă vede careva, ditamai băiat-mare, dînd apă la şoareci. Zic şi eu: acasă - ca să zic. Măcar în zis să fie acasă. Aşa zic de la început de tot, ce altceva să faci, când n-ai? Zici. Şi e bine: nu te mai gândeşti la acasa ceea pe care n-o ai, te tragi cu zisul mai încoace, la tren - care o să vină el cândva; şi pentru tine; să te întoarcă acasă.

Înapoi, aşa te întorci, adică, în vagon, stai cu spatele spre acasă; acolo e bine şi adăpostit, pericolul vine din urma ta, ca iarna, în sanie, lupii: să nu-ţi sară în spinare, de asta. Aşa cred, cu toate că, de la o vreme am început să mă încurc - în sensuri. Domnişoara Coban zicea că atunci când am venit încoace, în Ardeal, ne-am tras cu spatele. Poate alţii, eu însă, când mă îndrept spre Apus, mă duc, merg, plec - cu faţa; spre Apus, înspre unde am to-ot plecat, mers, dus, de când am pornit din Basarabia noas-

tră şi tot n-am ajuns unde aveam de gând; tot pe loc stăm; de mai bine de cinci ani - ba chiar am alunecat şi mai spre Răsărit…

Dacă s-ar întâmpla minunea să nu fie aglomeraţie, să găsesc loc aşezat, mi-aş aduce capela pe ochi, aş întinde picioarele sub bancheta din faţă şi, când m-aş trezi, aş fi depaaarte, în Apus. La Viena, să zicem. Ba nu zicem: şi la Viena sunt ruşi. Atunci, mai încolo de Viena, la Ber'… Am nimerit-o cu Berlinul, acolo, se zice, sânt mai mulţi ocupanţi decât ocupaţi. E-he-hei, dacă m-aş trezi în gara Parisului - acolo nu sunt ruşi, doar comunişti băştinaşi, dar rusişti; iar dacă văd că au ajuns şi acolo Tătarii, urc la loc în tren şi o ţin tot spre Apus, până la Madrid; şi, că să fiu sigur, şi mai încolo, până la Lisabona… Acolo-i mereu soare şi-i plin de portocale, de aici şi numele ţării: Portugalia, aşa-i va fi zicînd portocalei în portugheză: portugală. Înainte, mama zicea că şi-mai-înainte, am mâncat şi eu portocale, cu gura mea: când mergeam toţi trei la Orhei; sau când se duceau numai ei, la Exspectorat, aduceau şi portocale. Aşa va fi fost, nu ţin minte. Nu mi-a rămas gustul, însă mirosul, da: până mai anii trecuţi, aveam, într-un borcan cu capac filetat, câteva coji uscate: când făcea mama prăjitură, pisa un ciob de cojiţă, mirosea prăjitura ca grădina raiului. Dar dacă ajung în Portocalia, o să dau şi de gust, în gură..

Însă până la Portocalia, să fiu atent pe-aici, cu trenul, cu schimbarea de la Copşa, altfel păţesc ca acum trei luni când, de aglomeraţie, n-am putut coborî din vagon şi m-a dus trenul spre Blaj, am coborît eu la prima staţie, dar de acolo a trebuit s-o iau pe jos, înapoi, spre Şeica Mare, noroc că la mijloc de drum se afla cealaltă Şeică, Mica, unde fusesem o dată, la colegul meu Virgil, aşa că am mas la părinţii lui. Tot răul spre bine: m-am ales cu o pereche de bocanci adevăraţi, cu talpă de talpă - ăştia. Bocancii lui Eugen, fratele mai mare al lui Virgil; bocanci-purtaţi, zicea mama lor, am înţeles cine şi cum îi purtase, când mi-a spus câte drumuri şi pe la câte închisori îl căutase ea pe Eugen, de la arestare, din mai, anul trecut: la Gherla şi la Aiud, la Jilava şi la Craiova, la Suceava şi la Iaşi şi la Piteşti - cu haine groase şi cu bocanci. Dar şi ei îi spuneau la poartă:

- Nu-i la noi. Poate în altă parte - nici ei nu-i spuneau unde.

Am stat de vorbă cu părinţii lui Eugen şi Virgil până dimineaţa; le-am spus că şi mie îmi făcuseră aşa, la început:

- Nu-s la noi. Poate în altă parte, mi-au zis cei de la început,

la Sibiu.

- Unde, în altă parte?, nu m-am lăsat eu. La Sighişoara?

- Nu ştim, secret-militar, dar ştim că la noi nu-s, a zis cel de la poartă, de la Sibiu, dar eu nu m-am lăsat, am întrebat iar:

- Atunci la Alba Iulia? Atunci la Mediaş? Atunci la…?

- Nu ştim, secret-militar, s-a răstit el. În altă parte - dacă la noi nu-s…

Aşa mi-au făcut şi la Alba Iulia şi la Sighişoara. Şi chiar la Mediaş.

- Principalul, în viaţă, e să nu te laşi!, le-am explicat părinţilor lui Eugen şi le-am povestit cum a fost, la Mediaş:

Îmi spusese mie cineva că, dacă-mi răspunde aşa, la poartă, eu să mă mai plimb puţin prin faţa "sediului", să sun iar la poartă şi iar să-ntreb. Principalul-i să nu mă las, să nu-i las, dacă şi a cincea şi a zecea oară ei pretind că nu-s la ei. Mă mai plimb, mă întorc, sun, întreb. Dacă se mânie, chiar dacă mă înjură, mă alungă, mă bat, eu să nu mă las, să nu-i las! Iar mă plimb, iar mă întorc, iar sun - şi întreb. Şi spun că am treisprezece ani abia împliniţi, ei, ce-or să-i facă unui copil de treisprezece ani? Abia împliniţi?

Le-am povestit părinţilor lui Eugen şi ai lui Virgil cum a fost întâia oară, la Mediaş, dar nu le-am spus cine îmi spusese cum să fac, de să nu mă las. Le-am spus că, pe vremurile astea, mai bine să nu ştie stânga ce face dreapta. Şi ei au fost de acord; dacă aşa au ajuns vremurile…

La început, la Mediaş, am sunat, am întrebat. Când cel de la vizetă a zis că nu ştie şi că să caut în altă parte, că la ei nu-s, n-am insistat, însă am ştiut că minte. Tot aşa îmi ziseră şi la Sibiu, şi la Alba Iulia şi la Sighişoara, însă acolo nu mă minţeau, cu toate că, prin ce spuneau, voiau să mă mintă - mi-a explicat, mai târziu, cineva, me-ca-nis-mul, aşa-i zice la maşina lor de minţit. Aşa că, dincoace, la Mediaş, mi-am zis în gândul meu:

- Aici sunt! - şi nu mă las, nu-i las, mă plimb ce mă plimb şi mă întorc iarăşi.

Am făcut douăzeci de paşi încolo, însă când m-am întors, în faţa porţii, mi-a răsărit în cale un soldat; în uniformă de soldat (nu ca cel de la vizetă, altfel îmbrăcat, în uniformă de gardian-vechi): mi-a pus ţeava balalaicei în burtă, m-a oprit, apoi a început să mă împungă, împingă cu ea - dădea cu adevărat, răcanul, cizmocanul, fonfăind, clefăind. Eu, tot trăgându-mă înapoi, i-am zis să

vorbească româneşte, că nu-nţeleg. Atunci el s-a supărat, m-a lovit şi mai rău cu ţeava, dar am înteles ce zicea: că, ce, sunt chior? Oar' tâmpi' la cap? Că nu-i slobod să cir-cul pe trotuarul ăsta, de-i secremilita', că să marş!, pe celălalt! Dar şi dincolo, să nu mă uit încoace, la al lor, secremilitaru', că ce, oar' sunt tâmpilaca'?

Răcanul era chiar soldat, adică tânăr; adică al dracului. Atunci încă nu ştiam că ăştia, întermenii, chiar dacă sunt de la ţară (după vorbă, o fi de pe-aici, din împrejurimi, vigilentul), chiar dacă vor fi având neamuri înăuntru, ei păzesc pe dinafară, cu credinţă - cu vigilenţă, aşa-i spune acum la răutate; aşa-i spune, acum, la când pe unchiu-tău l-au dus la Canal, pentru cote, dar încă nu se ştie şi pe tine te-au băgat, în armată la ăştia noi, cu epoleţi albaştri şi cu, pe ei, din tabla argintată, un scut şi două săbii încrucişate: vigilenţă! Cei dinăuntru sunt mai bătrâni, uniforma lor nu s-a schimbat, e de culoarea prunei răscoapte şi, pe eghileţi au, tot din tablă, două chei încrucişate şi ele. Ştiu ce însemnează cheia: semnul gardianului, al temnicerului: el descuie, el încuie, cu cheia, temniţa. Ceştialalţi, de când cu securitatea, şi-au pus pe epoleţi săbii: că ei te taie cu sabia, dacă nu pleci capul!

Înainte poliţia secretă umbla în civil, îşi spunea: Siguranţă; de astă iarnă, un pic înainte de a-i ridica pe ai mei, şi-au zis: Securitate şi s-au îmbrăcat în uniforme militare, kaki, cu grade, ca la ruşi; ca la ruşi li-s şi epoleţii şi tunicile încheiate la gât şi caschetele şi, mai ales căciulile - cu stea în frunte, de te crezi la ei, nu la noi. De când tot bat drumurile, i-am văzut şi pe civili şi pe ceştialalţi - unii tot ei, dar uniformaţi, am fost martor la trecerea lor de la civilìe la kakìe.

După ce vigilentul m-a alungat, cu balalaica, de pe trotuarul lor secremiltar, m-a năpădit plânsul. Nu atât de durerea loviturilor în burtă, dar cum să-mi zică el, tâmpitul, că-s tâmpilacap? Ba chior e el, vigilentul, ce, nu vede că-s copil mic, de abia treisprezece ani? Am trecut pe celălalt trotuar, dar n-am circulat! Şi m-am uitat drept în secretul lor, uite-aşa! Să văd, ce-mi face: vine la mine, cu balalaica lui şi cu epoleţii lui albaştri şi împuţiţi?

Cât n-am circulat eu, singurul trecător care circula şi nu m-a ocolit şi nu s-a prefăcut că nu văzuse nimic din ce-mi făcuse răcanul şi care nu s-a prefăcut că nu mă vede pe mine, care, uite-aşa, nu circulam - a fost o femeie. Trebuie să fi fost bătrână,

după glas, obrazul nu i l-am văzut bine, tocmai îmi intrase în ochi un fulg de zăpadă şi se topise, mă ustura, de asta; am simţit că mă scutură de mânecă şi-mi zice:

- Să nu plângi, că te ia dracu' - dacă plângi! N-a spus ea chiar aşa, în schimb, mi-a pus în mână un covrig. Era rece covrigul, dar mi-a fost cald când a zis:

- Să nu plângi, că-ţi strici ochii - aşa a zis, cu adevărat şi a râs, de undeva, de sub broboada grea, de 1ână. Ia şi mănâncă, o să ai nevoie…

Chiar aşa a zis: să mănânc, fiindcă o să am nevoie. Şi tot cu adevărat a zis ce mai zisese, cu stricatul ochilor, în timp ce-mi vâra în buzunarul paltonului o bancnotă mult împăturită. Şi s-a dus, încolo, spre Centru, prin ninsoare şi abia după ce n-am mai văzut-o, a fost cu:

- Să nu plângi, că te ia dracu' - dacă plângi! aşa vine de fiecare dată, de atunci, când mereu îmi intră în ochi, ba un fulg de zăpadă, ba un fir de praf, ba fumul ţigării: atunci îmi aranjez capela.

Fiindcă e destul de greu pe lumea asta să nu te laşi. Mai greu a fost la început, când nu ştiam cum sunt făcute lucrurile, cu toate că, basarabean fiind, ştiam cât trei adulţi ardeleni. Între timp, m-am învăţat, dar acum greul a început să fie altfel, altul: aşteptarea. La început, credeam că nu mai e mult: nu mă las şi nu mă las, trebuie să vină ca o recompensă, sfârşitul-fericit, adică să le dea drumul. Şi, uite, tot n-a venit. Nu vine azi, nu vine mâine - greu de tot. Papaşa zice că tot răul spre bine: aşa se maturizează omul. Eu, însă m-am maturizat, o ştiu, în primul rând, de la ei, care nu mă cred că am numai treisprezece ani şi ceva; o simt şi de la mine, atunci când mă stăpânesc - ca să nu-mi stric ochii. Dar tot e greu, mai ales când mă întorc la gară, fără sfârşitul-fericit, ca în filme. Ca în anume filme, la care eu sunt foarte atent - vreau să spun: la care mă uit ca la ei, întrebindu-mă când mă mint: când spun minciuni? Sau când mă mint, spunîndu-mi un adevăr - aşa cumva. La care mă mai uit cu neîncredere si cu teamă - cam aşa ceva.

De când fac naveta la Mediaş, la Securitate - nu mă las şi nu-i las! Îi mai las şi pe ei să răsufle între un sunat la poartă şi altul; uneori îi las ceva mai mult: când mă duc la film.

E bine la cinema, chiar la Mediaş; chiar la doar filme de-ale lor, ruseşti, fie de război, unde Ruşii înving tot, cântă tot, pupă

tot, fie de nerăzboi, în care Ruşii, mai mult cu pesnea decât cu robota, iar când vine şi ceva liubire, atunci să te ţii, amor sovietic: nu-i cu îmbrăţişare-sărutare, ci spartakiadă în lege: parcă ar concura pentru medalii, nu pentru ce fac tinerii de când e lumea lume: regizorul dă startul şi concurenţii concurenţează: ba fata înainte şi băiatul după ea - şi dă-i, cros, prin oarzele aurii, pe sub mestecenii argintii, înotînd prin ierburile stepìi; ba fata pe urmele flăcăului - şi arde-i, maraton, prin lanurile fără hat ori pe sub materialul lemnos local, iar când se apropie sfârşitul şi e gata să se aprindă lumina în sală, urmăritorul îl prinde, în sfârşit, pe urmărit, dar în loc să se pupe şi ei, ca lumea, se apucă de şedinţă în doi: îşi anunţă unul altuia marea împlinire a brigăzii cutare la planul de reparare a cozilor de sapă; marea veste că deadea Vania a fost chemat la raikom, să fie decorat cu ordinul Barba-lui-Ilici, pentru că oile lui fată câte un miel şi două treimi, nu ca pe timpul ţarismului, când abia dacă fătau un sfert… Îmi aduc aminte de un film de-al lor în care o fată frumoasă de picà se apucă să-l alerge pe liubitul ei - chipeş, zdravăn - dar cam codaş - şi-l fugăreşte şi-l asudă preţ de vreo cinci minute de film şi, la un moment dat, băiatul se împedică de coada unui tractor şi cade într-o fântână de pe timpul burgheziei!; fata - ce să facă: ce n-am mai văzut de când sunt (în filmul sovietic): se dezbracă de rochie!; rămâne în furou, de i se vedeau bine bretelele şi genunchii - dar numai pentru cauză: întinde rochia, ca pe o funie, în fântână şi-l trage afară pe înecat; zdrahonul, mulţumit, o ia pe fată în braţe, unii spectatori încep să pâstâie, alţii să fluiere, golăneşte, ba careva strigă: «Pup-o, bă!», flăcăul din film întinde gâtul, ţuguie şi fata buzele… Dar, în ultimul moment se trezeşte revoluţia şi învinge noul: fata pune între buzele lor un deget şi-i zice băiatului, cu ochii închişi de iubire amânată pentru după şedinţă:

- Alioşenika! Eşti în restanţă pe două luni cu kakatizaţia…

Sânt bune filmele lor, sovietice: râzi la ele mai ceva ca la Stan şi Bran; ba chiar şi mai tare, fiindcă la Stanşibran râdeam doar de ei doi, cât de căscaţi sunt, însă la sovietice râde lumea de tot neamul lor rusesc - apoi la cinema e întuneric, nu vede Securitatea cine se manifestă în mod duşmănos fată de Marea Uniune.

Mai sunt însă şi filme ne-ruseşti, la astea nu râzi. De aceea sunt mai periculoase - pentru mine, cel puţin: nu mă pot apăra de ele. Când se aprinde lumina în sală, mult mai uşor treci de la un rusesc, de râs, la trotuarele secre'militare - decât din neruseştile

în care te-ai mutat cu totul şi nu-ţi mai vine să ieşi, fiindcă în ele e şi bine şi adevărat.

Mă duc mereu la filme, uneori şi la două - dacă pierd întreaga zi la Securitate. La cinema e cald, te desdegeri, îţi odihneşti picioarele şi-ţi speli ochii usturaţi de atâţia fulgi de zăpadă şi de praf (când te maturizezi, la Mediaş, e praf, chiar când ninge necontenit de o săptămână). E bine la cinema, însă dacă îl laşi pe filmul nerusesc să pună laba pe tine, să te ducă unde vrea el, atunci când se termină, e mai rău de tine decât de eroi - care au suferit o mare tragedie, depinde de film. Se aprinde lumina în sală şi parcă s-ar da deşteptarea, la internat, parcă te-ar smulge din visul frumos, cu multă lumină, cu mamă, cu tată, cu mâncare pe săturate şi fără pedagogi şi te-ar arunca drept în cantină şi între palmele grele ale pedagogilor; se aprinde lumina în sală, la Mediaş, pe tine te trimite într-o cancelarie, în frig, posomorală şi urât-de-urât - o fi ea cancelarie, dar singur-singurel pe lumea asta mare, la doar treisprezece ani abia împliniţi…

Aşa că nu-i bun filmul bun, la maturizare. Chiar şi fără film, viaţa e făcută din treziri cu tresăriri şi tresăltări; numai cu palme după ceafă, răspunsuri că nu, ameninţări că te bagă şi pe tine la beci şi, uneori chiar cu ţevi de balalaică în burtă şi tâmpiţi care te fac pe tine tâmpilaca'.

La filme intru mereu - ca să mă încălzesc, să mă odihnesc, să prind forţe noi, pentru ne-lăsat. Când sânt ruseşti, e chiar bine, mai râd şi eu, însă celelalte sânt aproape mai rele decât răii de la Securitate.

Dar nu mă las, nu-i las, nu le las!

2. SĂ NU PLÂNGI

Să nu plângi, că.

Nici nu aveam de gând, însă cum trenul nu se mai arată… Cel mai bine, în lume, ar fi dacă ar veni, dacă aş găsi loc aşezat, iar când m-aş trezi, să fiu în Portocalia. Dar nu singur: cu ai mei, cu mama, cu tata. Am învăţa repede portugheza, un cuvânt îl ştiu, chiar o propoziţiune, de la Papaşa: «Mor de foame!», bătrânul zice că portugheza e un fel de română - cum să nu fie, dacă şi Portughezii mor de foame? Numai să fiu atent cu schimbarea la Copşa, altfel ajung cine ştie unde şi-atunci, adio, Lisabona, că o

iau peste dealuri, pe jos, spre Şeica Mare - din fericire, la mijloc de drum, am cunoscuţi, relaţii…

Le-am povestit părinţilor lui Virgil şi Eugen cum a fost la început de tot, în sâmbăta aceea, când m-am dus acasă, la Buia, ca în fiecare sâmbătă, când timpul nu era prea rău.

Timpul nu era prea rău, Buienii venisera la târg, la Şeica. Adică Buianul cu sania: voi fi ajuns eu prea târziu în piaţă - mi-am zis, umblînd printre căruţe şi sănii, căutînd un buian de-al nostru, să mă ducă acasă, la Buia - şi negăsind. Dădusem numai de ăsta, însă trecusem de el, era un unchi de-al lui Turcu şi i se spunea al lui Sasu. Dacă aş fi găsit pe altcineva, oricine, nu m-aş fi apropiat de Sasu. Era târziu, pe jos nu-mi venea s-o apuc, m-am întors la Sasu. Pe încercate.

L-am salutat, am vrut să spun cine sunt şi al cui, însă el a zis că mă ştie; şi m-a întrebat dacă mer'e-mer'e-cu-işcòla. Era o întrebare de formă, de formă i-am răspuns: că merge-merge. Tot de formă l-am întrebat dacă mă ia şi pe mine - era singur şi sania goală. Sasu a zis că mă ia, cum de nu! După ce am trecut peste linie, la haltă, Sasu m-a întrebat:

- Da' la cin' te duci tu, la Buia nostă?

Am crezut că uitase, ori nu ştiuse niciodată, cu adevărat şi am luat-o de la cap. M-a întrerupt, zicînd că ştie al cui îs - a rostit numele nostru - însă el mă întreba că la cin' mă duc, la Buia?

- Cum la cine: acasă!, am zis.

Sasu a dat din căciulă că acum a priceput. Însă după vreun kilometru, iar m-a întrebat; acelaşi lucru: că la cine mă duc… Şi eu iar i-am spus - îi cunoşteam pe buieni: ei se gândesc la ale lor, din când în când scot câte o vorbă care poate fi întrebare, dar şi răspuns la o întrebare pusă alaltăieri - ori aşa, vorbă de drum lung, ca să nu ne fie urât.

La un moment dat, Sasu şi-a pus hăţurile după gât, şi-a scos mănuşile şi a vrut să-şi facă o ţigară. Nu reuşea, îi cădea tutunul pe de lături, a pierdut o foiţă. I-am zis să oprească. A oprit caii, dar tot n-a putut, mâinile îi erau înlemnite de frig. I-am zis să-mi dea mie, i-o fac eu ţigara, că am mâinile calde. Când am terminat-o, mi-a zis să i-o pun în gură şi să scot de la el din jeb lemnuşele. Şi să i-o aprind. Când şi-a pus iar mănuşile, am băgat de seama ceva, dar mi-am zis că n-oi fi văzut bine - era lună mare, însa luna nu-i soare. L-am întrebat, în treacăt:

- Ai ceva la mâini?

- Am căz’t în grajd’ un pic şi m-am pălit la…, a molfăit Sasu. Da’ nu-i bai, trece, numai să nu se obrintească…

- Te-ai pălit la amândouă lnâinile? Şi numai pe dosuri?

Sasu a molfăit că nu-i bai, trece - dacă nu se obrinteşte.

În Buia, în dreptul bisericii ungureşti, a oprit. Am coborît, i-am mulţumit că mă adusese, am vrut să-i strâng lnâna - aşa se face chiar când plăteşti - dar el şi le-a ferit pe amândouă, cam speriat, apoi a zis că dacă am vreun bai, să vin la el, doar ştiu unde şade…

N-am înţeles ce bai să am; o fi vrut să spună că mâine are din nou drum la Şeica si mă duce tot el.

Buia noastră părea cam pustie pentru acea oră şi încă într-o sâmbătă. Puţine case luminate şi doar la câte o fereastră. Numai la bolta lui Engelmann - luminaţie, dar linişte: să nu se fi încălzit Buienii, la crâşmă, până la ora asta? - era aproape opt după ceasul din turn.

Oarecum intrigat, n-am intrat direct, la noi, m-am apropiat de o fereastră a boltei şi am privit înăuntru. Sticla era îngheţată, n-am văzut nimic, dar după linişte, nu era multă lume. M-am mutat la geamul uşii, dezgheţat: un singur client, covaciul Antal, dormind cu capul pe masă. Îndărătul tejghelii o femeie: nu era nevasta boltaşului, ci un fel de cumnată, o mai văzusem de câteva ori pe-aici.

Ştiam că mai am o singură ţigară în pachet şi aceea scuturată.

Femeia m-a văzut înainte să deschid uşa, mi s-a părut că s-a speriat, de aceea îşi va fi făcut de 1ucru pe sub tejghea. Am dat bunăseara, în general, nimeni nu mi-a răspuns. M-am apropiat de tejghea, am spus:

- Bună seară, un pachet de Naţionale şi lemnuşe - pentru tata…

Nu voiam să mă uit, dar nimeni nu mă vedea că văd doar curul mare al femeii. Nu mă auzise, am repetat. Curul nu s-a mişcat, dar, de dincolo de el, a urcat o mână până la raftul cu ţigări şi chibrite. Am pus banii lângă pachet şi cutie, mâna i-a găsit, după un timp mi-a dat restul. Am dat iar bunăseara şi am ieşit, uşurat.

Mai bine aşa. Când sunt mulţi clienţi, unii intră în vorbă, mă întreabă dacă mer’e-mer’e cu işcòla şi câte ţigări pip io pe zi şi câţi ai’ am…

Am intrat în curte, la noi. M-am oprit, la colţul crâşmei: la

noi, întuneric. Unde să fie ai mei, la. ora asta? Chiar când au vreo şedinţă (au, acum, şi câte trei pe zi, şi totdeauna, seara), chiar când se duc în vizită, lasă o lampă aprinsă - cu flacăra scăzută, dar să ştie beţivii satului că aici e casă de oameni, nu budă; şi să aibe ei, părinţii, un reper, când se întorc pe întuneric. Unde să fi plecat atât de grăbit, de nu apucaseră să aprindă lampa? La şcoală? - şcoala e întunecată, am văzut-o de pe pod, am văzut şi ferestrele din partea opusă: negre şi ele. De aici, vedeam şi ferestrele casei poştaşului: întunecate - de ce? De ce crâşma era goală şi, la tejghea, nici crâşmarul, nici nevastă-sa, iar femeia asta se speriase de mine - oricum, nu voia să mă vadă, nici să o văd? Şi ce avea Sasu pe dosurile mâinilor - în grajd, oricât de rău ai cădea, nu te loveşti la dosurile mâinilor, amândouă? Si de ce satul era atât de tăcut, neluminat, într-o sâmbătă seară, devreme? Şi de ce Sasu, știind cine sunt şi al cui, mă tot întrebase la cin' mă duc eu, la Buia? Şi-încă: de ce Ilă-Mihai nu mai vorbeşte cu mine de vreo cinci zile decât strictul necesar - să nu mă mai probozească el că iar cetesc? Şi încă: de ce ieri, după ora de matematică, directorul mi-a zis să vin cu el pe coridor, m-a ţinut pe după cap, însă când am ajuns la uşa cancelariei, s-a oprit, m-a strâns tare, de umăr, a deschis gura să spună ceva, dar n-a scos un cuvânt şi, tăcînd, parcă îşi cerea iertare? Şi încă: de ce?

De ce?! Ţin minte, bine: atunci când m-am uitat iar la ferestrele noastre, negre, a fost:

- Să nu plângi, că te ia dracu' - dacă plângi!

Parcă eu aş fi zis, dar eu nu vorbesc singur; şi nu cu mine. Altcineva.

Am ridicat din umeri: nu plângeam - de ce-aş fi plâns? Dar interdicţia îmi dăduse ideea, aşa că, în timp ce înaintam cu grijă pe alee, ca să nu mă lovesc de ceva, pe întuneric, spre casa noastră, mi-am zis, cu glas:

- Să plâng acum, să plâng dinainte, ca să nu mai plâng atunci când o fi.

N-am putut. Şi doar m-am străduit. N-a ieşit.

Să nu plângi.

Nu plâng - dar dacă nu mai vine trenul… Şi, în plus, deşteptul de Pupu al lui Tofan, Jumătateom, cum i-am zis dela început (fiindcă umblă cu cizme militare, pantaloni kaki, însă de la brâu în sus face pe civilul, cu haine de om), care şi el mă ştie din prima

zi de Mediaş (mai bine zis: din prima noapte), după ce de-atâtea ori mi-a vorbit omeneşte, ba chiar mi-a dat sfaturi bune - la vorbitorul de Paşti - uite că azi, de parcă-l orbise Dumnezeu şi nu mă mai vedea, de parcă se prostise de-alaltăieri - ce-mi zice?

- Ia să nu mai baţi în poartă, că te bat eu pe tine! (I-a luat Dumnezeu minţile, la poarta lor se sună). Ia să încetezi cu vizitele că, ori cu ele, ori făr' de, Organele Noastre or să le dea drumul - în funcţie de! Sau or să-i mai reţină - în funcţie de! Şi nu mai cheltui banii cu pachetele, că Organele Noastre, ele au grijă de reţinuţi - în funcţie de!

Le cunosc poezia, am avut când să le-a învăţ, însă nu luă aşteptam s-o aud şi azi: şi de la cine: de la Pupu al lui Tofan! De bătut, niciodată nu le-am bătut în poartă, ei m-au răs-bătut la cap cu Organele, cu Noastre, cu Securitateapoporului Care, ea Apără Cuce-ririle de la oraşisa', Sub Conducereanţeleaptă. A Partiduluimuncitorescromî'. Ei mi-au făcut capul călindar cu banditii care-s Foarteduşmănoşi; şi nu dorm, ci Pândesc: să saboteze Realizările. Ştiam pe de rost şi poezia cu: persoanele care nu-s bandiţi, Organelenoastre, ele le dau drumul - după cercetări şi în funcţie.

- În funcţie de ce?, l-am tot întrebat şi înainte şi azi, pe Jumătate: Când o să vină funcţia aceea? - uite, am treisprezece ani şi ceva şi sunt un copilaş singur pe lume! N-am pe nimeni. - nici bunici, nici unchi, nici veri, n-am măcar un cuscru! N-am casă, n-am masă, Îmi petrec viaţa şi copilăria fericită pe strada dumneavoastră; şi prin gări; şi pe trenuri - când vin, că nici ele nu mai vin ca omul. Şi, dacă nu le daţi drumul, eu nu mă mişc de-aici, de pe secretmilitar, las' să vadă lumea-ntreagă cum trage Securitatea poporului cu puşca într-un copil de abia treisprezece ani! Uite-aşa!

Aşa i-am zis-o, azi, lui Jumătatetofan. Lui, întâia oară, dar am mai zis-o celorlalţi, de la începutul Mediaşului, când am simţit că aici erau ai mei. Aşa mi-a spus mie cineva să spun - ei, ce-or să-mi facă, mie, copil de treisprezece ani? - şi i-am zis-o şi lui Paszty, comandantul adjunct, însă nu în prima zi, atunci s-a purtat frumos cu mine şi mi-a promis că mâine, mâine («Mìne, Mìne», cum zice el).

După 'ce s-a îndepărtat femeia cu covrigul, mi-am adus aminte că cineva-acela care-mi spusese să nu mă las, îmi explicase şi cum anume - fii atent:

Te plimbi pe celălalt trotuar, însă nu chiar în faţa porţii lor, până când vezi că se apropie, ca să intre la ei, un ofiţer de-al lor: uniformă kaki, dar cu albastru la epoleţi şi egileţi. Când ofiţerul e gata să sune, tu eşti lângă el şi-i zici - repede şi clar:

- Bună ziua, eu sunt cutare, am treisprezece ani împliniţi, sunt fiul lui cutare şi cutare, amândoi reţinuţi la dumneavoastră, nu ştiu pentru ce, nimeni nu mi-a spus, dar ştiu precis că la dumneavoastră sunt reţinuţi - mi-au spus mie Organele Noastre de la Sibiu - vreau să-i văd, să vorbesc cu ei, fiindcă am rămas pe drumuri, singur-singurel, la abia treisprezece ani!

Dacă merge - bine; dacă nu, nu te laşi: te mai plimbi, pândeşti alt ofiţer cu albastru. Şi-i zici. Politicos - dar nu în şoaptă. Politicos - nu milog. Nu te răsteşti, dar nici nu vorbeşti încet. Nu cerşeşti - ceri! Nu te laşi şi nu te laşi! Ca să nu creadă ei că tu consimţi. Îi acostezi din nou pe cei care ies de-acolo - poate că acum au timp să te asculte - nu te laşi, nu te laşi!

Nu m-am lăsat. Întâi şi-ntâi au fost doi: nici n-a apucat unul dintre ei să întindă mâna spre butonul soneriei, că eu am şi fost între ei şi poartă. Şi am zis ce trebuia - repede, clar. Şi tărişor. S-au uitat amândoi la mine, cu mirare, s-au uitat unul la altul - nu le venea să creadă. Cel mai înalt şi-a smucit cascheta într-o parte şi mi-a aruncat:

- Cară-te de la poarta noastră, mucosule, că pun câinii pe tine!

Aşa mi-a zis câinele înalt. Cel mic a rânjit - amândoi au intrat. Poarta se deschisese, fără ca ei să fi sunat - asta am reţinut. Însemna că cel cu chei pe eghileţi, temnicerul, stătea mereu cu ochii la gaură. Aşa că nu m-am speriat când, după ce s-a închis poarta, am auzit glasul pe care-l auzisem prima oară - dar atunci şi văzusem capul, în vizetă:

- Ţi-am mai spus să circuli, nu-i voie, aici!

- Bună ziua, eu sunt cutare, am treisprezece ani, sunt fiul lui… - am început să turui spre poarta închisă şi spre vizeta care se întredeschisese.

- Cară-te, că pun santinela pe tine! - s-a închis şi vizeta.

Să nu plângi, că. Aici, la ei, ofiţerii pun câinii pe tine, dar temnicerul pune, pe tine, santinela - tâmpilacapul!

Nu plâng, mi-a intrat un praf în ochi. Sau o musculiţă, un fulg - însă, orice ţi-ar intra, orice ar zice ei că pun pe tine, tu nu te laşi, nu-i laşi!

Nu luă las. Cum văd un ofiţer apropiindu-se, pregătit să intre, ori unul care iese - nu-l las. Nu toţi pun câinii pe mine, unii mă ascultă până la capăt, ridică din epoleţi - că nu ştiu nimic, ori nu pot nimic - şi îşi văd de drum; alţii zic că mi-au mai zis să-mi văd de treabă - ce, nu pricep, româneşte?; unul singur mi-a tras o palmă; n-a fost foarte, foarte tare.

Mă plimb de şapte ore fără două-trei minute când ajung cu plimbatul în capătul dinspre Centru al străzii, văd ceasul din turnul bisericii Saşilor (e bine în Ardeal, oriunde te-ai afla, vezi un turn săsesc, ştii ora). S-a întunecat de mult, acum ninge şi mai grozav, arată frumos ninsoarea în jurul felinarelor - să te tot plimbi, pe Corso. Eu însă n-am timp de Corso, în Mediaş, eu am treabă cu nelăsatul. Fiindcă ninge, ar trebui să fie mai cald, aşa-i legea, însă pe trotuarul secremilitar al lor e frig al naibii - aşa o fi legea lor, nouă. O mai ţin eu, cel puţin două ore, până la trenul de-în-jur-de-zece; chiar trei, am unul la miezul nopţii cel mai bun, mă duce direct - cât timp mai am ţigări…

Ies doi ofiţeri - pe ei, la nelăsat!:

- Bună seara, eu sunt…

- …ai treisprezece ani împliniţi… - mă întrerupe şi mă continuă unul cu fălci roşii, proaspăt bărbierite şi prost bărbierite. La vârsta asta umbli brambura pe străzi, ca un vagabond, mă? Marş acas'!

- N-am casă!, strig eu - ei, ce-o să-mi facă, o să-mi dea şi el o palmă?, cum poartă mănuşi, n-o să mă doară foarte tare.

- Du-te la un neam, ceva, zice ofiţerul celălalt.

- N-am neamuri, n-am pe nimeni, în toată Republica Populară Română. Numai pe ei îi am, mi i-aţi 1uat! De ce mi i-aţi luat?

- Ia numai zbiera, aici, la noi şi în plină stradă, zice unul.

- Nu zbier, dar dacă nimeni nu m-aude - de zece zile sunt pe drumuri, pe străzile Sibiului, pe străzile Sighişoarei, pe străzile…

- Destul, ne-ai mai spus-'o - în fine, nu chiar nouă…Ştim c-ai umblat, noi suntem bine informaţi - dar ce vrei de la noi?

- Să mi-i daţi înapoi! Sânt învăţători, nu bandiţi! De ce mi i-aţi luat? De ce mi-aţi luat-o pe mama? Mama mea e bandită? O cunoaşteţi?

- Ia ascultă, pui de năpârcă!, se încruntă unul, ridicînd mâna.

Celălalt însă, hlizindu-se, e mai iute de mână: îmi turteşte nasul cu podul mănuşii:

- Fă o cerère la tovarăşu' comandant. De audienţă, cerèrea -

dar timbrată, bă! - râde în hohote, behăie şi năpârcosul, amândoi o iau spre Centru.

Păi, să nu plângi? Ba să. Ba nu, atunci chiar te ia - de frigul de pe trotuarul lor îţi îngheaţă lacrimile cu tot cu pleoape, cu tot cu suflet, aşa că o las pe mai târziu cu plânsul, mai ales că mi-a rămas în auz cerèrea ăluia, parcă locotenent-major - ei, când o să ajungă general, o să afle şi că se rosteşte cerere, aşa-i corect.

Dau să traversez, să pândesc altă ocazie - nu mă las, nu-i las.

- Pst, pst! Băiatu'!

Mă răsucesc, privesc în jur: nimeni pe trotuarul secremilita'; nici pe celălalt. În chenarul uşiţei din portiţă, o mână. Mă cheamă:

- Auzi tu, băiatu', ia încearcă cu a'junctu', îmi zice în şoaptă, omul - or fi avînd şi ei oameni, fiindcă nu e acelaşi temnicer care mă tot alungase, e altul. Tovarăşu a'junct tre' să vie, în cinci-zece minute, că are treabă de noapte, el e cu treaba de noapte. Dacă te rogi frumos la el, poate că-ţi aprobă ce-i ceri tu…

- Dar n-am timbre, zic. La ora asta, de unde cumpăr timbre?

- Nu-i ceri cu timbru, îi ceri pe gură - da-i vorbeşti frumos, auzi, băiatu'? Frumos, reglementar, zici: Tovarăşu a'junct - auzi?

- Aud. Câte stele are un adjunct?

- E căpitan, are patru, după moda nouă, da' nu după stele să te iei. Auzi, băiatu': când vezi că vine-ncoace, dinspre Centru, un ofiţer fain de tot, mândru la port, să ştii că el e: tovarăşu a'junct. E mare, de nu-i vezi stelele - cum vezi un ofiţer fain, mândru şi de nu-i vezi stelele, el e. Da-i vorbeşti frumos şi reglementar - auzit-ai, băiatu'?

N-a aşteptat să-i răspund că am auzit, a închis vizeta. Am traversat în galop. Acum ştiam ce aştept: un ofiţer fain, mândru la port şi atât de mare, încât nu-i văd stelele…

Uite-l! El trebuie să fie. E încă departe, nu ştiu cât de fain la obraz, însă mare… Şi mândru… Aici, în Ardeal, se mai spune şi ocoş - un cuvânt unguresc, ştiu şi cum se scrie, de la mama, din Vocabular.

Vine încoace ca un stâlp. Ca un arminden. Pare şi mai înalt, cu cascheta - pusă, ocoş, pe-o sprânceană, cascheta. Ce va fi fost el, înainte, la casa lui? Oricum, în civil nu-i poate sta atât de ocoş ca în uniformă. Pe partea de stradă pe unde trece este voie să se circule, însă trecătorii se dau în lături din calea lui: poate din cauza ocoşeniei; poate şi din a albastrului… Îmi bate inima, mă

dor ochii, în adânc. De nu m-aş bâlbâi, de-aş putea spune ce am de spus, repede şi clar…

Îl las să treacă prin dreptul meu, traversez strada în spatele lui, îl ajung din urmă, îl depăşesc şi, păşind pe lat, ca să rămân cu faţa spre el, mă descopăr şi zic:

- Bună seara, tovarăşu-adjunct, eu sunt cutare, am treisprezece ani împliniţi, sunt fiul lui…

Ofiţerul mă opreşte cu arătătorul mănuşii. Se opreşte. Zice:

- Da, da. Prì-mit rà-port - apoi, cu acelaşi deget înmânuşat, îşi arată ceasul de la mână: Acum, tìr-zü, tìr-zü… - cu mâna cu ceas arată cum ceva sare ceva - ceva ca un gard: Mì-ne, mì-ne!

A-ha: adjunctul e ungur - un adevărat akos. Ce-ar fi dacă i-aş spune că eu sunt bun prieten cu Bela, poate îl cunoaşte pe Bela Szanto, din Bolya. Să-i spun că şi eu ştiu ungureşte, de la Bela? - n-oi fi rostind corect şi ştiu mai mult cum se înjură.

- In-ţeles la mine?, mă întreabă. Mì-ne!, azi tìr-zü; mìne!

Dau din cap că am înţeles. Da şi el din caschetă şi intră în curte. Iar eu pot să mă duc în gară, să dorm, până mâine; mănânc ceva la bufet, îmi caut un loc pe-o bancă, în sala de aşteptare şi aştept ziua de mì-ne, adică de mâine, atâta ungurească ştiu; fiindcă azi e prea tìr-zü.

În gară mănânc cârnaţi prăjiţi şi beau ceai cu pâine multă. Am bani. Îmi cumpăr chiar şi o savarină. Ce noroc: găsesc loc la o masă, pe scaun. Mănânc bine-bine, fumez o ţigară, în pumn… E cald, e bine, aici. Chiar de-aş vrea, nu m-aş mai putea ridica de pe scaun. Cum nu-i multă lume la bufet, pun fruntea pe cotul îndoit, pe masă şi adio, Mediaş, că eu mă duc în Portocalia!

3. SĂ NU PLÂNGI

Însă până atunci, aştept trenul. Aici, la masă, pe scaun. Şi visez că am adormit la masă, pe scaun şi că nu mă mai pot ridica, să alerg în întâmpinarea mamei; şi a tatei - uite, le-au dat drumul, cum vine,trenul, cum o pornim spre Apus, mereu spre Apus.

Dau să mă smulg, să mă dezlipesc de scaun - degeaba, iar părinţii nu văd cum mă lupt eu cu lipiciul, cu legăturile, cu ce-ar fi, se grăbesc spre trenul gata de plecare - or să se ducă fără mine! Ştiu că visez, dar mai ştiu că m-am trezit: când am deschis ochii, din vis, am văzut-o pe mama din vis, pe tata din vis, cu plecarea

amântreilor spre Apus, mereu spre Apus…

- Gata, deşteptarea! Ţi-a venit trenul!

M-a ascultat Dumnezeu, m-a scos din visul rău. Acum are să mă mute în cel bun, cu mama, cu tata, cu trenul spre Portocalia…

Dar ce vrea ăsta? De ce mă trage-mpinge? De ce mă-mbrânceşte, dar ţine de guler?

- De ce dai, domnu? Ce ţi-am făcut eu, domnu? Adică tovarăşu… Dar eu nu vreau tren - nu tren; nu tren; eu mì-ne, mì-ne! Azi prea tìr-zü, tìr-zü de tot, azi…

- Bă, futu-ţi dimnezeii mă-ti, păi tu-l maimuţăreşti pe to'ar'şu nostru a'junct, bă banditule? Păi schimbăm foaia, bă! Păi de ce-l imiţi tu pe to'ar'şu nostru căpitan - ca s-arăţi că dânsu-i maghiar? Şi că nu ştie româneşte? Păi ce vrei tu să zici cu asta: că Ungurii ne conduc ţara? Şi tovarăşii noştri Evrei? Şi tovarăşii noştri… în fine, Romi…? Păi, mă puţică, te băgăm la ură-de-rasă, de nu te vezi - şi ce dacă eşti minor? Când ai comis ura de rasă tot minor erai - 'mnezeii mă-ti de bandit, de reacţionar şi de rasist! Şi de antisemit! Şi anti… Te-nvăţăm noi minte! - trezitorul, un fel de civil, mă înşfacă, pe sus mă duce spre uşă.

Mă zbat, nu mă las, nu se lasă nici el şi cum e mai voinic… Ca să nu mă mai strângă aşa de încheietura mâinii drepte, îi explic civilului (acum observ: e civil de la brâu în sus, dar în jos e militar) că eu am treabă, mâine, într-un loc, într-o problemă a mea, aşa că rămân aici, până mâine. Strângătorul de mână mi-a dat drumul de încheietură, însă mă ţine pe după cap, aproape mă sugrumă, o să-mi găurească gâtul cu un deget, ori cu altceva, înfipt sub bărbie. Abia mai pot respira, gâjâi când vorbesc:

- Am discutat eu, personal, cu tovarăşul comandant adjunct, căpitanul Paszty…

Jumătate-civil mă aproape trage-n ţeapă, prin gât, cu degetul lui împuţit. Când încep să horcăi, îmi dă drumul, mă răsuceşte, mă înhaţă de revere, mă ridică de la pământ şi-mi zice, de parcă m-ar injura - dar în şoaptă:

- De unde ştii tu, mă, pui de bandit, cum îl cheamă pe tovarăşu' nostru?

Nu pot răspunde: tuşesc, mă ţin cu amândouă mâinile de gât (mi l-o fi spart?). Dar tot spun că nu pot vorbi când sunt ţinut în aer. Jumătate mă ridică un pic, apoi mă înfige ca pe un par în cimentul peronului: îmi clănţănesc dinţii, mi s-au scuturat creierii de izbitura prin călcâie.

- Dânsul mi-a spus, aşa s-a prezentat dânsul, când am făcut cunoştin'…

- Cu-noş-tin-ţă!, se supără Jumătate, zgâlţâindu-mă. Care, prezentat?

- Când am discutat noi doi…

- Dis-cu-tat! Voi doi! Dacă nu spui, pe loc, de unde ştii că pe tovarăşu adjunct îl cheamă Paszty, nu urci în tren! Spune!

- Nici nu vreau să urc, eu am întâlnire, mâine, cu tovară'…

- Întâlnirea mă-ti, de bandit! Marş la tren - asta-i întâlnirea cu tovarăşul! Ordin de la dânsul, personal! Păi, ce crezi tu, mă fiară fascistă!

Mă înşfacă iar, mă conduce-duce-împinge, încolo, spre unde se simte locomotiva. Vine către noi un conductor cu felinar. Jumătatatecizmă îi zice:

- Ia marfa în primire! Încuie-l la a-ntâia! Îl dai jos la Şeica!

- Dar n-am bilet!, îmi aduc eu aminte.

- Ţi-l plăteşte statul nostru democrat şi popular!, râde Încizmatul plesnindu-şi palmele, ca după o treabă bine făcută - apoi, fioros: Să nu te mai prind pe-aici, banditule, că… - îmi arată pumnul, el, mie, pumnul, e primul adult şi încă ditamai Jumătate-securist care mă armeninţă cu pumnul, pe mine, copilaş de treisprezece ani!

Conductorul nu mă trage, nu mă îmbrânceşte, îmi face semn din cap să urc. Eu urc - fiindcă nu mă sileşte. Îmi spune unde să mă opresc, pe culoar. Descuie un compartiment, din cap, mă invită să intru. Cum să nu intru, când mă invită, politicos? Nu mă supăr nici când mă încuie pe dinafară, iar el îşi aprinde o ţigară şi o fumează, rezemat de bară.

Pentru întâia oară în viaţa mea, într-un compartiment de clasa întâia - ce banchete moi şi ce arcuri şi ce roşu frumos e pluşul - să to-ot…, până în Portocalia! Mă aşez lângă fereastră, întind mult picioarele, până sub bancheta din faţă, îmi cobor capela pe ochi… Când o să mă trezesc, o să fiu, hăt, la Viena; când o să mă mai trezesc o dată, o să văd cum e gara Parisului; de acolo, nu mai dorm, stau la fereastră, până la Lisabona, unde întreaga omenire mănâncă la portugale şi tot strigă:

«Mor de foame!»;.

Nu mor de foame, am mâncat bine la bufet, la Mediaş. Aşa că fac ce fac oamenii, după ce au mâncat bine şi s-au aşezat bine, la a-ntâia: aprind o ţigară. Conductorul a dispărut din dreptul

compartimentului. O fi avînd şi altă marfă de dat jos într-o haltă.

Fumez şi mă gândesc la Paszty: măgarul, porcul, securistul! Mie îmi spune una, lui Jumătateom îi ordonă altceva! Mie îmi promite că mâine-mâine o să stăm de vorbă, fiindcă azi e prea târziu, dar îl trimite pe încizmat să mă urce cu forţa în tren! Mincinosul, ocoşul! Va fi fumînd şi el? Nu cred, nu arată a fumător - mi-a spus mie Papaşa; să te ferească Dumnezeu de omul fără vicii - dar când e şi securist… Însemnează că, atunci când îl anchetează pe tata, nu-i oferă ţigări, cum am văzut în filme că se face: îi oferi ţigara, îi dai şi foc, îl laşi să tragă un fum, îi zmulgi ţigara: dacă recunoaşte-cinstit, i-o dai, dacă nu….

Fumez şi mă întreb dacă el o anchetează tot pe mama. Sau poate că pe femei le anchetează tot femei - de-o pildă, nevasta adjunctului, Paszty neni…

Fumez şi mă întreb în ce limbă va fi vorbind Paszty cu tata - nu ştie ungureşte nici o boabă. În schimb mama… Nu că ştie bine de tot ungureşte, dar l-ar lua la alfabetizat pe analfabetul căpitan şi adjunct, de nu s-ar vedea securist cu securist… Zic şi eu aşa, fiindcă ce-ar păţi mama de la akos… Ocoşul dracului, nu i-ar fi ruşine să fie atât de frumos şi atât de bestie! Mama ştie destule cuvinte ungureşti, s-ar descurca - măcar ar înţelege ce întreabă animalul ăsta rău şi mincinos - mie-mi spune una, vacii cu cizme şi tunică civilă, căcănarului care zicea că mă bagă la ură-de-rasă: altceva… Securişti cu toţii: mincinoşi, răi şi analfabeţi!

Mă tot întreb în ce limbă îi anchetează Paszty pe "banditii" români (uite: în Buia noastră un sfert de locuitori sânt unguri - nici unul n-a fost arestat - de ce? De ce! Ură-de-rasă face el, Paszty, cu tot neamul lui, de asta! Măcar de formă să fi arestat un buian ungur, ca să nu se simtă Béla dat la o parte şi considerat securist de-al securiştilor, Béla-i prietenul meu! - mama lui de Paszty!)?

Ei, în ce limbă! În limba Securităţii!

De bătut, baţi şi fără cuvinte.

4. SĂ NU PLÂNGI

Să nu plângi, că. Că îţi strici ochii.

Ochişorii, a spus femeia cu covrig. Ce mamă bună, femeia cu covrig: nu numai că mi-a dat ceva cu mâna ei: covrigul, banii

- dar mi-a dat şi cu sufletul ei de mamă-bună: vorbe-bune. Şi unde: pe trotuarul lor-celălalt, pe care, dacă ai voi să circuli, dar numai să circuli ai voie, în nici un caz să intri în vorbă, să stai de vorbă cu cine ţi se năzare - şi nu cu oricine: cu un pui de năpârcă, cu un fiu de bandit… Ori să te opreşti - ca să nu mai vorbim de favorizare, aşa spun ei de când cu partizanii: toţi cei care răspund întrebărilor unui necunoscut, dau in-for-ma-ţii "teroriştilor" - aşa le spun ei partizanilor; adică îi favorizează. Ce să mai vorbim, ce care-i favorizează pe "terorişti", când le dau o cană cu apă, un coltuc de pâine! La puşcărie cu ei, ca bandiţi-favorizatorit; pentru crima-de-favorizare-a-teroriştilor - mama lor de te-ro-rişti!, ei ne terorizează pe noi, pe toţi!

Femeia cu covrig nu ştia că eu sunt… terorist; nici că sunt partizan anticomunist, uite-aşa, cum mă vezi - în acest moment, nici eu nu mă vedeam, nu ştiam că sunt - dar dacă ar fi prins-o ăştia că îmi dă un covrig, n-ar fi băgat-o la puşcărie, pentru favorizarea-prin-covrig? Ce să mai spunem de banii daţi; şi de îmbărbătare - când mi-a zis să nu mai plâng, că nu ştiu ce - ar fi arestat-o pe loc, pentru favorizarea mea!

Eh, dacă aş zări-o, acum, prin gară… Nu m-aş apropia de ea, ca să nu-i dau păduchii mei, cum se zice, de când cu favorizarea covriguală, însă ce bine mi-ar fi mie, s-o ştiu pe ea aproape… Şi dacă mi-ar zice să nu plâng, că nu ştiu ce, cu ochii, ar fi şi mai bine - cu toate că atunci când mi-a zis întâia oară, nu prea plângeam, era doar mult praf pe lume şi ningea de tot - i s-o fi părut ei că aşa şi pe dincolo, femeie, ce vrei, impresionabilă apoi ce să mai stric eu, că erau gata-stricaţi, ochii. Fiindcă atunci eram un copil - şi de aceea.

Cu toate că nici acum nu sunt mai puţin - nu chiar copil-copil, cât fiu. Şi partizan. Partizanii nu plâng, mai cu seamă în gară. Adevărat, aştepţi ca partizanii mari să strice de tot jucăriile ruşilor, ca Chefereul să repare linia - pân-atunci, tu vezi negru de foame: nu mai sânt bani, să cumperi ceva de la bufet, măcar ceai; de nesomn, te trezeşti vorbind singur, de urât, te pomeneşti ţinându-te după altcineva, zicîndu-ţi că ai şi tu pe cineva după care să te ţii.

Ieşi pe peron, te uiţi în stânga, zici: Acum-acum vine trenul şi mă întoarce, la dreapta, acasă; după aceea te uiţi spre dreapta: Vine-vine, el, trenul şi când ajungi acasă, la stânga, ce-o să luai mănânci - şi ce-o să mai dormi, acasă… Foamea ca foamea (am

antrenament, de la internat), nu te părăşte. Nesomnul e periculos, el te pârăşte, vigilentul am citit: când eşti nedormit, ies cuvintele singure din tine, nu-i nevoie să te bată Paszty peste fluierele picioarelor, paszte dosurile mâinilor, până la căz't-în-grajd'), pentru Sasu, până la putrezire, ca Heinrich.

Nu mi-e foarte-foarte foame şi nu sunt càpiu de nesomn, însă vorba lui Papaşa (am uitat-o, însă e tare înţeleaptă: dacă-i chineză). Când stai pe peron, ai o acasă în dreapta, altă acasă în stânga. Dacă m-ar întreba ce-mi place în gară, cel mal mult, i-aş răspunde…

…I-aş spune că nu-mi place. Dar ce noroc: nimeni nu mă întreabă. Mai bine: de ce să ştie alţii, ne-refugiaţii, ne-ridicaţii, că sânt şi lucruri care nu-mi plac?, să creadă ei că eu sunt la vârsta fericită (i se mai spune: de-aur). Nici mamei, după ce or s-o desreţină, n-o să-i spun că mi-e urât în gară, mi-e jale - aproape tot atât de urât-jale, ca acolo, la Engelmann, ca atunci, în sâmbăta aceea, când am aflat că omul poate fi rău, nu doar din răutate, dar şi din prostie - e adevărat, Papaşa spune că motivul e unul singur: prostia - din ea ies toate relele. Nici tatei n-o să-i spun că, în gară, mi-e ca-n visul-rău, cel în care-i ridică pe ei şi-i tot reţin; că gara poate fi ca visul cu partea lui bună, cea dintâi (când îi văd, pe mama, pe tata, liberi), însă gara are şi partea a doua: ei trec pe lângă mine, fără să mă vadă, eu nu mă pot urni din loc, nici striga - şi plâng şi plâng, în vis.

Aşa-i gara pe lumea asta: ca visul. Atât de ca-visul, încât uneori nu mai ştii care-i una şi care-i niciuna.

De câte ori, în viaţa mea, n-am văzut-o eu pe mama, ba la ghişeul de bilete, ba în uşa sălii de aşteptare, intrînd, ba, mai des, ieşind, plecînd: ea e, baticul ei legat peste căciuliţă, mantoul ei ţesut în casă, poşeta ei… După ce-ţi recapeţi răsuflarea oprită, o iei la goană după ea, te năpusteşti, îmbrânceşti, nu-ţi ceri scuze, în sfârşit, ai ieşit din înghesuială şi, alergînd, cauţi biletele, trei, îi strigi să nu mai cumpere şi ea, ai luat tu, de multă vreme, până în Portocalia…

Însă când ajungi lângă ea, nu-i ea. O fi şi ea mamă, dar nu chiar a ta.

Sau-şi: uite-o, iese din clădirea gării, o porneşte spre oraş - desigur, în căutarea ta, nu te-a văzut în gară - alergi după mama, ca un nebun, te auzi strigînd-răcnind: Mamă! Mamă!!, ştii că nu se face să strigi în lume, după mama, prea multe mame întorc pri-

virea, numai a ta nu, nu aude, din pricina şalului gros, aşa că nu mai zbieri, o depăşeşti, îi ieşi înainte, te descoperi şi-i zici, încet, încetişor, numai ea să te audă.:

«Ma-măăă…»

Dar nici ea.

Şi-sau: de pe peron, o vezi la fereastra unui tren care pleacă aiurea, în partea ne-bună, uite - că te-a văzut, îţi face semn cu mâna - dar ce semne face ea, cu mâna, doar aşa rămăsese: să plecăm împreună şi nu încolo, ci încoace, de ce a urcat singură, când tu erai aici, de data asta, de o zi întreagă şi o noapte întreagă, însă de peste patru luni în gară, cu biletele, trei, cumpărate - demult - de ce-a plecat şi m-a lăsat?

Dacă aş fi fost matur, ca acum, aş fi simţit: de ce Ilă nu mai vorbea cu mine; de ce Directorul a vrut să-mi spună ceva, dar nu mi-a spus; de ce Sasu era singurul Buian la târg şi de avea amândouă mâinile pălite - şi numai pe dosuri; de ce crâşma era goală şi lipsea cârciumarul şi de ce cumnată-sa, când m-a văzut, n-a vrut să mă vadă…

Mă gândesc acum că dacă atunci aş fi simţit, ce-aş fi făcut, altceva? Ar fi fost realitatea alta, dacă aş fi ştiut-o? Şi, la urma urmei, simţeam; nu ştiamce anume, dar ştiam ce e rău. Când am ieşit de la cârciumă, cu pachetul de Naţionale şi cu chibritele ştiam şi că acel rău ne-a lovit, pe părinţi şi pe mine - lampa neaprinsă - însă îl credeam venit numai din partea ruşilor: repatrierea în ţara lor. Dar când am văzut cum arată casa, acasa noastră de la Engelmann, am înţeles că nu Ruşii: Românii… Şi am mai înţeles că nu Românii răi, cei care să dăduseră cu Ruşii - ci ai-noştri, care-şi zicea anticomunişti, antiruşi.

Eram mare, maturizat şi atunci: n-am spus nimănui ce anume am des-co-pe-rit pe masa noastră, am povestit doar că am găsit casa ca după percheziţie. Fiindcă aşa ceva nu se povesteşte chiar dacă a ajuns să se facă.

După ce mi-am zis să plâng acum, ca să nu mi am plâns atunci când are să chiar fiu de plâns, mi-am mai zis ceva. Tare:

- Uite că s-au întors!

Şi, cum am zis, cum a fost lampa aprinsă în fereastră. M-am oprit pe alee, am dat să aprind o ţigară, am renunţat: iar o să spună mama că duhnesc a mahorcă - la vârsta asta… Ţineam într-o mână ţigările, în alta chibriturile şi-mi ziceam, cu glas - tot nu mă auzea nimeni, în curte, în sat:

- Uite-i, s-au întors! Mă aşteaptă - mă aşteaptă aşa de tare, cu atâta dor, încât, chiar dacă ei nu sunt acolo, în casă, de aşteptare, se fac ei, sau, cum scrie în cartea de rugăciuni: se întrupează. Uite-i, sânt acolo, acasă, în casă. I-am ajutat să fie şi eu, cu dorul, cu dorinţa mea, am prelungit aşteptarea, am făcut-o bună - şi iată-i! Dacă mă grăbesc să intru, nu-i mai găsesc, fiindcă nu-i destulă aşteptare. Dacă mă grăbesc să intru, ei se des-fac, se des-întrupează, pleacă iar, înainte de a fi.

Am stat, am stat pe alee, privindu-mi mâinile. Până când a fost iar întuneric şi de tot. Cred că atunci m-am maturizat:

Păşesc cu grijă pe alee. Cerul îmi zice că luna a ieşit iar, dar bate din spatele casei, mai mult mă încurcă. De aceea, chiar pe scară mă împiedec de ceva. Ştiu ce e, după sunet. O caut cu mâinile, cu vârfurile bocancilor, prin întuneric. O găsesc: cutia de tablă - cutie din cele faine, americane, cu capac, de la laptele praf. Şi mama distribuise, în sat, laptele, adusese şi ea trei cutii goale. În una ţinem orezul; în a doua, grişul. În a treia mosoare şi papiote şi ace de cusut, nasturi, copci şi, la fund de tot, bijuteria mamei: broşa de diamante (tata râde, zice că nu sânt adevărate, însă eu le-am încercat pe geam: zgârie), broşa mamei, cu care mama mea a fost atât de frumoasă, în tren şi în vizită, la Balteşi.

Asta-i a treia: nu, miroase a griş, nici a orez, miroase a papiotele mamei şi a broşa mamei. E goală de tot, nu sună când o scutur şi, în plus, e fără capac.

Dacă mă gândesc bine, acela a fost un moment foarte important. În maturizare. Atunci mi-am spus că aşa e casa noastră, precum cutia: nu doar goală. Mi-am mai zis că o cutie fără capac e ca o cancelarie, ca o gară. Nu voi fi spus chiar aşa, dar aş fi putut. Sau am spus, dar am uitat.

Mă doare capul, sunt leşinat de foame, dar cum vine trenul, cum trec toate - ca trenul.

După cutie a fost vântul: urcasem pe galerie, mă oprisem, miroseam cutia; îmi spuneam: uite, tot slujeşte la ceva lipsa capacului, miroşi ceea ce nu vezi că nu mai este. Într-un fel, mă ţineam de cutie, cu amândouă mânile - când am simţit vântul. Aşa mi-am spus la început: vântul, curentul de galerie. Numai că eu îl cunoşteam: nu era el, ci altul, necunoscut, fiindcă nu venea pe lung, ci cruciş, ca neomul. Am înălţat capul şi am văzut, se vedea: geamurile sparte la odaia a doua, cea în care îşi aveau paturile mama mea şi tatăl meu.

Atunci m-am maturizat. Doar ştiam: când te ridică ăştia, te ridică - dar nu-ţi sparg geamurile. Nu ni le-au spart comisarii la Mana; nu le-au spart ăştia, de aici, când ne-au ridicat, pentru repatriere; când i-au ridicat pe oamenii din sat, pentru chiaburìe, pentru cote, pentru vorbe. Percheziţie, da: caută, răstoarnă, aruncă lucrurile prin casă dar nu se ating de geamuri. Şi nu-ţi smulg belciugele cu tot cu lacăt din uşă - ca aşa; ca acum; ca la casa noastră de la Engelmann. Ştiu: ei îţi sparg uşa, dacă tu, dinăuntru: ai încuiat şi nu vrei să deschizi, dar noi nu putem încuia pe dinăuntru, avem doar lacăt la belciuge, pe dinafară.

Asta era cu vântul cruciş, curent ca dracu: geamul spart la odaia părinţilor, uşa întredeschisă - lacătul încuiat, dar atârnînd pe tocul uşii, purtînd şi celălat belciug, smuls.

Am scăpărat un chibrit. Aşa era: cum văzusem pe întuneric. Am împins uşa cu piciorul; nu a scârţâit lugubru, în noapte, ca la o casă fără capac; şi nu s-a făcut mai curent decât era, chibritul s-a stins doar pentru că arsese lemnul până la degetele mele. Am aprins alt chibrit. Priveam drept în flacără şi-mi ziceam că cel mai bun lucru, acum, ar fi să nu intru; să cobor în curte, să urc pe galeria cârciumii, să bat la uşa din spate: acolo femeia n-o să mai poată sta cu curul la mine şi o s-o întreb de mama, de tata.

Am păşit peste prag înăuntru şi, tot aprinzînd chibrituri, am căutat lampa-de-căpătâi. Aşa-i spunea tata şi nu era de pusă la căpătâi, ci pe prichiciul ferestrei, ca să-i călăuzească atunci când se întorc din sat, pe întuneric. Nu e pe prichici; nu e la locul ei, de zi, în cui, aici, în stânga uşii. O caut pe Bunica, lampa noastră cu picior de aramă şi abajur de porţelan, cea care ziua stătea cuminte, pe bufet, iar seara ne aduna în jurul mesei. Nu dau nici de Bunica. Nici de Fixa, lampa din peretele opus uşii. Mai avem o lampă, a patra, Mica - în odaia părinţilor.

Uşa dinspre ea, deschisă de tot, Mica la locul ei, pe noptieră.

Din chibrit în chibrit, suferind la fiece pas (scrâşneau, sub talpă, sticlă spartă, moloz, cine ştie de la ce alte lucruşoare de-ale noastre, sparte), am ajuns - a trebuit, întâi, să împing în dreapta cornul patului din dreapta, în stânga, cu totul patul din stânga - am aprins-o. Sticla nu era curată şi, în plus, numaidecât s-a aburit. I-am scăzut flacăra, ca să nu-i crape sticla. Până să se încălzească ea, eu m-am aşezat pe dunga patului din dreapta, al tatei.

M-am uitat în jur, prin ceaţă. Perne, plapome, cearceafuri, cuverturi: răvăşite, azvârlite care încotro; icoana piezişată pe

perete, Sfântul Niculae gata-gata să cadă în propriul deget cu care, înainte mă ameninţa, zicând că el mă binecuvântează; dulapul de haine: cu maţele-n palme; scaune răsturnate - unul cu picioarele rupte.

Am înălţat flacăra şi m-am întors în prima odaie. Aici, prăpădul lumii, ca după trecerea Ruşilor: ploatănul dat la o parte din locul lui şi strâmb, burlanele smulse, cotul din perete rămas înfipt şi stingher; cenuşă împrăştiată, cercurile de fontă răvăşite, unele pe jos, printre cămăşi, linguri, cărţi, pahare, prosoape; patul meu, patul-cufăr era pus pe picioare, strâmb, dar şi aşa, strâmb, rezemat de perete; aşternutul lui, morman pe jos, amestecat cu borcane şi cratiţe, cărţi şi caiete.

Uite şi masa. Masa noastră. Rămasă pe picioare şi cam la locul ei. Tata a făcut-o: picioare din fag, solide, blatul din scândură de brad, groasă; cu sertare, două şi cu două prelungiri pe balamale. În timpul zilei masa noastră era acoperită cu o faţă brodată de mama, începută încă de la Normală, însă neterminată, mai rămăseseră de umplut miezurile a două flori ale soarelui - însă şi aşa era frumoasă de tot; când mâncam, mama întindea deasupra ei întâi o foaie de muşama, apoi o altă faţă de masă în carouri albastre şi albe.

Nu văd feţele de masă, nici muşamaua - or fi prin vreun ungher, sub farfurii sparte şi cercuri funingite, ale ploatănului. Dar masa - uite-o:

Nu-i a noastră, nu-i a noastră, nu-i a noastră masa făcută de tata, cu mânurile lui. Are şi asta prelungiri - acum, neacoperite de florile-soarelui, se văd bine, se văd şi picioarele de fag, cam butucănoase - dar nu-i masa noastră, nu-i, nu-i. Fiindcă masa noastră, oricât de solide i-ar fi picioarele de fag, n-ar ţine. Adevărat, nu am verificat; şi nici n-am avut nevoie de ea, ca să ajungem la tavan, de pildă - avem scară de zugrav, făcută de Heinrich şi chiar de n-am avea, nu ne-am urca pe masa făcută de tata. Pe o masă, de oricine ar fi ea făcută, nu te urci cu picioarele, ca să faci ceea ce nu se face, niciodată, niciunde - pe o masă.

Asta cu masa, n-am spus-o nimănui. Şi n-o s-o spun. Nici părinţilor, când or să se întoarcă. Şi nu. Pentru că nu e de crezut. Poate fiindcă, dacă aş face-o, din cuvinte, ar fi ca şi cum aş face-o cu adevărat, eu. Nu eu, cel care am urcat pe masă, cu picioarele şi am făcut ce-am făcut. Cestălalt, care, după ce am văzut, am zis: da, aşa a fost. Mai bine să păstrez pentru mine văzutul, iar

când îmi aduc aminte, singur, pot să-mi spun că nu-mi aduc bine aminte.

Am văzut şi am ştiut că trebuie să şterg din văz. Întâi, am depus lampa pe marginea mesei. Era însă prea aproape, se vedea prea bine. Am mutat lampa pe ploatăn. Aşa se vedea rău de tot, ploatănul e mai scund decât masa, lumina ţi-l ia de jos şi, chiar dacă nu de la rădăcină, ţi-1 împroaşcă pe perete, îi prelungeşte moţul pe tavan.

Atunci m-am speriat: când l-am văzut întins pe perete, venind pe tavan, asupra-mi, şi mai înspăimântător decât Dracu-Gol - pe care nu-l văzusem, dar îl ştiam, toţi copiii îl ştiu. Ca să mă apăr de el, am luat lampa de pe ploatăn. Aşa, da, nu mai venea spre, peste mine. Chiar dispăruse. Am aşezat lampa din nou pe masă: acum nu mai era înfricoşător, doar urât. Şi, în plus, râdea! Pe masa noastră, pe masa noastră, pe masa la care mama şi tata şi eu prânzisem, cinasem; masa la care stătusem de vorbă, în jurul Bunicii; masa pe care, seara, mama scria în caietele ei cu Monografie, tata în caietele de planuri, sau citea, sau ne spunea istorie şi politică; pe care şi eu citeam şi, din când în când, mă uitam la Bunica - şi îmi era bine, cu ai mei, mama mea şi tatăl meu; şi cu Bunica.

Să trec peste asta, cu masa. Uite, noi, copiii, spunem uneori porcărele; mai şi facem - însă aşa ceva nici un copil-rău din lume nu face, fie el cât de rău, de porcăricios. Asta, numai un om mare. Un adult, un mare, la doar trup şi vârstă. N-am mai văzut faceri din astea, aşa, dar ştiu: făcătorul trebuie să fie unul mare şi prost; şi care râde, ca prostul.

Râde ca prostul, pe masa noastră! Adevărat, prostul când râde, el se râde; de el râde - însă ăsta de noi râde - mai ales de mine; şi mai ales, râde de mama şi de tata - în spatele, în absenţa lor, dacă ar fi de faţă, n-ar mai îndrăzni, i-ar împuşca tata o palmă, ca lui Turcu… Am vrut să-i ard una peste bot, m-am oprit la timp: m-aş fi murdărit, eu. Nu merita nici măcar să fie bătut. Pe alde ăştia trebuie să-i iei cu cleştele de foc, să fie cât mai lung în braţe cleştele, şi, ţinîndu-ţi respiraţia, să-i duci, în cleşte, cu braţul lung, cât mai repede şi cât mai departe, în fundul curţii şi să-i arunci la gunoi. Cu tot cu cleşte.

Nu găseam cleştele, o fi în dulap; sau pe bufet. Când intrasem în casă, dădusem cu piciorul în care avea glasul făraşului. Am dat de făraş, dar nu şi de mătură - o fi în

vreun aşternut, printre borcane.

A fost mai uşor decât mă temeam: abia l-am atins cu buza făraşului, că s-a răsturnat, întreg, pe o parte. Ca o piesă de şah rău cioplită. Aşa, nu mai râdea-ameninţa din moţ, se hăhăia din talpă, unde rămăseseră, uluitor de fidel imprimate, fibrele bradului mesei. Era îngheţat-bocnă - dar râdea. Cu talpa, cu curuI. I se vedeau dinţii din cristale de gheaţă - când râdea. De mine.

Mi-am zis: te iau, te duc, te-arunc, după aceea spăl bine-bine masa cu peria de podele şi cu leşie, la urmă dau cu parfum de la mama.

Am înclinat masa, l-am aşteptat cu făraşul la buza mesei. S-a rostogolit în făraş ca o piatră, sunînd.Ca o balegă îngheţată. L-am dus în grădină, cât mi-a îngăduit zăpada, l-am zvârlit, dracului, cu făraş cu tot.

Însă nu aveam apă. Să mă duc la poştaş, de unde luam, de obicei? Era şi târziu şi întuneric - la poştaş; nici el n-o fi acasă. Mai era ceva apă în una din găleţi, dar îngheţată. Ca s-o dezgheţ, trebuie foc - or, ploatănul nostru…

Dintr-o dată, m-am simţit bine: aveam ce face. M-am dezbrăcat de palton, am împins ploatănul la locul lui, i-am potrivit burlanele; am adunat cercurile de fontă - lipsea o “inimă”, am astupat gaura cu ligheanul plin cu zăpadă.

S-a umplut casa de fum. Aşa-i când casa e rece şi fără capac. Nu-i nimic: până când se încălzeşte hornul, cum tot am treabă…

Mi-am pus paltonul pe ulneri şi m-am întors la la cârciumă. După ce am lăsat lampa aprinsă pe prichiciul ferestrei, ca la o casă de oameni.

5. SĂ NU PLÂNGI

Să nu plângi.

N-am plâns, atunci. Femeia plângea, eu o îmbărbătam.

Am încercat să intru prin spate: am bătut, nu mi-a deschis. Am înţeles, după zgomote şi glasuri, că femeia avea treabă cu Antal, aşa că am coborît de pe galerie, am ieşit în uliţă, m-am dus la uşa din faţă. Nu mă înşelasem, Antal o fugărea - un fel de a vorbi, covaciul era chior de beat, căuta, cu ochii închişi, cu mâinile întinse, ca la baba-oarba, dînd peste mese, răsturnînd scaunele, femeia ar fi putut să-i scape, dacă ar fi tăcut, dar ea nu tăcea,

zicea întruna că las’, că vine el, Ioji, şi vede el, Antal, de la Ioji.

Am intrat, am lăsat uşa deschisă, l-am luat pe Antal de nlână şi l-am dus până in mijlocul uliţei, unde am făcut ce văzusem că făceau oamenii cu Antal: l-am rotit, până a fost cu faţa spre pod, i-am aşezat şapca şi i-am zis:

- Direcţia casa, cu cântec, înainte marş!

Antal, ascultător, a pornit, în zig-zag, dar ţinînd drumul, şi cântînd şi chiuind.

Însă când m-am întors, femeia trăgea obloanele. N-a vrut să mă lase să intru, zicea mereu de Ioji, că trebuie să vină. I-am spus că eu îl cunosc bine pe Ioji diblaşul şi că vreau o lampă şi gaz - fiindcă acasă…

M-a lăsat, dar a tras obloanele. Era speriată şi roşie la obraz. Căutînd după o sticlă de lampă, îi dădea înainte cu Ioji, Ioji, Ioji. Sticla era murdară, avea pe dinăuntru fire de talaş, ea s-a apucat să o şteargă, a spart-o, s-a tăiat în palmă - atunci s-a mai liniştit. A adus altă sticlă şi, tot suflînd în ea, ca s-o aburească, mi-a spus:

Mi-a spus multe, tot zicînd că ce ştie ea!; că ea nu-i din Buia: vine o dată pe săptămână, la soră-sa, a venit şi marţi - mai bine n-ar fi venit, că ce ştie ea!; că nu ştie nimica!, decât că loji, cu pistolul, i-a dat ordin să ţină ea bolta deschisă - şi o ţine, de marţi; că a fost cu grenadă şi camioane şi Ioji, cu pistolul şi cu listele-pe-bază-de-i-ridicăpe-oameni.

A fost greu, dar în cele din urmă, am aflat: luni seara s-a ţinut, la şcoală, şedinţa de partid şi careva a dat cu o grenadă - n-a atins pe nimeni, a explodat în afară, dar Ioji, care-i secretar de partid, a telefonat la undeştiael şi au venit camioanele şi i-au ridicat pe cei care nu erau la şedinţă, mai tot satul, femei doar vreo douăzeci, dar bărbaţii, de la feciorași la moşi…

- Adică şi pe-ai mei?, am întrerupt-o. Şi pe mama?

- D-apăi, ce ştiu io, domnişorule, că dacă io nu-s membru la partidul lor şi nu eram la şcoală, când cu grenada…

Asta era. Însă acum eram mare, aveam datoria să o îmbărbătez pe cumnata cârciumarului, care zicea că mai bine o ridica şi pe ea, decât…

- Ce ştiu io, domnişorule, că vin, ca omul, la soră-mea şi nici n-apuc să intru în boltă, că uite-l pe Ioji diblaşul, că-mi dă ordin cu pistolul, să ţin eu bolta şi seara, când mă întorc acasă, că am doi copii, Ioji-mi dă ordin cu pistolul, să rămân, că-s mobilizată pe loc, zice el, zice că acum s-a schimbat foaia, că până acum,

noi, Rumânii, îi dădeam ordin că ce să ne cânte din diblă, el cânta, noi jucam, dar acum el dă ordin ce să cânte Bidoşolah, de să mai joace şi el, ce ştiu io, că n-am înţeles ce vrea de la mine, că n-am jucat niciodată pe dibla lui, dar el mi-a zis că, lasă, că mă-nvaţă el şi m-a pus să-i cânt un ceardaş…

- Ceardaş?, am întrebat. Ştii să cânţi la vioară?

- Ce vioară, din gură! I-am cântat, ce să fac. M-a încuiat aici şi satu-i mort, cine să mă auză de să mă scape… M-a tot înghiol-dit cu pistolul, că nu i-a plăcut cum cânt cu gura, că nu ştiu ungureşte şi el a zis că, lasă, mă învaţă el şi ungureşte…

- Şi te-a-învăţat?

- Ceeee?, a făcut femeia, de parcă s-ar fi aflat în celălalt capăt al satului. Ce ştiu io, Ioji a zis că acum el îi rege peste sat, se păleşte bine şi cu numele, că-l cheamă Király, că face ce vrea, cu cine vrea, că să nu mişc din post, de la boltă, de nu vreau să mă puie pe camion şi pe mine şi pe copii, că satul nostru de comuna Buia ţine, că el e Király peste comună, ziua ţin bolta, dar după zece seara I stau numai pentru el…

- Cum, numai pentru el? De ce, pentru el?

- Ceee? De ce - de-aia!

- De ce, de-aia? Nu-nţeleg.

- Mai bine să nu-nţelegi, că eşti copil şi fă bine de-ţi ia gazu şi lampa şi du-te-n treabă-ţi, domnişorule, să nu te găsească Király Ioji la mine, că se supără - şi cine-o trage?…

N-am înţeles cum o trage, dacă se supără Ioji, dar dacă diblaşul s-a făcut rege, orice se poate.

Am ieşit din cârciumă, de parcă aş fi fost alungat din casă - tare aş fi rămas cu femeia, acum, că ştiam că ai mei nu mă aşteaptă.

N-a fost numai asta şi numai atât. Dar sunt eu băiat educat, copil de cadre didactice, nu rostesc chiar tot ce ştiu, ce-am văzut. Aşa: cuvintele sânt neîncăpătoare - am citit eu undeva şi e foarte adevărat, Ce-am văzut eu, cu ochii mei, în crâşmă - altă poveste, nu se povesteşte cu cuvinte.

Ce-i interesant: i-am povestit lui Virgil, la Şeica, ce am povestit până acum - nu mai mult şi nu altfel. Dar Virgil, al dracului, a înţeles ce n-am putut eu povesti! Şi mi-a povestit el mie înapoi, de parcă mi-ar fi tradus din altă limbă. Eu m-am ruşinat, dar am rămas pe loc, n-am fugit. Nu ştiu de ce, poate că eram puţin gelos pe Virgil, că el poate povesti ce eu nu sunt în

stare, cu toate că mie mi s-a întâmplat, de s-o văd pe cumnata cârciumarului în curu-gol şi să-l văd pe Antal bătînd-o cu palma peste buci şi umblîndu-i cu o glajă printre picioare şi femeia doar plângea, dar nu se apăra, că de i-ar fi dat o palmă covaciului, l-ar fi pupat mă-sa rece, de porc şi de neruşinat, auzi, ce să-i facă el unei femei sărmane şi, în plus, din alt sat, şi după aceea Virgil mi-a povestit, el, cum cumnata cârciumarului a vrut să-mi mulţumească, adică plătească, fiindcă o scăpasem de pacostea de beţiv, şi cum eu, nu că n-aş fi priceput ce şi cum, dar.… Şi Virgil a zis:

- Mai bine aşa: n-ai regulat-o şi tu, dar măcar ai inima curată.

Cred şi eu. Dar nu la inima mea mă gândeam atunci. Vreau să spun că am fost tare tulburat, nu-mi închipuiam că se face şi cu gâtuI sticlei - Virgil mi-a zis că aşa fac numai răii, cei care vor răul femeilor noastre. Aşa o fi, dar de ce muierea nu se apăra, nu se zbătea? Înseamnă că nu-i era chiar rău - cu sticla.

Nu i-am povestit şi povestea cu fetele lui Heinrich - cine ştie ce mi-ar fi povestit el mie, că le-am făcut, eu lor…

Mă întorsesem la noi (la noi!) şi mă întrebam cum să fac, să mă culc?, în care pat (şi în care odaie)? - când am auzit paşi în curte. Două perechi - le cunoşteam. Şi mi s-a încălzit inima: erau bocancii cu talpă de lemn ai fetelor. Surorile. Săsoaicele mele cele bune şi dragi.

Târziu, noaptea, două fete, copile încă! În Buia pustie, pustiită de Securitate. Adevărat, veniseră de mână, se ţineau şi acum; şi râdeau!

Erau atât de frumoase, fetele mele, încât m-au podidit lacrimile şi ele erau două, nu mă puteam adăposti la două piepturi, deodată.

Râzînd, au dat mâna cu mine, băieţeşte, bărbăteşte - săseşte. Mi-au zis amândouă în acelaşi timp să vin la ele, să dorm la ei. Heinrich le trimisese, trecuse pe la ei vecinul Sasu şi le spusese că băiatul prietenului lor, Basarabeanul, venise la Buia cică acasă… Ar fi venit Heinrich să mă ia, au zis ele, dar e la pat, de astă toamnă - de asta nu-l ridicaseră şi pe el.

Râdeau fetele, vorbeau, vorbeau, niciodată nu le auzisem vorbind atâta şi atât de tare şi aşa de vesel. Începusem să mă înveselesc şi eu, lnă şi vedeam la ei, la căldură şi la acasă de oameni; mai ales cu ele, fetele mele, cu care copilărisem, la Tizu şi ne jucasem de-a arătatul, atât de cuminte.

- Dar ce-aveţi în masca de gaze?, am zis şi am arătat cutia

verde, dusă de una din ele pe după gât cu o bretea.

- Kartoffeln!, au zis amândouă. Und Salz!

Au scos din cutie un şervet gros, în care erau înveliţi cartofii copţi şi un ghemotoc de pânză albă - acolo era sarea.

Au desfăcut şervetul pe masă, însă cartofii i-am mâncat din mână, în picioare, lângă sobă. Grozavi, cartofii lor! - le-am zis şi le-am făcut cu ochiul şi am râs cu toţii.

- Dar sarea?, m-a întrebat una.

- Sarea-i dulce-dulce, a chicotit cealaltă. Ca cubìcul…

Eu am roşit. Una din ele mi-a ars un pumn, de prietenie. Cealaltă m-a sărutat pe gură. Şi mi-a zis:

- Acum nu mai e nimic de văzut! Fertig!

N-am înţeles ce vroia să spună. Dar nici ea n-a explicat.

Miroseau altfel, fetele. Parcă străin. Nu ştiu cum, dar nu era bine pe lumea asta - aşa că am zis:

- Mulţumesc frumos pentru cartofi şi pentru sare şi pentru invitaţie, dar o să dorm aici, ce să vă mai deranjez pe voi…

- Nu ne deranjezi. Dormim alături, nu unul peste altul, a zis una, senină. Şi eşti şi prea mic pentru noi…

Am înghiţit în sec. N-am mai scos un cuvânt, o vreme.

- Nici voi nu mă deranjaţi pe mine dacă dormiţi cu mine, aici, am zis, de parcă m-aş fi azvârlit în apă. .

Ele s-au uitat concentric la mine. Apoi au şoşotit ceva în săşeşte. Am înţeles ce vorbeau: că una dintre ele să se ducă acasă, să anunţe că nu dorm la ei, că dorm ele la mine. Şi să se întoarcă - cu alţi cartofi. Şi cu ceva pâine, dacă mai este.

Una a plecat. Cealaltă a rămas.

Nu le mai iubeam - dar, doamne, cum le iubeam!

Nu ştiu cum să explic, dar cam aşa e: tocmai, pentru că alţii le iubiseră, vreau să spun: chinuiseră înaintea mea - poate chiar cu gâturi de glajă.

Am întins mâna spre obrazul celei rămase. Era deja scobit, aproape vestejit. Şi rece. L-am sărutat, obrazul - şi pe dată s-a încălzit.

Am îndopat bine-bine ploatănul cu lemne, am pus o pătură în geamul spart, am închis uşa către cealaltă odaie - după ce am tras dincoace un pat. Când s-a întors cealaltă, noi doi eram în aşternutul ca gheaţa; gheaţă era şi salteaua şi plapoma, dar le-am încălzit noi, în trei.

Nu spun mai mult, ca să nu pretindă Virgil căa fost mai mult.

Oricum, a fost ultima oară când m-am mai atins de fetele lui Heinrich.

A doua zi le-am condus acasă la ele. Heinrich şi nevastă-sa mi-au zis să mai stau, să mănânc ceva, aveau porc cu varză, însă eu le-am mulţumit pentru invitaţie, dar….

- …Trebuie să-i caut pe-ai mei, am zis. Nu ştiu unde, văd eu…

Mama fetelor mi-a umplut buzunarele cu cartofi copţi, fetele m-au însoţit până la marginea satului - de acea dată ne-am sărutat cuminţi…

6. SĂ NU PLÂNGI

La Şeica l-am găsit pe Mihai rozînd cartea. Nici n-a înălţat ochii:

- No, ridicatu-i-o şî pe-ai tăi?

- Ridicat, am răspuns.

- Auzît-ai dacă lu' tata i-or dat drumu'?

- Nu. La voi era încuiat, câinii dezlegaţi, am strigat din uliţă, maică-ta a zis că nu-i nimeni acasă.

- D-apăi n-o hi fost…

- Aşa mi-a strigat maică-ta: Nu-i nime-acas'!

- No, păi asta-i, a zis Mihai după o vreme, oftînd uşurel.

Bătrâna era mult mai curioasă, a trebuit să-i povestesc (nu i-am spus de casă, cu atât mai puţin de masă). Şi mai curajoasă: a început să-i blesteme, pe comunişti, să-i înjure ca pe la Bucureşti, nu-i mai scote din "bagabonţi", încât Ilă a rugat-o, cu gene umede, să nu mai vorbească aşa tare, că se aude. Ba chiar să nu mai vorbim deloc despre asta.

- Tu nu-l cauţi pe tată-tău?, l-am întrebat. Să-i căutăm împreună.

- Un' să-l caut? Nu-i slobod să cauţi pe ridicaţi, aşa-i ordinu' de la ei şi ordinu' nu se discută. Lumea zice că le-o da drumu', da-ncet, încet, ce să ne mai ostenim noi şi să dăm o gròză de bani, pe trin…

Am mâncat ce mi-a dat bătrâna şi am ieşit. N-am spus unde mă duc şi nici nu m-a întrebat Ilă s-a prefăcut că nu bagă de seamă. Am ocolit mult, nu voiam să mă duc direct la Cojocaru, am intrat prin grădină.

M-au luat în braţe, amândoi. Şi fetiţa m-a sărutat. Mi-au spus, când unul, când altul, când amândoi deodată, că eu să ştiu: ei sunt ca-ai-mei, eu sânt ca-al-lor. Şi, pe când îmi dădeau de mâncare, mi-au mai spus că nu doar ei, Cojocarii, spun asta - şi o spun din toată inima - dar şi Vladimirovicii; şi Verdeşii, chiar şi directorul, aşa ardelean cum e. Că, la dreptul vorbind, directorul le spusese ce se întâmplase la Buia. Şi că ei au adunat bani. Am întrebat, pentru ce, banii? Au zis că, în primul rând, pentru gazdă, să mi-o plătesc; în al doilea, bani de drum, doar o să plec să-i caut, nu?

- Absolut!, am zis; ca tata. Doar n-o să-i las aşa, necăutaţi!

Am mâncat ce-am mâncat - numai lucruri bune şi de-ale noastre - când, uite-l pe domnul Verdeş, de istorie-geografie: mă ia şi el în braţe; şi doamna dirigintă - ea m-a sărutat pe frunte; şi Papaşa abia l-au dezlipit de mine, plângea cu adevărat, bietul de el. Aduseseră şi ei mâncăruri, în oale, în suferaşe, în borcane. Papaşa a scos dintr-un buzunar, învelită în batistă albă, o jumătate de prescură, se dusese de dimineaţă la biserică, dăduse un acatist pentru liberarea părinţilor mei. După ce m-au îndopat, m-au pus să povestesc. Nu atât ce găsisem acasă, la Buia (tot n-aş fi spus), cât ce se petrecuse în sat. Am repetat ce aflasem de la cumnata cârciumarului, de la Heinrich, ce nu aflasem, dar văzusem pe mâinile lui Sasu. Au început să se uite lung unul la altul când le-am spus că nu ştiu unde fuseseră duşi, nimeni nu ştie; ori, că Sasu, nu vrea să spună.

- Asta-i prost, a spus Cojocaru. Unde-i cauţi, dacă nu ştii unde o să-i găseşti?

- Prabliema altfel se pune ea, a zis Papaşa. Cauţi, cauţi, până găsieşti! Prin diducţie şi iliminare. Administrativ, Buia de Sighişoara ţine ea…

- Dar dacă poliţieneşte ţine de Sibiu? Sau de Mediaş? a făcut doamna dirigintă. Sau de Braşov?

- Luăm pe rând şi iliminăm…

- Sibiul, îl cunosc bine, am zis. Am facut doi ani la Normală.

- Cunoşti, la Sibiu - unde ea şade? Asta, Ahrana - unde-i sediu ea are?

- Siguranţa, nu Ohrana, l-a corectat doamna.

- Acum îi spune Securitate, a re-corectat Cojocaru.

- Sicuritate, Siguranţă, Ahrana - vseo ravno! Cunoşti tu unde, la Sibiu, ea sediu are?

Am ridicat din umeri. Cojocaru a fost de părere că o să întreb, un copil ca mine poate întreba pe stradă, pe primul poliţai…

- Să-ntrebe? s-a speriat doamna Cojocaru. Ca să-l ridice şi pe el?

- E minor, e copil!, s-a supărat Cojocaru.

Aici a intervenit Papaşa, ca la clasă, a cerut tiho şi vnemanie, dar numai mie mi-a vorbit. A zis că eu de-acum trebuie să ştiu adevărul, ca un matur. El e sigur că, de-acasă, de la tata, ştiu că Ruşii au început să aplice şi la noi ceea ce aplicaseră la ei, în Rusia - prin deportări, arestări, dar noi, acum, în 1949, suntem cam prin 1929 al lor, când încă nu-i arestau şi pe copii…

- Aşa vrei tu să-l încurajezi?, s-a revoltat doamna dirigintă.

Papaşa a spus că cea mai bună încurajare e adevărul. Iar adevărul este că, la ei, în Rusia; Ruşii au arestat copii de zece ani, însă numai de prin 1934-35 - or, noi suntem abia în 49… Aşa că eu să ştiu: acum, aici, încă nu sunt arestaţi copiii, dar să ştiu: ar putea fi.

- Am înţeles, am spus. Dar tot nu ştiu unde-i sediul, la Sibiu…

- Dar ci, iel, Lieni', spune? Spune, iel, Lieni': «Nu ştii - ti-nvaţăm»? Spùni! Ti-nvăţ ieu undi-i, la Sibiu, sediu'…

- Dar dumneata de unde ştii?, s-a mirat Cojocaru.

- De la fata noastră…

- Care fată?, a sărit doamna dirigintă, înspăimântată. În ce vrei s-o bagi pe fata-noastră, doamne fereşte?!..

Papaşa i-a explicat în ruseşte. A convins-o. Apoi ne-a spus nouă, în româneşte: Tamara nu ştie nimic, adică nu ştie că ştie… Când fusese în vacanţa de Crăciun, spusese, în treacăt, că ce curios: pe trotuarul din faţa liceului de fete fusese interzisă circulaţia pietonilor, iar gardul de grilaj al unei clădiri de vis-à-vis fusese dublat, pe dinăuntru, cu placaj.

- Ei şi?, a râs Cojocaru. Ai dedus că acolo e Securitatea?

Papaşa a răspuns că n-a dedus că acolo e chiar Securitatea, însă ceva secret tot e. Băietul să se ducă la soldatul de la poartă şi să spună: «Bună ziua, tavarişci, ieste, aicea, la dumnivoastră, sediu'? Di la Sicuritate?» - aşa să băietul întrebe…

- Şi dacă soldatul nu-i răspunde?, a zis Verdeş. Sau îi răspunde că nu, nu acolo e sediul?

- Atuncia băietui în altă parte iel caută!

- Unde, în altă parte? Sibiul e mare…

Tak, Sibiul e mare, a răspuns Papaşa, dar băietul ceva anume caută, ceva care se vede de departe când străzile sunt drepte: unde anume sînt sentinele pe trotuare, interzicind circulaţia pietonilor? Acolo băietul întreabă, Bună ziua, tovarişci, ieste, aicea, la dumnivoastră…? Apoi Sibiul nu-i atât de mare, pentru un băiet-sportiv; şi ei, după obicei, îşi instalează secretele în clădirile cele mai arătoase din centru - or, centrul Sibiului poate fi făcut într-o jumătate de zi.

Cu banii adunaţi de ei am plecat a doua zi la Sibiu. M-am dus drept la liceul Domniţa Ileana. Am traversat strada spre grilajul cu placaj.

Soldatul de la poartă n-a vrut să vorbească cu mine, a chemat pe cineva - care, de altfel, se zgâia printr-o ferestruică tăiată în placaj. Era ofiţer, i-am văzut epoleţii, dar încă nu ştiam să număr stelele. Şi cât a vorbit cu mine, şi-a scos cascheta de pe cap (atunci am crezut că pe caschetă poartă ei gradele). Mi-a spus că aici-la-ei este ceea ce caut eu, în general, însă, în special, persoanele numite nu sânt aici-la-ei - poate în altă parte… - n-a spus, fricosul de ofiţer, nici de special, nici de general, spun eu că a spus, fiindcă-s băiat bun; fiindcă şi el s-a purtat bine cu mine: nu m-a repezit, nu m-a înjurat, nu m-a alungat, ca alţii, în alte părţi.

Aşa mi-a zis: că nu-s aici-la-ei. Însă eu sânt elevul lui Papaşa, am învăţat să diduc; prin iliminare. Deşi mincinosul de după placaj a spus că ai mei nu sânt la ei, eu l-am crezut, fiindcă ştiu de la Papaşa: după metoda sovietică, ei vor să te mintă, spunîndu-ţi adevărul - pe care tu nu-l crezi, fiindcă ştii că ei mint totdeauna şi, uite, că te-ai lăsat minţit! Dar eu am dedus ce trebuia şi am plecat.

Cum în gară la Sibiu, primul tren era spre Alba Iulia, am urcat în el. Nu mai fusesem în Alba Iulia, dar cum e un oraş mic, am nimerit din primul foc. Şi cei de la Alba Iulia au încercat să mă mintă după noua metodă: că nu-s aici-la-ei.

M-am dus la Sighişoara. Acolo n-am ştiut ce să deduc, la poartă mi-au zis că ei nu ştiu. N-au vrut deloc să spună că ai mei nu sânt aicila-ei, doar că ei-nu-ştiu. Aş mai fi zăbovit, dar mi se terminaseră banii, îmi era foame rău, aşa că m-am întors la Şeica, să-l întreb pe Papaşa ce se diduce din: nu-ştiu.

În drum, mi-am zis: ce-ar fi să cobor la Mediaş? Era însă târziu, după miezul nopţii, nici nu mai vedeam bine de foame - am rămas în tren, până la Şeica.

A doua zi, aşa, càpiu, m-am dus la şcoală. După a doua oră, Directorul m-a luat cu el, prin curte, să ne plimbăm. Şi, vorbind, ba de una, ba de alta, mi-a strecurat:

- Caută-i la Mediaş. Nu-ţi fac'e griji cu absenţele, ţi le motivez, doar eu sânt director.

De a doua zi am început naveta la Mediaş. Azi-mâine fac patru luni.

7. SĂ NU PLÂNGI

Nu plâng, nu mai plâng demult şi nu mă las, nu-i las, nici atunci când mi-e urât de tot, de tot, însă azi (adică ieri, fiindcă tot n-a venit trenul dinspre partizani), n-am mai putut: să-mi spună, viţelul de la poarta lor că din cauza capelei mele! Mi-au zis alţii, mai mari în grad decât el cuvinte mai grele, m-au făcut pui-de-năpârcă şi chiar de-a dreptul: bandit, duşman, burghezomoşie-resc, însă aceia pentru asta sânt plătiţi; asta li-i meseria - dar răcanul de la poartă, soldat în termen, nici măcar căprar major?; unii epoletaţi m-au şi cârpit, m-au ameninţat că mă bagă şi pe mine - dar asta-i misia lor, pentru care primesc salarii grase, din care îşi cumpără parfum şi ţigări fine - miros cu toţii ca nişte cucoane, le lipsesc doar pantofii cu tocuri de sticlă, încolo sânt leiţi patroana hotelului de la Sighişoara, Sinceralianţă, i-am văzut cu ochii mei mâncînd ciocolată adevărată şi aruncînd staniolul, nu i-am văzut mâncînd portocale, dar unii miros şi a portocală şi sunt sigur că azvârl cojile, numai aşa, ca să arate cine sânt ei în ţara asta şi ce putere au ei de-şi permit să arunce staniolul de la ciocolata veritabilă şi cojile sfântei portugale - dar prăpăditul de soldat de la poartă?, care dacă nu-i chiar ca mine, cu părinţii ridicaţi, cine garantează că mâine nu-l ridică şi pe tată-său şi-l bagă dincolo de poarta pe care el o păzeşte cu atâta vigilenţă?

Să spună el boul, de capela mea, că e hitleristă! Dar ce ştie, vaca, despre Hitler? O fi avînd el peste douăzeci de ani şi eu abia treisprezece, dar tot nu ştie ce ştiu eu, care-l pricep pe Hitler, fiindcă-l cunosc pe Stalin! Cum aşa? Uite-aşa: eu sânt un în-plus! Pe-ai mei, pe basarabeni, nu-i primeşte la ei, la Securitate, nici măcar ca soldaţi în termen, la MAI; pe-ai mei îi trimite la lopată, la Detaşamentele de Muncă, acolo am s-ajung şi eu, când o să am vârsta de recrutare - mai bine acolo, decât la poarta ăstora - să-i

acuze pe copii de hitlerism, stalinistul! Nu m-aş fi supărat dacă analfabetul ar fi zis doar de capelă, că e nazistă, m-am supărat că a zis: din cauza că eu port capelă din asta, nu le dau ei drumul, mamei şi tatei! Că adică eu sânt de vină - păi, să nu plângi?

Nu mai plâng, gata. A fost aşa, un pic şi doar de foame, de nesomn - când te trezeşti vorbind singur, plângînd fără motiv. Dar nu mă las. Din ce mi-e mai greu, din aceea nu mă las, nu-i las. Deşi e greu - dar nu mă; nu-i. Apoi nu sunt chiar atât de nedormit, încât să mă pomenesc vorbind, de să mă audă Pupu al lui Tofan, marele locotenent care ai zice că a intrat la ei, doar ca să mă păzească pe mine, prin gări - de vreun ceas a dispărut, s-o fi dus să mănânce, să-şi schimbe cămaşa asudată de cât tot apără Poporu'ncitor de mine, copil de abia treisprezece ani, n-are decât să se şi culce, eu tot nu fac nimic subversiv şi secret, în gară, după cum n-are decât să facă el pe vigilentul vigilenţilor: când vreau eu să fac ceva secret şi subversiv…

Marii Apărători ai Poporului lui Stalin se ţin după mine doar după ce plec eu de la poarta lor şi mă duc la gară, însă niciodată nu m-au luat în primire la coborârea din tren, la Mediaş. Aşa că e simplu: când am de îndeplinit o misiune secretă, nu urc în tren la Şeica, ci dincolo, la Agârbici un fleac, drumul pe jos, mai ales de când a venit primăvara; şi nu cobor la Mediaş, ci dincolo, la Bratei, de unde intru la Mediaş, pe jos. Cu toate măsurile de prevedere, nu mă duc direct la casa conspirativă - pe care am reperat-o, cu o zi-două înainte, cu Pupu după mine, am ochit-o şi am ţinut-o minte, văzîndu-mi mai departe, de "vagabondaj", dau câteva ocoluri şi, când simt că nu-s urmărit, intru la adresa clandestină.

Aşa am făcut, după vorbitorul cu mama, de Paşti - mi-a trebuit o săptămână, până să găsesc adresa - doar nu era să întreb pe primul miliţian unde locuieşte cutare sau în care parte a oraşul ui e strada cutare - am umblat brambura, cum zic ei de mine, până am dat cu ochii de stradă, apoi, în altă zi, de numărul căutat şi când a fost să transmit mesajul, am intrat pe jos la Mediaş, i-am derutat pe urmăritori prin cartier, abia după aceea am intrat. Am găsit persoana, i-am transmis mesajul secret: fiica dumisale şi nepoata se află la Securitate, aici la Mediaş - la bucătărie, cu femeile - iar fiul dumisale e de partea dreaptă cum intri în curte, la garaj. Nu, fiica şi nepoata nu lucrează la bucătărie, fiul nu lucrează la garaj, ci aşa stau, sânt ţinuţi, femeile în fosta

bucătărie, bărbaţii în fostul garaj. Da, sânt toţi trei binesănătoşi, atât că le e dor de casă şi de persoană. Persoana, după ce a înregistrat mesajul meu secret, m-a întrebat de unde deţin eu informaţiile secrete şi cum mă cheamă pe mine, agentul secret. N-a spus: agent, dar ca şi cum. La care eu am răspuns, modest:

- Sunt unul dintre zecile de mii de luptători anticomunişti şi partizani! De aici, mă duc direct în munţi, la partizanii noştri!

Îmi îndeplinisem misiunea şi am dat să plec, însă persoana m-a întrebat dacă nu m-aş putea duce şi la adresa cutare, la ginere, să-i spun şi lui ce mai fac nevasta şi fata şi cumnatul - s-ar duce el, dar, uite, nu poate… Într-adevăr, nu putea: îi lipseau amândouă picioarele, din război.

Aşa că nu m-am dus la partizanii mei, în munţi, îndeplinesc, pe-aici tot felul de misiuni secrete; o vreme, între prima persoană, invalidul-socru şi ginere, dar când l-au arestat şi pe ginere, intre fraţi: persoana are un frate care nu-i invalid, a fost popă unit, acum e şef de echipă la terasamente, la calea ferată, are mult de lucru de când cu partizanii.

Asta-i cu misiunile. Poate şi din cauza lor sunt obosit; poate din pricina că sunt oarecum nemâncat şi nedormit, m-am făcut atât de plângăcios-- nu mă vede nimeni, dar mă văd eu. Mai zilele trecute, la Şeica, era cât pe ce să dau apă la şoareci, în plină stradă…

Era duminică, Virgil trecuse pe la baba mea şi mă invitase la gazda lui, să mâncăm ceva bun, de-acasă. După aceea am ieşit să ne plimbăm. În faţa casei gazdei e o pompă, opresc camioanele să ia apă pentru motor.

Era şi un camion cu saşi, aproape plin, dar tot mai urcau, băieţi, fete; în partea din faţă, lângă cabină, fetele lui Heinrich.

Am vrut să le strig - mi-a fost ruşine. Le strângeau, le pipăiau, le pişcau, acolo, în văzul lumii, flăcăii lor, saşi. Iar ele nu ziceau nimic, ba chiar râdeau. La un moment dat, am crezut că mă văzuseră, dar nu: altfel nu s-ar fi lăsat, în continuare, pişcate, pipăite. Şi n-ar fi râs.

Virgil mă tot îndemna să plecăm, ce, nu mai văzusem camioane cu saşi? Trec camioanele, duminica seara, ca acuma, prin sate, îi adună, îi duc pe la ferme, îi întorc sâmbătă seara. Numai saşi: ei nu mai au pământ, nu mai au nimic al lor, unde să lucreze, dacă nu la ferme? Şi numai tineri de tot, unii copii încă, ceilalţi sânt în Rusia, “la reconstrucţie”, îmi explica Virgil, de

parcă eu n-aş fi ştiut. Mi-a mai spus Virgil (eu tăceam, el credea că nu ştiu) că abia aşteaptă Saşii să se înfiinţeze colhozurile, de care se vorbeşte, de la o vreme: ca să aibe ce lucra acasă, în satele lor; dar n-or să-i primească, zicea Virgil, comuniştii îi consideră hitlerişti, apoi, cu ce să intre la colhoz: n-au pământ, n-au vite, n-au unelte; colhozul, zicea Virgil, de parcă eu n-aş fi ştiut, e cea mai balşaia ruskaia invenţia!- de chinuit oamenii: pe Românii care nu vor să intre îi bagă cu forţa - după ce-i ameninţă, îi bat, îi arestează pe cei mai harnici din sat - pe saşi, care abia aşteaptă să intre, nu-i primesc…

Virgil îmi tot explica ceea ce ştiam eu, mai bine decât el, însă fiindcă tăceam, el credea că-mi spune lucruri noi. Abia când a început să-mi spună lucruri noi, m-am urnit de la pompă. Şi tot zicîndu-i lui Virgil că ştiu, ştiu - aflam. E greu când afli. Mai ales că, la un moment dat, una din fetele lui Heinrich înălţase, la vedere, cutia verde, de tablă, cutia de mască de gaze, în care îmi adusese carofi copţi, în seara aceea, în sâmbăta aceea, la început de tot. Şi acolo, în camion, i-a întins un cartof unui… Unui altuia. Să tot…

Ba, să nu. Deşi, în tren, poţi să, cu cât sunt mai mulţi oameni în jurul tău, cu atât treci mai nebăgat în seamă. Numai că trenurile noastre, vorba Ardeleanului - ba nu: vorba despre-ardelean: vine, de parcă s-ar duce…, însă chiar când se întâmplă să vină trenul, să-i mulţămeşti lui Dumnezeu şi partidului, dacă găseşti loc - fie şi în picioare, fie şi în toalete, doar nu pe scări, pe tampoane, noroc că a trecut iarna.

Aşa că nu mai. Deşi îmi vine şi dacă, din întâmplare m-ar întreba cineva de ce, i-aş răspunde ca de tren: că nu mai vine, iar s-o fi întâmplat ceva cu linia. Mereu se întâmplă, de la o vreme, cu linia: partizanii. Lumea îngheaţă prin gări cu zilele, dar nu se plânge, ba, în sinea ei, lumea se bucură: partizanii. Care se iau numai de trenurile lor, ruseşti, adică numai de mărfare, fiindcă tot ce e marfă se transportă, încât principiul lui Lavoisier (care n-a descoperit nimic, zic Ruşii, pe el, pe franţuz, l-a descoperit un rus, Lomonosov) a devenit: “Nimic nu se pierde, nimic nu se câştigă - totul se transportă”. Oamenii crezuseră că Ruşii or să se oprească din transportat, fie că se vor gândi să ne lase nouă ceva din ce-i al nostru, fie că vor da de fundul sacului (după cum am ajuns să trăim, ne-au transportat şi sacul), dar ei tot mai găsesc de transportat: acum vreo zece zile, când tot aşa, nu mai veneau tre-

nurile dinspre Sighişoara, sărise linia cu un mărfar plin de butoaie de vin. De vin, nu cu, vinul fusese demult transportat în cisterne, acum transpor- tau butoaiele goale. Mai acum o lună a fost trenul cu teracotă: de cinci ani de zile fabricile lucrează numai pentru ruşi, dar Ruşii nu s-au mulţumit numai cu lucrul nou: au demontat sute, poate mii, de sobe de teracotă din casele oamenilor (şi nu doar ale Saşilor), au pus cahlele pe tren, însă partizanii… Azi nu ştiu ce mai transportă mărfarul - de nu mai vine personalul. O să aflăm şi o să ne minunăm, întrebindu-ne ce minune mai găsise Rusul de luat, deşi aproape ne-am obişnuit cu minunarea Rusului în faţa cine ştie cărui fleac, pentru noi, dar jucărie pentru el - de aceea tata zicea că Ruşii nu sânt neapărat hoţi, mai degrabă copii. Să ne aducem aminte, ne îndemna tata, de povestea cu ceasurile: ai fi zis că Armata Roşie a mărşăluit de la Volga până la Elba, a îndurat ce-a îndurat, şi-a vărsat sângele - ca să aibe şi ea un ceas la mână - deşi nici patru pe aceeaşi mână n-ar strica; şi o sticlă cu adikalon şi, de ce nu, o pereche de chiloţi de damă… A văzut Armata Roşie ce nu mai văzuse în viaţa ei, s-a minunat şi a întins mâna după jucărie. Acum jucării sânt butoaiele goale, cahlele, grilajurile parcurilor, ţiglele colorate, felinarele de stradă, firmele din fier forjat - în fine, tot ce sclipeşte, ticăie, zornăie. Şi, copil-bun, zicea tata, Rusul ne-a dat jucării de-ale lui: cote şi sindicate, republică populară şi partid-unic, limba-Iui-Lenin-şi-Stalin, miliţie şi securitate… Ne-a luat şi oameni: basarabeni, la repatriere, saşi, la reconstrucţie şi, în loc, ne-au dat consilieri: Românul n-a ştiut niciodată să are, să semene, să secere - o fi ştiut cândva, dar nu se pricepe la transportat şi, uite, Sovromtransportu1!; nu ştia nici să transporte lemnul - uite, Sovromlemnul - sovromtransportat!; şi Sovrompetrolul; şi Sovromtractorul - azi-mâine or să ne facă şi un Sovrombutoi, deşi oamenii spun că nu ne mai lipseşte decât Sovromcăcat. Şi ne-au mai dat Ruşii jucării de-ale lor: foamea şi frica, alaltăieri ne-au dăruit un canal - cică să lege Dunărea de Marea Neagră, de parcă Dunărea s-ar vărsa în Marea Albă - or să ne dea în curând şi colhoz; şi luptă-pentru-pace; şi cea mai sclipicioasă jucărie: pentru 21 decembrie, o să căpătăm Aniversarea. O să împlinească şaptezeci de primăveri, Aniversatul - taman în cea mai lungă noapte a anului. Până acum noi ştiam că Tatăl are un fiu - iar Fiul o Mamă. Acum Rusul ne învaţă că Tată ne e tovarăşul Stalin, Mama: Marea Uniune Sovietică Liberatoare - iar

noi, cu mic, cu mare, de la Pacific până la Elba, suntem fiii. Multiubiţi. Nu chiar toţi, mai sunt şi ceva partizani, ei nu vor să fie nici iubiţi, nici fii - de aceea intârzie trenurile, cu zilele.

Ei şi? Ce mi-e în tren, ce mi-e în gară? Din moment ce n-am casă, n-am masă, nu-i mai puţin rău la CFR? Ar fi chiar bine de tot dacă trenul care o să vină - că vine el, azi-mâine - dinspre Sighişoara, o să pornească spre Portocalia şi cu noi trei: mama, tata şi cu mine.

Şi ce dacă încă nu vine trenul? Gara-i acasa mea, fac ce vreau, în gară: de-o pildă, dacă vreau, nici nu urc în trenul care vine el, azi-mâine şi, dacă mă ia la întrebări Jumătateom, îi spun că n-am putut urca, ce, să stau pe tampoane? şi să cad şi să mor? şi să spună duşmanii că m-a asasinat Securitatea poporului? Ce-o să-mi facă Pupu al lui Tofan? De unde nu-i tren, nici măcar Securitatea nu cere! Ce acte duşmănoase comit eu, în gară? Niciunul, gara nu are trotuare, nici vită încălţată, să-mi spună mie că-s tâmpilacap şi hitlerist; şi că din cauza capelei mele nu le dă lor drumul…

La început, am crezut că Jumătateom face gara pentru alţii, în alte probleme de-ale lor şi, pentru că tot mă aflu şi eu pe-aici, stă cu ochii şi pe mine. Însă niciodată n-am simţit pe cine altcineva urmăreşte el, în gară şi doar am avut timp să-mi formez ochiul. Nu-mi vine să spun că doar de mine se ţine: orice-ar crede unii şi alţii, sunt, totuşi, un copil; apoi am fost foarte atent în acţiunile mele clandestine, de partizan, nici prin cap nu le trece lor că atunci când sunt în acţiune, intru pe jos în Mediaş, nu mă apropii de gară, ca să mă întrebe ce altceva caut pe-aici. Al lui Tofan freacă gara numai după ce plec eu de la poarta lor. De-atunci, de prima oară, nu m-a mai suit cu forţa în tren, ba în câteva rânduri a intrat în vorbă cu mine, însă m-a întrebat numai de şcoală, de parcă n-ar fi ştiut că şcolarul de mine îşi petrece viaţa la poarta lor şi aici, în gară. De două ori a urcat şi el în tren, prima oară mi-a spus, fără să-l întreb, că are treabă la Şeica. Mi-am spus că va fi avînd, la Şeica, treabă de securist, am coborît şi mi-am văzut de a mea, spre gazdă. Însă cum era noaptea, târziu şi puţini coborîtori la Şeica şi cum cizmele lui bocăneau tare pe pământul îngheţat (şi cum tot n-aveam ce face), m-am apucat să-l urmăresc eu: Jurnătateom s-a prefăcut doar că se îndreaptă spre centru - l-am simţit că vrea să deruteze pe cine-o fi - dar, în cele din urmă, a intrat într-o casă, nu foarte departe de gazda

noastră.

A doua zi l-am lăsat pe Ilă să plece singur la şcoală şi am descusut-o pe babă despre casa aceea: am aflat nu numai cine şade acolo, ci şi restul: “bagabontul” care umblă cu cizme ofiţereşti şi pantaloni militari, însă cu haina civilă e băiatul Tofănoaiei. Bărba-tu-său murise pe front, în Rusia, însă încă înainte de război, băiatul - îl cheamă Ulpiu, dar i se zice Pupu - se lăsase de liceu şi se apucase de blăstămăţii, cu legionarii; tot cu cizme umbla, dar cu cămaşă verde… Era un mucos când veniseră legionarii la putere, dar ziceai că-i general, aşa de fălos era - prin Şeica doar se fâţâia, însă va fi făcut blăstămăţii în alte părţi, fiindcă Mareşalul l-a băgat şi pe el la puşcărie, aşa, minor. A scăpat când au venit Ruşii, comuniştii i-au dat drumul şi, după ce s-a terminat războiul uite-l pe Pupu al lui Tofan că se-ntoarce, mare-erou-mare, cu grad de ofiţer, dar şi cu ecuson de “Tudor Vladimirovescu”. Pînă şi baba mea se mira: divizia aceea o făcuseră. Ruşii în Rusia, din prizonieri români, or al lui Pupu nu fusese pe front, în Est - dacă stătuse la răcoare, în România - cum ajunsese el la Vladimirişti-Securişti? Cum-necum, uite-l la ăştia. Dar nu umblă cu întreaga uniformă, numai cu jumătate: cât să se vadă că este la ei, dar să nu se ştie ce grad are.

Eu ştiu: mi-a spus Emil. E locotenent major sau căpitan. Am vrut să-l întreb pe Emil ce însemnează: *sau,* dar aveam de discutat lucruri mult mai importante.

8. SĂ NU PLÂNGI

Asta e latura ne-bună a gării; ca a visului.

Dar dacă nu te laşi, nu o laşi, atunci uite cum faci:

Umbli prin gară, prin sălile de aşteptare. Cauţi, cercetezi: nu se poate să nu găseşti o femeie frumoasă cu măcar poşeta ei; sau cu mantoul - ei; cel mai bine: ochii ei.

Fii atent: ai descoperit-o, însă acum eşti mare: nu te năpusteşti la ea, oricât ţi-ar veni, fiindcă o sperii; şi nu te apropii prea mult şi în nici un caz nu te zgâieşti la ea: o jenezi, o deranjezi, o poţi chiar alunga cu uitătura şi-atunci trebuie s-o iei de la capăt cu alta, şi nu eşti sigur că găseşti.

Fii atent: te aşezi mai departe de ea, pe o bancă, dacă sunt locuri, dacă nu, te plimbi - dar indiferent; când te uiţi la ea, fă-o

în treacăt, o atingi doar cu privirea, zăboveşti la chipul ei numai atunci când ea nu se uită încoace - însă, atenţie: femeile, în general, în special mamele simt când sânt privite, văd şi cu ceafa când cineva se holbează la ele. Cel mai bine şi mai bine, în viaţa de gară, e să o atingi, să o mături cu privirea: ajunge frântura de secundă în care ea rămâne în ochiul tău; chiar dacă privirea ţi se duce mai departe, la altcineva, la altele, nu-i nimic: ea ţi-a rămas întipărită, încrustată în lumina ochilor, în inima inimii; o duci, o porţi cu tine, să zicem, spre stânga; când te întorci, o iei, o porţi spre dreapta - cu care ocazie, o şi corectezi, o faci şi mai a ta - poate că nu o corectezi pe cea purtată, legănată, pendulată, ci pe cea mai reală, pe cea nu cu adevărat adevărată - aşa ceva; aşa cumva o faci tu pe mama ta, după chipul şi asemănarea ta, de aşteptător în gară - ai mai făcut-o, la Sighişoara, cu tata, însă numai pe hârtie, acum o faci pe inimă. Şi, după ce o faci bine-bine, o iubeşti.

Încă o recomandare - fii atent: nu e bine să aibă, alături, soţ, fiindcă tată îşi fac cei care nu şi-l cunosc - se zice că e mult mai uşor, însă ia încearcă să-ţi faci, ca mine, mamă! Şi încă o recomandare: să aibe, alături, copil; cel mai bine: fată, şi-aşa eşti tu unic şi de totdeauna ţi-ai dorit surioară. Însă dacă nu are, nu are, într-un fel, e mai bine aşa: mult mai bine şi mai uşor să faci din nimica. Ceva, ca Domnul, în şase zile, din-nou, decât să repari, să corectezi, modifici, amenajezi, pentru tine, ceva făcut de alţii, pentru ei - cum am încercat noi cu acasele din refugiu.

Asta e latura bună a gării: din ea, ca punct de vedere-plecare şi ca material, îţi faci tot ce n-ai avut niciodată, ori ţi-a fost luat; mamă şi casă şi masă şi soră şi orice; din ea, pleci unde vrei - ca să te întorci acasă. La Mana. La noi.

Numai să vină trenul - o să vină el, azi-mâine. Iar dacă nu şi nu, îl fac eu: şi tren şi venit. Şi, mai ales, întors acasă.

9. SĂ NU PLÂNGI

Să nu plângi.

Pe la Buia n-am mai dat, decât acum, de curând: o dată înainte de Florii, a doua oară, după vorbitorul cu mama, de Paşti. Ştiu că ai mei or să mă certe că n-am avut grijă de casă şi mai ştiu că n-o să ştiu ce să le spun. Ce să explic: că nu-mi vine, că nu pot să

mai dau pe la Engelmann? Atunci ei or să mă întrebe: De ce? Şi eu n-o să le pot spune de ce. Poate dacă aş fi aruncat masa; poate dacă aş fi spart-o cu toporul şi aş fi pus-o pe foc… Adevărul e că mereu îmi ziceam că trebuie să mai fac un drum la Buia, să curăţ un pic, să pun oarecare ordine în lucrurile rămase; şi să-l rog pe Heinrich să înlocuiască ochiurile sparte, să pună altă încuietoare… Însă mereu îmi ziceam: Heinrich e foarte bolnav, ştiam încă din vacanţa de Crăciun că nu se mai ridică din pat, apoi îl văzusem cu ochii mei cum arată, duminică dimineaţa, când am trecut pe la ei, cu fetele şi am ştiut că nu mai apucă iarbaverde. Iar când, la începutul lui martie, am aflat că-l ridicaseră şi pe el - ce să mai caut în Buia? Mai ales că, tot pe-atunci, fetele începuseră să lucreze la fermă, tocmai la Slimnic. Lui Nonu îi dăduseră drumul de mai înainte, însă de ce-aş fi făcut drumul până la Buia: pentru ca liberaţii să refuze să stea de vorbă cu mine?, iar cei mai curajoşi să-mi spună că ce ştiu ei!: i-or ridicat, i-or dus cu camioanele cu prelată, undeva, într-o chimniţă, au bătut la ei ca-la-fasole şi, într-o bună zi, i-or legat la ochi şi i-or adus, cu maşâna-mică, acas', la Buia?; şi că ce ştiu ei!, că nu i-o-ntrebat nimic, i-or bătut numai; şi că ce ştiu ei de părinţii mei!, era atâta omenire, acolo, în chimniţă… Apoi, atât cât ştia Nonu îmi spusese Ilă: că ce ştie el!: l-or ridicat, l-or bătut, l-or adus cu maşâna-mică acas'! Singurul amănunt aflat de la Nonu, prin Ilă: la Mediaş fuseseră duşi…

Tot prin Ilă am aflat că fuseseră liberaţi doi din ultimii opt: Emil al lui Tatu şi Candit al Munteanului. M-am gândit că aceştia, care stătuseră atâta cu ai mei or să-mi spună mai mult.

Candit nici nu mi-a deschis poarta, a strigat la mine, prin ea, că de nu-mi văd de treabă, el pune câinii pe mine - şi el… Nu eram prieten cu el - dar cine era, în Buia? - însă mă gândeam că vătaful feciorilor din Buia, marele bătăuş Candit nu s-a speriat de Securitate… Nu i-am văzut obrazul, dar după glas, am ştiut că n-o să mai fie, în sat, nici vătaf, nici bătăuş…

Aşa că, atunci când am bătut în poartă la Emil, eram pregătit: dacă băgaseră spaima în Candit, atunci în Emil, care era un blând, unul care roşea ca o fată mare…

Dar Emil mi-a deschis poarta. Râzînd! Aşa îl ştiam, dinainte, de la cooperativă, unde era contabil, aşa era şi acum: ficior fain, cam timid, dar mereu vesel, râdea din nimica toată, roşind. Aşa era şi acum, atât că nu mai avea din ce roşi, era alb-cenuşiu

la faţă şi slab-slab - dar râdea!

Şi râzînd şi zicînd că ce să-mi povestească el mie, care sunt un copil şi nu pricep; şi ce să povestească lucruri care nu-s de povestit, Emil mi-a povestit. Cum e Securitatea de la Mediaş pe dinăuntru - casa unui industriaş - în care parte e pivniţa (unde-i rău de tot, acolo te bagă la început, dar şi după aceea, dacă nu recunoşti-cinstit), unde au ei birourile de anchetă, cu Stalin pe perete şi câini-lup care te mârâie cât stai cuminte, dar te fac bucăţi dacă mişti; cum e la garaj - acolo sânt ţinuţi bărbaţii, pe mai mult timp…

Şi, râzînd, zicînd într-una că ce să mai povestească, Emil mi-a povestit de mama: e la femei, în bucătăria casei, bărbaţii le pot vedea, când unul din ei, cel de serviciu, ia apă de la un robinet aflat sub fereastra bucătăriei; şi cum a stat cu tata, de la început, întâi în pivniţă, apoi în garaj şi cum tata e de mare folos: povesteşte tot timpul, fie romane din cărţi, fie romane din viaţa lui, din lagăre - dar nimic despre mâncare: zicea Emil că tata îi sfătuia, îi ruga, uneori îi chiar repezea pe ceilalţi, cerîndu-le să nu aducă vorba despre mâncare, fiindcă gândul şi vorba despre mâncare, în închisoare, sunt mai rele decât foamea - pe care, oricum, o rabdă; şi a mai povestit Emil cum femeile de la bucătărie furau din carnea pentru câini şi ascundeau, la privată, câte o bucăţică-două, singura carne pe care o gustau bărbaţii, împărţită de tata în porţii de câte o jumătate de unghie…

- Mamă, doamne!, a hohotit ElniI, bătându-se peste coapsă. Nu ştiam că foamea-i mai rea decât bătaia! Cu mâncarea am stat rău de tot…

- Dar cu bătaia cum aţi stat?, l-am întrebat.

- Cu bă-ta-ia? Bine am stat!, a hohotit iar. Ca la Securitate: bătaie, bătaie, bătaie - şi mâncare, cât să nu mori şi să nu mai simţi bătaia…

- Te-au bătut şi pe tine? Rău?

- M-au bătut şi pe mine - bine… Ca la Securitate!

- L-au bătut şi pe tata - am spus, nu am întrebat. Emil a pornit-o iar cu hohotele, dar s-a oprit. Şi a spus că nu, pe dom' ţător nu; nu prea; aşa, un pic, la început, în pivniţă, la grămadă; şi încă un pic după aceea, când îl scoteau la anchetă şi nu-l mai aduceau inapoi, o zi, două, trei…

- Mai rău şi mai rău, pe Candit l-au bătut, a spus Emil. Îl scoteau şi de două ori pe zi, ni-l aruncau înapoi, în garaj, numai

sânge şi numai rană şi numai pişat. Îl ştergeam, îl grijeam şi, când începea să priceapă unde-i şi ce-i cu el, îi ziceam, toţi îi ziceam să recunoască-cinstit, orice, de să nu-l mai bată, că ăştia s-au pus pe el cu ucisul. Candit zicea că pe el nu-l întreabă nimeni nimic, nu-i cer nimic, el ar recunoaşte cu dragă inimă - dar ce? Măcar pe noi, ăştialalţi, când ne băteau, ne întrebau, de grenadă, măcar ne ziceau să recunoaştem-cinstit că noi i-am dat lui Bici grenada - uite, eu am recunoscut-cinstit mereu, că de la mine o are, dar ei l-au bătut mai departe, pe fratemeu, Ionel, că să recunoască-cinstit că el i-a dat-o…

- Dar pe tata de ce-l băteau?

- De ce! Să recunoască-cinstit că el i-a dat grenada!

- Şi a recunoscut? Cinstit?

- Cum altfel, toţi am recunoscut-cinstit: şi frate-meu, Ionel, şi Vasilescu şi Heinrich, de l-au adus mai târziu - numai Candit, nu, că lui nu i-au cerut…

- Dar Bici? El ce zicea? De la cine zicea că are grenada?

- De la toţi - dar pe rând.

- Şi voi ce ziceaţi când el zicea…?

- Dar cine l-a văzut pe Bici, la anchetă? Dacă puneam mâna pe el, aşa schilod şi prăpădit cum eram, îl mâncam de viu! Anchetatorii ziceau că Bici a zis… el zicea, azi, una, mâine, alta. Ştii ce părere are dom' ţător? El e de părere că Bici nici nu există! Că există numai Biciul lui Stalin! - şi Emil a râs, lung, cu lacrimi…

- Ba există, dă-l dracului, am spus. Îl ştiu şi eu, mereu îşi făcea de lucru pe la noi, cică să joace şah cu tata - mama nu-l putea suferi, îi zicea: Şăpcosul şi mai zicea că, de cum apare Bici pe galeria noastră, cum nu se mai poate respira, Şăpcosul împute aerul…

- Bine zicea doamna, femeile îl simt pe omu dracului, dar mă mir de dom' ţător, om şcolit, să joace el şah cu blăstămatul de Bici - păi, de la şah i s-a tras lui dom' ţător şi doamnei, după el…

Emil mi-a povestit - râzînd - ce povestea tata, în garaj: că, întâi, Bici a zis la anchetă, că, într-o zi, când juca şah cu tata, pe galerie, a văzut o grenadă; era ascunsă într-un maldăr de câlţi, în debara; şi că n-a zis nimic atunci, dar s-a întors, noaptea, târziu şi a luat grenada. Aşa că, în prima fază, tata a fost luat la îmblătit de comandant, maiorul Buzescu să spună: de unde avea grenada - pe care o văzuse şi o luase Bici? Însă după vreo săptămână, maiorul

Buzescu a zis că Bici recunoscuse: nu furase grenada, i-o ceruse tatei şi tata i-a dat-o, ca să arunce cu ea în comunişti; după faza asta - a povestit Emil că povestea tata - a urmat alta: Bici nu văzuse granada, în câlţi; n-o furase, n-o ceruse - tata îl convinsese să omoare comunişti, întâi îi promisese o mitralieră, dar s-a răzgândit, i-a dat numai grenada… Şi l-a predat Buzescu pe tata lui Paszty: că unde-i mitraliera? Buzescu intra la birou, cât să spună că de ce nu recunoaşte-cinstit, că uite, nevastă-sa, adică mama, recunoscuse-cinstit că puseseră la cale să tragă cu mitraliera în Prefectura de la Sighişoara şi cu grenada să arunce în aer un tren cu tovarăşi-sovietici…

- Au bătut-o pe mama?, am întrebat.

- Nuuuu! Pe femei nu le prea… Nu le bate deloc, ştiu eu, precis! - prea râdea Emil, ca să râdă cu adevărat.

- Las', că pun eu mâna pe Bici!, am zis. Vorbesc eu cu Bela, îl prindem noi şi-l belim!

- Îl prindeţi voi! Unde? I-au dat drumul de la Mediaş, dar nu s-a arătat prin Buia, cine ştie pe unde se ascunde…

- De asta zicea tata că Bici nu există?, am întrebat. Emil a zis că nu de asta, dar ce să povestească, tot n-o să pricep. Şi eu am zis că pe ce punem pariu că pricep? N-am pus, dar mi-a povestit: Tata zicea aşa, în garaj: cum să existe Bici, când toată lumea ştia cine a dat cu grenada în şcoală, dar Securitatea a ridicat mai tot satul, numai pe Bici nu?; cum să existe Bici, când, înainte de "atentat" Bici se lăuda, la crâşmă, că el îi face felul lui Ioji diblaşul, care-i luase nevasta, când el era la cărbune, în Rusia - şi spunea şi cu ce: cu grenada, o arătase, în plină crâşmă - da Securitatea l-a ridicat abia după o lună în urma celorlalţi?; cum să existe Bici, când Securitatea îi bătuse pe buieni timp de o lună, ca să recunoască-cinstit că ei dăduseră lui Bici grenada; cum să existe Bici, când Securitatea îi dă drumul vinovatului, dar pe nevinovaţi îi mai ţine, ba îl arestează şi pe nefericitul de Heinrich…

- Dacă Bici avea ceva cu Ioji, pe muieri, să-i fi dat cu paru-n cap, să fi băgat cuţitul în el, nimeni n-ar fi plâns - că ce om de omenie era Ioji, înainte de să vină comuniştii şi ce bine cânta şi la hora de români, dar de când l-au pus secretar la partidul lor, Ioji nu mai dă din diblă, dă din plaivaz, face liste şi pârăşte, ba cu cotele, ba cu chiaburia, ba că ăla a zis rău de ruşi, ba că ălalant a râs de Ana Pauker.… I-o fi luat lui Bici nevasta, dar pentru o curvă ca Irma lui Bici, să dai tu cu grenada într-o adunare de

oameni? Şi ce dacă erau membri, de partid, nu tot buieni de-ai noştri erau?

- Bine, bine, dar ce zicea tata că Bici nu există?, l-am înrerupt.

- Ce să mai… tot nu pricepi… Zicea dom' ţător: Dacă Bici ar exista, l-ar ţine pe Bici, pe el l-ar condamna, pentru grenadă - nouă ne-ar da drumul, ba ne-ar cere scuze… Ascultaţi-mă pe mine, zicea dom'ţător, nu pentru nenorocita de grenadă ne ţin ei închişi…

- Atunci, pentru ce? De ce o ţin pe mama, dacă nu pentru grenadă?

- Zicea dom' ţător: Pentru grenadă ne-au arestat, dar nu pentru ea ne păstrează, fiindcă ia să vedem cine suntem noi, cei ţinuţi mai departe, după ce lui Bici i-au dat drumul… Uite-l pe Candit al Munteanului: el nu ştie de ce-i ţinut, de ce-i bătut ca hoţii de cai, de ce nu i se cere să recunoască-cinstit, orice, dar e bătut, bătut. De ce! Fiindcă el e o per-so-na-li-tate în Buia, vătaf de feciori, spărgător de nunţi, hoţ de mirese - cine îndrăzneşte să se încontreze cu Candit al Munteanului? Uite-l pe Ionel, nici el nu ştie de ce-i ţinut… A fost ofiţer, a luptat pe frontul de Răsărit, s-a umplut de decoraţii, n-a luptat în Vest, a zis că-i rănit, invalid, după ce l-au deblocat, s-a întors acasă, în Buia, unde şi el e o per-so-na-li-ta-te! Uite-l pe domnul Vasilescu, el chiar nu ştie: doar a fost valet, adică servitor, adică exploatat! Numai că a fost valet al unui ministru, la Bucureşti şi, în Buia, trece drept per-so-na-li-tate…

- Tu ce personalitate eşti, în Buia?, l-am întrebat pe Emil.

- Nu-s frate cu frate-meu?, a râs Emil.

- Şi, în plus, contabil la cooperativă.

- O fi şi asta. Ştii ce zicea dom'ţător? Că ăştia pregătesc ceva: o schimbare, o reformă de-a lor şi cum ştiu ei că de bunăvoie oamenii n-or s-o primească, pregătesc terenul, cum au făcut şi în Rusia, cu teroarea, aşa zicea dom' ţător, adică să bage spaima în lume, de să nu se încontreze, când o fi reforma, schimbarea…

- Dacă vine reforma aceea, or să le dea drumul? Ce fel de reformă?

- Dom'ţător nu ştia care, bănuia numai, dar eu am aflat, de când mi-or dat drumul: colhozul. Tu ştii ce-i aia colhoz?

- Ştiu, dă-l dracului. De la noi, din Basarabia…

- Acum învăţăm şi noi, în Ardeal. Au început ăştia să umble

cu lămuritul, aşa-i zic ei. Ne-au venit în sat vreo douăzeci de tovarăşi-de-la-oraş, ei se pretind muncitori, dar sunt plini de pistoale la brâu, în sân, prin buzunare… Şi Ioji diblaşul umblă cu pistol; şi primarul… Măcar ăi de la oraş, de-şi zic muncitori, mai stau de vorbă cu omul, turuie iute-iute lecţia de-au învăţat-o la ei, la partid, că ce rai de pământ e în Rusia, că ce fain e la colhoz, în Rusia, rai o să fie şi în Buia, dacă intraţi şi voi… Dar Ioji al nostru nu se osteneşte cu lămureala, el îţi deschide poarta cu piciorul, îţi bagă în suflet o hârtie şi zice: Semnează că intri de bunăvoia ta, cu toată familia şi cu inventarul viu şi mort, că de nu… - şi râde Ioji şi face o mişcare, aşa, de să i se vadă pistolul… Asta-i lămureala lui Ioji diblaşul…

- A fost şi la voi?

- Fost, dar tata a zis, întâi, că să vază el, cu ochii lui, raiul în alte sate - după aia mai stăm de vorbă, Ioji i-a zis că-l pune şi pe el pe camion, tata a zis: Mă duci cu camionul, în Rusia, de, să-mi arăţi raiul din colhoz? Pune-mă, dar aşa, pe neştiute, eu nu semnez… Aşa i-a zis înainte, dar acuma, de când m-am întors eu…

- I-ai lămurit tu pe-ai tăi?, am întrebat.

De acea dată, Emil n-a mai râs. A clătinat din cap, cu admiraţie:

- Mare om, dom' ţător, cum le ştie el pe toate… Acolo, în garaj, nu ştia că schimbarea e colhozul, dar zicea: Ascultaţi-mă pe mine, or să ne elibereze, cu misiune: să-i lămurim noi pe-ai noştri, mai bine decât activiştii lor; pe noi oamenii or să ne creadă, fiindcă ei ştiu că noi ştim ce ştim - de la Paszty, de la Buzescu… Uite, zicea dom' ţător, Candit o să fie cel mai mare lămuritor, chiar dacă n-o să scoată un cuvânt… De mine n-a zis nimic, dom' 'ţător, dar ştia el ce ştia - i-am zis tatii: Semnează că intri la colhoz, că şi noi am semnat tot ce ne-au cerut, dacă aşa-s vremurile… Ce mare om, dom' ţător, cum ştia el ce ne-aşteaptă afară…

- Dar mama? Ce face mama? Ai văzut-o? Ce face ea?

- Ce să facă, bine face doamna, în ultima vreme, o vedeam mereu, când mă duceam să iau apă, de la robinet - ţi-am povestit…

- Mi-ai povestit de robinet - dar mama? E slabă? Plânge?

- Cum să plângă? La mine râdea tot timpul, pe fereastră şi de slăbit… Cred că mai mult de grijă, decât de altceva, dar tu să ştii: azi-mâine le dă drumul şi lor, eu cred că de Florii sânt acasă. Ce

să-i mai ţină, doar Buienii noştri sunt pe calea luminoasă, cum zic ăştia, comuniştii, semnează pe rupte, că intră la colhoz. Dacă nu de Florii, atunci de Paşti, sigur, or să le dea drumul…

10. SĂ NU PLÂNGI

Să nu plângi. Cu toate că nu le-au dat drumul - nici de Florii, nici de Paşti, nici de Duminica Tomii. Să nu - dacă mă vede cineva şi vede că sunt, nu doar băiat-mare, dar mai înalt decât mama?

Aşa a spus mama, de Paşti, la vorbitor.

Aşa au spus şi fetele lui Heinrich - am trecut pe la ele, după ce-am vorbit cu Emil. Nu chiar ele au spus asta, erau plecate la fermă, dar ca şi cum: am stat de vorbă cu mama lor:

De cum m-a văzut, în poartă, a zis: Vaisnicht! Am spus iar bună-ziua, credeam că nu mă auzise. Dar ea: Vaisnicht. Am trecut cu vorba mai departe, am zis că, uite, au început să fie liberaţi oamenii, azi-mâine se întoarce şi bărbatu-său, Heinrich. Şi ea: Vaisnicht. Am schimbat vorba, am întrebat de fete - am zis: Doamnişoarele-s acasă? Dar ea: Vaisnicht. Atunci a ieşit din casă şi a trecut pe lângă noi o bătrână, bunică sau mătuşă a fetelor, ea a zis, din mers, că fetele-s la lucru, la fermă. Am mai încercat să leg vorba cu mama fetelor, dar nu s-a putut, chiar când nu scoteam un cuvânt, ea îi dădea cu Vaisnicht. Am salutat şi am plecat. Însă m-a ajuns din urmă, pe uliţă. Acum ştia şi alte cuvinte ba chiar ştia multe, vorbea foarte bine româneşte. M-a întrebat ce cred eu - care acum sunt băiat-mare - ce să facă ea, în absenţa lui Heinrich: să facă cerere de intrare în colhoz? N-am apucat să răspund - dar ce să fi răspuns? - ea a vorbit mai departe, repede şi fără pauze, de parcă cine ştie câtă vreme n-ar fi avut voie să vorbească şi, în curând, o să i se interzică iarăşi, de aceea se grăbea să spună tot:

Că pe ei, pe saşi, nimeni nu-i întreabă dacă vor să se înscrie, numai pe români; pe români îi întreabă de formă şi-i pune să semneze cererea, dar pe saşi nu-i ia nimeni în seamă, de parcă nici n-ar fi pe lumea asta - de ce? Eu trebuie să ştiu, sunt şi român şi fiu de intelectuali şi băiat mare, aproape bărbat - şi, în plus, basarabean - ce să facă ea: să se prezinte la sediu - că au făcut şi sediu - şi să ceară să fie înscrisă? Dar dacă o întreabă cu ce inventar-viu-şi-mort vrea ea să intre la colhoz, ce răspunde? Poate să

spună, fără frică de arestare, că pământul şi inventarul erau demult date, din 45?, doar tot statul-democrat le luase? Ori să nu mai pomenească de expropriere, ca să nu-i supere pe tovarăşi? Să spună doar că ea s-a gândit, s-a sfătuit cu neamurile: dă şi casa la colhoz, or să găsească ei unde să se adăpostească. Şi că intră cu toţii, cu braţele - ar rămâne şi fetele în sat, pe loc, doar şi ele-s braţe-de-muncă, n-ar fi mai bine pentru toată lumea şi pentru politica înţeleaptă a partidului, ca braţele să intre în colhoz, nu să umble tocmai pe la Slimnic, la fermă, unde dorm prin podurile grajdurilor, claie peste grămadă? Fiindcă ea a numărat: în familia lor deacum ar fi unsprezece, adevarat, numai femei şi copii, dar ştiu cum e la saşi: lucrează bine cu toţii, copiii de la zece ani, bătrânii până la moarte - de ce să nu-i primească şi pe ei în colhoz? Doar e vorba de muncă, nu de ranguri. Apoi Heinrich a făcut armata la români - de asta i-au şi dat drumul de la Donbas, înseamnă că şi el are dreptul la colhoz…

Aproape alergam pe uliţă, cu mama fetelor alături. Vorbea aşa de repede, încât mi se luase mersul după vorbitul ei. Bucuros aş fi luat-o la fugă, dar m-am stăpânit. Mai uşor mi-ar fi fost dacă s-ar fi văicărit, dacă ar fi plâns - ca o româncă. Ea însă era de lemn, parcă altcineva ar fi scos cuvintele; întrebările. Mărşăluiam, dînd mereu din cap, că adică o ascult, că sunt de acord cu ce spune, însă nu mă gândeam decât să scap. Mi se făcuse frică: o vedeam, cu coada ochiului; era atât de slabă, slabă şi nu se plângea, nu plângea, înseamnă că era tare; că voia să intre la colhoz; bărbatu-său, pe trei sferturi mort, la Mediaş, la Securitate - şi ea voia să intre la colhoz; fetele erau duse cu camionul, pipăite, pişcate, înghesuite în camion, iar acolo, în podurile grajdurilor, la fermă, tăvălite de cine se nimerea - ştiam eu ce se întâmplă la ferme şi nu numai de la Virgil - şi mama lor se gândea numai la colhoz.

Eu însă aveam colhozul meu şi am grăbit pasul. Am simţit-o cum rămâne în urmă, cu tot cu cuvinte, cu tot cu colhozul ei şi n-am încetinit, decât după ce am ieşit din Buia, pe drumul spre Şeica.

Să nu plângi. Nu plâng, decât, aşa, uneori, când mă gândesc la fete, cărate cu camionul; descărcate în podurile grajdurilor.

11. SĂ NU PLÂNGI

Să nu. Fiindcă acum sunt mai înalt decât mama - aşa mi-a spus mama, la vorbitor; când am avut vorbitor cu mama; şi mama a zis că ce mare m-am făcut - mai înalt decât ea, mama.

Tot aşa, aşteptam, aici, în gară, trenul care nu venea dinspre partizani, când uite-l pe Jumătatedeom că se apropie de mine. Mă întreabă, ca de obicei, cum merge cu şcoala şi nici nu aşteaptă să-i răspund, de formă, că merge-merge cu şcoala, îmi zice că mi s-a aprobat vorbitorul; cu mama; că a semnat însuşi comandantul nostru, tovarăşul maior Buzescu; să mă prezint, la poartă, poimâine, la zece şi jumătate.

M-am stăpânit tare-tare, de mi-au trosnit urechile. Ca să nu-mi arăt bucuria, am făcut pe nebunul; după ce am clătinat din cap, am zis:

- În fine! Mai bine mai târziu, decât mai niciodată! (aşa zicea Papaşa).

Dar nu la Papaşa m-am dus, primul, când am ajuns la Şeica; nici la Cojocaru, adică la basarabeni de-ai mei, la care mă puteam duce oricând, în văzul lumii (erau de-ai mei şi ziceau: Ce-or să ne mai facă, nouă, răsfăcuţilor?); ci la Director. Se dovedise a fi de-al nostru, dar cum nu era basarabean, trebuia să fiu atent, să nu-i fac vreun pocinog. Aşa că nu m-am dus direct, am ocolit cât să-i derutez bine pe urmăritorii din Şeica, abia după aceea am intrat, prin grădină, prin spate.

Am avut noroc: încă nu se culcaseră; şi nu s-au speriat de vizită şi nu m-au certat, ba chiar doamna domnului mi-a dat o cană cu lapte uite-aşa de mare, să fi fost jumătate de litru, mi-a făcut şi trei ochiuri, iar pâine am avut câtă am dorit.

Apoi m-au întrebat care era obiectul vizitei. Li l-am spus: Pupu al lui Tofan, doar îl cunoşteau, le era consătean. Le-am spus ce-mi spusese, de vorbitor - să-l cred? Că or să-mi acorde vorbitor cu mama? Cu mama numai, sau şi cu tata? Şi, dacă da, ce poate duce un om la ridicaţii lui, la vorbitor? - fiindcă al lui Tofan n-a pomenit de pachet. Şi încă ceva: Pupu zisese că mi s-a aprobat cererea, că o semnase comandantul, maiorul Buzescu - dar ce va fi semnat Buzescu? Eu n-am dat vreo cerere scrisă, m-am tot rugat de ei, la poartă, însă cei care mi-au răspuns au zis să fac cerere scrisă şi timbrată, alţii au râs de timbrele mele, aşa că nu dădusem nici o hârtie - ce semnase comandantul?

Şi iar: să-l cred pe Pupu?

Doamna domnul ui director a zis că pe-al lui Tofan să nu-l crezi nici când îl vezi mort - dar de dus la vorbitor, să mă duc; şi să duc pachet - mi-l face ea, ştie ce şi cum. Domnul director nu zicea nimic, râdea şi se uita cu drag la doamna lui.

Şi eu mă uitam, cu drag la ea. Apoi doamna mi-a dat un pacheţel cu ceva pentru mâine dimineaţă, domnul director mi-a spus că vorbim noi, mâine, la şcoală - om fi noi în vacanţă, dar eu am cam rămas de cărută, mai ales la materia lui, şă vin mâine, pentru recuperare…

A doua zi, la recuperare, domnul director mi-a spus că doamna lui are dreptate: să nu-l cred pe Tofan - dar să mă duc; iar cu pachetul să nu-mi fac griji: îl pregătesc cucoanele.

Când am plecat la vorbitor, abia duceam panerul cu pachet. Iar când le-am sunat la poartă, eram lac de sudoare: dacă s-au răzgândit? Dacă m-au minţit, după obicei?

Uite însă că mi-au deschis - nu doar vizeta: portiţa întreagă! Pentru întâia oară vedeam înăuntrul: îl ştiam de la Emil…

Al lui Tofan era în curte. Nu s-a apropiat, a făcut din cap un semn spre cel care-mi deschisese, că da - apoi s-a întors cu spatele. Din casa propriu-zisă a ieşit alt jumătate-de-om, ceva mai scund decât Pupu şi cu sprincene îmbinate. Din cap mi-a făcut semn să mă iau după el.

Am intrat în casă, în stânga; într-un hol mare-mare. Şi gol - o singură bancă din lemn de brad negeluit şi nevopsit. Din hol urca o scară frumoasă, din lemn scump, frumos cioplit, pe alocuri, cu aur - dar numai pe alocuri.

Încizmatul - din spate văzut părea, întreg, o pereche de cizme - a început să urce scara; eu, după el, cu panerul. Însă, după câteva trepte, s-a oprit, mi-a făcut semn să cobor. A coborît şi el:

- Ce-ai acolo? - a arătat din bărbie, ca din cizmă, spre paner.

- Pachet, am zis, cu inima bubuind. Pentru ei.

- Am zis eu ceva de pachet?, a strigat la mine. Vrei să te pun la loc, pe tren, cu tot cu pachet?

Nu-mi zisese de pachet, nu-mi zisese nimic, niciodată - adică, de vreo două ori, în faţa porţii, pe trotuar, când nu mă lăsam, nu-i lăsam, îi reţinusem sprincenele dintr-o bucată, dar nu în legătură cu pachetul, cu atât mai puţin cu pusui pe tren - cu asta se ocupa numai Pupu.

- N-auzi, bă, că vorbeşte omul cu tine?!

Ba aud. Însă şi văd: mă oprisem, cu panerul în braţe; cu spatele spre fereastra mare dinspre curte. Când să mă hotărăsc să bălmăjesc ceva, orice, în legătură cu pachetul, am văzut: că el, Încizmatul, vedea ceva, peste umărul meu. Am vrut să mă răsucesc, n-am făcut-o, nu era nevoie: Sprâncenatul vorbea cu cineva aflat în curte. Nu chiar vorbea, cu vorbe, numai din ochi. Am înţeles că întreba ceva, peste umărul meu - din sprinceană; şi am înţeles că celălalt răspunsese - nu ştiam cum, însă era da - fiindcă Încizmatul a mormăit un: Bine, bine. După care a răcnit la mine să arăt ce am adus. M-am grăbit să dau învelitoarea la o parte, să-i arăt. El a zis că nu aşa, la futuimăsa, că aici nu suntem la uitepopanuepopa, lui să-i arăt totul, pe rând; să scot, pe rând şi să pun pe banca de lemn.

- Ceee?, a făcut el, aproape zbierînd. Ouă?

Nu înţelegeam de ce răcneşte aşa, doar mă aflam la un metru de el.

- Şi,-n plus, roşii? Ouă roşii, de Paşti? Da' unde vă treziţi voi, bă? În Pa-ta-go-ni-a? Nu-i voie la ouă, nici de Paşti, nici de nepaşti - le pui la loc, în coş!

Eu ştiam unde-i Patagonia şi ce-i cu ea. Ştiam şi unde-i Insula Paştelui, în cu totul altă parte Încizmatul răcnitor credea că-i tot aia, tot pe-acolo. Cum să pun ouăle la loc, în coş? Le vopsiseră cu drag cucoanele mele, pe cele într-o singură culoare, doamna domnului director, pe cele cu ciorap de mătase, Cojocăriţa, iar cele cu flori de ceară fuseseră migălite de doamna dirigintă - în fapt, ea se ocupase de ele, în general, pictura în special, o făcuse Papaşa…

- Măcar un ou… Măcar câte un ou, m-am corectat şi am ales două, roşii, fără model. Sânt roşii…, am zis, arătîndu-le.

- Si ce dacă-s roşii? Vrei să m-adormi, cu coloarea? Păi, bă, roşul nostru, revoluţionar, e altfel de roşu, roşu-adevărat, nu ca căcatu-ăsta! Nici un sfert de ou, nu-i voie, ce, aici e Patagonia? Au destule ouă, de la noi, de la porţie, la loc comanda, în coş! Asta ce-i?

- Miel. Un pic de carne - mai mult os decât carne.

- Ceee? Nu-i voie carne! Au destulă, de la noi, de la porţie! La loc comanda, în coş!

Bietul miel, o jumătate de zi îl grijise doamna domnului director în cuptor mai ales şoldul acesta, tot întrebîndu-mă dacă alor mei le place mai-cu-coajă… L-am învelit la loc, simţind

că-mi bate buza de jos a plâns: tatei straşnic îi place cu-usturoi, mamei îi place mai-cu-coajă…

- Ceee?, a răcnit iar Patagonezul. Ce-i în sticla asta, vin? Aici, la noi, vin? - nici nu se discută, la loc comanda!

Am pus la loc sticluţa cu jumătate de litru devin de la Director, preparat de Papaşa, cu miere ca să-i placă mamei.

- Da' căcatu-ăla ce-i, bă? Şi,-n plus, cu cruce!

Chiar aşa a zis Cizmă-de-Patagonia: căcatu-ăla despre pasca noastră, făcută cu dragoste, ca la noi, în Basarabia: din aluat special şi cu umplutură de brânză îndulcită cu miere, amestecata cu stafide şi cu încă mirodenii scoase de prin cine ştie ce borcănele şi cutii, de doamnele mele, săracele… Am încercat să explic:

- E… E un fel de cozonac, cu un fel de pic de brânză…

- Şi de ce-i galben? E cu ouă? Dar voi aveţi la ouă, banditilor, sânteţi plini de ouă şi tot vă plângeţi că noi…

- Nu-i cu ouă, e cu şofran, am minţit, fulgerător.

- Cu ceee?

- Şofran, praful acela galben - când n-ai ouă destule, ori deloc, pui un pic de praf de şofran şi se îngălbeneşte aluatul, ici că ai pus ouă…

- Bine, pe ăsta, cu praf, pune-l alături, pentru control.

- Şi astea două mici, vă rog… - am pus pe bancă, lângă pasca mare cele două păscuţe. Sânt tot cu praf, în plus, mici de tot…

N-a zis nici ba, nici da - a zis:

- Da sula asta ce-i, bă? Păi, asta-i cozonac, bă, nu ăl cu cruce!

- Aşa-i zicem, dar n-are brânză, n-are ouă, doar puţin şofran, ca să spunem că am' pus şi ouă…

- Prea mult! Jumătate!, a zis Jumătateom.

A scos un briceag. A început să taie - şi ce briceag avea ăsta, de la Patagonitatea lor:gros, cu o mie de scule, cu plăsele roşii-roşii… La început, am crezut că din fiecare cozonac, pască, păscuţă, vrea să facă două părţi - jumătate pentru mama, jumătate pentru tata. Însă el a continuat să taie şi jumătăţile; şi sferturile şi optimile… Iar bucăţile să le strivească între degete: firimituri a făcut păscuţele şi cozonăceii noştri. Zicînd:

- Dac-ai băgat ceva, te pun să-1 înghiţi! - ac, pilă, bilet, cuţit - ţi-l bag pe gât!

- Dar n-am, nimic…

- Cine vă crede pe voi, banditii? Cu voi omul tre' să fie mereu vigilent, zi şi noapte-ntruna, tot timpul! De să nu ne-njunghiaţi pe la spate, ori să ne băgaţi otravă… Gata! Juma-juma! Asta - la loc comandă-n coş! - cu tăişul palmei a împărţit, pe bancă, grămada mare de firimituri în două, mi-a arătat-o pe cea din stânga. Pe-astalaltă o laşi aici, o s-o primească, cu procesverbal.

Din ce mai aveam în paner n-a vrut să facă juma-juma, fie şi după metoda lui: din punga cu bomboane a luat de două ori cât a apucat cu trei degete, a pus bomboanele peste firimiturile de cozonac; din cele zece pachete de ţigări pentru tata, opt le-a aruncat înapoi, în paner, pe celelalte două le-a jupuit de hârtie - că nu-i voie la hârtie, doar nu sântem în Patagonia; şi că nu-i voie de ţigări întregi, numai la jumătăţi, dar şi jumătăţile trebuiesc verificate, să nu fi băgat în ele vreo pilă, vreun cuţit. A rupt ţigările în două şi a început să pipăie, aproape să strivească între degete fiecare jumătate. A dat să le pună la movilă. L-am oprit:

- Decât aşa, mai bine lipsă! Le iau înapoi!

Bricegosul (de unde mai avea el, Patagonezul, un asemenea briceag de vis?), a tuşit, a mormăit, apoi a pus jumătăţile de ţigară, cele încă nestrivite, alături, pe bancă. Mi-a luat panerul din mâini, a vărsat în el grămada din stânga - apoi:

- Coşul ţi-l duc în poartă, îl iei când pleci. Tu nu te mişti de-aici! Dacă te prind că iei contact cu reţinuţii, că te-apropii de geam, te bag la beci!- şi a arătat cu degetul gros, în jos, repetat. Să ştii că nu ni-i greu să te reţinem şi pe tine, dacă comiţi!

A ieşit, cu panerul. Am rămas în picioare - nu vreau să mă aşez pe bancă, lângă ce-a făcut el din cozonăcei şi păscuţe, bomboane şi ţigări: uite, le-a re-ţi-nut şi pe ele. Ei nu spun că arestează, deţin, închid, aşa ceva numai Siguranţa burgheză făcea. Organele-noastre nu, ele doar reţin… Patagonezul, Reţinătorul, Bagabontul!

Şi stau şi stau - în picioare. Nimeni în curte, nici măcar celălalt bagabont, al lui Tofan - nici un zgomot mai aşa…

Necazul aici, la Securitatea lor reţinătoare, e că nu sânt ceasuri; nici pe pereţi, nici, pe geam, să vezi vreun turn săsesc. Însă necazul este, nu că nu ştiu, că de afară, de pe trotuar, la minut, cât e ceasul; ci că nu se întâmplă nimic. Şi timpul trece. Nu, nu trece: acum înţeleg ce am citit în mai multe cărţi, dar credeam că vorbea autorul, ca să nu tacă din gură: timpul s-a oprit… Nu se

oprește el, timpul, tot timpul, pornește iar, tic-tac, tic-tac - și iar se oprește… Poate de asta nu se mai întoarce rahatul cu briceag și cu nuivoie, ca să-mi spună odată: am voie și la vorbitor? Vorbitor măcar, fiindcă pachetul… L-a re-ţi-nut, cică nu suntem în Patagonia, Paştele lui de reţinător! Ba suntem în Patagonia, de când ne încalecă bagabonţii și criminalii unși de ruși, cu epoleţi albaștri!

A zis să nu luă mișc; să nu iau contact - că mă reţine și pe mine, în beciul lor; să nu mă apropii de fereastră… Dar e prost ca oaia, berbecul sprâncenat: printr-un geam se vede și fără să te apropii de el - din păcate, nu se petrece nimic în curte, de văzut.

Când se oprește timpul, e o liniște groasă, aici, de n-ai zice că e plină de oameni clădirea - din Buia numai cinci, dar parcă numai Buia e sat?; numai la Buia se face colhoz? - după metoda lor: îi ridică pe oameni, îi reţin bine-bine, atât de binebine, încât, atunci când le dau drumul, îi lămuresc ei pe-ai lor mai bine și mai iute decât tovarășii-dela-oraș, clasa-muncitoare-cu-pistoale! Ca Emil… Dacă tata, din garajul lui, ar ști ce-i afară, dacă ar afla că s-a adeverit presimţirea lui: acea schimbare e colhozul - n-ar mai suferi atâta, de re-ţi-ne-re. Sau ar suferi și mai mult…

Patagonezul mi-a zis să nu mișc - a zis, dar eu trebuie să mă mișc, altfel înţepenesc. Nu mă vede, nu mă aude nimeni, când mă mișc. E atât de liniște, încât îmi ţiuie urechile, aud ce nu e - parcă un geamăt; sau un scheunat; sau rugăciune, ai zice că cineva se roagă, tânguit, încolo, înspre ușa deschisă sub scara cu aur.

Deschid gura, larg, ca să aud mai bine. E adevăr, nu părere: cineva geme, ritmic, de parcă l-ar durea când respiră.

Facem o probă? Facem: să văd dacă vine cineva, când mă mișc. Și mai. Pășesc pe călcâie (bocancii lui Eugen scârţâie cumplit, mai ales când vrei să mergi pe vârfuri). Mă apropii de ușa de sub scară. Nu se aude decât geamătul. Am ajuns în pragul ușii deschise. Un coridor - scurt, face un cot spre dreapta. Ce-o fi o fi după colţ. Facem o probă: pasul, pe călcâie și oprire - să aud dacă vine vreo cizmă. Am ajuns la colţ.

Imediat, în dreapta, e o sobă cu gaz metan, cu flacăra liberă. În faţa sobei, așezat pe o lădiţă în care a fost marmeladă, cu genunchii mult înălţaţi și înfășuraţi în pieptar, un om.

Știu cine-i, deși nu văd decât profilul - și acela prea de sus și deformat de lurnina mișcătoare a flăcărilor din sobă: Heinrich. Îl ating ușor pe umăr. Nu se sperie. Zice, de parcă mi-ar vorbi din

altă încăpere, printr-o hrubă:

- Să spui; acasă. Să spui că eu…

Nu mai spune ce să spun acasă. S-o fi astupat hruba. Scoate, încet, încet, mâinile băgate sub pieptarul învelind genunchii. Cu mâini-gheară dă la o parte pieptarul; cu mâini-ghiară îmi arată fluierele picioarelor, dezgolite (pantalonii sânt suflecaţi până la genunchi). Şi văd fluierele picioarelor re-ţi-nu-te. Am văzut ceva şi la mâini, ceva ca la mâinile lui Sasu, acum văd şi mai bine, când Heinrich le potriveşte în lumina sobei, arătînd dosurile. Sunt reţinute bine-bine şi mâinile, centimetru pătrat cu centimetru pătrat.

- Să spui că m-ai văzut. Eu nu mai ies, aşa să spui…

- Ba ieşi, ieşiţi cu toţii, azi-mâine, ştiu eu, precis!, zic şi-i ating iar umărul. O să spun acasă, dar să ştii: eşti numai re-ţi-nut, or să-ţi dea drumul, mi-a spus mie, personal, comandantul…

- Comandan'… - Heinrich dă din cap, nu ştiu dacă vrea să spună că da, ori ba, ori altceva. Comandantul… - înalţă iar ghiarele, apoi arată cu ele înspre picioare. Am auzit, cu pachetul, zice. Pe doamna am văzut-o de două ori, o dată în chimniţă. Femeile-s ţinute la bucătărie. Pe domnul nu l-am văzut, îl ţin la garaj. Pe mine mă ţin pe-aici. Nu ştiu de ce. Cică să mă vindec - după aia…

- După aia, or să-ţi dea drumul! Şi o să te vindeci! Mirosul ăsta e semn că eşti pe vindecate…

- Ce miros? - e întâia oară când Heinrich răsuceşte capul, ridică obrazul spre mine: e numai găuri de ochi şi pace şi zâmbet. A ce miroase?, mai întreabă, dar numaidecât tresare: Du-te, vine careva! Să spui, acasă…

- Spun, spun!, îl asigur şi mă grăbesc spre holul mare, tot pe călcâie. Ajung la ţanc, în dreptul băncii. Pe o uşă pe care n-o luasem în seamă până atunci intră Jumătatepatagonez. Ţine uşa, din cap face semn cuiva să intre.

Intră mama.

12. NU PLÂNG!

- Să nu plângi, că - zice mama, plângînd.

Nu a chiar zis mama să nu plâng. Ar fi putut zice, dar uite că n-a zis. Poate pentru că nu plângeam. Nici ea.

Mama mea nu s-a schimbat aproape deloc. Mama mea e mama mea, nu se schimbă - să nu plângi, că.

Mama. Mama mea. Mama-mama-mama. Cea mai grozavă mamă din lumea-mare.

Se opreşte la doi paşi de mine. Ţine buzele strânse. I-s strânse de tot buzele. Nu înţeleg, dar aşa e mama mea, grozavă: cu gura închisă, cu gura strânsă-pungă, zice tărişor:

- Regulamentul permite unei mame să-şi îmbrăţişeze copilul?

A vorbit corect-ca-la-clasă. Şi nu mai aşteaptă răspuns, mă ia în braţe. Şi mă strânge tare-tare-tare. De la urechea mea, mama zice iar:

- Doar nu suntem în Patagonia…

- Ce-ce-ce?, îl aud pe Patagonez - acum vorbeşte încet, aproape în şoaptă, cu toate că la mine zbierase. Uite ce e, doam-nă! Dacă faci pe nebuna cu mine, doamnă, eu te trimit una-două, la bucătărie! Şi dacă mai faci pe nebuna cu mine, doamnă, eu te trimit una-două, la beci! Ştii cum e la beci, doam-nă!

- Ştiu, domnule.

Ştiu că mama a zis că ştie - pentru mine. Eu ştiu că mamei i-i frică-frică de beci-beci; ştiu că mama ştie că şi mie mi-e frică de beciul pe care-l ştie ea. Însă mama e mama mea - zice:

- Să înţeleg că regulamentul nu-mi permite să întreb dacă regulamentul acela permite sau ba…

- Permite, permite! - de astă dată, Permiţătorul a aproape strigat şi eu înţeleg; s-a trezit zicînd că permite, nu neapărat, pentru că regulamentul acela ar chiar permite, dar să scape el, Cizmă-de-Patagonia, de cuvintele mamei. Cinci minute, pe ceas! - acum urlă de-a binelea. Nici o secundă-n plus! - şi iese din hol, trântind uşa.

Mama îşi destinde buzele. Zâmbeşte. Râde - i-a făcut-o, Repetentului patagonez!

Mă îndepărtează de la pieptul ei, mă priveşte, îmi râde, apoi iar mă apropie şi mă strânge tare-tare. O strâng şi eu - nu prea tare, am crescut mult, nu-mi mai pot controla forţele. O strâng, cu toate că mama miroase a mucegai - de la beci, desigur; şi a jeg, a slin, a nespălare; şi a pipicaca miroase mama mea, mama mea, mama. Aşa că o strâng tare, tare de-i trosnesc oasele.

Dar mama râde şi face din cap, aşa, că adică, ia te uită ce

forţă! Mă îndepărtează, mă apropie, râde, în continuare, însă cu lacrimi; râde cu icnituri de plâns, suspină cu chicote de râs. Şi tot plângînd şi tot râzînd şi tot mirosind a jeg şi a cacapipi şi a muced, mama mea îmi strecoară, îmi picură în ureche, pe silabe - cuvinte: scurte, numai subiecte, fără predicate. Când crede că am reţinut numele, adresele la care să mă duc revine: la subiectul cutare, predichez asta şi asta; la celălalt, ceastălaltă. Abia după subiectpredicatele altora îmi strecoară, între exclamaţie şi un oftat: tata e în garaj; în garaj sânt bărbaţii - cutare, cutare, cutare - aşa că atunci când voi pleca, garajul îmi va fi pe mâna stângă: să răresc cât pot de mult paşii, prin curte, spre poartă; să-mi scot şapca de pe cap, să mi se vadă şi fruntea; să ţin capul înalt, că adică nu mă las eu; şi uşor răsucit spre stânga - ca să mă vadă şi tata săracul, din garaj, prin vreo crăpătură…

Acum mă îndepărtează de la pieptul ei şi mă ţine aşa, lung, cât i-s de lungi braţele. Mă strânge de umeri, până la durere:

- Dar tu te-ai făcut mai înalt decât mine, băiatul mamii!

Şi râde, mama. Acum, fără lacrimi, n-o mai fi avînd. I s-a înstelat verdele ochilor cu steluţe aurii. Şi râd, stelele mamei.

Să nu plângi, când râde mama?

Paris, 1985
1986
1987
1988